

Holy Bible

Aionian Edition®

Glavda Bible

AionianBible.org

The world's first Holy Bible untranslation

100% free to copy and print

also known as "The Purple Bible"

Holy Bible Aionian Edition ®
Glavda Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 5/9/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Luke Initiative for Scripture Translation, 2024

Formatted by Speedata Publisher 5.1.7 (Pro) on 5/31/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Galavda at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is eternal! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Galavda at AionianBible.org/History

06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEP Bible.
02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
12/04/23 - Eleēśē added to the Aionian Glossary.
02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
10/20/24 - Gospel Primer handout format.
11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

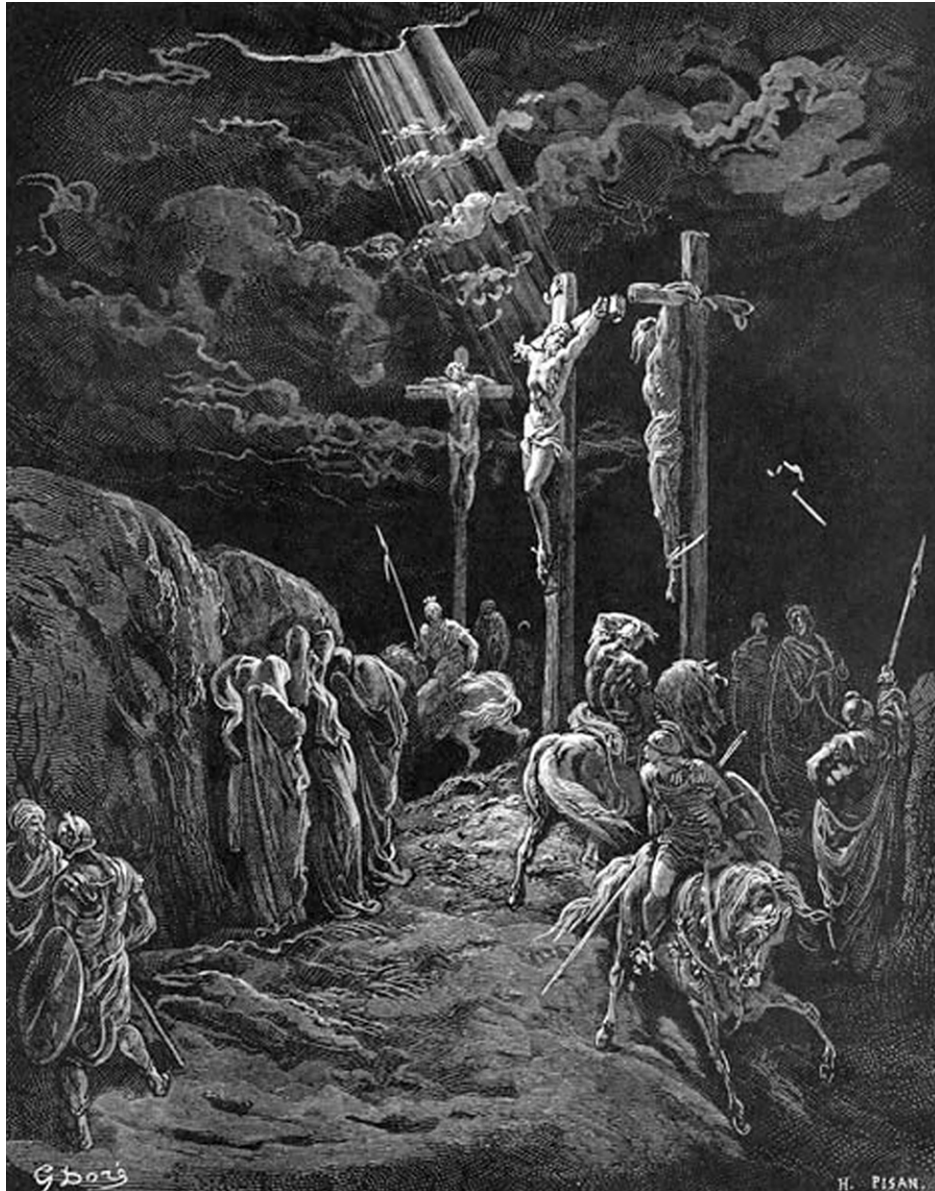
Mata	11
Markus	108
1 Corinthians	170
2 Corinthians	213
Galatians	245
Colossians	261

APPENDIX

Reader's Guide
Glossary
Maps
Destiny
Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

The Crucifixion

*"Jesus said, 'Father, forgive them, for they don't know what they are doing.'
Dividing his garments among them, they cast lots."*

Luke 23:34

Mata

1 Kakad tēghər kə hulfa Yesu Kəristi, zəra Dauda kwa ghəravaan ndakwani zəra Ibrahim. **2** Ibrahim wa yaa Ishaku, ya nə Ishaku kə Yakuba, ya nə Yakub kə Yahuda ard zaraabahaana. **3** Ya nə Yahuda kə Ferez ard Zera. Babbaatər Tamara. Ya nə Ferez kə Hezron, ya nə Hezron kə Aram, **4** ya nə Aram kə Amminadab, ya nə Amminadab kə Nashon, ya nə Nashon kə Salmon. **5** Ya nə Salmon kə Bowaz, daaga babbaan Rahab. Ya nə Bowaz kə Obed, daaga babbaan Rut. Ya nə Obed kə Yesse, **6** ya nə Yesse kə Tlakes Dauda. Ya nə Dauda kə Saluman, daaga babbaan Betshaba, kwandza uusa Uri wura. **7** Ya nə Saluman kə Rehobowam, ya nə Rehobowam kə Abija, ya nə Abija kə Asa, **8** ya nə Asa kə Yehoshafat, ya nə Yehoshafat kə Yoram, ya nə Yoram kə Uzziya, **9** ya nə Uzziya kə Yotam, ya nə Yotam kə Ahaz, ya nə Ahaz kə Hezekaya, **10** ya nə Hezekaya kə Manasse, ya nə Manasse kə Aman, ya nə Aman kə Yosiya, **11** ya nə Yosiya kə Yekoniya ard zaraabahaan sartakwa hutsavtəra nə uudah damma Babila kiyava εeva. **12** Təhalakwa lanngavtərda nə iitər damma Babila, kaa yigayig nə Yekoniya kə Shayeltiyel, ya nə Shayeltiyel kə Zerubbabela, **13** ya nə Zerubbabel kə Abihud, ya nə Abihud kə Eliyakim, ya nə Eliyakim kə Azor, **14** ya nə Azor kə Zadok, ya nə Zadok kə Akim, ya nə Akim kə Eliyud, **15** ya nə Eliyud kə Eliyazar, ya nə Eliyazar kə Mattan, ya nə Mattan kə Yakub, **16** ya nə Yakub kə Isuvu zhiila Maryam, Maryam wa yaayig kə Yesu kwa dahav də Kəristi. **17** Badəm nə hulfaatər ciigət tə Ibrahim dat Dauda, hulf kəlawar tar uufada, ciigət tə Dauda damma

sarta kwa hutsavtəra nə yaa Izra'ila damma Babila kiyava
 εeva, hulf kəlawə tar uufada, ciigət ma sarta εevər ma
 Babila da tə sarta yiga Kəristi, hulf kəlaawa tar uufada.
18 Wan nə dūuli yava nə Yesu Kəristi. Ma sartən ndza
 bəlgħara nə Isuvu kə dzəgwambər kə Maryam babba
 Yesu. Lakuti kəsgaan kiyava uusa, kaa dləghəgadləghəg
 kə iin kə huɖ tədvaɖ Shəɖəkwa Daadamazhigəla. **19**
 Nahabi nə Isuvu jambuwaan kə tsəgar zhəru mataataka
 uudah biya, aɖaba uuda jiirjiir nə iina. Kaa ɓaa dabariya
 tagwav kə iin də vakaiy ma dyaɗɗyaməra. **20** Masartən ba
 ndzəgaan nə iin ba dzamaghəra, kaa tləgaraatləg zərbəlga
 Yaazhigəl ma sənnga, aiyama taa kə iina, “Isuvu zəra
 Dauda, gəɖzbi kə kəssa Maryam kiyava uusagh biya, aɖaba
 huɖɖən dəvakai nə iinna dəga Shidkwa Daadamazhigəla.
21 Da yigaan kə zəra, agha da farva kə ɖaag Yesu, aɖaba
 iin wada katta uudahaan sagal ma haipahaatəra.” **22**
 Dzəghardzəg wanahaan baɖəm mbakyarvad righəvant
 nə dəgiti tagada nə Yaazhigəl tədvaɖ tlayang taakiya,
23 “Pakwara dəghwa da dləghgaan kə huuda, da ya kə
 zəra, da fəvarva ɖaag Immanuela.” Dəgiti tuuk vakai nə
 Immanuela, “Daadamazhigəl əmtaɖ də kəmiyamma.” **24**
 Ciyit ba nə Isuvu ma haara, kaa gatəgaan kə iin kə dəgiti
 taga nə zərbəlga Yaazhigəla. Kaa kəsguukəsəg nə Isuvu
 kə Maryam nal kə uusaana. **25** Farabi kə dzaghər biya,
 bamma təhala kwa yaa nə iin kə zəraana, farva kə iin kə
 ɖaag Yesu.

2 Təhalakwa yava nə Yesu ma kəssa Bitalahami ma
 larda Yahudiya ma zamana Tləkəs Hirudus, kaa sagat kə
 lii sərgasərag kə dəgit təghər kwadladl dagat damma

Wurshalima. **2** Kaa ndavæg kə iitər taakiya, “Mər nə tləksa Yahudahən kwa yavan ni? Adaba kəmn̄da nəghəga kwadladlaan sagat də səga, iin wa kəmaa sagau nəmnd sa ɓagarnəs kwatnahəra.” **3** Cinng̃ha ba nə Tləkəs Hirudus əndkwana, kaa ba uushig kə ghərana, baz uudaha Wurshaliim badəmma. **4** Kaa dzahgantdzahəg kə iin kə maalmaalāh ma zhiila kəsufah ard lii tsaga adzahadzaha Muusa, ndavtəru kə iin kə vakavaki da yaav də Kəristina. **5** Am nə iitər taa kə iina, “Ma kəsə Bitalahamiya, malarda Yahudiya. Adaba vinda bandkwah nə tlayanng taakiya, **6** “Kəgh Bitalahami ma larda Yahud ndakwani, agha ənkykwah bi nəng ma lii kwara Yahud biya. Adaba da sagal ma kəgh nə dad̄da kwarg̃a, kwada piya uudahar Izraila.” **7** Kaa dahtərət̄fahəg kə Hirudus kə lii sərgasərg kə dəgitən damma dləmm̄baava, kaa nəghəgaakanəghəg kə iin vakaatər kə kalkala sarti nəghara nə iitər kə kwadladlən̄a. **8** Kaa ɓəltərət̄ɓələg kə iin damma Bitalahami amaa, “Damdəg ndan ndavamndavæg bad hənkal kə vakavaki də zəriina, təhala kwama tlamaraatləga, am saas am tagəwana, ghəravar ndakwani ən dagal da ɓagarnəs kwatnaha.” **9** Ghyəngara ba nə iitər kə cinng̃a əlbəga tləkəsna, kaa dagalaatər kə iitəra, dlaɓa ka dagal kə iitər gata kwadladlən nəghara nə iitər təvuukwatəra, tangw da vakavakən ghaca nə iin təghər kə zəriina. **10** Nəghara ba nə iitər kə kwadladlən̄a, kaa hwad̄ag kə iitər ba vaivaiya. **11** Daragha ba nə iitər damma hənyahiina, kaa nəghəganəghəg kə iitər kə zəriina ard babbaan Maryam, ar kəla kə ghunj təvuukwana ar ɓaganəs kə kwatnaha. Təhalakwaha, ar palna kə kadlangngahaatər

ar vølar kə adawana ard tərshan lubban ard mur. **12** Kaa gwiyağhəra daas kə iitər damma kəsəatər tə dūuli tlərna, adaba bəlatəraabələg nə Daadamazhigəl kə magi ma sənng taakiya, aa gwiya darbi daa da vak Hirudus biya. **13** Daral ba nə iitəra, kaa tsəgwatsug kə zərbəlgə Daadamazhigəl vak Isuvu ma sənnga amaa, “Ciiga, kəsantkəsəg kə zərna ard babbaana əmndəraməmndərəg damma haaya Masara. Ndzamandzəg vaakwaha, bamma tagankuratağ lakuti am gwiyağhəra saasa, adaba da gatəgaan nə Hirudus kə zərən kiyava tsəgaana.” **14** Kaa ciig kə Isuvu kavəda, kəsant kə zərna ard babbaana, kaa dagal kə iin damma haaya Masara. **15** Ndza kə iin vaakwaha tangwa damma sarta kwa əmtsa nə Hirudusa. Kwana dzəghaar mbakyarvad righəvant nə dəgiti tagada nə Yaazhigəl tədvd tlayanng taakiya, “Dahanant saa ma Masar kə zərara.” **16** Nəghaaka ba nə Hirudus taakiya, dyaṃdyaṃər wa marararda lii sərğa dəgita, kaa badza ərvidmahud kə iin ba vaivaiya. Kaa ba bəlgantbəlğ kə iin kə uudah da ciḃa zaraa ghwalvaha kwama Bitalahami badəmma ard kəsahaanən hərz də iina, ciigət tə zər vuunj dat zəra həi buwa, kalkal də sartən tagarar nə lii sərgasərgən kə əlbəg təghər kə zəriina. **17** Ma sarta kwahiin wa righəvant nə dəgiti tagavda tədvd tlayang Irmī taakiya, **18** “Cinngavacinng nə huuləg ma Rama, huuləga badzəga ərvidmahud ba vaivaiya, kats Rahil wa tuug mbakyarvad zarhaana, lawaləg baz fa ərvidya adaba zarhaani əmtsaharaəmtsahəga.” **19** Təhala əmtsəga Hirudusa, kaa tsugwatsug kə zərbəlgə Yaazhigəl vak Isuvu ma sənng ma Masara, **20** amaa, “Ciiga kəsantkəsant kə

zərna ard babbaana, gwig da damma haaya Izraila, adaba lii gata tsa shifəga zərna, əmtsaharaəmtsahəga.” **21** Kaa ba ciig kə iin kəsant kə zərna ard babbaana, kaa daas kə iin damma Izraila. **22** Cinngəha ba nə iin taakiya Arkilayus zəra Hirudus guyugwig kə daddaana, kwara larda Yahuda, kaa gədzəg kə gwuya daas da vaakwaha. Bəlavara ba nə magi ma sənngə, kaa kyəha daas kə iin damma Galili. **23** Kaa daga kə iin ndza ma kəsiin kwa dəhav də Nazarata. Righavant əndkwan nə dəgiti tagara nə tlayangəh taakiya, “Da dəhav də uuda Nazarata.”

3 Ma hənngəhaatsa, səghalsəg nə Yuhwan dadda tsuufəg da taa əlbəg maraw ma təghala ma larda Galili, **2** taakiya, “Pəlampələg kə ghəra adaba tləksəra Daadamazhigəl ba hərza.” **3** Kwan wa ndza taga nə tlayang Ishay kə əlbəg təghərəna, taakiya, “Məng nə uud daag ma təghala, amaa, “Badlamarna badləg kə duul kə Yaazhigəla, am badlarna kə duulaan ba ndəddə.”” **4** Sədəvi tsəguy nə Yuhwan bagava də guja adlugwama, dəga ndzədə hudaana bagava də həluwa. Dəgzəgaana ndza ayayuwə ard yuwə mamma. **5** Kaa ba sagau kə uudaha Wurshslim ard uudaha larda Yahudiya badəmma, baz lii ma lardən də Zaagha Judan da vakaana. **6** Kaa tagaan kə iitər kə haipahaatəra, bagtəra kə iin kə tsuufəg ma Zaagha Judan. **7** Nəghəba ba nə iin kə Farisah ard Sadukiyah ba dyak da vakaan kiyava bagtər tsuufəga, kaa amaa taa kə iitəra, “Kuram fadəga gəhavalahaan də gurna! Warwaa ghudkura hardə ngədlgarwa kə dlada Daadamazhigələn sagauni? **8** Bagaməbag kə dəgitahi da mardamərg taaki pəlamapələg kə ghəra. **9** Tsam bi kə kusəgh taakiya, ‘Ibrahim nə daadamnd biya.’ Ən

tagkurtaga, virdigaravirdig nē Daadamazhigəl kə zarh kə Ibrahim dē kwanahaan kə akuraha. **10** Bavətbəg nē hiil tē suuha uufa, badəm nē uufi lawaləg kə yazər marawa, ghudvars bələvdəm damma kaara. **11** “Ən bagkur dē yu nai kə tsuufəg kiyava mara taaki pələmapələg kə ghəra, məng nē dadda kwa jakwaraajig dē ndanngər da sagau tē halara, tlanalbi nai aandzu kə kəssa kimbakaan biya. Da bagkur dē Shədkwa Daadamazhigəla, ard kaar nē iin kə tsuufəga. **12** Kuwa bəgaan bamma dəvaana, da bəggrzha kə həiyaana, da hutsədaan kə həiyaan damma kuvəraana, da haars kə kaar kə hyahya dē kaari maay əmtsəg biya.” **13** Sagha ma kwahiin kə sart nē Yesu saama Galili, kaa dagal kə iin damma zaagha Wurdən kwakyarvad bagara nē Yuhwan kə tsuufəga. **14** Naha tsəharvatsəg nē Yuhwana, amaa taa kə iina, “Kai ndakwi mana naa magha bagwi nəng kə tsuufəga, agha sagau ndar dlaḅ nəng sa vakari?” **15** Ngugharangu nē Yesu amaa, “Aandz bandkwah ndakwana, adəba kalkalaan righvant nē dəgiti naag nē Daadamazhigəla.” Kaa haigaranthaig kə Yuhwana. **16** Təhalakwa bagavara nē tsuufəg kə Yesu, bad sagalaan ma yuwa, kaa wurgətwurg kə ghərazhigəla, dlaḅa kaa nəghəganəghəg kə Shidəkwa Daadamazhigəl saay da təghər kə iin band garava kakura. **17** Kaa cinngvacinnga nē ghai sii ma ghərazhigəl taakiya, “Kwana iin nē zərara, ən waigaana dlaḅa ən cinngaan kə əmtakəraan ba vaivaiya.”

4 Ngal langaan nē Shidəkwa Daadamazhigəl kə Yesu damma təghala, kiyava fəshgaan kə Shatanaha. **2** Təhala kəsgaana Yesu kə adəla həng kwul uufad ard vang kwul uufadə. Təhalakwaha kaa njəkənjiig kə waiya. **3** Kaa

sagau kə Shatanaha, amaa taa kə iina, “Magha ba zəra Daadamazhigəla, nədalnəg ci kə akurən kə bruudiya.” 4 Kaa ngwangug nə Yesu amaa, “Vindavavindəg ma kakad Daadamazhigəl taakiya, “Dəgzəg kalti bi wa həkya shifəga uudbiya, bamma əlbəgahi sagal vak Daadamazhigəl badəmma.” 5 Kaa lanngaan kə Shatanah kə Yesu damma Wurshalima kəss dʏak caccuwanacaccuwana. Ngal lanngdit dat ghəra vəgya Daadamazhigəla. 6 Aiyama taa kə iina, “Magha ba zəra Daadamazhigəla, dzəvəg ndan daaya. Adaba vindavavindəg taakiya, “Da tagarta nə Daadamazhigəl kə zərɒəlgahaan, ar da tsəkəs kə dəv haik kə tsəgaan kə shigahagh tə akura.” 7 Ngugharangug nə Yesu, taa kə iina, “Vindavavindəg dlaɒ taakiya, ‘Fəsh bi kə Yaazhigəl Daadamazhigəlagh biya.” 8 Ngal gwiya lanngaan nə Shatanah damma ghəra aghw ba kyakkwa, kaa margardmarg kə iin kə tləksəraha duni ard ndangərahaatər badəmma. 9 Aiyam nə shatanah taa kə iina, “Ən vələkvələg kə kwanahaan badəmma akwama kəlgəhakələg kə ghwunj təvuukwara, agha ɓagwəs kə kwatnahəra.” 10 Ngugharangug nə Yesu amaa, “Yagh vaakwan Shatanaha, adaba vindavavindəg taakiya, “Bagarɓag kə kwatnahər kə Yaazhigəl Daadamazhigəlagha, ba iin pall wagha da ɓagarnəs nəng kə kwatnahəra.” 11 Kaa dagalaan kə Shatanaha, kaa sagau kə zarabəlga ar məlaruwa. 12 Cinngəha ba nə Yesu taaki viyavətviig nə Yuhwana, ngal dagal kə iin damma Galili. 13 Duwars kə iin kə Nazarat kaa dagal da ndzəga ma Kafarnahum, kwandza təvəgh kə yuwahaiya, tə ghaala də larda Zebulun ard

Naftali. **14** Tədvadkwan kə duul wa righəvant nə dəgiti tagada nə tlayang Ishai taakiya, **15** “Larda Zebulun ard larda Naftali ma Galili, larda lii ar Yahudah biya. Lardən hərz də yuwahayin tangw damma gyilga zaagha Wurduna. **16** Uudahi ar ndzəgama gurtla nəgharanəghəg kə parakrakər ba vaivaiya, lii ndzəga ma shidkwa əmtsəg dlaḡa, səghawisəg nə parak da təghər kə iitəra.” **17** Ciigət tə kwahiin kə sart wa fəgharzha nə Yesu kə taa əlbəg maraw taakiya, “Pəlampələg kə ghəra adaba tləkəsəra ghərazhigəl ba hərza.” **18** Tə duula dagal nə Yesu təvəgh kə Yuwahaiya Galili, kaa nəghəganəghəg kə iin kə zarha baabah buwa, Siman kwa dahav də Bitrusa, ard zəra babbaan Andrawusa, ar ḡəla amshiya vaiya kilfatər ma yuwahaiya, adaba ar lii vaiya kilf nə iitəra. **19** Am Yesu taa kə iitəra, “Gatamkwagətəga, ənda nəkurdalnəg kə lii vaiya uudah da vakara.” **20** Batwatsəra ar duwars kə dəgaha vaiya kilfaatəra, kaa gata Yesu kə iitəra. **21** Təghərdəga dagala, kaa gwuya nəghəganəghəg kə iin kə zarha baabah buwa, Yakuba ard zəra babbaan Yuhwana zarha Zabadi. Ar ma pərayu əmtad də daddaatər Zabadi, ar ḡadla amshiya vaiya kilfatəra, kaa dahtərət kə iina. **22** Batwatsəra kaa duugarsduug kə iitər kə pərayuwaatər ard daddaatəra, kaa gata Yesu kə iitəra. **23** Gwaivagwaig nə Yesu ma Galili badəmma, tsagtər dəgit ma guda dzugwazhigəla, dlaḡa taa əlbəg marawa tləkəsəra Daadamazhigəla, mbahəgaan dlaḡ aandzu hulfa kwar kə kuzaha, ard lii yang biya. **24** Cinngalcing nə əlbəg təghər kə iin badəmma ma haaya Suuriya. Kaa ba lanngaan kə uudah kə lii də kuzah badəmma, ard lii yangbiyah shahshaha, ard lii həḡa

dlada, ard makwayaha, ard lii cibæg nê Shatanah baz lii
əmtsamtan nê vëgh mbahavtërambahëg badëmma. **25**
Kaa gatëgaan kê dzahava uudah ba dyaka ma Galili, dlaða
ard lii ma larda Dikafulis ard Wurshalima, ard lii ma larda
Yahudiya baz lii gyilga zaagha Wurdëna.

5 Nëghgha ba nê Yesu kê dzahava uudah badyaka, kaa
dagat kê iin damma ghwa, cëhura kê iina. Kaa ba
dagau kê mbërzahaan da vakaana. **2** Ngal farzha kê
iin tsagtër dëgita. **3** “Ar dë bark nê lii sërgasërg kê
hëtsëgalhëtsëgaatër ma gata Daadamazhigëla, adaba
tlëksëra ghërazhigël dëgaatëra. **4** Ar dë bark nê lii
dë badzëga rëvidmahuuda, adaba da tagëvtërtag nê
dzëgwagha. **5** Ar dë bark kanadiyaha, adaba ar da gwigaan
kê duniya. **6** Ar dë bark nê lii këma bë dëgiti naag
Daadamazhigëla, adaba ar da baghëga. **7** Ar dë bark
nê lii mara zhuwadaala, adaba da marvëtermarëg nê
zhuwadaala. **8** Ar dë bark nê lii cadaf nê ërvidmahuda,
adaba ar da nëghëganëhëg kê Daadamazhigëla. **9** Ar
dë bark nê lii fa gabëra, adaba da dëhvëterdëhëg dë
zarha Daadamazhigëla. **10** Ar dë bark nê lii hëba dlad
kwakyarvad bë herërra, adaba tlëksëra ghërazhigëla
dëgaatëra.” **11** “Am dë bark nê uurama, akwama ar dëava
kuram nê uudaha, ar vëlkur kê dlada, dlaða ar bagkura
kê dëga këladëräh shahshah mbakyarvad kaiya. **12**
Dlayamdlaiga am hwadag ba vaivaiya, mbakyarvad am da
tlëkënatlëg kê dëghigaru badyak ma ghërazhigëla. Adaba
vëartër bandkwah nê uudah kê dlad kê tlayanngahi sarëv
lakuti këskurama. **13** “Kuram nê iizha duniya. Akwama
maadlai nashnash nê iizh biya, da gwiya gwivdaa ndar

nə nashnashani? Maadlai tləraan biya, bamma dīvda dagala, hapəna nə uudaha. **14** “Kuram parak duniya. Akwama favafəg nə kəs tə gavalə shiḃvəna biya. **15** Maay mbiyav nə kaara jahuramba humbvara kəghai biya, bamma hərtəvət tə dəga hərtəgaan vakavaki da ba parakrak kə uudahi hənnyah badəma. **16** Bandkwah dlaḃa, parakaruwa aandez ba pəripəri təvuukwa uudaha, kiyava nəghəganəghəg kə iitər kə dəgitah marawi am ḃag nə uurama, ar da fəgaarafəg kə Daadaruwi ma ghərazhigəla. **17** “Tlatlam bi taakiya sanhi mbakyarvad ən kalarwut kə Adzahadzah Musa ard tsaga tlayanngah nai biya, sanhi mbakyarvad ən righanta. **18** Ba jiirjiir wan tagkurtaga, lakuti ghyəng nə zhigəla ard haaya, maay nə dəgit aandez ba həḃikən ma vindəga Adzahadzaha Muus kwada nig biya, bamma righavantrighəg badəmma. **19** Mbakyarvad kwaha badəm daddakwa kəladakələg aandez ba pal ma adzahadzahahaan həḃikəna, tsagtəru dlaḃ kə kəla adzahadzahahaan kə uudaha, da ḃahav nə iin daddakwa ənkykwah ma tləkəsəra ghərazhigəla. Badəm nə daddakwa gatəgaan kə adzahadzahiina, dlaḃa tsagartsag kə uudaha, da ḃahav nə iin də uud maamal ma tləkəsəra ghərazhigəla. **20** Ən tagkurtaga, akwama jamtəruubi kə lii tsaga adzahadzaha Muus ard Farisah də jiir biya, am dəgaa bi damma tləkəsəra ghərazhigəl biya. **21** “Cinngamacinng ndza tagavtərdatag kə daadijaharu taakiya, ‘Tsəbi kə shifəg biya, badəm daddakwa tsəga shifəga, da təvartəg nə shariya.’ **22** Aiciya ən tagkurtaga, badəm nə daddakwa ngudə ərvidmahud də zəraabaana, da təvartəg nə shariya. Daddakwa ḃahgarva zəraabaan taakiya maay nə dəgiti

agha tuukvakai biya, da lanngav damma guda ta shariya,
 dlaḅa daddakwa ḏahgarva zəraabaan də dlaga, dlaiyaan
 ḅələvdəm damma kaara faiya. (Geenna g1067) 23 “Kwakyarvad
 kwaha, akwamagha ḏiya baiku tə bagadiya kyuləga,
 kaa dzamnadzaməg kəskəgh taakiya həkyakahəkyig nə
 zəraabagh ma ərvīdmahadaana, 24 faffəg kə baikuwaghən
 təvuukwa bagadi ndana, dəga agha ḅaga kə gabərər
 də zəraabagh bazəngwa. Ka sagau kəskəgh da ḏiya
 baikuwagha. 25 “Akwama da ḏiya ghunjagh nə uudana,
 ḅag kə gabərər də iin tə watswats təghərdəg lakuti damma
 guda ta shari. Akwama maay əndkwah biya, da langaklang
 davak alkali, alkali dlaḅa da langaklang davak yaa dela, ar
 ḅəlkadəm ma guda bərfina. 26 Bak jiira wan tagaktaga,
 lakuti səkadəsəg nə uud vaakwaha, bamma pəlgəhapələg
 kə kwaḅi gatak nə uud badəmma. 27 “Cinngamacinng
 ndza tagavdatag taakiya, ‘Bagam bi kə gwaragwar
 biya.’ 28 Aiciya ən tagkurtag, badəm nə daddakwa
 vazəna dəkḥəra, dlaḅa kaa kəmgan kə iina, ḅagaabag kə
 gwaragwar də vakai ma ərvīdmahadaana. 29 Akwama
 fəkaa kə ḅa haip nə gyiya dəvaakaffagha, tədatədəga
 agha ḅəldana. Nguləm maay ba nə uuḅiya vəghagh pal
 təghər kwada ḅələvdəm nə vəghagh badəm damma kaara
 faiya. (Geenna g1067) 30 Akwama fəkaa kə ḅa haip nə
 dəvaakaffagha, ghwudaghudəga agha ḅəldana. Nguləm
 maay ba nə uuḅiya vəghagh pal təghər kwada ḅələvdəm
 nə vəghagh badəm damma kaara faiya. (Geenna g1067)
 31 “Tagavdatag dlaḅ taakiya, ‘Daddakwa tagwavatagw
 də uusaana, barari ghudara kə kakadā tagwavəgh də
 iina.’ 32 Aiciya dəgiti ən tagkurnaiya in taakiya, akwama

tagwavatagw nə uudan də uusaan kwakyarvad haipa gwaragwar biya, fadəmfəg ma dūula ʁa gwaragwara. Badəm daddakwa kəsguukəsəga, ʁa ba gwaragwar də iina. **33** “Gwaastaana, cinngamacing tagavtəratag kə daadijaharu taakiya, ‘Kəldabi kə lanngiyagh biya, bamma agha righant kə langiyi təghara nənng kə Yaazhigəla.’ **34** Aiciya dəgiti ən tagkurnaiya in taakiya, zambi kə ngwadəg ba linnglinng biya, aandzu də ghərazhigəl biya adaba vaka ndzəgana Daadamazhigəla. **35** Zambi dlaʁ kə ngwadəg də haay biya, adaba vaka fa shiga Daadamazhigəla, bi də Wurshalima adaba iin nə kəssa Tləkəs dyaaka. **36** Zəbi dlaʁ kə ngwadəg də ghəragh biya adaba agha nədalbi kə guja ghəragh aandzu pall kə madukwa bi gyangw biya. **37** Dəgiti ʁagaabaga kə maraw kə taga iin taakiya, ‘Aana,’ bi ‘Əndkwah biya’, majuujig ma kwana, aasəgal vak shatanaha. **38** “Cinngamacinng tagavdatag taakiya, ‘Gyiya dlakulva gyiia, tlərɖ dlaʁa dlakulva tlərɖa.’ **39** Dəgiti ən tagkur naiya, akwama naa ʁa dəgit ghwad nə uudan tə kəgha, ʁagarbi kə uushav biya, ma ʁəlakaʁələg nə uudan kə mahupeng tə uuməla dəvaakaffa, agha guyarant ghyaba kwah palla. **40** Akwama diyakaadiig nə uudan kə ghunnj kwakyarvad kəskava kə angyuwagha, agha vələr baz amugdiyagha. **41** Akwama fakaafəg nə gwarəɖ kə dagala mil palla, dəgdagal əmtaɖ də iin kə dəga mil buwa. **42** Akwama ghalaaghaləg nə uudan kə dəgit vakagha, agha vələr. Dlaʁa ma səghəvsəg nə uudan sa kəla gəmau vakagha, piyarda biya. **43** “Cinngamacinng tagavdatag taakiya, ‘Waig kə zəraabagha, agha duwant kə tləghumagha.’ **44** Aiciya, ən tagkurtaga, wayamwaig

kə tləghumaharuwa, dzəgwamtərdzəgw kə zhigəl kə lii
 vəlkur dlada 45 Tədvad ɓakwan wam da nəg nə uuram
 kə zarha Daadaru kwama ghərazhigəla, kwa fəgara kə
 faci kə ɓa parakrakər təghər kə yaa daddaha jiira ard lii
 ɓa kəlaadərə, hyitərhyig dlaɓ kə yu kə yaa daddaha jira
 ard yaa daddaha kəlaadərə. 46 Akwamam waiya ba lii
 waiya kuram nə uurama, auci nə dəgshigi am da tləkəna
 nə uurami? Aandzu lii dzaha hadam ndakwi ar ɓagaan
 bandkwana. 47 Akwamam tagtər ɓak zaraabaharu nə
 uuram kə uusa, auci gərgəraru də kyalma uudahi? Aandzu
 kərdiyah ndakwi ar ɓagaan bandkwaha. 48 Mbakyarvad
 kwaha, namalnəg kə yaa daddaha jiira band Daadaru
 kwama ghərazhigəla.

6 “Famfəg kə hyəmiya aa nal bi nə gata Daadamazhigəlaru
 kə dəga nəgha gyi biya, adaba ma ɓagamaɓag əndkwaha,
 am da tləkna bi kə dəgshigaru vak Daadaruwi kwama
 ghərazhigəl biya. 2 “Mbakyarvad kwaha, akwamagha
 da vəlgar dəgit kə uuda, kutbi ma ghai bandkwa ɓag nə
 muniyah ma guda dzəgwazhigəl ard də dūulah kiyava
 dləbəvtərət biya, ba jiirjiira wan tagkurtaga, cauwaracaug
 kə dəgshigaatər ba ma kwahiina. 3 Akwma agha da
 məlgaru kə dadda kwa maay də vakai biya, aa sərabi nə
 dəvaa ghyadagh kə dəgiti ɓag nə dəvaa kafagh biya. 4
 Adaba dəgaha jiirjiiri kwa ɓagha nənng shiɓashiɓana,
 nəghəganəghəg daadagh ɓadəm kə dəgitah ɓagha nəng
 shiɓashiɓana, da vələkvələg kə dəgshəgagha. 5 “Akwamam
 da dzəgwazhigəla, ɓagam bi əndkwa ɓag nə muniyah biya,
 adaba ar naaba dzəgw vaka ghacgan kə zhigəla ma guda
 dzəgwazhigəla ard barama dūula kiyava nəghtərnəghəg

kə uudaha. Ba jiir wan tagkurtaga, tlarkənatløg kə døgshigaatəra. **6** Akwamagha da dzəgwazhigəla, dæg daadama gudagha, agha hədarduwa. Agha dzəgwa kə zhigəl kə Daadaghi kwa nəghva biya, Daadaghi kwa nəghəganəghəg kə dəgiti ɓagav shiɓashiɓana, da vəlɒkvəløg kə dəgshigagha. **7** “Akwamam dzəgwazhigəla, gwayamars bi ɛnd lii sərgabi kə Daadamazhigəl biya, adaba ar tlatla taaki ma dzəgwaradzəgw kə zhigəl tladda da cinngtərnuu ɛndkwah nə Daadamazhigəla. **8** ʔagam bi ɛnd dəgaatər biya, Adaba sərgasərg nə Daadaru kə dəgiti am naag nə uuram lakuti am ghalgaana. **9** “Dzəgwamdzəgw kə zhigəl ɛndkwana. “Daadamnd kwama ghərazhigəla, aa fəvaarafəg nə daagagha, **10** tləksəragha aasasəga, dəgiti agha naag nəng aa ɓagvənaɓag ma duni bandkwa ɓagav ma ghərazhigəla. **11** Vəlkməndvəløg kə dəgzəg haniina dlaɓa ba kəlahənga. **12** ʔəshkəmdanaɓəshig kə haipahamnda, bandkwa kəm ɓəstər nəmnd kə lii ɓagkəmd haipaha. **13** Langkəmd bi da vaka fəshig biya, katkəmdkatəg vak Shatanaha.’ **14** “Adaba ma ɓəshamtənaɓəshig kə lii ɓagarkura haipa, Daadaruwi ma ghərazhigəl ndakwi da ɓəshkurnaɓəshiga. **15** Akwama ɓəshamtənaa bi kə haipahaatər kə uudah biya, da ɓəshkurna bi dlaɓ nə Daadaru kə haipaharu biya. **16** “Akwamam da kəsa ɛndəla, badzam bi kə hudvəgaru ɛnd kwa ɓag muniyah biya, ar badzəda kə hudvəgaatər kiyav sərvan taakiya ar kəsa ɛndəla, bak jiirjiira wan tagkur naiya, tlarkənatløg kə dəgshigahaatəra. **17** Akwamagha kəsa ɛndəla, agha barda kə hudvəgagha, agha massa kə wal tə ghəragha, **18** adaba aa nəghvaakai taakiya

agha kəsa andəl biya. Daadaghi kwa nəghəva biya, dlaḡa
 kwa nəghəganəghəg kə dəgəti ḡagav shiḡashiḡana, da
 vəlakovələg kə dəgshigagha. **19** “Dzahamar bi kə alman
 kə ghəraru ma duni biya, vakavaki da badzədabadzəg
 nə agatla ard kwalaviyavi biya, dlaḡa ard vakavaki da
 dəgaadəg nə gəlah ar ghəluwa. **20** Bammam dzaharu kə
 alman kə ghəraru ma ghərazhigəla, vakavaki da badzəda
 bi nə agatla ard kwalaviyavi biya, dlaḡa vakavaki da
 dəgaa bi nə gəlah ar da ghəlu biya. **21** Adaba vakavaki
 da almanagha, dzamaghəragh ndakwi ba vaakwaha. **22**
 “Gyiya band kaara jahurammb nə iin kə vəgha, akwama
 ba lapi nə gyiyahagh, badəm nə vəghagh da ba parak
 ba vaivaiya. **23** Akwama yang bi nə gyiyahagh biya,
 badəm nə vəghagh ba gurtla. Akwama nalnəg nə paraka
 vəghagh kə gurtla, ba jiirjiira da ba dyak ba vaivai nə
 gurtlənə! **24** “Maay wa ḡagarnəsḡag kə kwatnahər kə
 dadda hənyahah bu biya, bi duwant kwa palla, nahant
 kwa palla, bi həkyina kə palla nenna kə palla, ḡaga bi
 taakiya am nahant kə Daadamazhigəla am nahant kə
 kwaḡ biya. **25** “Mbakyarvad kwaha, ən tagkurtaga ndavam
 bi kə dəgiti am da zəgaru nə uuram kə shifəgaru biya, ard
 dəgiti am da həḡəg nə uuram biya, dlaḡa ard duuli am
 da tləkəna nə uuram kə səḡav dat vəgharu biya. Mbats
 juu bi nə shifəg kə dəgzəg biya? Nii juu bi ha nə vəgh kə
 səḡavahi? **26** Vazamvazəg kə diikah ndana, ar maay riig
 biya, ar maay ghuda həi biya, ar maay dlaḡ dzaagaan
 damma kuvər biya, bakəvakwaha gəltərgələg Daadaruwi
 kwama ghərazhigəla, jamtəru bi nə uuram kə iitər də
 ndangər biya? **27** War ma kuram mbakyarvad dzama

dægiti tē ghēraan fēgarnaafēg kē hēnngah aandzu ba hēdikēn kē ghēraani? **28** “Aujilbēg kēskuram dzama sēdavi am da ngudēg nē uurami? Vazamvazēg kē dūuli ghubarēg nē kwadladlah ndana, ar maay bā tlēra aandzu haa sēdāv biya. **29** Bakēvakwaha ēn tagkurtaga, aandzu Saluman ma ndzēgana ndangēraan ndakwi tapghēnai kē cadvacadēg ēnd palēraatēr biya **30** Aitsaa, akwama cadnacadēg Daadamazhigēl kē kazhakwa tēghal ēndkwana, kwar mēng haniina dlakadur bēlvētērdēm damma kaara, kyakadaava kuram ha wada vēlkur bi nē iin kē sēdāv hi? Kuram lii hētsahētsan fadghērna. **31** “Mbakyarvad kwaha, ndavam bi taakiya, ‘Auwa kēm da zēg nēmndi?’ Bi ‘Auwa kēmnda hēbēg nēmndi?’ Bi ‘Auwa nē dēgiti kēmnda ngudēg nēmndi?’ **32** Adabad kwaha lii sērga bi kē Daadamazhigēl biya, iitēr lii gata kwanahaan kē dēgitah badēmma. Sērgasērēg nē Daadaru kwama ghērazhigēl taakiya am naagaan kē kwanahaan kē dēgitaha. **33** Gatamgatēg kē tlēkēsēra Daadamazhigēl ba zēnngwa, ard dēgiti naag nē iina. Da vēlkurvēlēg kē kwanahaan kē dēgitah badēmma. **34** Mbakyarvad kwaha, ndavambi kē dlakadur biya, adaba dlakadur sagau bad dladaana, dlada hinan ndakwi tlaltlēg kwakyarvad haniina.

7 “Tar bi kē shari kē uudah biya. Akwama bāghiniḃaga, ar da taktēg nē uudaha kē shariya. **2** Adaba hulfa shariyi am tēgar nē uuram kē uudaha, da tēkur bandkwah nē uud kē shariya, kuwēn am kurgar nē uuram kē uudah dē vakaiya, da kurkur bad vakai nē uuda. **3** Aujilbēg agha vaza zēr afēsafēsa dēga dakari ma gyiya zēraabagh kwal fataad kēskēgh tē gūgyēmba dakari ma gyiyaghi?

4 Agha tagar ndar kə zəraabagh taakiya, ‘Ən səkadasəg kə zər afəsəfəsa dəga dakarən ma gyiyaghən,’ mbats kəgh ndakwani gugyəmba dakar wa ma gyiyaghi? **5** Kəgh muunina, kəsəkəsəg kə gugyəmba dakarən ma gyiyaghən ndana, kiyava nəghəganəghəg kəskəgh ba cadadfa lakuti agha da kəsə zər afəsəgəsa dəga dakarən ma gyiya zəraabaghəna. **6** “Vəlamtər bi kə ghəgyah kə dəgiti caccuwanacaccuwanan biya, adaba ar da gwiav ar tahkurdana. Vəlamtər bi dlaḅ kə jindararu kə ghavzah biya, adaba ar da hapgaana. **7** “Ghalamghaləga, da vələkurvələg nə uuda, gatamgatəga, am da tləkənatləga, ngadlamngadləga, da wurkurwurəg nə uud kə ghaiya wakyagha. **8** Aandzu kwar kə dadda ghaləga vəlvarvələga, aandzu kwar kə dadda gatəga tləkənatləga, aandzu kwar kə dadda ngadla wakyagha da wurvarwurəg nə wakyagha. **9** War ma kuram daadaha, akwama ghalaaghaləg nə zəraan kə bruudi, vələr kə akuri? **10** Nii ma ghalaaghaləg nə zəran kə kilfa, vələr kə ghaval dlakulvaan hi? **11** Akwama kurami dangw hufəharu am sərgəsərəg kə vələga dəgit maraw kə zarharuwa, kyakadava daadaruwi ma ghərazhigəli kaci wa da vəltər bi kə dəgitah maraw kə lii ghaləgan biya! **12** “Badəm nə dəgitahi am naag nə uuram ḅagkura nə uudaha, kuram ndakwani ḅagamtərḅaga. Adaba kwan wa tagada nə adzahadzaha Muus ard tlayanha. **13** “Tamtəg kə ghaiya wakyaghən jəghwna, adaba duula daas da vaka əmtsəga ba bahahha, dlaḅa kwanən kə duula ba tsalalla. Lii təgaana ar ba dyaka. **14** Duula tləkəna shifəga. Ba jəghwa nə iina, dlaḅa dladlad nə təgaana. Lii təgaana ar maay dyak biya. **15** “Famfəg kə hyəmmi tə tlayangaha

fiidfiida kwar sahasagaw da vakaru dɛ garava tughaha, ma hudmahuda ar jagajagaan band ghɛgyaha tɛghala. **16** Am da nɛghɛtɛraakanɛghɛg tɛdvad tlɛrahaatɛra. Cagvacag nɛ zarha inabi tɛ uufa takka? Nii cagvacag ha nɛ zɛra ghɛgyiv tɛ zaz hi? **17** Bandkwah dlaɓ makwar kɛ uufi marawa yaa ba zɛr marawa, uufi ghwada, ya zɛr ghwada. **18** Maay nɛ uufi maraw ya zɛr ghwad biya, dlaɓa uufi ghwada yiga bi kɛ zɛr maraw biya. **19** Baɗɛm nɛ uufi maay ya zɛr maraw biya, aa ghudvarsghudɛga, ɓɛlvdɛm damma kaara. **20** Mbakyarvad kwaha am da nɛghɛgaakanɛghɛg kɛ tlayanngaha fiidfiid tɛdvad tlɛrahaatɛra. **21** “Dɛm bi dadda kwa taa kɛskai ‘Yaazhigɛl, Yaazhigɛl’ da daas damma tlɛksɛra ghɛrazhigɛl biya, bamma dadda kwa ɓagaabag kɛ dɛgiti naag nɛ Daadar kwama ghɛrazhigɛla. **22** Daghuvala ta shariya, ar da tagwatag nɛ uudaha badyak taakiya, ‘Yaazhigɛl, Yaazhigɛl, tagamnda bi kɛ ɛlbɛg maraw ma daagagh biya? Lagwamndada bi kɛ shatanah ma daagagh biya? Bagamda bi kɛ dɛgaha jappɛr badyak ma daagagh biya?’ **23** Tɛhala kwaha, ɛnda tagtɛrtag taakiya, ‘ɛn sɛrkur bi ba dɛm biya. Yagham vakar kɛlaadahaana.’ **24** “Mbakyarvad kwaha baɗɛm daddakwa cinnghacinng kɛ ɛlbɛgara, dlaɓa ɓagaan kɛ tlɛr dɛ vakaiya, da nɛg band dadda dabari kwa ndɛraa vɛgyaan tɛ akurna. **25** Hyiyaa ba nɛ yuwa, kaa righɛtrighɛg nɛ zaagha kɛla saasa, fɛɗ ndakwi tsa saas dat hɛnyahiina, bakɛvawkaha dlɛghana biya, adaba ndɛrava tɛ akura. **26** “Baɗɛm daddakwa cinnghacinng kɛ ɛlbɛgara, dlaɓa ɓagaa bi kɛ tlɛr dɛ vakai biya, ba kalkal dɛ dlagɛn kwa ndɛraa hɛnyahaan tɛ sɛghɛla. **27** Hyiyaa ba nɛ yuwa, righɛtrighɛg

nə zaagha, fəd ndakwi tsa saas dat hənyahiin, kaa dləga, dlagaadlag bafakya.” 28 Ghyənga ba nə Yesu tagtər kwanahaan kə dəgitaha, kaa ba 6a jappər kə uudah də tsagaanana. 29 Adaba tsagatər band daddakwa də ndzəda, gərgər də tsaga lii tsaga adzahadzaha Muusa.

8 Sahi ba nə Yesu sii ma aghwa, kaa gatəgaan kə uudaha badyaka 2 Kaa sagau kə dadda vəc da vakaana, kəla kə iin kə ghunj təvuukwaana amaa, “Yaazhigəla, ma haighanthaiga, mbəkwimbəga.” 3 Kaa vəlla dāv kə Yesu tapəna kə dadda vəcna amaa, “Haiyananthaiga, mbambəga.” Batwatswatsəra, kaa mbəgambəg kə iina. 4 Aiyam nə Yesu taa kə iina, “Faffəg kə hyəmmiya tagar bi aandzu kə war kə dəgiti aa dzəgardzəgən biya, dəg mardamarəg kə ghəragh vak zhiila kəsuufo, agha vəlda kə baiku bandkwa tagada na adzahadzaha Musa. Bagnaḃag kwana kiyava fadghər kə dlamakəlaawa taakiya mbəghambəga.” 5 Dagha ba nə Yesu damma Kafarnahum, ngal dagau kə tlauja Rum maamal da vakaan da ghalgaan taakiya, 6 “Yaazhigəla, kwatnahr həngan hənyah əmtsəmtsən nə vəgha, həḃa dlad ba vaivaiya.” 7 Aiyam Yesu taa kə iina, “Ən dagau da mbəgaana.” 8 Kaa ngugwamgug kə tlauj maamalna amaa, “Yaazhigəla, tlanal bi nai kəskəgh kə sagau sa vəgyar biya, tagdatag ba kə əlbəg kalti kwatnahr da mbəga. 9 Adaba kai dəghərər ndakwani ən mazhangyil kə kwarəga uuda, məng dlad tlaujah mazhangyil kəskaiya, ən tagardatag kə pallaatər taakiya, ‘Dəga,’ kaa dagauwa. Kwatlərən dlad ən daagantdaaga taakiya, ‘Sawa,’ sagauwa, Akwama taganartag dlad kə kwatlərəna, “Bagnaḃag kə

dəgit əntkwaha,' kaa bəgaana.” 10 Cinngha ba nə Yesu əndkwaha, kaa bə jappər kə iina, aiyama kə lii gatəgaana, “Ən tagkurtag kə jiira, tapanna bi kə tləkənatləg kə uud də fadghər əndkwan ma Izrail biya. 11 Ən tagkurtaga, bədyak nə uudah ar da sii də səga ard sagat də səga ar da cihurgan əmtəd də Ibrahim ard Ishaku ard Yakub vaka za kaffa hwadag ma tləkəsəra ghərazhigəla. 12 Adaba uudahi bədlavtərna kə iitər nə tləksəra ghərazhigəla, da dīivtərdəm damma gurtla, vakavaki ar da tuug nə iitər ard ghwada dəv də tlərdə.” 13 Aiyam nə Yesu taa kə tlauja maamaləna, “Dəgdaasa, da bəgakbəg nə uud mbəkyarvad fadghəragha.” Kaa mbəg nə kwatnaha nə iina batwatsəra. 14 Dəgha ba nə Yesu da vəgya Bitrusa, kaa nəghəganəghəg kə iin kə babba uusa Bitrus bəlgan njəkən fəda. 15 Tapəna kə iin kə dəva uusiina, kaa mbəgambəg kə iin tuuk kə fədiina, ngal ciiga bəgtəra kə dəgzəga. 16 Bəlaa ba hwaasa, kaa sədəvsəga kə uudah kə lii cibəg shatanah bədyak da vak Yesu, tagada ba əlbəg kalti, ngal sagal shatanahaaan ma vəghaatəra, mbahənan baz lii yangbiya. 17 Tədvad kwan wa righavant nə dəgiti tagavda tədvad tlayang Ishay taakiya, “Kəsakiyamaarakəsəg kə kuzahamiyama, dlaḃa kəskiyamaaran kə yangbiyahamiyama.” 18 Nəgha ba nə Yesu kə uudah bədyak fədəga təghər kə iina, ngal tagartag kə iin kə mbərzahaan maraa dzəva dagal dat ghyaba kwah kə ghaiya yuwa haiya. 19 Ngəl sagau kə dadda tsaga adzahadzah da vakaana, amaa taa kə iina, “Dadda tsaga dəgita, ən gatakəgatəg bədəm vakavaki agha dagal nənga.” 20 Ngugharangug nə Yesu amaa, “Mbəyakaha ar da afkahaatəra, dīikaha dlaḃa

məng vakavaka hənnganahaatəra, Zəra Uuda maay vaka hənnganan biya.” 21 Am nə pall ma mbərzahaan taa kə iina, “Yaazhigəla, ən dəgaadəg ndan ən hədnan kə daadara.” 22 Aiyam nə Yesu taa kə iina, “Gatkəwagətəga, aa hədarhədəg lii əmtsaharaəmtsahəg kə zaraabahaatəri əmtsaraəmtsəga.” 23 Dagha ba nə Yesu damma pərayuwa, kaa gatəgaan kə mbərzahaana. 24 Kaa ciig kə ghabag ard fəd ma yuwahaiya, fəgharzhafəg baz yu ghubədə saas damma pərayuwa, Yesu dlaba hənahaara. 25 Kaa dagau kə mbərzahaan ar ciyanta, am nə iitəra, “Yaazhigəla, katkəməndkatəga wakəm tə dūula əmtsəga.” 26 Aiyama taa kə iitəra, “Aujilbəg kəskuram gədzəg əndkwani, kuramən də fadghər hədiikəna?” Kaa ciig kə iin cagara kə gyi kə fədən ard ghubədəga yuwa, kaa kyabaləgakyabaləga. 27 Kaa 6a jappər kə mbərzahaana, aiyam nə iitəra, “Hulfakwar kə uud wana, baz fəd ard ghubədəga yu ar cinngarnucinngni?” 28 Tsəgwa ba nə Yesu ma haaya Garisaha, kaa sagau kə uudah bu kwa ciətər shatanah sa vak Yesu, gədzəvtərgədzəg ba vaivaiya, adaba ar ndzəga bamma gətlaha, maay wa ta kwahiin kə dūul biya. 29 Kaa huuləg kə iitər ar taakiya, “Au lambagh də kəmənd Zəra Daadamazhigəli? Agha sa vəkəmənd dlad ba sart ndakwani 6agaa biya?” 30 Məng nə maandala agyaryagya gəhvazh ar piig kə dagalaatəra. 31 Ngal ba ghalgaan kə shatanahaan kə Yesu taakiya, “Akwama səghkəməndadasəga, diikəməndarsdiig damma gyədya gəhvazahaana.” 32 Aiyama taa kə iitəra, “Damdəg ciya,” Kaa daas kə iitər damma gəhvaziina. Badəm gyədya gəhvzən kaa əmdəra daay kə iitər bawatswats damma

yuwahaiya, ngal ruug kə iitəra. **33** Kaa əmndəra daas kə lii piya ghavzahaana. Daragha ba nə iitər damma kəssa, kaa tagaan kə iitər kə dəgitahi dzəghaar də lii ciḡtər nə shatanahən bəḡemma. **34** Ngal sagal kə uudah ma kəsiin bəḡəm da tləgaraa Yesu. Nəghara ba nə iitəra, kaa ghalgaan kə iitər maa duwars kə lardaatəra.

9 Kaa daas kə Yesu damma pərayuwa, ngal dagal təghəra yu damma Kafarnahum, kəssi ghubara nə iina. **2** Kaa sagau kə uudah də daddakwa əmtsəmtsən nə vəgha həngan tə kəjja, nəghəgha ba nə Yesu kə fadghəratəra, aiyama kə daddakwa əmtsəmtsən nə vəghəna “Zərara, ndavbiya, bəshakanaḡəshəg nə uud kə haipahagha.” **3** Cinngara ba nə lii tsaga adzahadzaha əndkwaha, kaa takəvatag kə iitər mataatakaatər taakiya, “Kwanən kə uuda badza daaga Daadamazhigəla!” **4** Nəghakanəghəg nə Yesu kə dzamaghəraatəra, amaa kə iitəra, “Aujibəg am dzama kəlaadər ma ərvidmahudarui?” **5** Kwar wa tsaftsaf kə taga, taakiya, ‘Bəshakanaḡəshəg nə uud kə haipahagha nii ciiga dəgdagalhi?’ **6** Ən naagaan am sərən taakiya Zəra Uuda də ndzəḡa bəsha haipah ma duniya.” Kaa amaa taa kə daddakwa əmtsəmtsən nə vəghna, “Ciig kəssəg kəjjagha dəg daas dahənyaha.” **7** Təhalakwaha, kaa ciig kə uudanəna, ngal daas kə iin da vəgyaana. **8** Nəghara ba nə dzahava dlamakəlaawa əndkwaha, kaa gədzəg kə iitəra, ar gala Daadamazhigəla kwa vəlgar hulfa kwan kə ndzəḡ kə uudaha. **9** Dughars ba nə Yesu kə vakavaka kwahiina, kaa nəghəganəghəg kə iina kə uuda nə iin kwa ḡahav də Matiyu cihurgan vaka cauwa hadama. Am Yesu taa kə iina “Gatkwayatəga” ngal ciig kə iin kaa gatəgaana.

10 Təhalakwaha, kaa za kaf kə Yesu ma vəgya Matiyu, ngal sagau kə lii cauwa hadama ard yaa daddaha haip ba dyaka ar cihuran buud za kaf kə iitər də iina ard mbərzahaana.

11 Nəghəra ba nə Farisiyah əntkwaha, ngal am nə iitər taa kə mbərzahaana, “Aujibəg kə dadda hənyaharu za kaf əmtəd də lii cauwa hadama ard yaa daddaha haipi?”

12 Cinngha ba nə Yesu əntkwaha, aiyama, “Lii yanga maay lambatər də dadda mba uud biya, bamma lii yang biya. 13 Damdəg tsagamtsag kə dəgiti tuuk vakai wanəna, ‘Zhuwadaal wan naag nai vakaruwa kyuləgg biya.’ Sanhi da dāa lii jiir bi nai biya, sanhi mbakyarvad yaa daddaha haipa.” 14 Kaa dagau nə mbərzaha Yuhwana dadda tsuufəg davak Yesu, am nə iitəra, “Aujilbg kəskəmənd ard Farisiyah kəm kəsgaan ka andəla, kwakyarvadau kə mbərzahah ar maay kəsgani?” 15 Aiyam nə Yesu taa kə iitəra, “Ar badzəgaan nə tsaghwaha zhiila ghuula kə ərvidmahud ma bar əmtəd də zhiila ghuula? Da sagau sarta kwa da kəsav zhiila ghuula dagal vakatəra, ar da kəssəg ma kwah sarta nə iitəra kə andəla. 16 “Maay wa ghudgətghudəg kə daala sədāv tlappant tə ənghura sədāv biya adāba da təhgaan kə ənghura sədāv na, təhgaana, da jəguujəg kwa ndza wura. 17 Maay wa dīya daala yuwa inabi damma ənghura ambəla həllu biya, akwama dīyavdəmđiiga, ciḃgaan kə ənghura ambəla həllwuna, dīya dagal nə yuwa inabiya badzəgaan kə ambəla həlluwa. Daala yuwa inabi dīyav bamma daala ambəla həlluwa təvad kwah wa da dīgal bi nə iin biya dlaḃa ciḃəgai nə ambəla həllu biya.” 18 Ma sarta taa kwanən kə Yesu, kaa sagau nə maala ma guda dzəgwazhigəla da vakaana, kəla

kə ghuunj təvuukwana, amaa, “Dəghwar aa əmtsəga ba ndakwana, asəg tapnatapəg da ciiga.” **19** Kaa dagal kə Yesu ard mbərzahaan gata uuda nə iina. **20** Məng nə uusiin viigaan kəlawə tar buwa kəla avəza, ka dagau kə iina gylga Yesu tapəna kə ghaiya sədavaana. **21** Amaa ma ərvidmahudaana, “Akwama tapannatapəg aandzu ba ghaiya sədavaan kaltiya, ən da mbəga.” **22** Gwiavət ba nə Yesu kaa nəghəganəghəga, aiyama, “Ndav bi dəghwar biya, fadghəragha mḃakanambəga.” Batwatsəra, kaa mbəga kə uusina. **23** Dagha ba nə Yesu da vəgya maala ma guda dzəgwazhigələna, kaa nəhganəhəg kə iin kə lii fərtə faakila ard dzahava dlamaa kəlaaw ar tuuga. **24** Aiyam nə Yesu, “Ciyamciig vaakwana, əmtsabi nə dughwiin biya, hənnahaara.” Kaa ḃagar ghubasəga nenneg kə iitəra. **25** Lagwəvtərda ba nə uudah da gyəmala, kaa daas kə iina həkyinan kə dəva dughwiina, ngal ciiga. **26** Kaa cinngalcinng nə əlbəg təghər kə iin aandzu taakwara. **27** Dughars ba nə Yesu kə vakavak kə iina, kaa ba gatəgaan kə gulfah buwa ar ḃaag bad halavuwa ndzəḃaatər ar taakiya, “Zhukəmdaalazhug, Zəra Dauda!” **28** Dagha ba nə Yesu damma kwatlərən kə hənyaha, kaa daas kə gulfah bu da vakaana, aiyama taa kə iitəra, “Fəmdəghərtfəg taakiya ən mbəkurambəga?” Aiyam nə iitəra, “Aana, Yaazhigəla.” **29** Təhala kwaha, kaa tapəna kə iin kə gyiyahaatəra aiyama, “Tədvad fadhəraruwa, mbəkurbəg nə uuda?” **30** Ngal wurəg kə gyiyahaatəra, təhala kwaha ka ḃəltəra nə Yesu kə magi ba vaivaiya amaa, “Tagamarbi aandzu kə war biya.” **31** Daral ba nə iitəra, kaa ba kutəgaan kə iitər kə əlbəgən təghər kə iin aandzu takwar ma lardiina. **32** Ar tə

duula sagala, kaa səvardəvsəg nə daddakwa mamghant
 nə shatanaha kə Yesu. **33** Savda ba nə Satanahna, kaa
 fəgarzhafəg kə uuda nə iin kə taa ghaiya, kaa 6a jappər
 kə dzahava dlama kəlaawa, aiyam nə iitəra, “Ba dəm
 tapavnai kə nəghəganəghəg kə hulfa kwan kə dəgit ma
 Izrail biya.” **34** Aiyam Farisiyaha, “Abi lagw də ndzəda
 maala Shatanah nə iin kə shatanaha.” **35** Təhala kwaha,
 kaa gwaivagwaig kə Yesu ma kəssaha ard gədzər kəssaha,
 tsagtərtsag ma guda dzugwazhigəla, tagtər əlbəg maraw
 təghər kə tləkəsəra Daadamazhigəla, mbahtəran dla6
 kə uudahi də kuzah shahshaha ard lii yang biya. **36**
 Nəgha ba nə iin kə dzahava dlamaa kəlaaw bədyaka,
 kaa zhutərdalaazhuuga. Adaba ar hə6a dlada maay wa
 məltərumələg biya, ar band tughwahən kwal dadda piiga.
37 Aiyama taa kə mbərzahaana, “Tləra ghuda həi ba dyaka,
 dla6a lii 6a tləra ar ba ənkykwahha. **38** Mbakyarvad
 kwaha, ghalamghaləg kə dadda guhha maa dzəgaraa kə
 lii 6aa tləra, maraa ghudara kə həiya.”

10 Kaa dahtərantdəhəg nə Yesu kə mbərzahaan kəlaawa
 tar buwa. Vəlatərvələg kə ndzəda lagwa shatanaha ar
 mbaha kuzah shahshaha ard lii yang biya. **2** Wan nə
 daagaha mbərzah kəlaawa tar buna. Dəga zənngwa iin nə
 Siman kwa dahav də Bitrus ard də zəra babbaan Andrawus
 ard Yakubu zəra Zabadi ard zəra babbaan Yuhwana, **3**
 ard Filigus ard Batalomi ard Tuma ard Matiyu dadda
 cauwa hadama ard Yakubu zəra Halfa ard Taddiyus, **4**
 Siman kwa naagaan kə za vukwa kəsaana, ard Yahuda
 Iskariyoti kwa zuu langiya Yesu. **5** Bəlatəratbələg nə
 Yesu kə mbərzahaan kəlaawa tar buna, amaa taa kə

iitëra, “Dam bi davak lii ar Yahudah biya, dlaḡa dam bi
 damma kësä Samariyah biya. **6** Dlakulva kwaha damdæg
 da vak tughaha uudaha Izraila kwa zaharazahəga. **7**
 Damdæg tagamtərtag kə əlbəg marawa taakiya, ‘Tləksəra
 ghərazhigəla hərzəthərzəga.’ **8** Mbahamtərmbahəg kə
 lii yang biya, ciyamtərçiig kə lii əmtsaharaəmtsahəga,
 mbahamtərmbahəg kə magyagulfaha, lagwamlagw kə
 Shatanaha. Tlamkəna ba gyaagyaana vəlamtərvələg ba
 gyaagyaana. **9** Kəsam bi kə adawana, aandzu agwaləl,
 aandzu vərzhagan ma ambəlaru biya. **10** Kəsam bi kə
 ambəl mam dagal biya, aandzu səḡav buwa, aandzu
 kimbak aandzu zad biya, adaba dadda ḡa tləra dlaikəndlaig
 nə dəghigaana. **11** “Badəm nə kəsə ard gədzər kəssahi
 am dəgaa nə uurama, gatamgatəg kə uuda jiirjiir am
 ndzan ma vəgyaana tangw damma sarti am da ciig
 nə uurama. **12** Akwama damaghan da hənyahiina,
 tagamtərtag taakiya, ‘Gabərər təghər kəskurama.’ **13**
 Akwama uudaha jiirjiir wa ma hənyahiina, gabəruwa aa
 ndzandzəg təghər kə iitəra, akwama uudaha jiirjiir biya,
 gabəruwa gwiya saa kəskurama. **14** Badəm daddakwa
 lawaləg kə dləgha kurama, ard cinnga əlbəgaruwa,
 pangamdapang kə alagwat tə shigaharuwu akwamam
 da ḡuwa kəsātəra. **15** Bak jiir wan tagkur naiya, da
 zhuvtərdaala kə uudaha Sadum ard Gumara təghər kə
 uudaha kəssiin daghuvala ta shariya. **16** “Wan ḡəlkurbələg
 band tuughwah ma taataka ghəgyaha təghala, mbakyarvad
 kwaha ndzamandzəg ba dyaḡdyam band ghavala, dlaḡa
 am nal kalaliyah band kakuura. **17** Famfəg kə hyəmmi də
 uudah adaba ar da langkurlang damma guda ta shariya,

ar da ɓalkura kiiɓ ma guda dzəgwazhigəlaatəra. **18** Ar da langkurlang da təvuukwa maamaalah ard tləkəssah mbakyarvad kaiya, kiyava taa əlbəg maraw kəskuram təvuukwatəra ard təvuukwa lii ar yahudah biya. **19** Akwama langarkurdalanga, ndavam bi kə dəgiti am da tag nə uuram biya, ard duuli am da tag nə uuram biya, adaba da vəkurvələg nə uud kə dəga tagga. **20** Adaba kuram bi wada taaghahi biya, shədkwa Daadaru wa da taaghahi mbakyarvad kurama. **21** “Zəraaba da za lanngiya zəraabaan da tsəvana, daada da za lanngiya zəraana, zarha ar da ciitərant kə yaatəra da ciɓəvtərana. **22** Uudah badəm ar da naakur bi mbakyarvad daagara, dlaɓa badəm daddakwa ghacaghacig dat ghalaana, da tləkənatləg kə katəga. **23** Akwamar vəkur dlad ma kwatlərən kəssa, əmndəraəmdərga damma kəssi təvuukwa, jiira wan takur naiya lakuti am tsəgarvaratsəg kə kəsaha Izraila badəmma, da saaya nə Zəra Uuda. **24** “Daddakwa tsaga dəgit vak kə uuda jiguubi kə dadda tsagar dəgit biya, jiguubi dlaɓa nə kwatnah kə dadda hənyahaan biya. **25** Tləgaltləg nə dadda tsaga dəgit vak kə uuda, nal band dadda tsagar dəgita, dlaɓa kwatnah band dadda hənnyahaana. Akwamar daag də Ba'alzabul kə dadda hənnyaha, ar da daatər də kwa juujig kə Ba'alzabul kə uudahi ma hənnyahiina. **26** “Mbakyarvad kwaha, gədzamtər biya, adaba maay nə dəgiti hədāhədan kwa da maay wurav biya, dlaɓa maay nə dəgiti shiɓashiɓan kwa da sərvaaka biya. **27** Dəgiti taagankur nai magurtla, tagamtag bat ɓalaɓala, dəgiti cinngama nə uram da gəlagəla, tləhamtləhəg tə ghəra guda. **28** Gədzam bi kə lii tsəgatsəg kə vəgha biya adaba ar

maay də ndzəda tsa shifəg biya, gədzamgədzəg kə dadda
kwa tsəgatsəg kə vəgh ard shifəg ma kaarafaiya. (Geenna
g1067) 29 Maay kwan vəlav nə caakwah bu tə kwaḅ pal
biya? Bakəvakwaha maay aandzu palləratər bəladagal da
tə haay kwal sərga bi kə daadaru biya. 30 Baz guujaha
ghəraharu ndakwani kədlakədlana. 31 Mbakyarvad kwaha,
ndavam biya, jamujig nə uuram kə caakwah bədyak də
ndanngəra. 32 “Badəm daddakwa haiyakuthaig kəskai
təvuukwa uudaha, kai ndakwi ən da haiganthaiga də
iin təvuukwa Daadar kwa ma ghərazhigəla. 33 Aiciya,
badəm daddakwa haiyakut bi təvuukwa uudah biya,
kai ndakwani ən da haigant bi də iin təvuukwa Daadar
kwa ma ghərazhigəl biya. 34 “Tlatlam bi taakiya sanhi
kwakyarvad ən vəlkur kə gabərər nai damma duni biya,
maaya, sanhi kwakyarvad ən vəlkur kə gabərər biya, ba
tagwazhatagwazha. 35 Sandi tagwazhatagwazha, adaba
“zəra da ḅa dau də daddaana, dughwa da ḅa dau də
babbaana, ghuul dlaḅa də ḅa dau də jikkan uusa. 36 Uudaha
hənniyahaan kə uudan war da ḅa dau də iina.’ 37 “Badəm
nə daddakwa waiya daddaan bi babbaana təghər kəskaiya,
tləgal bi kə nəg kə dəgar biya. Dlaḅa badəm nə daddakwa
waiya zəraan bi dəghwaana təghər kəskaiya tləgal bi kə
nəg kə dəgar biya. 38 Badəm nə daddakwa kəsəghanti
kə tlaḅahərtəgaan ngal gata kai biya, tləgal bi kə nəg kə
dəgar biya. 39 Badəm nə daddakwa naa kata shifəgaana,
bəlgaan dagala. Badəm nə daddakwa bəlda shifəgaan
kwakyarvad kaiya aa fəgabədfəga. 40 “Badəm nə daddakwa
dləghakurədləghəga, dləghakwidləghəg kəskaiya, badəm
nə daddakwa dləghakwidləghəga, dlaghaədləghəg kə

daddakwa ɓalkwadi kaiya. **41** Baɗem nɛ daddakwa dlaghaadlɛghɛg kɛ tlayanga kwakyarvad tlayang nɛ iina, da tlɛkɛnatlɛg kɛ dɛgshiga tlayanga. Dlaɓa baɗem nɛ daddakwa dlaghaadlɛghɛg kɛ uuda jirjira kwakyarvad uuda jirjira nɛ iina, da tlɛkɛnatlɛga kɛ dɛgshiga uuda jirjiira. **42** Baɗem nɛ daddakwa vɛlgar kuwa yu lɛmcikcik kɛ pall ma lii hɛɗiikɛn kwakyarvad mbɛrzar nɛ iina, ɛn takurtaga da pilwai nɛ dɛgshigaan biya.”

11 Ghyɛnga ba nɛ Yesu kɛ tagtɛr dɛgitah kɛ mbɛrzahaan kɛlaawa tar buwa, kaa dagal kɛ iin damma kɛsaha Galili da tsagtɛr dɛgitah ard taa ɛlbɛg maraw kɛ uudaha. **2** Ma sarta kwahiina Yuhwan dadda tsuufɛga ndza ma guda birfɛna, cinngaha ba nɛ iin kɛ dɛgitahi ɓag nɛ Yesu, kaa ɓɛlgantɓɛlɛg kɛ iin kɛ mbɛrzahaan da vakaana. **3** Ar ndavaru taakiya, “Kɛgh wagha da saayin nii, kɛm paka kwatlɛrɛnhi?” **4** Am nɛ Yesu taa kɛ iitɛra, “Gwiyamagwig daas am tagar kɛ Yuhwan kɛ dɛgiti amaa nɛghɛga nɛ uurama, ard dɛgiti amaa cinnga nɛ uurama. **5** Gulfaha ar nɛghɛganɛghɛga, ghurɗikaha ar dagala, yaa daddaha vɛca mbahavtɛrambahɛga matanngaha ar cinngacinnga, uudahi ɛmtsaharaɛmtsahɛga ciyavtɛrɛtciiga, dlaɓa tagɛvtɛrtag nɛ ɛlbɛg marawa kɛ talagaha. **6** Dɛ bark nɛ daddakwa tɛrɗa bi tɛ ɗuul mbakyarvad kai biya.” **7** Ar tɛghɛrdɛga ciya dagal nɛ mbɛrzaha Yuhwana, kaa fɛgarzhafɛg kɛ Yesu kɛ taa ɛlbɛg tɛghɛr kɛ Yuhwan vak dlamakɛlaawa, “Au wamaa dagal nɛ uuram da vazɛgaan ma tɛghali? Amaa da vaza kazhakwahaanɛn tladtladɛn kwa gajag nɛ fɛɗ na? **8** Au kaci wa damal nɛ uuram da vazɛgaani? Daddakwa cadva ma sɛɗav marawna?”

Udahi ndzəga ma vəgya tləkəsa iitər wa ngudə sədavah marawa. **9** Au kaci wa damal nə uuram da vazəgaani? Tlayannga? Ən tagkurtaga, juujig vavvaan kə tlayannga. **10** Kwan wa vindava nə əlbəg təghər taakiya, “Ən da bəlgaan kə zərbəlgar təvuukwagha, kwada bədlak dūul lakuti agha da saaya.’ **11** “Ən tagkurtag kə jiira, ma huda uudah kwa yaa nə ənghwasaha, maay wa juujig kə Yuhwan dadda tsuufəg də dyakər biya. Bakəva kwaha, daddakwa əngykwah ma tləksəra ghərazhigəl juujig kə iin də dyakəra. **12** Cigət ma zamana Yuhwan dadda tsuufəga damma kwanən kə zamana, tləksəra ghərazhigəl həbə ba dlad ma dəva kəlaadaha, lii vəlgar dladfiina, iitər wanaa pərda tləksəra ghərazhigəl bad ndzəda. **13** Adaba adzahadzaha Muusa ard kakada tlayanngaha bədəm tagardatag kə tlayanngər təghər kə tləksəra ghərazhigəl lakuti saay nə Yuhwana. **14** Dləba akwamam haiyamanthaig də kwanəna, Ili wa ndza tagavda nə əlbəg təghər taakiya da saayna, iin nə Yuhwana. **15** Dadda kwad hyəmmya, aa cinnga. **16** “Ən da gərəg dau nai kə kwanən kə zamani? Ar band zarhah cihurgan tə bala kasukwa ar daa ghərahaatər ar taakiya, **17** “Kəm fərtəkura kə faakila, lamwaləg kə shakalga, kəm bəlcura kə əngsa taa dzəgwagha, lamwaləg kə tuuga.’ **18** “Sahi ba nə Yuhwan dadda tsuufəga maay zəgaana maay həbəgaan biya, aiyam nə uurama, ‘Shatanah wa ma vəghaana.’ **19** Sahi ba nə Zəra Uuda zəgaana həbəgaana, ar taakiya, ‘Wayam dadda tləhuda ard dadda həbə kya, tsaghwa lii cauwa hadama ard yaadaddaha haipaha.’ Bakəvakwaha nəghvaakanəghəg nə dabariya Daadamazhigəl tədvd

tlərahaana.” 20 Kaa cagtəraacag nə Yesu kə gyi kə kəsahi kwa bağaa nə iin kə dəgaha jappər bədyaka, adaba pəlar bi kə ghər biya. 21 “Dəga zhuwadaal kə səkəgh Korazin! Dəga zhuwadaal kə səkəgh Betsaida! Akwama bağava ma Taya ard Sidun nə dəgaha jappərahaanən bağavəna vakaruwəna, ma pəlara bawur kə ghəra. Maa tsəgwarəvtsəgw kə akacakaca ar kutər kə aftsa. 22 Aici wan tagkurtaga, daghuvala ta shariya da zhutərdaala kə Taya ard Sidun nə Daadamazhigəla təghər kə səkurama. 23 Kəgh Kafarnahuma! Magha tləg nəng da fəkaarafəg nə uud damma ghərazhigəla? Maaya! Da fəkaara bi nə uud biya, agha dii ba kə kaara faya, akwama bağava ma Sadum nə tləra jappərahaan bağav ma kəsaharuwəna, maa ba ndzəgaan gwastaana. (Hadēs 986) 24 Aiciya wan tagkurtaga, daghuvala ta shariya, da zhuvardaala kə Sadum təghər kəskəgha.” 25 Ma sarta kwaha wa tagaa nə Yesu taakiya, “Ən tagak uus Daada, Yaazhigəla ghərazhigəl ard duniya, adaba shibəghtərvashibəg kə dəgitahaanən kə lii də dabariya ard lii sərgasərga, kaa martərdamarəg kəskəghəg kə zər zarhaha. 26 Bandkwah, Daada, adaba kwan nə dəgiti bağakaḅag kə marawa. 27 “Badəm nə dəgitaha, vəlghwəvələg nə Daadara. Maay wa sərgasərgəg kə Zəriin biya bamma Daada. Dlaḅa maay wa sərgasərgəg kə Daadiin biya, bamma Zəriina ard kwa haigant Zəriin marardana. 28 “Asamasəg sa vakara, bəḅəmaru lii kudaralkudəga ard lii səpa kadlannga, ən kəskuraran am tləkkəna kə diyakudəga. 29 Cinngamcinng kə dəgiti ən tagkur naiya, bandkwa bəlvar nə zuuki ma kungy kə kawa uusəga, am tsagaan dlaḅa vakara. Adaba kaiya ən kalaliya ən

maay naaghər biya, dlaḅa am tləknatləg kə gabər ma ərvīdmahudəharuwa. **30** Adḁaba zuukiyara ba tsaftsafa, kadlanngahara maay dəmdəm biya.”

12 Daghuvala faciya ngiiga Yahudaha, ghudadagal nə Yesu ard mbərzahaan ma guha həiya, ngal fəgharzaḁəg nə mbərzahaan kə kala ghəra həiya ar zəggaana adaba njətər waiya. **2** Nəghara ba nə Farisiyah əndkwaha, am nə iitər taa kə Yesu, “Zharga, mbərzahagh ar ḁa dəgiti dzah kə ḁagaan daghuvala ngiiga.” **3** Aiyam nə Yesu taa kə iitəra, “Mbats karantamabi kə dəgiti ḁagaa nə Dauda ard lii əmtaḁ də iin ma sartakwa ndza njitər nə waiy biya? **4** Kaa daas kə iin damma vəgya Daadamazhigəla kəsant kə iin kə bəruudi kwa favtəra ba kərkangyəkwa kə zhiila kəsa uufah zuwa, vəltər baz lii əmtaḁ də iin kwa dzah zəgaan kə iitəra. **5** Nii karantamabi ha ma Adzahadzaha Muus kwa kəlarḁa nə zhiila kəssufah kə adzahadzaha ngiig ma vəgya Daadamazhigəla, mbats nal bi kə haip kə iitər biya? **6** Ən tagkurtaga, wan nə daddakwa juujig kə vəgya Daadamazhigəl vaakwana. **7** Akwamamaa sərgasərəg kə dəgiti tuuk vakai nə əlbəgahaan kwa taakiya, ‘Zhuwadaal wan naag naiya, kyuuləg biya, mamaa maay ghaza daddakwa maay də haip biya.’ **8** Adaba Zəra Uuda iin yaazhigəla faciya ngiiga.” **9** Kaa ḁugarsḁuug kə Yesu kə vakavakintsa, ngal daas kə iin damma guda dzəgwazhigəlatəra. **10** Ndza məng nə uuda nə iin əmtsaməmtsən nə dəv vakwahiina, kaa ndavgarundavəg kə iitər kə Yesu, taakiya, “Haighanthaig nə adzahadzah mbəvna nə uuda daghuvala Faciya Ngiiga?” Ndavararu kwakyarvad ar tləkəna kə iin də haipa. **11** Aiyama taa

kə iitəra, “Akwama mæng nə daddakwa də tuugh pal makurama, ma dahi damma afəkka daghuvala Faciya Ngiiga, mbats maay kəsgaan nə dadda tuughən sagat biya? **12** Abi ndanng ba nə uud təghər kə tuugha. Mbakyarvad kwaha kalkalan ɓagvəna nə harər daghuvala Faciya Ngiiga.” **13** Aiyama taa kə uudanena, “Vəløg kə dəvaagha.” Kaa vəlgaan kə iin kə dəvaana, ngal mbæg kə dəvaan bandkwa pallna. **14** Kaa dagal kə Farisah da diya sawariya ma taatakatəra təghər kə ɗuuli ar da tsөг nə iitər kə Yesu. **15** Nəghəghaaka ba nə Yesu əndkwaha, ngal duugarsduug kə iin kə vakavakiina, kaa gatəgaan kə uudah badyaka, mbahtəra kə lii yanng bi badəmma. **16** Bəltəra kə magi taakiya, aa tagarar bi aandzu əndwar biya. **17** Tədvad kwan wa righavant nə dəgiti tagada nə tlayang Ishaya taakiya, **18** “Wan kwatnəhar kwa kəsanaaka naiya, ən waigaana, ən cinngaan kə əmtakəraan ba vaivaya. Ən da righəgaan də shəɗkwara, iin wada tagtər əlbəga shariya jiir kə uudaha. **19** Da maay ɓala agajaw bi taa əlbəg də caagyi biya, da cinngvabi nə ghaiyaan tə ɗuul biya. **20** Da maay kəla ghuvu hərzh kə kəlөг biya, da maay əmtsa kaara jahurambi kwa hərz kə əmtsөг biya, bamma da fəgharaafөг kə jira zuu kə fiira. **21** Fantara uuda dəgshiga ba tə ɗaagaana.” **22** Kaa sədəvsөг nə uudah kə makwai kwa mamghant nə shatanaha dlaɓa gulfa da vak Yesu, ngal mbənan kə iin kə uuda nə iina, farhza kə taaghai kaa nəghəganəgha. **23** Kaa ɓa japər kə dlamaa kəlaaw badəmma, aiyam nə iitəra, “Aitsa Zəra Dauda bi wan kwanya?” **24** Cinngara ba nə Farisiyah əndkwaha, aiyam nə iitəra, “Abi lagw də ndzəɗa Ba'alzabul tləkəsa shatanaha nə uudanən kə shatanaha.”

25 Nəghaakanəghəg nə Yesu kə dzama ghəraatəra, aiyama taa kə iitəra, “Badəm nə tləksəri tagwazhatagw hutsəg buwa ar 6a tləghum də ghərahaatəra, kwanən kə tləksər da zəlma biya, bandkwah dla6 nə kəsa bi hənnyah ma tagwazhatagw hutsəg buwa, ar 6a tləghum də ghərahaatəra da badzəga. **26** Akwama lagwan nə shatanah kə shatanaha, 6a uushav də ghəraana, da 6ag ndar kaci nə tləksəraan kə ndzədi? **27** Akwaman lagw də ndzəda Ba'alzabul nai kə shatanaha, mbərzaharuwum? Ar lagw də ndzəda wari? Mbərzaharuwa wa da təkur shari təghər kwanənna. **28** Akwaman lagw də ndzəda Shidkwa Daadamazhigəla nai kə shatanaha, mbats tləksəra Daadamazhigəla səghawiisəg da təghər kəskurama. **29** “Maay wa dəgaadəg da vəgya dadda ndzəd hutsavarvan nə almanan biya, ba zənngwa bamma takwasavant nə dadda ndzədəna, lakuti hutsəvarvahutsəg nə almanana. **30** “Daddakwa maay əmtəd də kai biya, tləghumar nə iina, dla6 daddakwa məlghwad bi kə dzahgaan biya, kwazəg bad kwazəga. **31** Mbakyarvad kwaha, ən tagkurtaga, da 6əshivtərna6əshig kə uudah aandzu hulfa kwar kə haip ard badza daaga kwa 6agara nə iitəra, aiciya, daddakwa badza daaga Shidəkwa Daadamazhigəl da 6əshvarna biya. **32** Akwama tagadatag nə uudan kə əlbəga nennig tə Zəra Uuda da 6əshvarna6shiga, aiciya, badəm nə daddakwa nənna Shidkwa Daadamazhigəla da 6əshvarna bi ba dəm biya. (aiōn g165) **33** “Uuf marawa yaa zər marawa, uufi ghwadā yaa ba zər ghwadā, ma kwar kə uufa nəghvaakanəghəg tədvd zarhaana. **34** Kuram fadəga ghavalahaan kəlaadahna, am da tag ndar nə uuram kə

dəgitaḥ maraw kuram ndakwani am kələdahi? Abi, dəgiti ma ərvidmahudʼ wa tag nə ghaiya. **35** Uuda jiira ba jiir wa sagal ma ərvidmahudaana, uudi kəlaada ba kəlaadər wa sagal ma ərvidmahudaana. **36** “Ən takurtaga, badəm nə əlbəgah ghwaḥ kwa tagarda nə uudaha, ar da tagaan daghuvala ta shariya. **37** Adaba tədvad əlbəgahagh wada tak nə uud kə shariya, bi da maay nə uud ghazakghazəg biya, bi da ghazəka nə uuda.” **38** Am kyaləma lii tsaga adzahadzah ard Farisiyah taa kə Yesu, “Dadda tsaga dəgita, makəmaa naagaan magha markəmdadan kə dəga sərga.” **39** Ngwatərangug nə Yesu amaa, “Uudaha zamana ar kəlaadaha, dlaḅa ar za lanngiya Daadamazhigəla. Ar gata maa marəvtərda nə dəga sərga, maay watlərən kə dəga sərgi da marəvtərmarəg biya, bamma dəga tlayang Yunana. **40** Bandkwa ḅagaa nə Yunan kə həng həkərḥ baz avəḥ baz faci ma huḍa kilfa. Da bandkwah dlaḅ nə Zəra Uud da ḅa həng həkərḥ baz avəḥ baz faci ma kusəgha haaya. **41** Daghuvala ta shariya, uudaha Neneva ar da ciig əmtaḥ də uudaha zamana, ar martərda kə uudaha zamanən taakiya ar ghazaghazana, adaba pəlara mbakyarvad əlbəg marawən tagada nə Yunan nə iitər kə ghəra. Wan ci, nə daddakwa juujig kə Yunan vaakwana. **42** Daghuvala ta shariya, da ciig nə tləkəssa Sheba uusa əmtaḥ də uudaha zamanəna. Martərdan taakiya ghazaraghazəga, adaba ghəravaana sal vaka bətky sa cinnga dabariya Salumana. Wan ci, daddakwa juujig kə Salumana vaakwana.” **43** “Akwama salsəg nə Shatanah ma vəgha uuda, kaa gwaiyav kə iin gata vakavaka diyakudəg tlakəna biya, adaba maay nə yu vakavaka kwahiin biya.

44 Ngal ba tagan taakiya, ‘Ən guya daas da vakavaki sanal naiya.’ Akwama guyaagwig daasa, tləgharaatləg kə hənyahən maay aandzu əndwar biya, dlaḡa hyadəhydana ḡadlaḡadlana. 45 Kaa dagal kə iin dzəgdaan kə kwatlərən kə shatanah uudiffa kwa jaruujig kə iin də kəlaadərə, kaa daas kə iitər ar ndzan vaakwaha. Təhalakwaha ndzəgana uudanəna, da jəguujig kə ndzəganaanən ndza wurən kə badzəga. Da bandkwah dlaḡ nə uudaha zamanən də kəlaadərə.” 46 Təghərdəga tagtər əlbəg nə Yesu kə uudaha, kaa sagau kə babbaana ard zarha babbaan ar ghacan gyimala, ar naa taaghai də iina. 47 Am nə uuda nə iin taa kə Yesu, “Wai baabagha ard də zarhabaabagh ar ghacga gyimala, ar naa taaghai də kəgha.” 48 Aiyam nə Yesu taa kə uudanənna, “War nə baabara ard zarha baabarni?” 49 Kaa maraa mbərzahaan kə iin də dəva aiyama, “Wan nə baaba ra ard zaraabahar vaakwana. 50 Badəm nə daddakwa ḡa dəgiti naag nə daadar kwa ma ghərazhigəla, iin zəraabara, ard dəghwa baabara ard baabara.”

13 Ba daghuvala kwahiin kə faciya, kaa səgalsəg nə Yesu hənyahiina, ngal dagal kə iin cəhuran tə ghaiya yuwa haiya. 2 Kaa fadav kə uudah badyak sa təghər kə iina, mbakyarvad kwaha kaa daas kə iin damma pəra yuwa cəhurana. Kaa ghacgaghacəg kə uudah tə ghaiya gardza. 3 Kaa tagtərtag kə iin kə dəgitah badyak də garava, amaa, “Məng dadḡa riig kwa dal da riiga. 4 Riig nə iina, kaa ḡalḡaləg kə kyaləma hulf dat dūula, kaa caguucag kə diikaha. 5 Kyaləm ḡalal dat caccəhəlaw vakavaki maay nə haay dyak biya, kaa laghər ba watswatsa

adaba maay nē haay d̥yak biya. 6 Ghwut ba nē faciya, ngal fuug kē iitēra, adaba baharabi kē tlali vaivai biya, kaa ghulēg kē iitēra. 7 Kyalēm ɓalal damma takka, kaa ghwubararaa nē takka, tsarva kē ɓelauwa. 8 Kyalm ɓalal dat haay marawa, kaa ya zēr d̥erməkka, kyalēm kul əngkwaha, kyalēm d̥laɓ kul həkərɗa. 9 Dadda kwad hyəmiya cinngaana aa cinnga.” 10 Kaa dagau kē mbərzah davakaan ar ndavaru taakiya, “Aujibəg agha tagtər bad garav kē əlbəg kē uudahi?” 11 Kaa ngutēraangug kē Yesu, amaa, “Haiyakuranthaig nē uud am sēra kē d̥əgiti shəɓashəɓan ma tləkəsəra Daadamazhigəla, kiyava iitēra vəlavtər biya. 12 Adaba badēm dadda kwad d̥əgita, da fəvarnaafəga bad̥yaka, d̥laɓa da jəguujig tē iin ba vaivaiya, dadda kwa maay dē vakai biya, da kəsvarəvkəssəg aandzu ba həd̥ikəni dē vakai nē iina. 13 In wan tagtər nai kē əlbəg dē garavna, “Aandzu ar vazəgaana ar nəghəga biya, aandzu ar cinngaana, ar cinnga biya d̥laɓa ar nəghəgaaka biya.’ 14 “Righətrighəg nē tlayangngəra Ishaya təghər kē iitər taakiya, “Am da cinngaana am da cinngaaka biya, am da vazəgaana, ba dēm am da nəghəgaaka biya. 15 Adaba uudahaan ba dəkɗək nē ərvidmahud̥aatəra, ar cinnga ba d̥lah dē hyəmiyahaatəra, d̥laɓa ar həɗardu kē gyiyahaatəra. Maa maay əndkwah biya, maraa nəghəganəg dē gyiyahaatəra, maraa cinngacinng dē hyəmiyahaatəra d̥laɓa maa nəgharaakanəghəg ma ərvidmahud̥aatəra ar pəla kē ghəra ən mbətərnana.’ 16 “Bark nē gyiyaharuwa adaba ar nəghəganəghəga, d̥laba hyimməyaharu ar cinngacinnga. 17 Bak jiira ən tagkurtaga, tlayangaha ard uudaha jirjira ba d̥yaka, naharnahəg kē vazza d̥əgiti

nəghama nə uurama, nəghara biya, ard dægiti cinngama
nə uurama, cinngara biya. **18** “Wan nə dægiti tuuk
vakai nə garava dadda riigna. **19** Badəm dadda kwa
cinngacinng kə əlbəg təghər kə tləksəra, dlaḅa nəghaaka
biya. Kaa sagau kə shatanaha ghəldan kə əlbəgən sagal ma
ərvidmahudaana, kwanən kə hulfa iin wa ḅalal dat dūula.
20 Hulfən ḅalal dat caccəhəlawna, iin garava uudahanən
cinngaracinng kə əlbəgna, dlaḅa dləgharadləghəg bad
hwadəga. **21** Adaba baabi kə tlali biya, fadghəraan ba dəga
sart hədiikəna, səghəv ba dləf kwakyarvad əlbəgiina,
kaa tagwzhatagw kə iin də fadghərana. **22** Hulfən kwa
ḅalal damma takkəna, iin garava uudi cinngacinnga kə
əlbəga Daadamazhigəla, dzama kadlannga duniya ard
hyahəra, tsəgharvatsəg kə ḅəlauwa yaa bi kə zər biya.
(aiōn g165) **23** Hulfən riyava tə haay marwna iin garava
dadda kwa cinngacinnga kə əlbəga Daadamazhigəla
dlaḅa nəghəghaakanəghəga, ngal yaa kə zəra, kwana
dərməkka, kwana kul unkwaha, kwana kul həkərda.”
24 Vəlatərvələg nə Yesu kə kwatlərn ke garava, amaa,
“Da gərav nə tləksəra ghərazhigəl də uudi riiya hulf
maraw ma guhaana. **25** Ma sartən hənna haar nə uudah
badəmma, kaa dagal kə dadda tləghuman riiyars kə dləgh
miizhangyil həiyina, ngal dasaana. **26** Ghubara ba nə həiya
yaak kə zəra, dləgh ndakwani ghubaraghubarga. **27** “Kaa
sagau kə kwatnahaan ar tagar kə dadda hənyahaatər
taakiya, ‘Dadda hənyaha, mbats hulf maraw bi wa riigha
nəng ma guhaghən biya? Aa səga ndar ka ci nə dləghi?’ **28**
“Aiyama taa kə iitəra, ‘Dadda tləghum wa ḅagaa kwaha.’
“Aiyam nə kwatnahaan taa kə iin, ‘Agha naagaan kəm

tadɗan kə dləghahaana?’ 29 “Amaa taa kə iitəra, “Tadɗam biya, aa nali vaka tafa dləgh kəskuram am tadɗan baz həi biya. 30 Aduwamtərduug aa ghubararghubarg ba əmtaɗ tangw damma sarta ghuda həiya, ma kwah kə sarta ən da tagtərtag nai kə lii ghuda həiya ar da farzha aghwa dləgha ar ngwadant adagwal adagwala həvars kaara, dzahvant nə həiya dīivədəm damma kuvəra.”

31 Vəlatərvələg nə Yesu kə kwatlərn kə garava, amaa, “Tləksəra ghərazhigəla band hulfa zəra mastad kwa riya nə uudan ma guhaana. 32 Iin wa mishish ma hulfah badəmma, akwama ghubaraghubarga, juguujig kə dəgitaḥi riiva ma dyaḡhar badəmma kaa nəg kə uufa, kaa ɓa vəgyahaatər kə dīikah tə dəvahaana.” 33 Gwiya vəlatərvələg nə Yesu kə kwatlərn kə garava amaa, “Tləksəra ghərazhigəla band yista kwa kədghant nə uusiin də taasa ahupi həkərɗa, kaa uushigətuushig kə ahupiyin badəm də yistina.” 34 Tagatərtag nə Yesu kə dzahava uudah badəm kə dəgitaḥ də garava. Maay nə dəgiti tagatər nə iin kwal garav biya. 35 Tədvad kwan wa rəghvant nə dəgiti tagada nə tlayang Ishaya taakiya, “Ən da tagaan kə əlbəg də garavaha, dəgiti ndza shəɓashəɓan gwil fəgarzha duni, ən da tagaana.” 36 Kaa dūtərəsduug nə Yesu kə dzahava uudaha, kaa daas kə iin da hənyaha. Ngal tləgaraatləg kə mbərzahaana, am nə iitər taa kə iina, “Tagkəmnɗtag kə dəgiti tuuk vakai nə garava dləgh ma guhna.” 37 Kaa ngutərangug nə Yesu amaa, “Dadda kwa riya hulf marawa, iin Zəra Uuda. 38 Guhna iin nə duniya, hulf marawna, iin zarha tləksəra Daadamazhigəla. Dləghna iitər zarha shatanah.

39 Dadda tləghumən riya dləghna, iin shatanaha. Sarta ghwuda həina, iin ghyənnga duniya, lii ghuda həiya iitər nə zarhaḅəlga Daadamazhigəla. (aiōn g165) **40** “Bandkwa dzahav nə dləgh həvars nə kaara, da band kwah daghuvala ghyənnga duniya. (aiōn g165) **41** Da ḅəlgaan Zəra Uud kə zarhaḅəlgaana, ar da dzahaant badəm kə dəgitahi fəgara uudah kə ḅa haipa, baz lii ḅa tləra kəladər badəmma, ar da lagwtərda dagal ma tləksəraana. **42** Ar da diitərdəm damma kaara faaya, vakwaha ar da tuuga ar da ghwada dāv də tlərda. **43** Təhalakwaha ar da mbiig band faciya nə uudaha jiiirjiira ma tləksəra daddaatəra. Dadda kwa də hyəmiya cinngaana aa cinnga. **44** “Tləksəra ghərazhigəla band almani kwa shiḅavəna ma guuha, kwa tləkəna nə uudana ngal gwiya shiḅnanna, mbakyarvad dyakəra hwaḍaga kaa valət kə dəgahaani dəvakai nə iin badəmma, ngal səgwa kə guuhiina. **45** “Gwastəna, tləksəra ghərazhigəla band zəra kasəkwa, kwa gata akura ndannga. **46** Tləkəna ba nə iin kə akurən ndanng pal ba vaivaina, ngal valət kə dəgahaan badəm səgwa kə iina. **47** “Gwastəna dlaḅa, tləksəra ghərazhigəla band amshiya vaiya kilfa kwa ḅəlavdəm damma yuwahaiya, vaiyitvaig kilfah shahshaha. **48** Righət ba nə iina, ngal təḍdatəḍəg kə yaa daddaha vaiya kilf dat ghaiya gardza, ar dzəraakan kə kilfahi marawa, ar diivədəm damma alghwa diivədan nə wa maraw biya. **49** Da band kwah daghuvala ghyənnga duniya, ar da sagau nə zarhaḅəlga Daadamazhigəla, ar da tagwtərzha kə kəlaadah sagal ma uudaha jiiirjiira. (aiōn g165) **50** Ar da diitərdəm kə kəlaadah damma kaara faiya, vakavaki ar da tuug nə iitəra ar

ghwada dāv dā tlərđa.” **51** Am nə Yesu taa kə iitəra, “Nəghamaakanəghəg kə kwanahaan badəmma?” Kaa ngug kə iitəra takiya, “Aana.” **52** Aiyama taa kə iitəra, “Mbakyarvad kwaha badəm dadda tsaga adzahadzaha kwa nalnəg kə mbərz ma tləksəra ghərazhigəla, band dadda hənyaha kwa sadda daala almana ard ənghura alman vaka fəgaana.” **53** Ghyənng ba nə Yesu tagtər dəgitah də garava, kaa dagalaan kə iina. **54** Dagha ba nə Yesu damma kəssana, kaa fəgarzhafəg kə iin tsagtər dəgit kə uudah ma guda dzəgwazhigəlaatəra, kaa ɓa jappər kə iitəra, ar taakiya, “Aa tləkəna mər nə uudanən kə hulfa kwan kə dabari ard də ndzəda ɓa tləraha jappərni? **55** Zəra kafintini wan kwan biya? Babbaani wa dāhav də Maryam biya? Zarhaababani nə Yakuba, Isuvu, Siman ard Yahud biya? **56** Dughwaha babbaan bi wa əmtad də kəmyamən biya? Tlakənamər kaci nə iin kə kwanahaan badəmmi?” **57** Kaa badzəg kə ərvidmahudatəra. Am Yesu taa kə iitəra, “Bamma kəsaana ard hənyhaan wa maay nə tlayanng də ndanng biya.” **58** Bagaa bi nə iin kə dəgaha jappər dyak vakwah biya, adaba ar maay də fadghər biya.

14 Ma sarta kwah wa cinngaha nə Tləkəs Hirudus kə əlbəg təghər kə Yesu. **2** Amaa taa kə kwatnahahaana, “Kwan kə uuda, Yuhwan dadda tsuufəg waa ciigət ma gətlaha, iin waa tləkəna nə iin kə ndzəda ɓa dəgaha jappərahaana.” **3** Adaba ndza viyətviig nə Hirudus kə Yuhwana, takwasanta, ɓəldəm damma guda bərfin kwakyarvad Hirudiya, uusa zəra babbaan Filigusa. **4** Adaba ndza tagartag nə Yuhwan kə Hirudus taakiya, kalkalaan bi kə iin kəssa Hirudiya biya. **5** Bakəvakwaha nahanahəg nə Hirudus kə tsa Yuhwana,

ndza gædza gyiia uudaha, adaba haiyaranthaig n  uudah taakiya tlayanga n  iina. **6** S gha ba n  sarta ba kwaanda Hirudusa, kaa shakal g k  dughwa Hirudiya t  vuukwa ghulabaha, f gharaaf g k  Hirudus k  cinnga  mtaak r ba vaivaiya. **7** T gharat g k  langyiya baz z gara gwad g taakiya, da v l garv l g k  d giti ghal g n  iin bad mma. **8** Ngal diigaradiig n  babbaan k  sawariya d giti da tag n  iina, amaa, “Aa v lwav l g n  uud k  gh ra Yuhwan dadda Tsuuf g bandakwan ma kwatama.” **9** Cinnguu bi n  tl k s k   mtak ra  lb giin biya, adaba mbakyarvad ngwad gi zaa n  iin t vuukwa ghwulabahaana, ngal tagaan k  iin taaki aa v lvarv l g n  d giti naag n  iina. **10** B lant k  uud damma guda b rfina ghudva gh r t  Yuhwana. **11** S vdaa n  gh raan ma kwatama, v l var k  dughwiina, kaa lanngardaa k  iin k  babbaana. **12** Kaa sagau k  mb rzaha Yuhwana ar k ssant k  tl wa v ghaan ar h d nana, t hala kwaha ngal daagal k  iit r ar tagar k  Yesu. **13** Cinng ha ba n  Yesu  ndkwaha, kaa daas k  iin damma pera yuwa, ngal dagal da vakavaki maay aandzu  ndwar biya, ndzan ba daghuvaana. Cinngara ba n  uudaha, kaa sagal k  iit r ma k ssahaat ra, ngal dagal k  iit r gat gaana. **14** S ghal ba n  iin ma pera yuwa, kaa n gh gan gh g k  iin k  uudah ba d yaka. Ngal zhut rdaalazhuuga, dla ba mb ht ra k  lii yang bi ma iit ra. **15** D m ba faci k  b ladaaya, kaa dagau k  mb rzahan da vaakana, am n  iit ra, “Kwan k  vakavaka maay aandzu nd war biya, dla ba h rz faci k  b ladaaya. D t rsduug k  uudaha kiyava dagal k  iit r damma k sah ar gatu k  d gz ga.” **16** Aiyama n  Yesu taa k  iit ra,

“Maay nɛ tlɛra dagalaatɛr biya. Vɛlamtɛrvɛlɛg nɛ uuram
 kɛ dɛgzɛga.” 17 Am nɛ iitɛra taa kɛ iina, “Dɛgiti vakamnd
 vaakwana, ba bɛruudi dlɛba ard kilf bu kaltiya.” 18 Aiyama,
 “Anakam da vakara.” 19 Ngal tagtɛrtag kɛ iin kɛ uudah aa
 cahwararacahwarɛg tɛ kazhakwa, kaa kɛsgantkɛsɛg kɛ iin
 kɛ bɛruudi dlɛb ard kilf buwa, dzɛgant kɛ iin kɛ ghɛraan
 damma ghɛrzhigɛla, tagar kɛ uus kɛ Daadamazhigɛla.
 Tɛhalakwaha, lahɛna kɛ bɛruudina vɛltɛr kɛ mbɛrzahana
 ar tagwtɛrna kɛ uudaha. 20 Badɛmmaatɛr zaruuzɛga
 tlatɛrtlɛga, ar dzahaant nɛ mbɛrzahaan kɛ ghwadɛgahaani
 tɛmaatɛmga, righantrighɛg kɛ alghw kɛlaawa tar buwa.
 21 Uudahi zaruuzɛga tamaha ghwalvah alfu dlɛba, maay
 ba nɛ zɛrha ard ɛnghwasah biya. 22 Bad ghyɛngaatɛr
 waha, kaa fɛtɛraafɛg nɛ Yesu kɛ mbɛrzahaan damma pɛra
 yuwa, kiyava dagal kɛ iitɛr zungw tɛghɛr kɛ iin dat ghyaba
 kwah kɛ gardza, adaba paka salama uudah nɛ iina. 23
 Tɛhalakwa salamada nɛ iin kɛ uudaha, ngal dagat kɛ iin da
 dzɛgwazhigɛla ma aghw ba daghuvaana, ɛlgharaabɛlɛg
 baz avɛd vaakwah ba daghuvaana. 24 Ma kwahiina sarta
 ndza ma taataka yuwahaiya nɛ pɛrayuwa, kaa tsɛgaan kɛ
 fɛd kɛ ghubɛdɛga yu dat pɛrayuwa, adaba ndza ba gyar
 nɛ fɛd dɛ pɛrayuwa. 25 Tamaha karfe hɛkɛrda avɛda, kaa
 happa dagal kɛ Yesu tɛghɛra yuwa da vak mbɛrzahaana.
 26 Nɛghara ba nɛ mbɛrzahaan kɛ iin happa dagal dɛ shig
 tɛghɛra yuwa, kaa gɛdzɛg kɛ iitɛra. Ar hulɛg mbakyarvad
 dladlawa ar taakiya, “Dadda kwa sɛgal tɛ afka.” 27 Bat
 watsɛra, kaa tagtɛrtag kɛ Yesu taakiya, “Ndavam biya,
 ba kaiya, gɛdzam biya.” 28 Kaa ngug kɛ Bitrus amaa,
 “Yaazhigɛla, akwama ba kɛgha, daakwadaag sa vakaagh

təghəra yuwa.” 29 Aiyam nə Yesu, “Asəga.” Kaa sagal kə Bitrusa ma pərayuwa, farzha kə dagal təghəra yuwa da vak Yesu. 30 Nəghəgha ba nə iin kə fəḍ ciyətiig bad ndzəda, kaa gədzəg kə iina adaba fəgharzhafəg nə yu kə ndəgaana. Kaa huuləg kə iin amaa, “Katkwakatəg, Yaazhigəla.” 31 Bat watsəra kaa vələgaan kə Yesu kə dəvaan viyita, aiyama “Kəgh dadda hətsahətsan nə fadghərna, aujilbəg agha ɓa ndawndawi?” 32 Daragha ba nə iitəra damma pərayuwa, kaa kyaɓalgakyaɓaləg kə fədna. 33 Kaa ɓagarnəsɓag nə lii ma pərayuwən kə kwatnahər kə Yesu, ar taakiya, “Bak jijiira agha Zəra Daadamazhigəla.” 34 Dzəvara ba nə iitər kə yuwa haiya, ar tsugwa ma Janisarat. 35 Nəgharaaka ba nə uudaha kəsiin kə Yesu, kaa bəla ghai kə iitər damma kəsahi təghər kə iitər badəmma, ar sardəv kə lii yang bi badəmma. 36 Kaa ghalgaan kə iitər maa duutərnəa kə lii yang bi maraa tapnan aandzu ghaaya sədavaana, badəm lii taparnatapəga mbaharambahəga.

15 Təhalakwaha kaa sagau kə kyaləma Farisiyaha ard lii tsaga adzahadzah sagal ma Wurshalim da vak Yesu am nə iitəra, 2 “Aujilbəg kə mbərzahagh ar kəlla dəga daadijaha tləvuukwahi? Adaba ar maay bara dəv lakwti ar da zaa kaf biya.” 3 Aiyam nə Yesu taa kə iitəra, “Kuraməm, aujilbəg kəskuram am kəlla adzahadzaha Daadamazhigəl kwakyarvad dəga daadijahawi? 4 Am nə Daadamazhigəla, ‘Faarafəg kə daadagh ard baabagha,’ dlaɓa ‘Badəm dadda daava daddaana bi babbaana, barari tsavva.’ 5 Kuram am tsagtərtsag kə uudah taakiya, akwama məng nə uudani də dəgit kwada məlgaru kə daddaana bi babbaana, ngal tagaan taakiya, ‘Badəm nə dəgiti mammaa da tləkəna nə

uuram vakara, fanarafæg kə Daadamazhigəla.’ Mbakyarvad kwaha fəghaara bi kə daddaan ard babbaan dəvakai biya. **6** Mbakyarvad dəgaha daadijaruwa, namdalnəg nə uuram kə əlbəga Daadamazhigəl kə dəga lakəra. **7** Kuram muuniyahaana! Mbats ba jiir nə tlayanngərən tagada nə Ishaiya təghər kəskuram taakiya, **8** “‘Udahaana, ar fəkwara bat vaa ghai kalti, ərvidmahudaatər bitky də kaiya. **9** Ar bəggwa ba gyaan kə kwatnahəra, ar tsaga adzahadzaha uudah təghər kə əlbəga Daadamazhigəla.’” **10** Dahatərətədhəg nə Yesu kə dzahava uudah da vakaana, amaa taa kə iitəra, “Cinngamcinnga am nəghaakana. **11** Dəgiti daadamma ghaiya kə uud bi wa fəgara kwadlambər kə uud təvuukwa Daadamazhigəl biya. Bamma dəgiti sagal ma ghaiyaana.” **12** Kaa sagau kə mbərzahaan da vak Yesu am nə iitəra, “Agha sərgasərg taaki aandzaa badzgalbadzəg nə ərvidya Farisiyah sarta kwaraa cinnga nə iitər kə əlbəgna?” **13** Aiyam nə Yesu taa kə iitəra, “Badəm nə riigi kwa riya nə Daadari ma ghərazhigəl biya, da tadava. **14** Aaduamwamtərduuga. Ar gulfah nə iitəra, lii tādā gulfaha. Akwama gulf wa tādā gulfa, ba bərkudaatər ar mbəda daay damma afəka.” **15** Aiyam nə Bitrus taa kə iina, “Tagkəmnndtagg kə dəgiti tuuk vakai nə garavna.” **16** Aiyam nə Yesu taa kə iitəra, “Mbats gwaastən nəghamaaka biya? **17** Badəm nə dəgiti zəguu nə uuda, ba zənnəgw da bak ghaiyaana, kaa damma hudaana, təhala kwaha kaa sagal ma vəghaana. **18** Dəgiti aa sagal ma ghaiya uuda, aa səgal bamma ərvidmahudaana. Iin wa fəgara ndzəgaana kwadlambər kə uud təvuukwa Daadamazhigəla. **19** Adaba sagal bamma ərvidmahuud nə dzama dəgit ghwadā,

ndə tsa sifəga, 6a gwaragwara, 6a gəlla, shiida fiida, ard badza daaga. **20** Kwanahaan wa fəgaraa ndzəgaana kwadlambər kə uud təvuukwa Daadamazhigəla, za kaf kwaal bara dāv bi wa fəgaraa ndzəgan kwadlambər kə uud təvuukwa Daadamazhigəl biya.” **21** Dughars ba nə Yesu kwahiin kə vakavaka, ngal dagal kə iin damma larda Taya ard Sidon, **22** Kaa huula saas kə uusa yaa Kan'ana, amaa, “Zhukwadalaazhuug, Yaazhigəla, Zəra Dauda. Məng nə dəghwar kwa vəlgar nə shatanah kə dlad ba vaivaiya.” **23** Tagghar bi nə Yesu aandzu ndau biya, kaa ba sagau kə mbərzahaa da ghalgaana, aiyam nə iitəra, “Lagwarslagw kə uusna, adaba gata kəmyamma dla6a mbakiyamməg də huuləga.” **24** Ngwatərangug nə Yesu amaa, “Bəlakwadi mbakyarvad tughwaha Isra'ilən zaharazahəgən nə uuda, mbakyarvad uudahi tlərən biya.” **25** Ngəl sagau kə iin kəlla kə ghunnj təvuukwana amaa, “Yaazhigəla, məlwadməlga.” **26** Aiyamaa, “Kalkalaan bi kə kəsvant nə kaffa zarh bələvtərda kə ghəgyah biya.” **27** Amaa, “Aana, bandkwah, Yaazhigəla, aandzu ghəgyaha ar cagaan kə pashpasha kaffi 6algal vaka zəg kə dadda hənyahaatəra.” **28** Kaa ngugarangugg kə Yesu amaa, “Uusəna, fadghəragh ndzədəndzədana, tsakatsəg nə uud kə puutagha.” Bat watsər kaa mbəgəmbəg kə dəghwaana. **29** Ciyit ba vaakwahiin nə Yesu kaa ta ghaiya Yuwa haiya Galili. Ngəl dagat kə iin dat kungula aghwa, cəhurana. **30** Kaa sagau kə uudah badyak da vakaan də ghurdikaha, gulfaha, lii əmtsəmtsən nə uubiya, makwayaha, ard uudahi tlərən badyaka, ar diitəra təvuukwana. Ngəl mbəhtərana. **31** Nəghgha ba nə uudah kə makwayah ar taa ghaiya,

lii əm̩tsam̩tsan nə uʊbiya, uʊbiyatər nalnəg balapiya, ghurdikah ar dagala, gulfah dlaʔ ar nəghəganəghəga. Kaa galla Daadamazhigəla yaa Izra'ila kə iitər badəmma. **32** Təhala kwaha, ngal dahtərətɖahəg nə Yesu kə mbərzahaan amaa, “Ən ʔa zhuwadaala kwanən kə uudaha, həngah həkərɖ wan kwana ar ba əmtaɖ də kaiya, ba kwal dəgzəga. Ən naay kə dūtərəsɖuug daas də wai biya, aɖaba haik ɖiya haar kə iitər təghərdəga.” **33** Am nə mbərzah taa kə iina, “Da tləvkəna mər nə dəgzəgən da tlətəraara kə uudahaan ma təghal vaakwani?” **34** Kaa ndavtəruundavəg kə Yesu taakiya, “Dummba bruudi ngwən wa vakaruwi?” Aiyam nə iitəra, “Uudiifa ard mishish kilf həɖiikəna.” **35** Kaa fətəraafəg kə iin kə dlamakəlaaw cahwargan tə haaya. **36** Kəsant kə iin kə dummba bruudi uudiifən ard kilfna, tagar kə iin kə uus kə Daadamazhigəla lahnana. Vəltər kə iin kə mbərzahaana, kaa vəltər nə mbərzahaan kə uudaha. **37** Badəmaatər zaruuzəga, tlatərtləga, kaa dzahgantdzahəg nə mbərzahaan kə ghwadgahaan ar rəghant kə aləghwah uudiifa. **38** Uudahi zaruuzəga, tamaha damma ghwalvah alfu uufada, maay ba nə ənghwasah ard zarh biya. **39** Salamada ba nə iin kə uudaha, kaa damma pəra yuwa, ngal dagal damma haaya Magadan.

16 Sarəvsəg nə Farisiyaha ard Sadukiyah da vak Yesu kiyava fishəgaan kə iitəra, kaa ghalgaan kə iitər ma martərdan kə dəga sərəg kwa da mara taakiya, səghhi vak Daadamazhigəla. **2** Ngutərnaguga, amaa, “Akwama ʔəlaaʔələg nə hwaasa, ma nəghəmanəghəg kə zhiɡəla ba kyanga, am tagaan taakiya da maraw nə kəs dlakaduura. **3** Akwama nəghəmanəghəg kə zhiɡəl ba kyanga dlakaduur

wur ciyitciig nɛ ghabaga, am tagaan taakiya, ‘Da hyiyav nɛ yuwa hiinanna.’ Am nɛghɛgaakanɛghɛg tsau kɛ ndzɛgana zhigɛla. Dɛmakurvaa ndar kaci nɛghɛgaaka ndzɛgan kwanɛn kɛ zamani? **4** Uudaha zamana ar maay dɛ jiir tɛvuukwa Daadamazhigɛl biya, dlaɓa ar kɛladaha. Ar nagan mara nɛgha kɛ dɛga sɛrga, da maay marvɛtɛrmarɛg nɛ watlɛrn kɛ dɛga sɛrɛg biya, bamma dɛga sɛrɛga Yunana.” Kaa duutɛrsduug kɛ iin ngal dagalaana. **5** Daral ba nɛ mbɛrzahaan dat ghyaba kwah kɛ gardza yuwa haiya, mbats viyaatɛraviig nɛ kɛsa bruudiya. **6** Aiyam nɛ Yesu taa kɛ iitɛra, “Famfɛg kɛ hyɛmiya, dlaɓa am fɛgaan kɛ taad tɛ yista Farisiyah ard Sadukiyaha.” **7** Kaa fagarzhafɛg kɛ iitɛr tagaan ma taatakɛtɛr taakiya, “Mbakyarvad kɛsyamant bi kɛ bruudi nii?” **8** Nɛghghaaka ba nɛ Yesu ɛndkwana, aiyama, “Kuutam lii hɛtsahɛtsan nɛ fadghɛra, aujilbɛg am taaki am maay dɛ bruudi biyi? **9** Mbats gwastɛn nɛghamaaka biya? Viyakuraviig nɛ duuli gɛlantɛrɛt nai kɛ uudah alfu dlɛɓ dɛ dummɛba bruudi dlɛɓa? Alghwa ngwɛn wa dzahamant nɛ uurami? **10** Nii ma sarta kwa gɛlantɛrɛt nai kɛ uudah alfu uufad dɛ dummɛba bruudi uudifna, alghw ngwɛn wa dzahamant nɛ uurami? **11** Aujibɛg nɛghɛghaamaka bi taakiya ɛn tag tɛghɛr kɛ bruudi bi nai kɛ ɛlbɛgɛn biyi? Amaaya, famfɛg kɛ hɛnkɛl tɛ yista Farisiyaha ard Sadukiyaha.” **12** Tɛhalakwah wa nɛgharaaka nɛ mbɛrzahaan taakiya, tagtɛr taaki aa farfɛg kɛ hɛnkɛl tɛ yistin kwa diiyav ma bruudiyin biya, mbats tagtɛr taakiya aa farfɛg kɛ hɛnkɛl dɛ tsagaana Farisiyaha ard Sadukiyaha. **13** Sɛghal ba nɛ Yesu damma larda Kaisariya Filibi, kaa ndavtɛrundavɛg kɛ

iin kə mbərzahaana, amaa, “War nə Zəra Uud mar tagaan nə uudahi?” **14** Aiyam nə iitəra, “Kyalm ar taakiya Yuhwan dadda tsuufəga, kyalmah ar taakiya, tlayanga Iliya, kyalmah dlaḃa ar taakiya Irimiya bi pal ma tlayangaha.” **15** Aiyama taa kə iitəra, “Kuraməm ən war nai mam tləg nə ghəraruwi?” **16** Kaa ngwangug kə Siman Bitrusa taakiya, “Kəgh nə Kəristi, Zəra Daadamazhigəla kwa də shifəga.” **17** Aiyam nə Yesu taa kə iina, “Agha də bark nəng, Siman zəra Yunana, adaba uud bi wa markada kwanən biya, aa markada nə Daadar ma ghərazhigəla. **18** Ən tagaktaga, agha Bitrus nənga, agha band akur kwa ndəra nə uudan kə həngah tə vakaiya, ən da ḃaatlər də kəgh nai kə fətərna ndzəd kə yaa daddaha gata kaiya, kwa da maay nə əmtsəg də ndzəḃa təghər kə iitər biya. (Hadēs g86) **19** Ən da vələkvələg kə dəga wura tləksəra ghərazhigəla, dlaḃa badəm nə dəgiti agha ngwudəgant nəng ma duniya, da ngwudav ma ghərazhigəla, badəm dəgiti agha pəlhanəng ma duniya, da pəlav ma ghərazhigəla.” **20** Bəlatəraabələg nə Yesu kə magyi kə mbərzahaan ba vaivai aa tagarar bi aandzu ndəwar taakiya kai nə Kəristi biya. **21** Ciigət ma kwahiin kə sart wa tagatər nə Yesu kə mbərzahaan taakiya, barari dagal damma Wurshalima, da həḃuu kə dləḃa shahshaha, ma dəv kə maalaha ard maala zhiila kəssufah ard lii tsaga adzahadzaha, da tsəvana, tə həng həkərḃa da ciivant də shifəga. **22** Ngal tədant nə Bitrus damma dləmmbaava, cagaraa kə gyiya, amaa, “Aa tsanttsəg nə Daadamazhigəla, Yaazhigəla, da dzəgaar bi nə wan də kəgh ba dəm biya.” **23** Kaa gwiyaav nə Yesu da vak Bitrus, amaa, “Yagh vakar Shatanaha, agha akura

mbəda uud tə duul nəng vakara, agha dzamaghər band uuda dæg shiga ndə Daadamazhigəl biya.” **24** Aiyam nə Yesu taa kə mbərzahaana, “Badəm dadda kwa na gata kaiya, bamma dugharsduug kə ghəraana, kəsant kə tlaḅa hərtəgaana, gatəkwagatəga. **25** Adəba badəm dadda kwa na kata shifəgaana, da bəgaan dagala, Badəm nə daddakwa bəlda shifəgaan mbakyarvad kaiya da tləkənatləga. **26** Au pədaan kə uud akwama tləkənatləg kə duni badəmma, təhalakwaha bəldan kə shifəgaani? Nii auwa da vələda nə uudan dlakulva shifəgaani? **27** Zəra Uuda da sii də zərbəlgahaan ma ndangəra Daddaana, da vəlgarvəlg kə dæg shigaan aandzu war kalkala dəgiti ḅagaa nə iina. **28** Ən takurtaga, məng nə kyalma uudahi ghaciga vakwanənna ar da maay əmtsəg biya bamma nəghəgharanghəg kə saay Zəra Uuda ma tləkəsəraana.”

17 Təhala həngah əngkwaha kaa langtərdətləng nə Yesu kə Bitrus, ard Yakubu, ard zərababba Yakub, kwa iin nə Yuhwan, dagat damma ghəra aghwa ba kyakw ba daghuvaatəra. **2** Kaa gwivətɡwiig nə ndzəganan təvuukwatəra, baz hudəvəgaan ndakwi mbiig band faciya, sədavaan ndakwi kaa nəg kə madəkəw ba təlla. **3** Batwatsəra kaa tsəgwatsugw kə tlayang Musa ard tlayang Iliya. Kaa taa ghai kə iitər də Yesu. **4** Aiyam Bitrus taa kə Yesu, “Yaazhigəla, marawa nə ndzəgana miyam vaakwaana. Akwama haighanthaiga ən tafəgan kə tsakwamah həkərda, pal kəskəgha, pal kə Musa, pal kiyava Iliya.” **5** Ma sartən ba ndzəgaan taa ghai nə Bitrusa, kaa hədtərduhədəg nə akummba, kaa cinngvacinng nə ghai sagal ma akumb taakiya, “Kwana iin zərara, kwan

waig naiya, ən cinngaan kə əmtakəraan ba vaivaiya.
 Cinngamarnucinnga.” 6 Cinngara ba nə mbərzahaan
 əndkwaha, kaa gədzəgətɡədzəg kə iitər ba vaivaiya, baz
 mbəda damma haay kə iitəra. 7 Kaa sagau kə Yesu
 taptərnana amaa, “Ciyamciiga, gədzam biya.” 8 Kaparant
 ba nə iitər kə ghəra, nəghara bi aandzu ndəwar biya,
 nəghara ba Yesu daghuvaana. 9 Ar təghərdəga saay nə
 iitər ma aghwa, am nə Yesu taa kə iitəra, “Tagamarbi
 aandzu kə war kə dəgiti amaa nəghəga nə uuram biya,
 bamma ciyavantciig Zəra Uud ma gətlah də shifəga.” 10
 Kaa ndavgarundavəg nə mbərzahaan taakiya, “Aujibəg kə
 lii tsaga adzahadzaha Muus ar taakiya, barari bamma
 tlayang Iliya wada saay ba zənnngwi?” 11 Kaa ngutərangug
 kə Yesu taakiya, “Ba pakatta da saay nə Iliya, da bədləna
 kə dəgitah ba dəmma. 12 Ən tagkurtag ciya, sahi ba
 wur nə iliya, nəgharaaka bi kə iin biya, baz bəgar
 dəgitahi naaghant nə ghəraatəra. Bandkwah dlaḃa Zəra
 Uud da həbgaan kə dlad mizha dəvaatəra.” 13 Ngal
 nəghəgaakanəghəg kə mbərzahaan taakiya, tagtər təghər
 kə Yuhwan dadda tsuufəga. 14 Daral ba nə iitər da vaka
 dzahava dlamaa kəlaawa, kaa sagau kə uuda nə iin da
 vak Yesu kəla kə iin kə ghunnj təvuukwana, 15 amaa,
 “Yaazhigəla, zhuwardaalazhuug yagh kə zərara, tsagwara
 nə shidkwa shatanaha, həbgaan dlaḃ kə dlad ba vaivaiya.
 Shiga ngwen wan ba balgaan damma kaara ard yuwa. 16
 Langandalang davak mbərzahagha, pəletərvaapileg nə
 mbəgaana.” 17 Kaa ngugarangug nə Yesu amaa, “Kuram
 uudaha zamanna, am maay də fadghər biya, am ba
 kəlaadəra, ən da zəlma əmkyangar nai də kurami? Ən

da zəlma əmkýangar nai bəshkur kwanahaani? Ayakam kə zəriin sa vaakwana.” 18 Kaa cagaraacag nə Yesu kə gyi kə shidkwa Shatanhna, kaa dugarşduug kə shidkwa shatanah kə zəriina, batwatsəra ngal mbəg kə iina. 19 Kaa sagau kə mbərzah sa vak Yesu ma sartən maay aandzu ndəwar vakaan biya, am nə iitər taa kə iina, “Aujilbəg kəskəmnd pəlekəmdvaa lagwa shidkwa Shatanahiini?” 20 Aiyam nə Yesu taa kə iitəra, “Kwakyarvad hətsalhətsəg nə fadghəraruwa, ən tagkurtag kə jiira, akwamaa məng nə fadghəraru ba hədikən band zəra mastada, mammaa tagardatag kə aghwən taakiya, ‘Ciig vaakwana, dəg da vaakwaha,’ maa ciiga. Maa maay nə dəgiti pilkurvaapiləg biya. 21 Lagwguvda bi nə hulfa kwanahaan biya, bamma tədvd dzəgwazhigəla ard kəsa andəla.” 22 Dzaharvət ba nə mbərzahən ma Galili, kaa tagtərtag nə Yesu taakiya, “Da vəlav Zəra Uud damma dəv kə uudaha, 23 ar da tsəgaana. Tə hənga həkərd ta ciivant də shifəga.” Kaa tsətəratsəg kə vəgh ba vaivai kə mbərzahaana. 24 Daragha ba nə Yesu ard mbərzahaan damma Kafarnahum, kaa tləgaraatləg nə lii cauwa hadam kwakyarvad vəgya Daadamazhigəl kə Bitrusa, am nə iitər taa kə iina, “Maay nə dadda kwa tsagkur dəgit diya hadam kwakyarvad vəgya Daadamazhigəl biya?” 25 Aiyam nə Bitrusa, “Digaana.” Dagha ba nə Bitrus da hənyaha, kaa fəgarzhafəg nə Yesu kə tagar ghaiy taakiya, “Au wagha nəghəga nəng təghər kə ndavəgni? Ar caug vak war nə tləksaha duni kə hadam, ar caug vak zarhaatər nii, ar caug vak uudahi tlərən hi?” 26 Ngwa ba nə Bitrus taakiya, “Vak uudahi tlərna.” Aiyam nə Yesu taa kə iina, “Mbats maay nə zarhaatər digaan

biya. 27 Bakəvakwaha, haik badza ərvidmahud kə iitər də kəmya, dæg damma yuwa haiya bəlæg kə kwanjara, agha wurant kə ghaiya kilfi agha fəgarzha nəng kə vigaana, agha da tləknatlæg kə kwaɓi da tləgaltlæg kə pəlgaana, agha kəsant kə kwaɓiina, agha ɗiya kə hadamagh ard dəgara.”

18 Ma kwahiin kə sarta, kaa sagau kə mbərzah da ndavgaru kə Yesu taakiya, “War kaci wa juujig badəm kə ɗyakər ma tləkəsəra ghərazhigəli?” 2 Kaa ɗahant kə iin kə zərzəriin sa vakaana, ghacnan ma taatakaatəra. 3 Aiyama, “Bak jiira wan tagkurtaga, akwama namal bi band zərzarhən biya, am tapna bi kə daa damma tləkəsəra ghərazhigəl biya. 4 Mbakyarvad kwaha, badəm daddakwa fəsauna ghəraan band zərzərəna, iin wa ɗyak ma tləkəsəra ghərazhigəla. 5 Badəm dadda kwa dləghaadləghəg kə zərzər ndə kwanən ma ɗaagara, dləghakwidləghəg kəskaiya. 6 “Badəm nə daddakwa fəgara pal ma zarhahaan kwar fadghər tə kai kə ɓa haipa, da nguləm ba ngudvardəm nə akura vaar ɗyak ma kuungy bəlvdəm damma yuwa haiya kiyava ndəgaana. 7 Dəga zhuwadaal kə duniya kwakyarvad dəgitahi fəgaraa uudah kə ɓa haipa, barari sagau nə dəgitahi da fəgaraa uudah kə ɓa haipa, dəga zhuwadaal kə dadda kwa sagau tədvad iina. 8 “Akwama fəkaa kə ɓa haip nə dəvagh bi shigagha, ghuddaghudəg agha bəldana. Da nguləm agha tləkkəna kə shifəga damma zərəzər də dəv palla bi shig palla, təghər kwa da bəlvdəm nə uud damma kaara fai də dəvahagh buwa ard shigahagh buwa. (aiōnios g166) 9 Akwama gyiyagh wa fəkaa ɓa haipa, təddatədəg agha bəldana. Da nguləm

agha tlākēna kē shifēga damma zērazēr dē gyi palla,
 tēghēr kwada bēlkadēm nē uud damma kaara faiya
 dē gyiyahagh ba bērkudā. (Geenna g1067) 10 “Famfēg kē
 hyimiya, nēnnēmbi aandzu kwar pal ma zarhahaan
 biya. Ən tagkurtaga, zērbēlgahaatēr ba kēlaa hēnng ma
 ghēraazhigēla ar nēghēganēghēg kē hudvēga Daadar ma
 ghērazhigēla. 11 Adaba sahi ba kērkangyakw nē Zēra Uud
 da kata lii zaraazēga. 12 “Mam tlēg nē uuram, akwama
 dē tuughah dērmāk nē uudana, kaa zaazēg pallaatēra,
 abi dūugaan kē kul vaslaambad tar vaslaambadēn vaka
 piig kaa dagal da gata pallēn aa zaazēgēn? 13 Bak jiir
 wan tagkur naiya, akwama tlākēnatlēg kē tuugh na
 zēgazēgna, hwaḍagaana juujig kē kul vaslambad tar
 vaslambadēn kwa zahara bi na. 14 Band kwah dlaḍa nē
 Daadaru ma ghērazhigēla naabi zaan aandzu pall ma
 zēzarhahaan biya. 15 “Akwama ḡagakaḡag nē zēraabagh
 kē haipa, tagarnaatag kē haipaana, aandz ba kēghar dē
 iina. Akwama cinngakanaacinnga gwichēdaagwiig kē
 ndzēganaru dē zēraabagha. 16 Akwama cinngakanaa
 biya, agha gwiya dagal dē uud pal bi uudah buwa, kiyava
 cinngva nē əlbēg tēdvad shida uudah buwa bi hēkērdā. 17
 Akwama lawalēg nē zēraabagh kē cinngtērcinnga, agha
 tagtēr kē yaa daddaha gata Yesu, akwama lawalēg kē
 cinngtērcinnga, nēḍalnēg band kērdiya bi band dadda dza
 hadama. 18 “Bak jiir wan tagkur naiya, badēm nē dēgiti
 am ngudēgant nē uuram ma duniya, ngudanguda ma
 ghērazhigēla, dēgiti am pēlna nē uuram ma duniya, da
 pēlav ma ghērazhigēla. 19 “Ən gwiya tagkurtaga, akwama
 haiyaranthaig nē uudah bu ma kuram kē ghala dēgit ma

duniya, da ɓagɓarɓag nɛ Daadar kwama gharazhigɛla.

20 Baɗɓam vakavaki dzahvɛt nɛ uudah buwa bi hɛkɛrɗa ma ɗaagara, ɛn ba ɛmtaɗ ɗɛ iitɛra.” **21** Kaa sagau kɛ Bitrus da vak Yesu, amaa taa kɛ iina, “Yaazhigɛla, da ɓagwi shig ngwɛɛn nɛ zɛraabar kɛ haip lakuti ɛn ɓɛsharnaani? ɓagaɓag damma shig uudiffa?” **22** Aiyam nɛ Yesu taa kɛ iina, “Shig uudif kalti biya, shig uudif damma kul uudifa. **23** Mbakyarvad kwaha, da gɛrav nɛ tlɛksɛra gharazhigɛl ɗɛ tlɛksa kwa naa kɛɗla ɗɛgahaan kwama ɗɛv kɛ kwanahahaana. **24** Fɛgharzha ba nɛ tlɛks kɛ kɛɗlɛgaana, kaa sɛvardɛvsɛg nɛ uudi gatɛg nɛ iin tɛ ambɛla adawan alfu kɛlaawa. **25** Pilgharvaa ba nɛ pɛlgaana, kaa tagaan kɛ tlɛkɛsɛn taakiya, aa vɛlvɛtvɛlɛg baz iina baz uusaana baz zarhaana baz ɗɛgitahi ɗɛ vakai nɛ iin baɗɓamma kiyava pɛlgaana. **26** Kaa ghalgaan kɛ kwatnahaanɛn kɛla kɛ ghunnj tɛvuukwana, aiyama, ‘Fɛwifɛg kɛ huɗa ɛn da pɛlakpɛlɛg baɗɓamma.’ **27** “Kaa zhugardaalazhuug nɛ dadda hɛnyahaan kɛ kwatnahɛn ɓɛsharna kɛ gɛmauwaan ba ɗɛmma ɗuwars dagalaana. **28** “Baɗ sagala kwatnahɛn waha, kaa nɛghɛganɛghɛg kɛ iin kɛ tsaghwa tlɛraan kwa gatɛg nɛ iin tɛ gɛmauwa sɛll kɛlaawa, ngal viyit kɛ iin hɛkyarna kɛ mbakulera, amaa, ‘Pɛlwipɛlɛg kɛ gɛmauwi ɛn gatak naiya.’ **29** Ngɛl kɛlgakɛlɛg nɛ tsaghwa tlɛraanɛn kɛ ghunnj tɛvuukwan ghalgaana, amaa, ‘Fɛwifɛg kɛ huɗa ɛn da pɛlakpɛlga.’ **30** Lawalɛg nɛ kwatnahɛn kɛ cinngaana, ngal ɓɛɗɗɛm kɛ iin damma guda ɓɛrfina, bamma pɛlaapɛlɛg kɛ gɛmauwaana. **31** Cinngara ba nɛ tsaghwaha tlɛraan kɛ ɗɛgiti dzɛghaardzɛgna, cinngaru bi kɛ ɛmtakɛraan biya,

kaa dagal kə iitər ar tagar kə dadda hənyahaatər kə dægiti dzəghaardzəg badəmma. **32** Kaa dahgantdahəg nə dadda hənyahən kə kwatnahəna, amaa taa kə iina, ‘Agha kəlaada kwatnah nənnga, bəshankanaabəshig nai kə gəmauwən badəm mbakyarvad ghalgagha. **33** Mbats kalkalaan bi kəskəgh agha zhuwardaala kə tsaghwa tləragh band kwana zhuukadaala naiyin biya?’ **34** Tsaatsəg nə ərvīdmahuud kə tləks ba vaivaiya, vəlda kiyava vəlgar dlada, bamma pəlaapələg kə gəmauwiin badəmma. **35** “Da bəgtər bandkwan nə Daadar kwa ma ghərazhigəl kə lii larwaləg kə bəshterna kə zəraabahaatər bad ərvīdmahuud palla.”

19 Ghyənnga ba nə Yesu kə taa kwanahaan kə dəgitaha, kaa dūgarsduug kə iin kə larda Galili damma larda Yahuda, kwa tə gyaba kwah kə Zaagha Judan. **2** Kaa gatəgaan kə uudah badyaka, dlaḃa mbahghanambahəg kə lii də kuzah vaakwaha. **3** Kaa sagau kə kyalma Farisiyah da fishgaana, am nə iitər taa kə iina, “Tədvaḃ tsagaana Muusa, kalkalaan kə uudan tagwavəgha də uusaan aandzu təghər kə hulfa kwar kə dægiti bəga nə iina?” **4** Kaa ngutərangug kə Yesu amaa, “Mbats, karantama bi taakiya, bamma daa zənngwa, Dadda Virḃiga, ‘ndəraandərəg kə ghwalva ard uus biya?’ **5** Amaa dlaḃa, ‘Mbakyarvad kwaha, duugaan nə uud kə daddaana ard babbaan əmtəvət tə uusaana, ba bərkud ar da nəg kə vəgh palla.’ **6** Ar madlai vəgh buwa biya, naralnəg kə vəgha palla, dægiti aa matləgant nə Daadamazhigəla, aa tagw bi nə uud biya.” **7** Aiyam nə iitəra kə iina, “Ma ba əndəkwah tsauwa, aujilbəg kə Musa taga taakiya, barari ghudvara nə kakada tagwavəgh

kə uusa, dlaḅa lagwvarsi?” **8** Aiyam nə Yesu taa kə iitəra, “Mbakyarvad dəkdəka ghəraruwa wa haiyakurant musa taakiya, aa ghudvarghudəg nə kakkadā tagwavəgh kə uusa, ndza əndkwah bi ma daa zənnngw biya. **9** Ən tagkurtaga, badəm daddakwa tagwvəgha də uusaana, ma maay kwakyarvad gwaragwar biya, ma kəsukəsəg kə kwatlərn kə uusa, ḅaa ba gwaragwar də iina.” **10** Aiyam nə mbərzah taa kə iina, “Akwama bandkwan nə ndzagana zhiila ard uusa, mbats ndzəga kwal kəsa uusa wa marawa.” **11** Am Yesu taa kə iitəra, “Dəm bi nə uudahi haiganthaig kə əlbəgən biya, bamma lii haitərant nə Daadamazhigəla. **12** Məng nə lii yavvətəra kəḅkya, ar da kəsguu bi kə uus biya, məng nə lii datlatərat nə uudaha, məng dlaḅ nə lii hayarant nə iitə bad ghəraatə taakiya, ar maay da kəsa uus mbakyarvad gata tləksəra ghərazhigəl biya. Badəm daddakwa haiganthaig kə əlbəgna aa haiyanthaiga.” **13** Təhalakwaha, kaa səgardəvsəg nə uudah kə zarhaha kə Yesu kiyava fətəra dəva, dlaḅa dzəgwətəra kə zhigəla. Nəghara ba nə mbərzahaan əndkwaha, kaa cagtəraacag kə iitə kə gyi kə lii sarardəvsəgna. **14** Am nə Yesu taa kə iitəra, “Duwamtərduug kə zarha sa vakara, tsamtərəva biya, adaba tləksəra ghərazhigəla dəga hulfa kwan kə zarha.” **15** Fəternəa ba nə iin kə dəva, ngal məla dagalaana. **16** Məng nə uuda nə iina səghəv sa vak Yesu amaa “Dadda tsaga dəgita, awan nə dəgit maraw ən da ḅag nai ən tləkna kə shifəga tangw damma zərəzəri?” (aiōnios g166) **17** Aiyama nə Yesu taa kə iina, “Aujilbəg agha ndavakai təghər kə dəgiti marauwi? Ba Daadamazhigəla pal wa marauwa. Akwama agha naagaan agha tləkna kə shifəga tangw damma

zərazəra, tsufanttsufəg kə kwanahaan kə adzahadzahaha.”

18 Aiyama taa kə Yesu, “Kwar kə adzahadzahahi?” Am Yesu taa kə iina, “Tsəbi kə shifəga biya, ɓag bi kə gwaragwar biya, ɓag bi kə gəl biya, ghudars bi dlaɓ kə fiid kə uud biya, **19** faarafəg kə daadagha ard baabagha,’ dlaɓa ‘agha wayant kə tləgharaawakyaghagh band ghəragha.” **20** Am nə daala zərən taa kə Yesu, “Tsufananttsufəg badəm kə kwanahaana, au dlaɓ wa təmgwani?” **21** Aiyam nə Yesu taa kə iina, “Akwama agha naagaan agha nal kə uuda jiijiira, valətvaləg kə dəgahagh badəmma, agha tagwarda kə talagaha, agha da tləkənatləg kə dəgshigah ma ghərazhigəla, kaa gatkwagatəg kəskəgha.” **22** Cinngaha ba nə daala zərən kə əlbəgna, kaa badzədabadzəg kə iin kə ərvīdmahuda, adaba dadda hyah nə iin ba vaivaiya, kaa ba mələ dagalaana. **23** Aiyam nə Yesu kə mbərzahaana, “Ən takurtaga, da dəgaa ba dlah nə dadda hyah damma tləksəra ghərazhigəla. **24** Ən gwiya tagkurtaga, da tsaftsaf kə adləgwam dagal tə ɗuula liipər təghər kə dadda hyah daa damma tləksəra Daadamazhigəla.” **25** Cinnghara ba nə mbərzahaan əndkwaha, kaa ɓa jappər kə iitəra, ba vaivaiya aiyam nə iitəra, “Ma ba əndkwan tsaa, war kaci wada tləkəna katəgi?” **26** Ngal zhartərzharəg kə Yesu, amaa taa kə iitər, “Kwan kə dəgita ɓaga bi vak uud biya, vak Daadamazhigəla ɓagaɓag nə wanahaan badəmma.” **27** Aiyam Bitrus taa kə iina, “Wai ci, ɗuwamndardug kə dəgahamnd badəmma kwakyarvad gata kəgha. Au ci wa kəmnda tləkna nəmndi?” **28** Am Yesu taa kə iitra, “Jiir wan tagkur naiya, ma zamanən kwa da sagauna, Zəra Uuda da cihurga tə avəda kwargaan ma tləksəraan

kwa ndanga, kuramən gatamkwagatəgna, kuram wam da cihurga tə avədah kəlaawa tar buwa, kiyava kwara kudīgaha yaa Izraila kəlaawa tar buwa. **29** Baḏəm nə dadda kwa dūgars vəgyaha, bi zəraabahaana, bi dughaha babbaana, bi daddaana bi babaana bi uusaana, bi zarhaana ard guhah kwakyarvad kaiya, da tləkənatlэг juujig kwah shig dərməkka, da tləkna dlaḃa kə shifəg tangw damma zərazəra. (aiṯnios g166) **30** Da badyaka nə uudaha zənnngwa ar da nəg kə dəga hala, dəga hala dlaḃa ar da nəg kə dəga zənnngwa.

20 “Tləksəra ghərazhigəla da band dadda hənyhiin kwa dal ba wurkəs da gata bariyamah kiyava ḃa tlər ma guha inabiyaana. **2** Kaa tagvatag kə iitər kə gana kwab kwa ḃivar kə baryam ma vannga, ngal lanngtərdan damma guhaana. **3** “Tamaha karfi vaslambadā dlakadura, kaa gwiya dagal kə iin dlaḃa, kaa nəghəganəghəg kə iin kə uudahiin ar ghacga ba gyagyaan tə ḃalla kasukwa. **4** Aiyama taa kə iitəra, ‘Kuram ndakwani damdəg damma guhara, ən da diikurdiig ba marauwa.’ **5** Kaa dagal kə iitəra. “Kaa gwiya dagal kə iin də vaci təghəra, dlaḃa ard kalkala karfi həkərdā hwaasa, ḃagtəra bandkwa ḃagatəra nə iin kə uudahaatsa. **6** Damma karfi dləḃa hwaasa, kaa gwiya dagal tlətəraa kə uudahiin ar ghacga ba gyagyaana, amaa taa kə iitəra, ‘Aujilbəg bərnif vanng am ndzəga ba gyagyaani?’ **7** “Aiyam nə iitər taa kə iina, ‘Aḃaba maay dadda kwa vəlکمnd tləra ḃag biya.’ “Amaa taa kə iitəra, ‘Kuram ndakwani damdəg da ḃatlər ma guhara.’ **8** “Bəlaa ba nə hwaasa, kaa ba tagartag nə dadda guhən kə daddakwa məlgaru kə fa hyimmi tə guhna, ‘Dahtərantḃahəg kə lii

6a tlərən agha diitəra kə kwaḅa tləraatəra, farzhafəg də
 dəga hala dat dəga zənnngwa.’ 9 “Lii dalar tamaha damma
 karfi dləḅa hwaasana, ma waratər dləgha dəgiti diivar kə
 baryam ma vannga. 10 Lii fararzha dagal ba zənnngwana,
 tlatlar taakiya da jiguujiḡ nə kwaḅatər kə dəga kyalma
 uudaha, ghəravaatər ndakwani ma waraatər dləgha ba
 dəgiti diivar kə baryam ma vannga. 11 Cauwara ba nə
 iitəra, kaa zavgarəv ghayy kə iitər kə dadda guha. 12
 Ar taakiya, ‘Lii araa səgal təhaləna, araa ḅaga ba tləra
 aawa palla, agha diikəmnda ba kalkal də iitəra, kəməndi
 kəma vannga ba ḅa tləra, aduug ci kə dladḅa faciyyi kəmnda
 həḅguu nəmnda.’ 13 “Kaa ngwarangug kə iin kə pall ma
 taatakaatəra, amaa, ‘Tsaghwarə zangku biya, tagikəvai
 kə gan taakiya, ən da diyak kwaḅi diivar kə baryam ma
 vanga biya? 14 Cauwacəug kə dlayagha dəg daasagha,
 na naagant ba nai kə diitər kə lii aa səgal təhala kalkal
 dəgiti na vələk naiya. 15 Mbats ən maay də ndzəḅa ḅa
 dəgiti na naagant nə ghərər də kwaḅar biya? Nii agha
 shilg kwakyarvad ən ḅa hərəv ba vaivaihi?’ 16 “Ar da nəg
 band kwan nə dəga hal kə dəga zənnngwa, dəga zənnngwa
 ar da nəg kə dəga hala.” 17 Tə dūula dagat damma
 Wurshalim nə Yesu ard mbərzahaana, kaa dāhtərətdāhəg
 damma gyaba, amaa taa kə iitəra, 18 “Kiyam dagat damma
 Wurshalima vakavaki da vələv nə Zəra Uuda damma dəv
 kə maalah ma zhiila kəsūufah ard lii tsaga adzahadzaha,
 ar da ghudara kə sharia əmtsəga. 19 Təhalakwaha ar da
 vəltər damma dəv kə lii Yahudah biya, ar da nengaana ar
 da kalaakana, da hərtəvəta, tə hənga həkərdḅ da civanta.”
 20 Kaa sagau nə babba zarha Zabadi də zarhaan da

ghalæg vak Yesu, kəla kə iin kə ghunj təvuukwaana ngal ghala dəgit vakaana. **21** Aiyama taa kə iina, “Au wa nag nəngi?” Am nə uusiin taa kə Yesu, “Haiyanthaig yaan kə zarharən buna ma pal cəhura tə dəva kafagha, pal tə dəva ghyabagh ma tləksəragha.” **22** Am nə Yesu taa kə zarhahina, “Am sərgai kə dəgiti am ghalæg nə uuram biya. Am həbgahəbəg kə dladən ən da həbəg naina?” Aiyam nə iitəra, “Kəm həbgahəbəga.” **23** Amaa taa kə iitəra, “Ba pakat am da həbgahəbəg kə dladara, ndzəgan tə dəvaa kafara ma dəva ghyabara kai bi wa də ndzəda vəlgaan biya, kwanahaan kə vakavakaha, bədlavtərna kə lii dzəratəraaka nə Daadar kwa ma ghərazhigəla.” **24** Cinngara ba nə mbərzahaan kəlaawən əndkwaha, kaa badzədabadzəg kə iitər kə ərvidmahud də zarhabaabahən buwna. **25** Kaa dāhtərətəhəg nə Yesu bədəmmaatəra, amaa, “Am sərgasərg taakiya tləksahi kwar Yahudah biya ar fətəra ngədəp kə uudahatəra, maalahatər ndakwani ar martər ndzəda kə uudahatəra. **26** Da əndkwah bi ma taatakaru biya. Dlakulvakwaha, bədəm daddakwa naa nəg kə maal ma kurama, barari nal kə kwatnaharuwa. **27** Dləba bədəm nə dadda kwa naa nəg kə maal ma kurama, barari naal kə əvəruwa. **28** Bandkwah dləb nə Zəra Uuda sahi bi mbakyarvad bəgvarnəs kwatnahər biya, sahi mbakyarvad bə kwatnahəra, vəlda dləb kə shifəgaan kiyava vara uudah bədyaka.” **29** Ar tə dūula dūwa Yariku nə Yesu ard mbəzahaana, kaa gatəgaan kə uudah bədyak dagala. **30** Məng nə gulfah bu ar cihurga tə ghyaba dūula, cinngara ba nə iitər taakiya Yesu wa ghuda dagala, kaa dzəgantdzəg kə iitər kə ghaiya, am nə iitəra, “Yaazhigəla,

Zəra Dauda! Zhukəmdaalazhuuga!” **31** Kaa cagtəraacag nə uudah kə gyiya, ar tagtər taaki aa ndzarandzəg ba dəwa. Ar gwiya dzəgant kə ghai bad halavuwa ndzədahatər ar taakiya, “Yaazhigəla, Zəra Dauda! Zhukəmdaalazhuuga!” **32** Kaa ghacgaghacig kə Yesu, dəhtərət amaa taa kə iitəra, “Auwam nag nə uuram ən bəgkurani?” **33** Aiyam nə iitəra, “Yaazhigəla, kəm naa magha wurkəmdant kə gyiyahamnda.” **34** Ngal zhutərdaalazhuug kə Yesu, tapnan kə gyiyahaatəra, batwatsəra kaa wurgətwurəg kə gyiyahaatəra, ngal gata Yesu kə iitəra.

21 Hərzərət ba nə Yesu ard mbərzahaan damma Bətafaji gədzərkəsə kwa hərz də Wurshalima vaka Aghwa Uufaha Zaitun, kaa bəlgantbələg kə iin kə mbərzah buwa. **2** Amaa taa kə iitəra, “Damdəg daadamma kəsən təvuukwaruna. Bad daasaruwa am da nəghəganəghəg ka aghyunngw ngudgan də zəraan təvəgha, pəlamtərdaapələg am sətərdaa sa vaakara. **3** Akwama ndavakurundavəg nə uudana, tagamartag taakiya, Yaazhigəl wa naatərnaaga, da gwiya saas də iitər ba ndakwana.” **4** Dzaghaar kiyava rigħa dəgiti tagada nə tlayanng taakiya, **5** “Tagamtərtag kə uudaha Wurshalima, ‘Wayam nə tləksaru da vakaaruwa, kalaaliya uuda nə iina, dagal tə aghyunngwa, zəra aghyunngw wa dagal nə iin tə vakaiya.’” **6** Kaa dagal kə mbərzahaana ar bəgnan bandkwa tagatər nə Yesu. **7** Ar sardəv kə aghyunngwiin baz zəraana, ar bala kə sədavahaatər tə iitəra, kaa ba dəlgaan kə Yesu cihura tə vakaiya. **8** Kaa bala sədavahaatər nə uudah ba dyak tə dūula, kyalmaħ dlaḃa ar kala kə aabayah tə uuf ar bala kə iitər tə dūula. **9** Uudahi məlara dagal təvuukaana ard lii

gatəg mahala ar dzəgant kə ghai ar taakiya, “Galyamgaləg kə Zəra Dauda. Barək kə dadda kwa sagau ma dāaga Yaazhigəla! Galyamgaləg kə Daadamazhigəla!” **10** Dagha ba nə Yesu damma Wurshalima, kaa cigətciig kə hənkalə uudah badəm ma kəsiin ar taakiya, “War wa nə iin kə uudi?” **11** Aiyam nə uudahən dagal gata Yesuwən taa kə iitəra, “Kwan iin nə tlayang Yesu, kwa səghal ma Nazarat ma Galili.” **12** Dagha ba nə Yesu damma gaagazaiya vəgya Daadamazhigəla, lagwatərda kə lii vələ dəgitah ard lii sagwa dəgitah ma vakai badəmma, tlagars kə iin kə tibəra lii mḃəḃa kwaḃa ard avədaha lii vələ takalamasara. **13** Amaa taa kə iitəra, “Vindavavindəga taakiya, “Vəgyar da dāhav də Vəgya Daadamazhigəla,’ namdalnəg nə uuram kə ‘zazza shiḃa gəlaha.”” **14** Kaa sagau kə gulfah ard ghurdikaha da vakaan ma Vəgya Daadamazhigəla, mbəttərana. **15** Nəghara ba nə maalah ma zhiila kəsufah ard lii tsaga adzahadzah kə dəga japərən ḃəgaa nə Yesu na, ard ḃiya cauwa zarh ma gaagazaiya Vəgya Daadamazhigəla, ar taakiya, “Galiyamgaləg kə Zəra Dauda.” Kaa badza ərvīdmahud kə iitəra. **16** Aiyam nə iitər taa kə Yesu, “Agha cinngacinng kə dəgiti ar tag nə zarhahaan kwana?” Kaa ngwangug nə Yesu amaa, “Mbats tapamnai kə karantəgaan ma kadkadə əlbəga Daadamazhigəl vindavindan taakiya, “Yaazhigəla, kəgh wa tagh taaki agha dāag tədvd ghaiya zarhaha ard vuunjah nəng kə galgagh sagal biya’?”” **17** Təhalakwaha, kaa duutərsduug kə iin ma kəsiina, kaa ba mələ dagal damma Betani, ngal hənng kə iin vaakwaha. **18** Wurraa ba nə kəsa, kaa gwiyağhəra saas kə Yesu damma Wurshalima

ngal njəkənnjiig kə wai tə ghərdəga. **19** Nəghgha ba nə Yesu kə uufa ghəgyiv tə ghaiya duula, kaa dagau kə iin da təvəgh kə uufina, tləkəna bi aandzu dau təvakai biya, ba hyəmiya. Amaa taa kə uufiina, “Ba dəm agha maadlai gwiya ya zər biya.” Təhala kwaha kaa ghuləg kə uufiina. **(aiōn g165)** **20** Nəghara ba nə mbərzahaan əndkwana, kaa baa jappər kə iitər ba vaivaya. Aiyam nə iitəra, “Aujilbəg kə uufən aa ghulgal ba watswatsi?” **21** Kaa ngutərang kə Yesu, amaa, “Bak jiir wan tagkurtaga, akwamamma məng də fadghəra, dlaḃa am maay baa ndaundau biya, mammaa bəgaḃag kwa juujigg kə dəgiti na bəgara nai kə uuffa ghəgyivna, am tagardatag dlaḃ kə aghwən taakiya, ‘Ciig vaakwana dəg damma yuwa haiya,’ maa ciiga. **22** Akwama famdəghərətḃəga, bəḃəm nə dəgiti am ghalga nə uurama vak Daadamazhigəla ma dzəgwazhigəla, am tləkənatləga.” **23** Dagha ba nə Yesu damma gaagazaiya Vəgya Daadamazhigəla, kaa tsagtər dəgit kə uudah, ngal sagau kə maalah ma zhiila kəsufah ard maalah təghər kə dlamaa kəlaaw da vakaana, am nə iitər taa kə iina, “Agha bəg də kwar kə ndzəd nəng kə kwanahaan kə dəgitahi? Dlaḃa vəlakk war kə ndzəḃi?” **24** Kaa ngutərangug kə Yesu taakiya, “Ən ndavkurundavəg ghəravar kə ndavəg palla. Akwama tagamwitaga, ghəravar ndakwani ən tagkurtag kə ndzəḃi ən bəg nai kə tlər də vakaiya. **25** Ndzəḃən ndza də vakai Yuhwan dadda tsuufəgən tsaa, vəlghar nə Daadamazhigəl nii uudhi?” Kaa tagkəvatag kə iitər mataatakatəra, taakiya, “Akwama tagiyamatag taakiya, ‘Sahi vak Daadamazhigəla,’ da tagaan taakiya, ‘Aujilbəg ci famdəghərət bi tə iin biyi?’ **26** Akwama tagiyamatag

taakiya, ‘Vak uuda,’ kiyam gædza dægæti ar da ðagkiyam nê uudaha, adaba badêm nê uudah haiyaranthaig taakiya ndza tlayanga nê Yuhwana.” 27 Kaa ngugarangug kê iitêr kê Yesu taakiya, “Sêramdai kê vakavaki sal dê ndzædiin biya.” Am Yesu taa kê iitêra, “Ghêravar ndakwani ên maay tagkurtag, kê ndzædi ên ðag nai kê kwanahaan kê dægita biya. 28 “Au wamaa tlêg uurami? Mêng nê uuda nê iin dê zaraa ghwalvah buwa, kaa dagau da vak kê dæga zênngwa, amaa taa kê iina, ‘Zêrara, dæg da ða ðatlêr ma guha inabi hinana.’ 29 “Aiyam nê zêrên taa kê iina, ‘Ên maay dagal biya,’ têhalakwaha, kaa dæyaghêr kê iin kaa ba dagala. 30 “Ngal dagau kê daadiin da vak kê dæga buwa, tagar kê iin kê dægiti taghar nê iin kê zênngwa, kaa ngwangug kê zêriin taakiya, ‘Iiya, ên dagau, daada,’ têhalakwaha lêwa kê dagala. 31 “Ma iitêr buna tsaa, warwa ðagaa dægiti naag daddaateri?” Aiyam nê iitêra, “Dæga zênngwa.” Am nê Yesu taa kê iitêr dlaða, “Bak jiira ên tagkurtaga, lii cauwa hadahama ard tandaha ar da dæga nê iitêr damma tlêksêra Daadamazhigêl têghêr kêskurama. 32 Adaba sahisêg nê Yuhwan da markurd dûula jiiirjiira, famdêghêrê bi nê uuram tê iin biya. Lii cauwa hadama ard tandaha fardghêrêtfêg tê iina. Bakêvakhaha, ndzaa têhala nêghêganêghêgaru kwana, lamwalêg kê pêlaghêr am fêdghêrê tê iina. 33 “Kaa tagtêrtag kê Yesu kê garava. Mêng nê uuda nê iin kwa ðagaa guha inabi, ðêlaraa kê ghêrgêha, têfa kê vaka pêrtsa zêra inabi, dlaða ndêrê kê gud ba tlad kiyava dadda uufakyaawa. Vêltêr kê mbuucan kê yaa daddaha uusêga, kaa dagal kê iin damma lardi tlêrna. 34 Bagaa ba sarta

caa zəra inabi, kaa bəlgantbələg kə iin kwatənahahaan davak lii cauwar mbuuca guhəna, kiyava səgarda zarha inabi ma guha. **35** “Ngal viigətviiig nə lii cauwar mbuucin kə kwatnahahaana, ar kalaaka kə palla, ar tsa kə palla, ar dawala kə kwah də akura. **36** Gwiya bəlant kə kwatlərn kə kwatanahah bədyaka kwa jarujig kə lii ndza zənnngwa, ngal bəgaan kə lii cauwar mbuucin band kwa bəgartəra nə iitəra kə lii ndza zənnngwa. **37** Təhalakwah bədəmma, kaa bəlgantbələg nə dadda guhən kə zəraan da vak lii cauwar mbuucna, amaa, ‘Mbatak ar da fəgaarafəg kə zərarna.’ **38** “Nəghara ban lii cauwar mbuuca guhən kə zərna, kaa tagkəvatag kə iitər mataatakətər taakiya, ‘Wan ci dadda kwada gwigaana, na tsiyamatsəga, kiyava nəg guhiin kə dəga miyamma.’ **39** Ar viyət, ar duuldan da gyilga ghərgha, ar tsana. **40** “Aitsaa, akwama saghaasəg nə dadda guhəna, au kaci wa da bəgtər nə iin kə lii cauwar mbuuca guhni?” **41** Am nə iitər taa kə iina, “Da cibən kə kəlaadahaan vəlātər nə iin kə mbuuca guhna, da vəlātər kə guhiin kə uudahitlərn kwar da vəlgar dlaiyaan ma kadlannga guhiina.” **42** Am nə Yesu taa kə iitəra, “Mbats tapamnai karantəgaan ma kakkadā Daadamazhigəl biya? “Akuri duwarars nə yaa daddaha ndərga, iin wa nal kə akura ndərəg marawa. Kwana tləra Yaazhigəla, dəga jappər dlaḅ ma gyiyahaamnda.’ **43** “Mbakyarvad kwaha, ən tagkurtaga, da cauwar nə tləksəra Daadamazhigəl vakaruwa, da vələvtər kə uudahi tlərən kwar da ḅa dəgitahi naag nə Daadamazhigəla. **44** Bədəm daddakwa mbədəga da tuuk kwanən kə akurna, kaləg ba hwəḅhwəḅa, dlaḅa uudani bəlhi na akurən da

təghər kə iina, dəgaan ba tukwtukwa.” 45 Cinnagara ba nə maalah ma zhiila kəsuufah ard Farisiyah kə garavahaan tagada nə iina, kaa nəghəgaakanəghəg kə iitər taakiya tag təghər kə iitəra. 46 Kaa gata dūula viigaan kə iitəra, gədzar gyiya uudaha, adaba kəsarantkəsəg nə uudah kə iin taakiya tlayannga.

22 Gwiya tagatərtag nə Yesu kə kwatlərən kə garava, amaa, 2 “Tləksəra ghərazhigəl band tləks kwa bagghara hwaḍaga kəsa uus kə zəraana. 3 Kaa bəlgantbələg kə iin kwatnahaan da tagtər kə lii dāhəvtərdāhəgən da vaka hwaḍaga kəsa uusna, larwaləg nə uudahiin kə sagauwa. 4 “Ngal gwiya bəltərtbələg kwatlərən kə kwatnahah amaa, ‘Tagamtərtag kə uudahaan dāhəvtərdāhəgən taakiya, “Wa bādłannabādłəg nə dəgzəga, haravahəreg nə kauwaha ard tlah ngatlangatlana, wa gyanngavagyanng bādla dəgitah bādəmma. Aa sarasəg sa vaka hwaḍagiina.” 5 “Far bi nə iitər kə hyəmi biya, kaa məla dagalaatəra. Kwana dal damma guhaana, kwatlərən dal da 6a kasukwana. 6 Kyaləmah dlaḍa ar vaitərət kə kwatnahaana, ar kaltəraakana, ar ciḍtərana. 7 Kaa badza ərvidməhuud kə tləksən ba vaivaiya. Ngal bəlgantbələg kə iin kə tlaujahaana, ar vaitərətə, ar ciḍtəra kə lii cibara shifəgna, ar haar kə kaar kə kəsaatəra. 8 “Təhalakwaha, amaa taa kə kwatnahaana, ‘Ghyəngavaghyəng nə bādla vaka hwaḍaga kəssa uusna, lii dāhantər nai da vaka hwaḍaga kəsa uusna, maa dlaitər bi kə sagau biya. 9 Mbakyarvad kwaha, tamtəg kə baabura, dāhamatərdāhəg kə uudahi am tləgara nə uuram bādəmma, aa sarsəg da vaka hwaḍaga kəsa uusa.’ 10 Kaa ba dagal kə kwatnahaanən tə baabur

baabur ar dāhant kə uudahi tlararaa nə iitəra badəmma, lii kəlaadaha ard lii 6a dəga jijiira, righətrighəg nə vaka hwadag də ghulabaha. **11** “Daghan ba nə tləksən da vaza ghulabaha vaka hwadaga, kaa nəghəganəghəg kə iin kə uuda nə iin kwa tsəguv bi kə sədava hwadag biya. **12** Aiyama taa kə uuda nə iina, ‘Tsaghwa, aghaa səgaa ndar nəng da vaka hwadagən ba kwal tsəguv sədava hwadaga kəsa uusi?’ Pilgharvaapiləg nə dəga tag kə uuda nə iina. **13** “Am tləksən taa kə kwatnahahaana, ‘Ngwadamnangudəg kə dəvaahaan ard shigahaana, bəlamdaḃələg da gyimala, damma gurtla, vaakwaha da tuug əmtad də ghwada dəv də tlərda.’ **14** “Badyak nə uudahi dāhəvtərantdāhəga, ba hədiikən nə lii dzərvtəraakadzəga.” **15** Kaa diya sawari kə Farisiyaha təghər kə duuli ar da ngar nə iitər kə dləgəd kə Yesu tədvaḃ əlbəgahi da tag nə iina. **16** Kaa bəlgantḃələg kə iitər kə mbərzahaatər ard kyalma uudaha Hirudus da vak Yesu, am nə iitəra, “Dadda tsaga dəgit, kəm sərgasərəg taakiya agha uuda jiiirjiira, agha tsaga duula Daadamazhigəl ba jiiirjiira, agha maay dlaḃ fa dagar ma uudah biya, kəsghankəsəg kə uudah ba kalkala. **17** Tagkəmnndtag kə jiira, kalkalaan nii kəskəmnnd diigar hadam kə Kaisara kalkalaaan bi hii?” **18** Nəghaakanəghəg nə Yesu kə kəlaadəraatəra, amaa taa kə iitəra, “Kuram muniyahaana, aujilbəg am fəsha kaiyi? **19** Maramwadamarəg ndan kə kwaḃiin diyav də hadamna.” Ngal ar sardəv kə kwaḃiina. **20** Aiyama taa kə iitəra, “Dzakəva wara ard dāaga war wa nə iin təvakaini?” **21** Kaa ngug kə iitəra, “Dəga Kaisara.” Aiyam nə Yesu taa kə iitəra, “Vəlamarvələg kə Kaisar kə dəga Kaisar,

am vëlar kə Daadamazhigəl kə dëga Daadamazhigëla.”

22 Cinngara ba nə iitər əndkwaha, kaa 6a jappər kə iitëra, ar dūwarsa. Kaa mëla dagalaatər kə iitëra. **23** Ba daghuvala kwahiina, mæng nə kyalma Sadukiyaha, iitər wa fardghərət bi taaki mæng ciig ma gətlah biya, sarəv sa vak Yesu də ndavëga, **24** am nə iitëra, “Dadda tsaga dëgita, vindakəmn̄davindəg Musa taakiya, akwama əmtsaaəmtsəg nə uudan kwal yiga kə zər də uusaana, kəsgaan nə zərababbaan kə uusiin kiyav yaagar zarh kə zëra babbaana. **25** Ndza mæng nə zarha baabah uudif ma taatakamnda, kəsuu nə yag kə uussa, əmtsən ba kwal yiga kə zëra, kaa kəsguukəsəg kə zëra babbaan kə uusaana. **26** Dzəghaar bandkwah də zëra buwa, baz zëra həkərfa, tanngw dat zëra uudiifa. **27** Təhalakwaha kaa əmtsəgaəmtsəg nə uusiina. **28** Aici tsaa, da nəg kə uusa warkaci nə iin pal ma iitər daghuvala ciig ma ghətlah? Adaba uudiffa əmtad̄aatər kəsarukəsəga.” **29** Am nə Yesu taa kə iitëra, “Dzamaghəraru kalkal biya, adaba am sərgai kə əlbəga Daadamazhigəl vinndavinndan biya, dla6a am sərgai kə ndzəda Daadamazhigəl biya. **30** Daghuvala ciig ma gətlaha, da maay nə ghwalvah kəsə uuss biya, da maay dla6 pəghwav nə dəghwah da vëgya zhiil biya. Ar da nəg band zarha 6əlga Daadamazhigëla. **31** Dla6a təghər kə ciig ma gətlaha, karantama bi kə dëgiti tagakur nə Daadamazhigəl taakiya, **32** ‘Kai nə Daadamazhigëla Ibrahim, Daadamazhigëla Ishaku, ard Daadamazhigëla Yakub biya’? Daadamazhigëla lii də shifəg nə iina, dëga lii əmtsaharaəmtsahəg biya.” **33** Cinngara ba nə uudah əndkwana, kaa 6a jappər kə iitər təd̄vad tsagaanaana. **34**

Cinngara ba nə Farisiyah taakiya piletəvaatag nə dəga tag kə Sadukiyah vak Yesu, kaa dzahav kə iitər. **35** Məng nə dadda tsaga adzahadzaha Mus ma taatakatər kwa fəsha Yesu də ndavəga. **36** Amaa, “Dadda tsaga dəgit, kwar ka adzahadzah wa juujig ma adzahadzah badəmmi?” **37** Ngugharangug nə Yesu amaa, “Wayantwaig kə Yaazhigəl Daadamazhigəlagh bad ərvīdmahudagh badəmma, baz shifəgagh badəmma, baz hənkalagh badəmma.’ **38** Kwana iin nə adzahadzaha zənnəgwa, dlaḅ iin wa juujig badəmma. **39** Dəga bu ndakwi band dəga zənnəgwa, ‘Wayantwaig kə tləgharaawakyaghagh band ghəragha.’ **40** Badəm nə adzahadzaha Musa ard tlayangngaha araa haciga bat kwanahaan ka adzahadzah buna.” **41** Dzaharvət ba nə Farisiyah vak palla, kaa ndavtəruundavəg nə Yesu, **42** amaa, “Auwa tlatləg nə ghəraru təghər kə Kəristi? Zəra war ni nii?” Aiyam nə iitər taa kə iina, “Zəra Dauda.” **43** Am nə Yesu taa kə iitəra, “Bagaa ndar ci nə Daud tədvdə ndzəḁa Shidəkw Daadamazhigəl dāha də, ‘Yaazhigəli’? Am nə Dauda, **44** “Am nə Yaazhigəl taa kə Yaazhigəlara, “Cihuracihurəg tə dəvaa kafara bamma nandalnəg kə tləghumahagh da mizhangyil kə shigahagha.”” **45** “Akwama daag də Kəristi nə Daud kə ‘Yaazhigəl tsaa,’ Nəgal ndar kaci nə Kəristi kə zəraani?” **46** Maay wa ngugharangug biya. Ciigət daghuvala kwahiina maay wa gwiya shughana gyiia ndavgharundavəg biya.

23 Am Yesu taa kə dzaha dlamaa kəlaawa ard mbərzahaana, **2** “Vəlavtər kə lii tsaga adzahadzaha ard Farisiyah nə ndzəḁa tsaga adzahadzaha Musa. **3** Mbakyarvad kwaha, famfəg kə hənkal kə ḅa dəgitahi

ar tsagkur nē iitēra, ɓagam bi kē dēgiti ar ɓag nē iitēr biya. Adaba ar maay ɓa dēgiti ar tsag nē iitēr biya. **4** Ar ngwadant kē kadlanngah kwa dēmdēma, ar faatēra kē uudah ma ghēra, ghēravaatēr ndakwani ar maay mēltērumēlāg aandzu dē zēra dāv pal biya. **5** “Badēm nē dēgitahi ar ɓag nē iitēra, ar ɓag ba kiyava nēghēganēghēg kē uudaha, ar mbaghant kē ēlbēga Daadamazhigēl ba maandala, ar ngwadēt tē ghaiya uuvēgaatēra, dlabā ar kutēr kē sēdāv kwada apatsapats ba tlad tlad tuuk ghaiyaana. **6** Ar naa ba vēlvētēr vaka ndzēgan marawa vaka ɓa hwadaga, ard dēga ndzēgan ndannga ma guda dzēgwazhigēla. **7** Ar naa ba fēvtēraaran dē taa uus ma kasukwa, dlabā ar naa ba dāhvētēr dē ‘Dadda Tsaga Dēgita’. **8** Aiciya, aa dāakur bi nē uud dē ‘Dadda Tsaga Dēgiti’ biya, adaba Dadda Tsagkur Dēgit ba palla, am ba zaraabah badēmma. **9** Dahambi aandzu war dē ‘Daada,’ ma duni biya, adaba ba pal nē Daada kēskurama, kwama ghērazhigēla. **10** Aa dāhkur bi dlab nē uud dē ‘Tlēvuukw’ biya, adaba ba pal nē Tlēvuukw kēskurama, iin nē Kēristi. **11** Badēm nē dadda kwa dīyak ma kuurama, aa nēdālnēg kē ghēraan kē kwatnahaaruwa. **12** Badēm dadda kwa fēgaara ghērana da nenneva, dadda kwa nenna ghēraana, da fēvaarafēga. **13** “Dēga zhuwadaal kēsēkuram lii tsaga adzahadzaha Musa ard Farisaha, muniyaha! Hēdamarduhēdēg nē uuram kē dīuula daa damma tlēksēra ghērazhigēla. Kuram dē ghēravaru ndakwi damagha biya, dlabā ɓēlamtērnaa bi kē lii naa daas biya. **14** Dēga zhuwadaal kē sēkuram lii tsaga adzahadzaha Musa ard Farisiyaha, muuniyaha! Am naa ba zaa kadlanga

əngwasahi ruuwa zaalahatəra, am naa ba dzəgwazhigəl
ba tlada kiyava nəghəkurnəghəg kə uuda, mbakyarvad
kwaha, da vəlkurvələg nə uud kə dlad ba vaivaya. **15**

“Dəga zhuwadaal kə səkurama lii tsaga adzahadzaha
ard Farisiyaha, muuniyaha! Am dahadagal damma kəsah
shahshah dlaḃa am dzava yuwa haiya kiyava tləkna dadda
pəlaghər aandzu ba palla, akwama tlamkənatləga, am
nədal kə zəra kaara fai juujig kəskurama. (Geenna g1067)

16 Dəga zhuwadaal kəskuram gulfaha lii martər duul kə
uudaha! Am taakiya, ‘Badəm nə dadda kwa zaazəg kə
ngwadəg də vəgya Daadamazhigəla maay nə dəgit tə
vakai biya, badəm nə dadda kwa zaazəg kə ngwadəg də
adawan kwa ma vəgya Daadamazhigəla, barari viigaan
nə ngwadəga.’ **17** Kuram dlagah gulfaha, kwar wa
juujig də dyaka, adawan nii, vəgya Daadamazhigəli kwa
dəfghaaka adawanhi? **18** Am taagaan taakiya, ‘Badəm
dadda kwa zəgga ngwadəg də bagadiya, maay dəgit tə
vakai biya, adaba badəm dadda kwa zəgga ngwadəg də
vəlga gyagyaan kwa diyav tə bagadiya, barari viigaan
nə ngwadəga.’ **19** Kuram gulfahaana, kwar wa juujig kə
dyakəra! Vəlga gyagyaan nii bagadi kwa pəsha vəlga
gyagyaan hi? **20** Mbakyarvad kwaha, badəm dadda kwa
zəgga ngwadəg də bagadiya kyuləga, zaazəg kə ngwadəg
də vakaiya ard dəgitahi tə vakai badəmma. **21** Badəm
dadda kwa zəgga ngwadəg də vəgya Daadamazhigəla,
zaazəg kə ngwadəg də vakaiya ard Daadamazhigəl kwa
ndzəga ma vakaiya. **22** Badəm daddakwa zəgga ngwadəg
də ghərazhigəla, zaazəg kə ngwadəg də avəda kwarga
Daadamazhigəla ard dadda kwa cihurga tə vakaiya. **23**

“Dəga zhuwadaal kə səkuram lii tsaga adzahadzaha ard Farisiyaha, muuniyahaana! Am sagal də pal ma kəlaaw ma kadlangaha caccakuram ənd kyimba, araariya ard mbakila, lamwaləg kə ɓaa dəgitaḥ kwa juujig kə maraw ma adzahadzaha, ənd jiira, zhuwadaala ard fadghəra, kwanahaan wa maa dlaiyaan kəskuram kə ɓagaan ba kwal dɔgars kəskuram kə ɓaa kyalmahaana. **24** Kuuram gulfaha lii martər dūul kə uudaha, am rahgarzharahəg kə dəgiti əngykwah ənd dəg pəghyiga, bakəvakwaha, am ndəgaan kə adləgwama. **25** “Dəga zhuwadaal kəskuram lii tsaga adzahadzaha ard Farisiyaha, muuniyaha! Am bar ba ilgaan kə kuwa ard dafa, adaba mahudmahada righarighan də dlərməg ard naaghəra. **26** Kəgh gulfa zhiila Farisiya, farzhafəg kə bara huda kuwa ard huda dafa, adaba ilgaan ndakwani nal ba cuwadadda. **27** “Dəga zhuwadaal kəskuram lii tsaga adzahadzah ard Farisiyaha, muuniyaha! Am band gətlah kwa masavət nə dəgit təll tə vakaiya, kwa maraw kə vazəg tə ɓalaɓala, mahudmahuda righarighan də tlatla uudahi əmtsaharaəmtshəga ard dəgitaḥi ghwadghwada. **28** Am band kwah ghəravaruwa, mar zharkurzharəg nə uudah tə ɓalaɓala, am band uudaha jirjira, mbats mahudmahuda, am righarighan də muuniyira ard kəlaadəra. **29** “Dəga zhuwadaal kəskurama, lii tsaga adzahadzaha ard Farisiyah, muuniyaha! Adaba am ndara gətlaha tlayanngaha, dlaɓa am caɗa gətlaha uudaha jiriiri. **30** Am tagaan dlaɓ taakiya, ‘Akwama kəmda ndza məng nəmnd ma zamana daadijahamnda, maa mələmntərubi kə diya avəza tlayanngah biya.’ **31** Tədvaḍ kwah wa maramda nə uuram taakiya, kuram zarha

lii cibara tlayannga. **32** Bam zavukw dē ghyēnnga tlēraha kēlaadērēn kwa fēgharza nē daadijāru kē bāgaana. **33** Kuram ghavalahaana, kuram fadēga ghavalahaan dē gurna! Am da ngēdlgarwa ndandar nē uuram kē kaara faiyi? (Geenna g1067) **34** Mbakyarvad kwah wan bēlkur nai kē tlayangaha ard lii dīamdyamēr ard lii tsaga adzahadzaha Musa, am da cibgaan kē kyalmaha, am da hērtēt kē kyalmaha, dlaḃa am da baltēra kē tsēg kē kyalmah ma guda dzēgwazhigēlaruwa, baz gatērgatēg kēskuram damma kēssaha, am vēltēr dlaḃa. **35** Adabad kwaha, da gwiya daa damma kunngyaru nē avēza uudaha jījīir kwa cibava ma duniya, ciigēt tē avēza Habil uuda jīirjīir tangw da tē avēza Zakariya zēra Berekiya, kwa tsama nē uuram ma taataka bagadi ard vēgya Daadamazhigēla. **36** Bak jīirjīir wan tagkur naiya, bādēm nē wanahaan da dzēgaardzēg dē uudaha zamana. **37** “Au wan Wurshalima, Wurshalima! Lii cibā tlayannga Daadamazhigēla, lii dāwala lii bēlavant da vakaruwa, shig ngwan kēskai na dzaha kuram band kwa dzahēg nē ghwacik kē zarhaan damma dlambakaana, lamwalēg nē uurama. **38** Waici, dūwakurna dūug nē uud kē vēgyaru nalnēg kē kwazaha. **39** Wan tagkurtag ciya, am da maadlai nēghkwanēghēg biya, da ba daghuvala kwam da taag nē uuram taakiya, ‘Dē bark nē dadda kwa sagau ma daaga Yaazhigēla.’”

24 Sēghal ba nē Yesu ma Vēgya Daadamazhigēla, kaa mēla dagalaana, kaa margardamarēg nē mbērzahaan kē vēgya Daadamazhigēl ndērandērana. **2** Aiyam nē Yesu taa kē iitēra, “Am nēghēganēghēg ba dēm̄ma nē wanahaan ndērandēranna? Bak jir wan tagkur naiya,

maay na akur aanji pal da Duuvars tēghār kē zārabaan biya. Da tlagav saaya badēm̄ma.” **3** Cihurgan nē Yesu ta Aghwa Zaituna, kaa dagau kē mbērzahaan da vakaana ba daghuvaatēra, aiyam nē iitēra, “Takēmndtaga da dzēgaar hēr nē wanēn kē dēgiti? Au nē dēgiti kēm da sērgaaka nēmnd taakiya agha hērzh saaya ard ghyinnga zamani?”

(aiōn g165) **4** Ngwatērangug nē Yesu, amaa taa kē iitēra, “Famfēg kē hyēmiya, aa valkurdai nē uud biya. **5** Adāba uudah ba d̄yaka ar da sagau ma d̄aagara ar taakiya, iitēr nē Kēristiya, ar da valgaan kē uudah ba d̄yaka. **6** Am da cinngacinng kē ēlbēga ghwaava ard dlahalēg ghwaava, gēdzam biya, adāba kwanahaan kē dēgitaha barari bamma dzēghardzēga, halavuwana sēghēvbi ndan biya. **7** Larda da dēgaradēg kē kwatlērn kē Larda dē ghwaava. Tlēksēra da dēgara kē kwatlērn kē tlēksēr dē ghwaava. Da sagau nē waiya, haay ndakwani da gajagav vakavak shahshaha. **8** Badēm̄ma wanahaan ba fēgarzhan ndana. **9** Tēhala kwaha ar da vaikurvaiga, ar da vēlkur kē dlad̄a, ar da ciḡkurana, ar da naakur bi nē uudah mbakyarvad d̄aagar biya. **10** Ma kwahiin kē sarta da ba dyak nē uudahi da d̄uwa fadghēraatēra, ar da zuu kē langyiya zēraabaahatēra, dlad̄a ar da naabi kē zarabahaatēr biya. **11** Tlayannga fiidfiidah ar da sagau badyaka, ar da valda kē uudah badyaka. **12** Mbakyarvad d̄yakēra kēlaadēra, wayakēva uudah badyak da maadlaiya. **13** Badēm̄m daddakwa bēshgaan tanngw dat halavuwana da tlēkēnatlēg katēga **14** Kwan kē ēlbēg marawa tlēksēra ghērazhigēlna da tagav aanji takwar ma duniya, kwakyarvad nal kē shiid kē uudah badēm̄ma, tēhalakwaha kaa da sagau nē halavuwana. **15** “Akwama

nəghamanaghəg kə dəgit dzah kwada sa də əmtsəg ghaciga ma vəgya Daadamazhigəla, bandkwa tagada nə tlayang Daniyela, dadda karantəgaana aa nəghaakanəghəga, **16** lii ndzəga ma Yahudiya, aa mdərarəmdərag damma aghwaha. **17** Dadda kwa təghəra guda, aa sabi saay sa kəssa dəgit hənnyah biya. **18** Dadda kwa ma guuh dlaḡa, aa gwi bi saas sa kəssa sədavaan biya. **19** Da dəga zhuwadaal kə əngwasahi ənhudā ard lii də zar ma dlaaga ma kwanən kə sarta. **20** Dzəgwamdzəgw kə zhigəla aa sabi nə əmdərgən ma sarta akuhya ard sarta faciya ngiig biya. **21** Adaba ma kwahiin kə sarta da həḡav nə dlad ba vaivaiy kwa tapavnai həḡgaan gwil fazha duni tangw samma haniina, da maadlabi həḡav hulfaan biya. **22** “Maa maay mbakyarvad gulavnaguləg hənngahən biya, maa maay nə uuda dəgshig təməg də shifəg biya, mbakyarvad uudahaan dzəravtəraakaanəna, da gulav nə həngaha. **23** Ma sarta kwahiina, akwama tagakuratag nə uud taakiya, ‘Wanam Kəristi vaakwa!’ bi ‘Wai vaakwa!’ haiyamant biya! **24** Adaba da sagau nə Kəristiya fiidfiida ard tlayanngaha fiidfiida, ar da ḡagaan kə dəgaha sərga ard dəgaha jappər badyak kiyava vala uudaha, akwama ḡagaḡaga baz lii dzəravtəraakana. **25** Aiciya, wa tagankurtag bamma sarta. **26** “Mbakyarvad kwaha, akwama tagakuratag nə uud taakiya, ‘Wai nə iin ma təghala,’ dambi dagal biya. Akwama tagakuratag nə uud taakiya, ‘Wai nə iin ma hudā guda,’ haiyamant biya. **27** Bandkwa wukydəg nə zhigəl sagatsəg ba parakrak tanngw dagata. Da band kwah nə saaya Zəra Uuda. **28** Vakavaki də dəgiti əmtsəmtsana, ar dzahav vaakwa guumbaha. **29** “Təhala həḡa dladā

nəghəgaraa gyina, “Da ba niknik nə faciya, kyil dlaḅa da maay mara parakaan biya, da ḅala saay nə kwadladlah tə zhiḡəla, da gajagav nə dəḡitah ḡyak ḡyak tə zhiḡəla.’

30 “Təhala kwaha, da nəghvanəḡhəḡ nə dəḡa sərga Zəra Uud tə zhiḡəla. Baḡəm nə uudaha duniya ar da tuug mbakyarvad dladlawa. Ar da nəghəḡanəḡhəḡ kə Zəra Uud sii ma akumba də ndzəḡa ard də ndanngər ba vaivaiya. **31**

Da ḅəlḡaan kə zarha ḅəlḡaan da fərta dərav kwa tuug ba vaivaiya, ar da dzahant kə lii dzəravtəraaka sagatsəḡa, dii də dəḡa, saa də səḡa, dagal də dəḡa ciḡət ma ngyila zhiḡəl dat ghaalaana. **32** “Tsagamtsag kə ndzəḡana uufa ḡhəḡiva. Akwama fəḡharzgafəḡ nə dəvahaan kə ḡa daala ndaḡa, dlaḅa farzha kə daala hyəmiya, səramasəḡəḡ taakiya hərz nə madara. **33** Bandkwah dlaḅ akwama nəghamanəḡhəḡ kə dəḡitahaan tagankur nai baḡəmma, səramasəḡəḡ taaki hərzəthərzəḡ nə sart ba mbəv də ḡhaiya guda. **34** Bak jiir wan tagkur naiya, uudaha zamanənna ar da maay əmtsəḡ biya, bamma dzəḡhardzəḡ nə wanahaan kə dəḡit baḡəmma. **35** Zhiḡəla ard haaya ar da ḡhyinnga, əlbəḡara da maay ḡhyinng biya. **36** “Maay wa sərgasəḡəḡ kə sart ma faciyyi da dzəḡaar wanən kə dəḡit biya, aanji Zarha ḅəlḡa Daadamazhiḡəli ma zhiḡəla ma zəraana, ba Daadiin kaltiya. **37** Bandkwa ḅagava ma zamana Nuhu, da dzəḡaar bandkwah daghuvala saaya Zəra Uuda. **38** Band ma kwah kə sart lakwti kə sagaw kə yu kəlg ḡyaka, ar zəḡaan nə uudaha, ar həḅḡaana, ar ḡaan nə ḡhwalvah kə uusa, pəḡhwav dlaḅ nə dəḡhwaha da vəḡya zhiila, tanngw damma sarti dagha nə Nuhu damma pərayuwa. **39** Lakuti ar nəghəḡaakanəḡhəḡ kə dəḡiti dagala, nəḡhar bak

tlətəraatləg nə ghavala yu kəlg d̥yak hutstru ba d̥əmma. Da band kwah d̥laḅ nə saaya Zəra Uuda. 40 Ma kwahiin kə sarta, da nəghvanəghəg nə uudah bu ɓatlər ma guha, da kəsvant palla, da ʔuuvars wa palla. 41 Da nəghvanəghəg nə ənghwasah bu ar haiya vaar əmtada, da kəsvant palla, da ʔuuvars wa palla. 42 “Mbakyarvad kwaha ndzamandzəg ba ɓadlaɓadlana, adaba am sərgai kə sarti da saay nə Yaazhigəlaru biya. 43 Səramasərəg taakiya, akwamaa sərgasərəg nə dadda hənyah kə sart da sagau nə gəl da vəgyaan kavəda, maa maay həna haar biya, d̥laḅa maa d̥ugarnaai kə gələn da vəgyaan biya. 44 Mbakyarvad kwaha, kuram ndakwani ɓadlamvəghaɓadləga, adaba am sərgai kə sarti da sii nə Zəra Uud biya. 45 “War kaci kwatnahən kwa fəvdəghərətfəgəna, kwad dabari, kwa fəghardəm nə dadda hənnyahaan kə vəgyaan ma dəvaan kiya fa hyimi kə iin tə vakaiyana, d̥laḅ vəltər kə kaf kə kyalma kwatnah bamma sarti? 46 Də bark nə kwatnahən kwada tləgara nə dadda hənnyahaan ɓa tlər ma səghaasəga. 47 Bak jiir wan tagkur naiya, da fəgardəmfəg kə kadlanngahaan ɓadəm damma dəvaan kə kiyava fa hyimmi tə vakaiya. 48 Mbatak dadda nguɗi kwatanahəna, d̥laḅa tagaratag kə ghəraan taakiya, ‘Da maay dadda hənnyahar saas wats biya,’ 49 da farzha kə iin kə kala tsaghwaha tləraana, d̥laḅa zəgaan kaa həḅgaan də lii həḅa kya. 50 Akwama ɓagaabag əndkwaha, da saas dadda hənnyahaan daghuvali maay ma tadaan biya d̥laḅa ma sarti sərgabi nə iin biya. 51 Da tləkəntləgg nə dadda hənnyahaan də tsəg ba vaivaiya, d̥laḅa da vəlar kə d̥lad

əmtad də muuniyaha, vaakwaha da tuug nə uuda əmtad
də ghwada dəv də tlərda.

25 “Ma kwahiin kə sarta, da gərav nə tləksəra ghərazhigəl
də dəghwah kəlaawa kwa kəsarant kaaraha jahuramb da
vaka dləgha zhiila ghuula. **2** Dləb ma iitəra ar dlagaha,
dləb dlaḃa ar dʔamdyama. **3** Ma sarta kwa kəsarant
nə dlagahaan kə kaaraha jahurambatəra, kəsarantbi kə
wal vakaatər biya. **4** Lii dʔamdyamna kəsarantkəsəg
kə kaaraha jahuramb baz wal ma mərt vakaatəra. **5**
Zəlamazəlməg nə zhiila ghuulən lakwti sagauwa, kaa
njitərñjiig kə haara, ngal ba tsətəratsəg kə haara. **6** “Ma
kyakyaka avəda, ngal cinngvacinng nə daag taakiya,
‘Wanam zhiila ghuula! Asama sa dləghgaana.’ **7** Kaa ba
ciig kə dəghwahaan kəlaaw əmtadaatəra, ar ḃadlənə kə
kaaraha jahurammbatəra. **8** Am nə dlagahaan taa kə lii
dʔamdyamna, ‘Gamkəməndugəg yaru kə wal ba həḃiikəna,
adaba naa əmtsəg nə kaaraha jahurambamnda.’ **9** Aiyam
nə lii dʔamdyamən taa kə iitəra, ‘Maaya, da tləkiyamaara
biya. Nguləm dam da vak lii vəlgaan am səgwa kə
dəgaruwa.’ **10** Daral ba nə iitər da səgwa walna, lakwti
saas kə iitəra, səghaasəg nə zhiila ghuula, kaa daas kə
lii ḃadlarvəghaḃadləg əmtad də iina da vaka hwadaga,
kaa həḃvarduhədəg nə wakyagha. **11** “Təhalakwaha, kaa
səgaasəg kə dlaga dəghwahaan dləḃna, am nə iitəra,
‘Dadda ndannga, Dadda ndannga, wurkəməndantwurg
kə wakyagha!’ **12** Kaa ngutərangug nə zhiilaghhuulən
taakiya, ‘Bak jiira wan tagkur naiya, Ən sərkur biya.’
13 “Mbakyarvad kwaha ndzamandzəg ba ḃadlaḃadlana,
adaba am sərgai kə faciya ma sart biya. **14** “Tləksəra

Daadamazhigəla band garava uudi kwada dagal də dəga, kaa dəhtərət kə kwatnahaan fətərdəm kə dəgahaan da mizha dəvaatəra. **15** Vəlar kə pall kə adawan alfu dləba, pall dlaḅ vəlar kə adawan alfu buwa, vəlar dlaḅ kwatlərən kə adawan alfu palla, makwaraatər vəlghar ba kalkala ndzədaana, Kaa dagalaana. **16** Kaa fəgarzhafəg kə dadḁa kwa cauwa adawan alfu dləḅən kə mbəḁa dāv bat watsəra, kaa ba tlənətləg kə iin kə yu alfu dləḅ tuuk vakaiya. **17** Bandkwah dlaḅ dadḁa kwa cauwa adawan alfu buna, tləkəna kə yu alfu bu tuuk vakaiya. **18** Kiyava dadḁa kwa cauwa adawan alfu palləna, nəghəghar bak kwadəgakwadəg kə affək həḁnan kə kwaḁa dadḁa hənyahaanəna. **19** “Təhala zəlmazəlməga, kaa gwiyağhəra saas kə dadḁa hənyaha kwatnahahaan kiyava sərgasəreḡ kə dəgiti ḁagara nə iitər də kwaḁiina. **20** Kaa sagau kə dadḁa kwa cauwa adawan alfu dləḅən də kwatlərən kə alfu dləba amaa, ‘Dadḁa hənyaha, adawan alfu dləḅ wa vəlghwa nənnga. Wan nə yu alfu dləḅ naa tləkəna nai tuuk vakaiya.’ **21** Am nə dadḁa hənyahaan taa kə iina, ‘Uusa, kwatnaha jiijiira, kwa fəvdəghərətḁəg tə vakaiya. Fəvdəghərətḁəg tsau də kəgh təghər kə zər dəgit həḁikəna, ən da vəlakvələg kə tləri juujig kwana. Asəg sa dlaig əmtaḁ də kaiya.’ **22** “Kaa sagau kə dadḁa kwa cauwa alfu buwa adawana, amaa, ‘Dadḁa hənyaha, alfu buwa adawan wa vəlghwa nənnga. Wan nə yu alfu bu naa tləkəna nai tuuk vakaiya.’ **23** Am nə dadḁa hənyahaan taa kə iina, ‘Uus, kwatnaha jiijiira, kwa fəvdəghərətḁəg tə vakaiya. Fəvdəghərətḁəg tsau də kəgh təghər kə dəgit həḁikəna, ən da vəlakvələg kə tləri juujig kwana. Asəg

sa dlaig əmtaɖ də kaiya.’ 24 “Kaa sagau kə dadda kwa cauwa alfu adawan pallna, amaa, ‘Dadda hənyaha, ən sərgasərg mbələmbələn ɓagakəv də kəgha, agha ghuda hii vakavaki riigha biya. Agha vai ba dzaha dəgit vakavaki kutgha biya. 25 Iin wa gədzakut kaiya, ən kwaɖa kə afka ən həɖnanna. Na kə dəgagha.’ 26 “Am nə dadda hənyahaan taa kə iina, ‘Kəgh, kwatnahən kəlaadna, mandəlghna! Mbats agha sərgasərg taakiya ən ghuda hii vakavaki riyana biya, dlaɓa ən vai ba dzaha dəgit vakavaki kutana biya. 27 Maa fəghwifəg kə kwaɓar ma banka, maa bad saasar ən tləkəna kə yu tuuk vakaiya! 28 Mbakyarvad kwaha, cauwamarvacaug kə alfuwa adawan pallna am vəlar kə dadda kwad alfu kəlaawna. 29 Aɖaba baɖəm nə daddakwa də dəgita, da fəvarnaafəga tləkna baɖyaka. Kwa maay də vakai biya, aanji həɖikəni də vakai nə iina, da cauwav vakaana. 30 Bəlamdəmbələg kə kəlaada kwatnahən damma gurtla. Vaakwaha da tuug əmtaɖ də ghwada dəv də tlərɖa.’ 31 “Ma Sarti da saay nə Zəra Uud ma ndanngəraan əmtaɖ də zarha ɓəlga Daadamazhigəl baɖəmma, ngal da cihura tə avəd ndanng ma tləkəsəraana. 32 Da dzahvant nə uudaha duni baɖəm da təvuukwana, da wahtərzhə kə uudah hutsəg buwa, bandkwa wahgarzh nə dadda piya alman kə tughah ard aagwaha guja. 33 Da dzant kə tughah damma dəvaa kafaana, aagwah da tə dəvaa ghyəbaana. 34 “Təkalakwah da tagtərtag nə tləkəs kə lii tə dəvaa kafaanən taakiya, ‘Asamasəg nə uuramən fakura nə Daadar kə barkna! Na dləghamadləghəg kə tləksərən ɓadlakurna Daadamazhigəl bamma fazha duniya. 35 Aɖaba sarta kwandza njəkwa nə

waiya, vëlamwavëlæg nê kê dëga zëga. Sarta kwandza njëkwa nê andëla, gamwadgëg kê yuwa hëbëga. Ndzan ghulaba, dlëghamkwidlëghëga. **36** Ndzan maay dë sëdäv biya, vëlamwavëlæg kê sëdäva. Ndzan yang biya, famwufëg kê hyimiya. Ndzan ma guda bërfinä, nëghamwanëghëga.’

37 “Tëhalakwaha, kaa da ngugarngug nê uudaha jijjiir taakiya, ‘Yaazhigël, nëghamnd kak hër nëmnd njak wai këm vëlak kê dëga zëgi? Bii njak nê andël këm gëgku kê yuwa hëbëgi? **38** Nëghamnd kak hër nëmnd agha ghulab këm dlëghkani? Bii agha maay dë sëdäv këm vëlak kê sädävi? **39** Nëghamnd kak hër nëmnd agha yangbiya, bii agha ma guda bërfin këm nëghkaani?’ **40** “Kaa da ngutërangug nê tlëksën taakiya, ‘Ba jiir wan tagkur naiya, bagamaraðag tsau kê daddakwa hëdëikën pall ma kwanahaan kê zaraabaharna, bakalkal amaa ðagwi ba këskaiya.’ **41** “Tëhakwah da tagtërtëag kê lii të dëvaa ghyäðaan taakiya, ‘Yagham vakar lii tlafatlafanëna, damdëg damma kaara fai kwa maay ghyinng ba dëm biya, kwa ðadlavarna kê Shatanah ard zarha ðëlgäana. (aiðnios g166) **42** Adäba ndza njëkwa nê waiya, vëlamwa bi kê dëga zëg biya. Ndza njikwa nê andëla, gamwad bi kê yu biya. **43** Ndzan ghulaba, dlëghamkwi biya, ndzan maay dë sëdäv biya, vëlamwabi kê sëdäv biya, ndzan yang biya, dlaða ndzan ma guda bërfinä nëghamwa biya.’ **44** “Ghëravaatër ndakwani ar da ngug taakiya, ‘Yaazhigëla, nëghamnd kak hër nëmnd agha ðësha wai, bi njak nê andël, bi agha ghulaba, bi agha maay dë sëdäv, bi agha yang biya, bi agha ma guda bërfinä këm lëwa kê fëku hyëmiyi?’ **45** “Kaa da ngutërngug taakiya, ‘Bak jiir wan

tagkur naiya, bagamara bi tsau kə dadɗa kwa hədɗiikən
pall ma uudahaanən biya, bagamwi bi kəskai biya.’ 46
“Kwanahaan kə uudaha, ar da həba dlad tangw damma
zərazəra, uudaha jiikiira ar damma shifəga tangw damma
zərazəra.” (aiōnios g166)

26 Ghyənnga ba Yesu kə tagtər kwanahaan kə dəgitah
badəmma, aiyama taa kə mbərzahaana, 2 “Am sərgasərag
taakiya təmaa ba hənng bu kə Hwadaga Haarakəsa Dzava
Hənyaha, da vələvda dlaɓ nə Zəra Uuda da hərtəvəta.” 3
Kaa dzahav kə maalah ma zhiila kəsauufah ard tləvuukwah
təghər kə uudaha ma vəgya maal ba tingting ma zhiila
kəsauufah, kwa dahav də Kayafa. 4 Kaa ba diya sawariya
viya Yesu kə iitər da gəlagəl kiyava tsəgaan kə iitəra. 5
Aiyam nə iitəra, “Bag yam bi sarta hwadag biya, haik kə
ciya hənkəl kə uudaha.” 6 Ma sartən ndza ma Bitani nə
Yesu ma vəgya Siman kwandza njakən vəc̣ca. 7 Kaa sagau
nə uusiin da vak Yesu də mərta kwa bagava də akura
onis, righarighan də tərshən bətbət kwa ba pir ganan
diyarət dat ghər ma sartən ndza zaa dəga zəg nə iina.
8 Nəghəghara ba nə mbərzahən əndkwaha, kaa badzəg
kə ərvidməhudatəra, aiyam nə iitəra ma taatakatəra,
“Badza ba dəgiti nə wanna. 9 Maa vələvu nə tərshinna,
maa tlavkənatləg nə kwaɓ ba ḍyaka maa vələvtərvələg kə
talagaha.” 10 Sərghaakasərag tsau nə Yesu kə dəgiti ar
tag nə iitəra aiyama taa kə iitəra, “Aujilbəg am gaghya
uusən əndkwani? Abi dəgit maraw wa bagwi nə iina. 11
Ba kəlaa hənga am ba əmtad də talagaha, ən maay nai
əmtad də kuram kəlaa hənng biya. 12 Kwan kə tərshinən
aa ḍaigət nə iin tə vəgharna, aa bag kwakyarvad ḅadla

hæda kaiya. **13** Bak jijjiir wan tagkur naiya, badëm nê vakavaki da tagav nê ælbæg maraw ma duni badëmma, da ba tagav nê dëgiti bagaa nê uusën kiyava dzamgaana.”

14 Kaa ba dagal kê pal ma mbërzah këlaawa tar buwna, kwa dahav dë Yahuda Iskariyuti, da vak maalah ma zhiila kësauufaha. **15** Aiyama, “Awam da vëlgwa nê uuram, akwama vëlankurvëlëgi?” Ar vëlar kê sël kul hëkërdë.

16 Ciigët të kwahiin kê sarta wa fëgharzhah nê iin kê gata düul vëltër Yesu. **17** Daghuvala zëngwa Hwadëga Haara kësë bëruudi kwal yista, kaa sagau nê mbërzahaan da vak Yesu, am nê iitër taa kê iina, “Vaakwar wagha naag nëng ma këmënda badlkana kê dëgazëg Hwadëga Haara kësë dzava hënyah kiyava zëgaan këskëghi?” **18** Aiyama, “Damdëg damma hudë kësë da vak uuda nê iina, tagamartaga, ‘Daada tsaga dëgiti, waa taakiya, bagaabag nê sart kwan da zëg nai kê dëga zëga Hwadëga Haarakësë Dzava Hënyah ma vëgyagh ëmtad dë mbërzahaara.” **19** Kaa bagaan kê mbërzahaan bandkwa tagatër nê Yesu kê bagaana, kaa badlnabädlëg kê iitër kê dëga zëga Hwadëga Haarakësë Dzava Hënyaha. **20** Bëlaa ba hwaasa, ngal cihuran da za dëga zëga ëmtad dë mbërzahaan këlaawa tar buwa. **21** Ar tëghërdëga za dëga zëga, am nê Yesu taa kê iitëra, “Bak jijjiir wan tagkur naiya, palla ma kurama da vëla kaiya.” **22** Kaa njitërnjiig ba vaivaiya, ar farzha kê ndavgarundavëg ba da palla palla ar taakiya, “Kai ni, Yaazhigëla?” **23** Kaa ngutëranguga amaa, “Daddakwa za dëga zëg ëmtad dë kaiya ma kuwa, iin wa da vëla kaiya. **24** Zëra Uuda da ëmtsëg bandkwa vindava ma kakkadë Daadamazhigël tëghër kê iina. Dëga zhuwadaal

kə daddakwa da vɛla Zɛra Uuda! Ngulɛn maa yava bi nɛ uuda nɛ iin biya.” 25 Aiyam nɛ Yahud kwa vɛlɛt Yesu na, “Kai ni, dadda tsaga dɛgita?” Aiyam nɛ Yesu taa kɛ iina, “Kɛgh ndakwani taghɛdataga.” 26 Ar tɛghɛrdɛga za dɛga zɛga, kaa kɛsgantkɛsɛg nɛ Yesu kɛ bɛruudiya, tagar kɛ uus kɛ Daadamazhigɛla, lahnan vɛltɛr kɛ mbɛrzahaana, amaa, “Namamma zamzɛga, kwana iin nɛ vɛghara.” 27 Kaa kɛsgantkɛsɛg kɛ iin kɛ kuwa yuwa inabiya, tagar kɛ uus kɛ Daadamazhigɛla, vɛltɛra amaa, “Hɛbɛmhɛbɛg badɛmaruwa. 28 Kwana iin nɛ avɛzara dɛga rigħa lanngiya kwa diyavda mbakyarvad uudah badyaka, kiyava bɛsha haipahaatɛra. 29 Ən tagkurtaga, ən madlai da gwiya hɛba yuwa inabiyin biya, bamma daghuvali ən da hubɛg nai kɛ daalaan əmtad dɛ kuram ma tlɛksɛra Daadara.” 30 Bɛlara ba Yesu ard mbɛrzahaan kɛ əngsa, kaa sagal kɛ iitɛra, ngal ba dagat kɛ iitɛr damma Aghwa kwa dɛ Uufaha Zaitun. 31 Am nɛ Yesu taa kɛ iitɛra, “Bamma hudɛ avɛdnɛ, badɛmaru am da mbɛdɛg ma fadghɛraru am da dukusa, mbakyarvad dɛgiti da dzɛgaar dɛ kaiya, adaba ba vindavindan taakiya, “Ənda tsɛgaan kɛ dadda piiya almana, da kwazɛg nɛ agyaryagya tughwaha.’ 32 “Tɛhala kwama da ciyakutciig nɛ uud dɛ shiifɛga, ən da dɛgaa nai tɛghɛr kɛskuram damma Galili.” 33 Am nɛ Bitrus taa kɛ iina, “Aanji ar mbɛdan ma fadghɛraatɛr badɛm mbakyarvad dɛgiti da dzɛgaar dɛ kɛgha, ən da maay nai biya.” 34 Am nɛ Yesu taa kɛ iina, “Bak jiir wan tagak naiya, bamma hudɛ avɛdnɛ, lakuti wiig kɛ ghwatkala, agha da bɛgaan kɛ agajawa sɛrkwai shig hɛkɛrda.” 35 Aiyam nɛ Bitrus taa kɛ iina, “Aanji ən da əmtsɛg əmtad

də kəgha, ən da maay bagaan kə agajawa səra kəgh biya.”

Tagarar bandkwah dlaḅ nə mbərzah badəmma. **36** Kaa dagal kə Yesu ard mbərzahaan damma Getsamani, aiymaa taa kə mbərzahaana, “Ndzamandzəg vaakwaana, ən dagal da dzəgwazhigəl vaakwaana.” **37** Kaa ba dagal kə iin də Bitrus ard zarha Zabadi buwa, ngal mbəkənmbəga dlaḅa kaa badza ərvīdmahuud kə iina. **38** Amaa dlaḅ taa kə iitəra, “Badzəga ərvīdmahudən ən dəvakai naina, anəgha ba tsakwitsəga. Ndzamandzəg vaakwaana, uufamuufəg əmtaḁ də kaiya.” **39** Gavət ba nə iin dagal da təvuukw həḁiikəna, ngal tsəḁi kə iin kə ghəraan damma haay dzəgwa kə zhigəla, amaa, “Daadara, akwama ḁagaabaga, kəswaarakəssəg kə kwanən kuwa dlaḁa, bakəvakwaha, gat bi kə dəgiti ən naag nai biya, bamma dəgiti agha naag nənnga.” **40** Sagha ba nə iin savak mbərzahaana, tlatəra həna haara, amaa taa kə Bitrusa, “Mbats am uufəgabi kə dəga aaupal əmtaḁ də kai biya. **41** Uufamuufəga am dzəgwaan dlaḅ kə zhigəl haik dagau kəskuram damma fəshiga, shidəkw naagaana, vəgh wa dəmdəma.” **42** Kaa gwiya dagal kə iin kə dəga buwa, dzəgwa kə zhigəl amaa, “Daadara akwama da ghudkwaarabi nə wan kə dlaḁ bamma həḁanuuhəbəga, aandezandzəg bat naagagha.” **43** Gwiya ghəra ba nə iin saasa, tlatəra ba həna haara, Adaba haar wa ma gyiyaatəra. **44** Kaa gwiya dutərəsduug kə Yesu, ngal ba gwiya dagal da dzəgwazhigəl kə dəga həkərḁa, kaa gwiya tagaan kə iin kə əlbəgi tagada nə iin wura. **45** Kaa saas kə iin da vak mbərzahaan amaa taa kə iitəra, “Gwaastən am badlaḅ ba hənahaar am diya kudga? Wa ḁagaabag ci nə sart kwada vələv nə Zəra

Uuda damma dɔv kɛ yaa dadda haipa. **46** Ciyamciiga, jiyam dagala. Wa sɛghaasɛg nɛ dadda vɛla kaiya.” **47** Ba ndzɛgaan Yesu ba taa ghaiya, ka sagau kɛ Yahuda pall ma kɛlaawa tar buwna, ɔmtaɗ dɛ dzahava dlamaa kɛlaaw baɗyak dɛ katsakarah ard dɛ zadaha, ɓɛlartɔr nɛ maalah ma zhiila kɛsauuf ard dɛ tlɛvuukwaha. **48** Aɗaba tagatɛrdatag daddakwa da vɛlgaanɛn kɛ dɛga sɛrgi da marg nɛ iin taakiya, “Dadda kwanda ɓɛrhug nai na, iin nɛ uuda nɛ iin viyamviiga.” **49** Baɗ saasaana, kaa dagau kɛ iin da tɔvɛgh kɛ Yesu amaa taa kɛ iina, “Uus, dadda tsaga dɛgita!” Kaa ɓɛrhugaan kɛ Yahuda. **50** Aiyam nɛ Yesu taa kɛ iina, “Tsaghwa, ɓag kɛ dɛgiti aa sɛkadsɛga.” Kaa sagau kɛ uudahiin, ar viyit kɛ Yesu ar hɛkynana. **51** Nɛghɛgha ba nɛ pal ma lii ɔmtaɗ dɛ Yesu ɔntkwaha, ngal tɛɗɗa kɛ katsakaraan ghudarda kɛ hyimmi kɛ kwatnaha maal ba tingting ma zhiila kɛsauufaha. **52** Am nɛ Yesu taa kɛ iina, “Gwidɛmgwiig kɛ katsakaragh damma kumbɛghaana, aɗaba baɗɛm daddakwa tɛɗɗa katsakara, da tsɛg ba katsakara. **53** Mam tlɛg nɛ uuram ɛn ɗahgant bi kɛ Daadar, tlɛgwadi ba watswats kɛ zarha ɓɛlg kwa juujig kɛ dakwala tlaujah kɛlaawa tar bu biya? **54** Ai ci tsaa, da righav ndandar wa tagada nɛ ɔlbɛga Daadamazhigɛl vindavindan taaki ba pakat wanɛn kɛ dɛgit dzɛgardzɛgi?” **55** Ma kwahiin kɛ sarta amaa taa kɛ uudahiina, “Amaa sagau dɛ katsakarah ard dɛ zadah da viya kai bandgi ɛn dadda zaa ɗuula? Ba kɛla hɛnnga ɛn bamma gaagazaiya Vɛgya Daadamazhigɛl ɛn tsaga dɛgita, viyamkwa biya. **56** Baɗɛm wanahaan dzɛghaar ba kiyava riga dɛgiti vindara nɛ tlayanngah

ma əlbəga Daadamazhigəl vindavindana.” Cinngaraba nə mbəzahaan kwanənna, kaa ta dagalaatər kə iitər badəm ar dūwarsa. **57** Kaa lanngaan kə lii viyarət Yesu dagal da vak Kayafa, zhiila kəsauuf maamaala, vakavaki dzaharvət nə maalaha lii tsaga adzahadzah ard tləvuukwaha. **58** Kaa gatərgatəg kə Bitrus mahal mahal ba bitky tangw dat ghaiya wakyagha zhiila kəsauuf maamaala, kaa daas kə iin damma gaagazayan cihura əmtaf də lii uufa wakyagh kiyava vaza dəgiti da dzəgardzəga **59** Kaa ba gata shiidaha fiid kwada tagav təghər kə Yesu nə zhiila kəsauufah maamaal ard lii ma gyid badəmma, kiyava tsəgaan kə iitəra. **60** Tlarkəna biya, bakəvakwaha məng nə kyalma uudah ba dyak sarəv sa 6a shiida fiida. Təhalakwaha kaa sagau kə uudah buwa **61** aiyam nə iitəra, “Kwan kə uuda wa taga taaki, ‘Ən dlagnadlag kə vəgya Daadamazhigəla, ən gwiya ndərət bamma həng həkərda.’” **62** Kaa ciig kə maal ba tingting ma zhiila kəsauufaha, amaa taa kə Yesu, “Agha maay də əlbəg biya? Shiidən tag nə uudahaan təghər kəskəghənmi?” **63** Mbədabi Yesu kə ghaiyaan biya. Aiyam maal ba tingting ma zhiila kəsauufah taa kə iina, “Adabad Daadamazhigəl kwad shifəga, tagkəmnndtag akwama kəgh Kəristi, Zəra Daadamazhigəla.” **64** Aiyam nə Yesu taa kə iina, “Band kwagha tagda nənnga. Ən tagkurtag badəmma, ciigət ndakwana am da nəghəganəghəg kə Zəra Uuda cihurgan tə dəvaa kafa Dadda Ndzəda, sii ma akumba zhigəla.” **65** Kaa tahdatahəg kə maal ba tingting ma zhiila kəsauufah kə sədavaan mbakyarvad badzəga ərvidmahuuf amaa, “Badzadabadzəg kə daaga Daadamazhigəla! Kwar kaci kə

shiid wa kiyam gwiya naag nemyami? Amaa cinngacinng
aa badza dāaga Daadamazhigēla. **66** Au wamaa nēghēga nē
uurami?” Kaa ngugangug kē iitēr taakiya, “Tlaltlōg maa
tsēvana!” **67** Kaa tafgarvatafēg kē iitēr kē ashaghvwai ma
hudvāga, ar dlaghara kē tsēga, ar bālara kē mahupennga,
68 ar taakiya, “Tagkēmndtag kē tlayanngēra, akwama
ba kēgh nē Kēristiya, tag kē dadda kwa tsaktsēga!”
69 Ma kwaniin kē sarta, ndza cihurgan ma gaagazaya
hēnyahiina Bitrusa, kaa sagau nē dēghwiin bātler
hēnyahiin da vakaan amaa taa kē iina, “Abi ghēravagh
ndakwi agha ēmtad dē Yesu uuda Galilin!” **70** Kaa bala
gajau kē Bitrus tēvuukwatēr badēmma, amaa, “Ōn sērgabi
nai kē dēgiti agha tag nēng tēghēr biya.” **71** Saal ba
nē iin samma bērcama, kaa nēghēganēghēg nē dughwi
tlērēn kwa bā tlēr ma hēnyahiina, amaa taa kē lii ghacga
vaakwahiina, “Kwanēn kē uud araa ndzaa ēmtad dē Yesu
uuda Nazarat!” **72** Kaa gwiya bala agajau kē Bitrus baz
zaha ngwadēg taakiya, “Ōn sērga bi var kē uudanēn biya.”
73 Tēhala zēlam ba hēdikēna, kaa sagau kē lii ghacga
vaakwahiin davak Bitrusa, am nē iitēra, “Ba pakat kēgh
ndakwani agha pal nēng ma iitēr yaana. Ghayi agha
tag nēng wa markadamarēga.” **74** Ngal farzha kē tlafa
ghēraana, ndaha ngwadēga, taakiya, “Ōn sērgai var kē
uudanēn biya.” Tēhala kwaha kaa wiig kē ghwatkala. **75**
Kaa dzamnadzamēg Bitrus kē ēlbēgi tagghar Yesu taakiya,
“Lakuti wiig nē ghwatkal hinana, agha da bagaan kē
agajawa sērkwai shig hēkērdā.” Kaa dagal kē Bitrus da
gyimal ngal tuug kē iin ba vaivaiya.

27 Wura ba kessa, kaa dāya sawariya tsa Yesu kē maalaha zhiila kəsauufa ard tləvuukwaha dlamaa kəlaawa badəmma. **2** Ar ngwadārna kē dēva, kaa langan kē iitər dagala, ar vələr kē gumna Bilatus. **3** Nəghəgha ban Yahud kwa vələt Yesu taakiya, ghudavardaghudəg shariya əmtsəg kē Yesu, kaa mbəkənmbəg ma ərvidya, ngal daas kē iin davak lii maamal ma zhiila kəsauufah ard tləvuukwaha, gwitərdan kē səl kul həkərda adawanən cauwa nə iinna. **4** Amaa, “Baganaḅag kē haipa kwa vəlanət nai kē dadda kwa maay dē haipən kiyava tsəgga.” Aiyam nə iitəra, “Au lambaməndi? Waigagh kəskəgha.” **5** Diida kē iin kē kwaḅa adawanən ma Vəgya Daadamazhigəla, ngal dagal hərtət kē ghəraana. **6** Ar cagant maalaha zhiila kəsauufahən kē kwaḅəna, amaa nə iitəra, “Dzah laḅa kwaḅiin dē kwaḅ Vəgya Daadamazhigəla, adaba kwaḅa avəza.” **7** Kaa diya sawari kē iitər təghər kwaḅiina, ar səgwa kē vakavak vak lii ndəra shakka, adaba nal kē vaka həda zər ndzəgaha. **8** Kwakyarvad kwan wa dāhav nə iin gwastaan dē vaka avəzna. **9** Tədvd kwan wa righavant nə dəgiti tagada nə tlaiyanng Irmī taakiya, “Kəsavankəsəg nə səl kwul həkərda adawana, kwaḅi haiyarant nə uudaha Israil kē diigaan tē iina. **10** Ar səgwa kē vakavaka vak lii ndəra shak dē vakaiya, bandkwa tagghwa Yaazhigəla.” **11** Ma sartən ghacgan nə Yesu təvuukwa gumna, kaa ndavgarundavəg kē gumən taakiya, “Kəgh nə tləkessa Yahudaha?” Aiyam nə Yesu taa kē iina, “Bandkwa agha tagda nənnga.” **12** Kaa ghwadgarnəs əlbəg kē maalaha zhiila kəsauufah ard tləvuukwaha, tagatər bi nə Yesu aanji ndau biya. **13** Aiyam nə Bilatus taa kē iina, “Agha

cinnga bi kə əlbəgahaan ar tag nə iitər təghər kəskəghən biya?” 14 Ngughara bi Yesu kə ndavəg aanji pal biya, kaa ba 6a jappər kə gumən ba vaivaiya. 15 Ma kwar kə sarta Hwadəga Haarakəsa Dzava Hənyaha, nətnəg gumən kə 6əla uud pal sagal ma guda bərfin kwa naag nə uudaha. 16 Ma kwahiin kə sart ndza mənəg nə ɛɛvya kwa sərvəsərg ba vaivai ma guda bərfin dāagaan Barabbas. 17 Dzaharvət ba dlamaa kəlaawa, kaa ba ndavtərundavəg kə Bilatus taakiya, “War wam naag nə uuram ən 6əlkurəsi? Barabbas nii Yesu kwa dāhav də Kristiyinhi?” 18 Adaba sərgħaakasərg Bilatus taakiya kwakyarvad shiləg wa vələda nə iitər kə Yesu. 19 Cihurgan tə avəda ta shari Bilatusa, kaa 6əlgant6ələg nə uusaan kə ghaiya amaa, “Aa tap bi kə uuda jijjiirən biya, adaba mbakwambəg nə dlad ma səng haniin təghər kə iina.” 20 Kaa shahtərshahəg kə maalaha zhiila kəsūufah kə dlamakəlaaw aa tagartag taakiya aa 6əlvars6ələg nə Barabbas, aa tsəvatsəg nə Yesu. 21 Kaa gwiya tagtərtag kə gumnən taakiya, “Kwar ma uudahaan buna wam naag nə uuram ən 6əlkurnəsi?” Aiyam nə iitəra “Barabbas.” 22 Aiyam nə Bilatus taa kə iitəra, “Auci wanda 6ag nai də Yesu kwa dāhav də Kəristini?” Kaa ngugangug kə iitər badəm taakiya, “Aa hərtəvəthərtəga!” 23 Am nə Bilatusa, “Kwakyarvad auwi? Au nə haipi aa 6aga nə iini?” Bakəvakwaha, gwiya fararaa bad fəg nə uudah kə dīya cauwa, ar taakiya, “Aa hərtəvəthərtəga!” 24 Nəghəgha ba nə Bilatus taakiya maay nə dəgiti da 6aga6ag nə iin biya, dla6a uudaha ar naa ciya jaaga, kaa gət kə iin kə yu barda kə dəvahaan təvuukwa uudaha, amaa, “Zhigəlaa dəvar ma kunngya,

tləkwibi nə avəza uuda jiiirən biya. Ba kwa vakaruci waha.” **25** Kaa ngugangug kə uudah badəmma, am nə iitəra, “Dəghiga avəzaana aa dəg damma kungyamnda ard zarhamnda!” **26** Kaa bəltərnəsəbələg kə iin kə Barabbas. Təhalakwa dlaghavaru kiiḇ kə Yesu, vəlda kə iin kiyava hərtəvəta. **27** Təhalakwaha, kaa langaan kə tlaujaha gumən damma gaagazaiya vəgya gumna, ar dzaharaa kə dakwala tlaujah badəm da təghər kə iina, **28** ar səḇardan kə səḇava, ar tsugdəm ma səḇav kyang hulfa dəga tləksaha. **29** Ar ḇagara kə dzakwa kwarəg də dəga taka, ar farəm maghəra, ar faraa kə həkya zad ma dəvaa kafaana, təhalakwaha ar kəla kə ghunj təvuukwan ar nenigaan ar taakiya, “Kəm ma barkagh tləksa Yahudaha!” **30** Ar tafarva kə ashaghvwaiya, ar cauwarva kə zadiina, kaa kalgaan kə iitər də zad maghəra. **31** Ghyəngara ba nə iitər kə nenigaana, ar səḇardan kə səḇavən kyangna, ar tsugwardəm kə səḇavahaana. Kaa langaan kə iitər kiyava hərtəga. **32** Ar təghərdəga dagala, kaa fadzaghər kə iitər də zhiila Sayirin, ḇaagaan Siman, kaa fəraafəg kə iitər kəsa tlaḇa hərtə Yesu bad ndzəḇa. **33** Daral ba nə iitər da vakavaki ḇahav də Golgota, dəgiti tuukvakai nə Golgota, iin kuwa ghəra. **34** Kaa vəlgarvələg kə iitər kə yuwa inabi laḇalaḇan də dəgit ḇyahḇyaha kiyava həḇgaana, tapghana ba nə iina, ləwa kə həḇgaana. **35** Hətaret ba nə iitəra, kaa ba tagwnatagw kə iitər kə səḇavahaan təḇvad tsa tsatsa. **36** Təhalakwaha, kaa cahwarga cahwarəg kə iitər vaakwahiin ar uufəgaana. **37** Kaa bəgətbəg kə iitər kə haipaan vindavindan təvaghəraan taakiya, “KWANA IIN NƏ YESU TLƏKSA YAHUDAHA.” **38** Kaa hətəvəthərtəg

dlaḥ nē gēlah bu əmtaḍ də iina, pal tē dəvaa kafaana, pal tē dəvaa ghyābaana. **39** Uudahi ar tē dūula dagala ar nenigaana, ar gajaga ghēra, **40** ar taakiya, “Kēghi tagh taakiya agha dlagnadlag kē Vēgya Daadamazhigēl agha gwiya ndērēt bamma hēng hēkērdā, katēgci kē ghēragha, akwamma agha ba zēra Daadamazhigēla, asēgci saay tē tlaḥa hērtēgēn ndana!” **41** Nenner bandkwah dlaḥ nē maalaha zhiila kəsauufaha ard lii tsaga adzahadzaha Muusa ard tlēvuukwaha, ar taakiya, **42** “Katghantkatēg kē uudahi tlērna, pilgharvaapilēg kata ghēraana. Akwama ba iin nē tlēksa yaa Isra'ila, aa sasēgci saay ndan tē tlaḥa hērtēgna, lakwti kēmnda fēdghērētfēg də iina **43** Tsaghēr tē Daadamazhigēl tsauwa, aa katēgci nē Daadamazhigēl ndakwana, akwama ba naagaana, adaba tagadatag taakiya, ‘Ən Zēra Daadamazhigēla.’” **44** Bandkwah dlaḥ nē gēlah buna kwa hērtavtērēt əmtaḍ də iina, ghēravatēr ndakwani nenərnēnga. **45** Ciigēt də vaci tēghēra, tangw damma karfe hēkērdā hwaasa, hēdgharduhēdēg nē gurtl kē lard bādēmma. **46** Tamaha karfe hēkērdā faciya hwaasa kaa dzēghantdzēg nē Yesu kē ghaiya, amaa, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Iin taakiya, “Daadamazhigēlara, Daadamazhigēlara, fiighkwada kwakyarvadawi?” **47** Cinngaraba nē kyalma uudahi ghaciga vaakwahiin əndkwaha, am nē iitēra, “Iliya wa daag nē uudanēnna.” **48** Bat watswatsēra kaa əmndērg kē pallēraatēra sēdaa kē abarabara, rēmndaa kē iin ma yuwa zēra inabi kwarekreka, fēt tē zad vēlar kiyava hēḍga. **49** Am kyalma, “Duwamarsduug ndana, vaziyamvazēg mbatak da sii nē Iliya da katēgaana.” **50** Kaa gwiya dzēgantdzēg nē

Yesu kə ghai bad halavuuwa ndzədaana, təhalakwaha
 volda kə shifəgaana. **51** Bamma kwahiin kə sart wa təhəm
 bələbələ kwama Vəgya Daadamazhigəl hutsəg buwa,
 ciigət maghər damma suuha. Kaa gajagav kə haaya,
 akurah dlaḃa caḃaracaḃəga. **52** Kaa wargətwarəg kə
 gətlaha, badyak nə uudaha jiiiri əmtsaharaəmtsahəga,
 ciyarətciig də shifəga, **53** saharalsahəg ma gətlahaatəra.
 Təhala ciiga Yesu ma gətlaha kaa daas kə iitər damma
 gədərəkəs caccuwanacaccuwana, nəghartərnəghəg nə
 uudah badyaka. **54** Ma sartən nəghəgha nə tlauja Roma
 maamaalən ard lii uufa Yesu kə gajagava haaya ard
 dəgiti dzəghaardzəg badəmma, kaa gədzəg kə iitər
 ba vaivaiya, aiyam nə iitəra, “Ba pakata, ndza Zəra
 Daadamazhigəla!” **55** Məng dlaḃ nə kyaləma əngwasah
 badyak kwa gatar Yesu kəsantaan ma Galili ar ba
 məlgaruməlgə. Kaa ghacigaghacig kə iitər ba ndzadda, ar
 vaza dəgiti dzəgaardzəga **56** Ma iitəra məng nə Maryam
 Magadala, ard Maryam babba Yakuba ard Isuvu, dlaḃa
 ard babba zarha Zabadi. **57** Bəlaa ba hwaasa, kaa sagau
 kə dadda hyahiina, zhiil Arimatiya, daagaana Isuvu,
 gharavaan ndakwani mbərza Yesu. **58** Kaa dagau kə
 iin davak Bilatus da ghala tluuwa vəgha Yesu. Ngal
 ba vəlgavələg nə Bilatus kə duula kəsgaana. **59** Kaa
 kəsgantkəsəg nə Isuvu kə tləwa vəgha Yesu, fadant ma
 kəlpakan kwal laliya. **60** Fədəm kə iin ma daala gətləana,
 kwa hurghana nə iin ma kura. Həḃardu kə iin kə ghaiya
 gətliin də maandala akura, kaa ba dagalaana. **61** Maryam
 Magadala, ard kwa pal kə Maryam ar cuhurgan ba gyakad
 də gətliina. **62** Wurga kəsəana, təhala Faciya Bədlavəgha

kaa dzahvøtdzahøg nē maalaha zhiila kəsauufah ard Farisah tøvukwa Bilatus, **63** Aiyam nē iitēra, “Kēm ma barkagha. Dzamamndnadzamøg kē døgiti taga dadda vala uudēn sarta kwan ndza dē shiføg nē iin amaa, ‘Ən da ciig dē shiiføg tēhala hēng həkērdā.’ **64** Mbakyarvad kwaha, fētēraaføg kē uudah da uufa gētlēn ba vaivaiya tangw dat hēng həkērdā, haik kē dagal kē mbērzahaan da ghēla tluuwa vēghaana, adaba ar da tagtērtag kē uudah taaki ciyitciig ma gētlaha. Valga hala da jēguujig kē valga zēngw ba vaivaiya.” **65** Aiyam Bilatus taa kē iitēra, “Dzēgamøtdzēg kē tluujaha, damdēg da uufēgaana, bāgamāg kēlaa ndzēdaruwa.” **66** Kaa dagal kē iitēr da uufa gētliina, ar tsēt kē dēga sērga tlēkēs tē akura gētliina, dlaāba ar fētēraa kē tluujah kē uufēgaana.

28 Dal ba faciya ngiiga Yahudaha, daghuvala laad ba wur kēsa, kaa dagal kē Maryam Magdaliya ard kwa pallēn kē Maryam da zhara gētla. **2** Kaa gajagvøtgajag haay bādyakdyaka, adaba zēr bēlga Daadamazhigēl wa sahi ma zhigēl da tlēgarwa akurēn kwa hēdāvardu dē gētlēn, cihura tēvakaiya. **3** Ndzēganan mbiig band wukyidēga. Sēdavaan madēkw ba tēll band tluuzha. **4** Nēghēghara ba lii uufēgaana, kaa gēdzgētgēdzēg kē iitēr ba vaivaiya, tēg nē vēghaatēra, ar mbēda damma haay bandgi əmtsaharaəmtsahēga. **5** Am Zēr bēlga Daadamazhigēlēn taa kē ənghwasahaana, “Gēdzam biya, ən sērgasērēg am gata Yesu kwa hērtavøtta. **6** Maay vaakwan biya, ciyitciiga band kwa tagada nē iina, wan vakavaki hēnngavna nē iina. **7** Damdēg ba watswatsa tagamtērtag kē mbērzahaan taakiya, ‘Ciyitciig ma gētlaha, wada dēgaa nē iin tēghēr

kəskuram damma Galili, am da nəghəga vaakwaha.’ Əna səgga bak tagkur kwanənna.” **8** Kaa hadzala dagal kə əngwasahiin vaka gətliina, gədzarətgədzəga bakəvakwaha ar dlaig ba vaivaiya, kaa əmdəra daas kə iitər ar tagtər kə mbərzaha Yesu. **9** Kaa tlətəraatləg kə Yesu bad ghəraana, amaa taa kə iitəra, “Gabər təghər kəskurama!” Kaa gavva daas kə iitər ba mbəv da təvəgh kə iina, ngal bərhwə shigahaan kə iitər ar bəgarnəs kwatnaha. **10** Am nə Yesu taa kə iitəra, “Gədzam biya. Damdəg tagamtərtəg kə zaraabahar aa dardəg damma Galili, ar da nəghəkwa vaakwaha.” **11** Ar təghərdəga daas nə ənghwasahiina, kaa daas kə kyaləma lii uufa gətlahən damma kəssa, kaa tagtərtəg kə iitər kə dəgiti dzəghaardzəg bəfəm kə maalah ma zhiila kəsauufaha. **12** Dzəhavət ba nə maalah ma zhiila kəsauufah ard tləvuukwaha dlamaa kəlaawa, kaa dəya sawari kə iitər ar vəltər kə kwaḇ bədyak kə tlaujaha. **13** Aiyam nə iitəra, “Tagamtərtəg kə uudah taaki, ‘Mbərzahaan wa ghəlarda kavəd ma sarta kwa tsəkəmnda haara.’ **14** Aanji dəm nə əlbəgən damma hyəmmi kə gumna, kəm da tagartəg nəmnd kə əlbəga, am da maay həḇa dlad biya.” **15** Kaa caugacəug kə tlaujah kə kwaḇiina, ar tagda band kwaa tagavtəra. Kwanən kə əlbəga, gwastaan ar ba kutgaan Yahudaha. **16** Kaa dagal kə mbərzahaan kəlaawa təmkikən damma Galili, damma aghwən tagatər nə Yesu taaki aa dzəghəradzəga. **17** Nəghara ba nə iitəra, kaa bəgar kwatnahər kə iitəra, bakəvakwaha, kyalmatər bəgar ndaundauwa. **18** Kaa saas kə Yesu sa təvəgh kə iitər amaa, “Vəlgəhwəvələg nə uud kə ndzəd bəfəm ma ghərazhigəla ard duniya. **19**

Mbakyarvad kwaha, damdæg namtərdanæg kə uudaha
duni kə mbəzahar badəmma, am ɓagtəra kə tsuufæg ma
ɗaaga Daada, ma ɗaaga Zəra, ard Shidkw Daadamazhigəla.

20 Tsagamtərtsag kə dəgitahi tagankur nai badəm aa
faraarafəga. Ba pakata ən ba əmtad də kuram ba kəlaa
hənnga tangwa damma ghyinnga zamana.” (aiōn g165)

Markus

1 Kwanænna iin nɔ ɛlbɛg maraw tɛghɛr kɛ Yesu Kɛristi, Zɛra Daadamazhigɛla. **2** Bandkwa fɛgharzha nɔ tlayang Ishay kɛ vindɛgaan ma kakkadaan taakiya, “Am Daadamazhigɛla, ‘ɔnda bɛlgaan kɛ zɛr bɛlgar kiyava badlak dɛul lakuti aghada saaya.’ **3** Uudana bɛla tlɛhɛg ma tɛghala taakiya, ‘Badlamarnaɓadlɛg kɛ dɛuulaan kɛ Yaazhigɛl ba ndɛddɛ.’” **4** Tsugwa ba nɔ Yuhwan dadɗa tsuufɛg ma tɛghala, kaa tagtɛr ɛlbɛga Daadamazhigɛl kɛ uudaha. Amaa taa kɛ iitɛra, pɛlampɛlɛg kɛ ghɛra ɓag kura nɔ uud kɛ tsuufɛga, dlaɓa bɛshkurna Daadamazhigɛl kɛ haipaharuwa. **5** Kaa ba sagau kɛ uudah badyak ma haiya Yahudiya, ard uudah ma kɛssa Wurshalim da vak Yuhwana. Ar tagaan kɛ haipahatɛra, ɓagtɛra kɛ iin kɛ tsuufɛg ma zaagha Judan. **6** Sɛɗavi tsuguv Yuhwan ɓagava dɛ guja adlɛgwama. Dɛga ndzɛɗa hudaana ɓagava dɛ hɛluwa, dlaɓa dɛga zɛgaana, ndzaba ayayuwa ard yuwa mamma. **7** Kaa tagtɛrtag kɛ iin kɛ uudah taakiya, “Daddakwa da sagau tɛ halara jakwaraajig dɛ ndangɛra, kwa tlanalbi nai kɛ ngɛghrangɛg da pɛla aandzu zawwa kimbakaan biya. **8** Kai ɛn ɓagkur dɛ yu kɛ tsuffɛga, iina da ɓagkur dɛ Shɛɗɛkwa Daadamazhigɛl kɛ tsuffɛga.” **9** Makwahiin kɛ sarta, sɛghaasɛg nɔ Yesu saama kɛssa Nazarat ma haaya Galili. Kaa ɓagaraɓag kɛ Yuhwan kɛ tsuffɛg ma zaagha Judan. **10** Bad sagal Yesu ma yuwa, kaa nɛghɛganɛghɛg kɛ ghɛrazhigɛl wurga, dlaɓa kaa tsugwatsugw Shidɛkwa Daadamazhigɛl saay da tɛghɛr kɛ iin band garava kakura. **11** Kaa cinngalcinng nɔ kungy sii ma ghɛrazhigɛl taakiya, “Kɛgh zɛrara, ɛn wayakwaig ba

vaivaiya.” **12** Zəlamai təhala kwah biya, kaa langaan kə Shədəkwa Daadamazhigəl kə Yesu damma təghala, **13** həngaan kwul uufad ba vaakwaha, fəshgaan Shatanaha. Yesu ndzar əmtad də dəg təghalaha, dlaḃa zarha ḃəlga Daadamazhigəla sarəvsəg da məlgaruməlga. **14** Təhalakwa ḃəlavdəm Yuhwan ma guda bərfina, kaa dagal kə Yesu damma Galili taa əlbəg maraw təghər kə Daadamazhigəla. **15** Amaa, “Bagaabag sarta. Tləkəsəra Daadamazhigəl hərzəthərzəg saaya. Pəlampələg kə ghəra, am fədghərət tə əlbəg marawəna.” **16** Ghuda dagal nə Yesu təvəgh kə yuwahaiya Galili, kaa nəghəganəghəg kə iin kə Siman ard zərababbaan Andrawus, ar ḃəla amshiyaha vaiya kilf ma yuwahaiya adaba ar ya daddaha vaiya kilf nə iitəra. **17** Am Yesu taa kə iitəra, “Gatamkwagətəga, ən da nəkurdalnəg kə lii dāha uudah sa vakara.” **18** Bat watswatsəra, kaa dūgarsduug kə iitər kə amshiyaha vaiya kilfatəra, kaa gatəgaan kə iitəra. **19** Gavət ba nə iin da təvukw hədikənana, kaa nəghəganəghəg kə iin kə zarha Zabadi, Yakuba ard Yuhwana. Ar ma pərayuwa, ar ḃadla amshiyaha vaiya kilfaatəra. **20** Bat watswatsəra kaa dāhtərət kə iina, kaa dūgarsduug kə iitər kə daddatər Zabadi ma pərayu əmtad də lii hutsarant nə iitər kə ḃa tləra, kaa gataa Yesu kə iitəra. **21** Yesu ard lii gatəgaan daragha damma kəssa Kafarnahuma. Baga ba Faciya Ngiiga, kaa daas kə iin damma guda dzahava Yahudaha, kaa farzha tsagtər dəgit kə uudaha. **22** Kaa ḃa jappər kə iitər də tsagaanana, adaba tsagatər dəgit ba kalkala, gərgər də duuli tsag nə lii tsaga adzahadzaha Musa. **23** Maay ma taadətər biya, kaa dəgaadəg kə uuda nə iin

kwa dē shəḏəkw ghwad damma guda dzahava, huuləg taakiya, **24** “Au lambagh dē kəmənd Yesu Uuda Nazaret? Agha sagau da ghyəhha kəmənda? Ən sərgasərga magha war nəngnga. Kəgh daddakwa Caccuwanacaccuwanan sahi vak Daadamazhigəla.” **25** Kaa cagaraacag nə Yesu kə gyi kə shəḏəkw ghwadəna, amaa taa kə iina, “Dəw amənga. Assagal ma uudanəna.” **26** Kaa gajagantgajag ba dladlad nə shəḏəkw ghwadən kə uudanəna. Kaa huuləg kə iin dlaḃa kaa tsugwa dagalaana. **27** Badəm nə uudahi ndzar vaakwahiin ar ḃa jappər ba vaivaiya, baz ndava ghərahaatər kə iitər taakiya, “Au wa nə iini? Kwar kə daala tsaga dəgit wani? Tsaga dəgit ba kalkala. Baz fətəraafəg kə iin kə shəḏəkw ghwadəh kə ḃa dəgiti naag nə iina.” **28** Caaricaari nəghar bak cinngalcinng nə əlbəg təghər kə iin aandzu taakwar mahudə haaya Galili. **29** Ba dē Sagala Yesu əmtad Yakub ar dē Yuhwana ma guda dzahava, kaa daas kə iitər da vəgyaz Bitrus ar dē Andrawus. **30** Babba uusa Bitrus həngan njəkən fəḏa. Bat watswatsəra, kaa tagartag kə iitər kə Yesu kə əlbəg təghəra. **31** Kaa dagau kə iin da vakaana, hakyənan kə dəvaan ciyanta. Kaa dūgarsduug fəḏiina, təhalakwaha bagtəra nə uusən kə dəgzəga. **32** Dəghwaasa, təhala daaya faciya, kaa sədəvsəg kə uudah kə lii yangbi badəm ard lii dē shəḏkw ghwad ma vəghahaatra. **33** Kaa dzahav kə lii ma kəsiin badəm təghaiya hənyahiina, **34** kaa mbahnambahəg nə Yesu kə lii dē kuzah shahshaha. Lagudan baz shəḏəkw ghwad mavəgh kə uudaha ba dyaka. Duwatərnai kə shəḏkw ghwadəh kə taaghai biya, adaba ar sərgasərg ghəravaatər taaki ma war nə iina. **35** Dlakadur ba wurra, lakuti cag

nə kəsa, ciyitciig nə Yesu dugharsduug kə hənyaha, kaa dagal kə iin da vakavaki maay band war biya. Dzugwa kə iin kə zhiḡəl vaakwaha. **36** Kaa dagal kə Siman əmtad də tsaghwaha dagalaan da gatəgaana. **37** Tlararaa ba nə iitəra, kaa tagaratag kə iitər taakiya, “Badəm nə uudah ar gatakəgha.” **38** Ngwangwug nə Yesu amaa, “Jiyam dagal damma gədzər kəssahi kwa heffa, kiyava da taa əlbəḡ maraw kəskai vaakwah dlaḡa. Adaba sanhi mbakyarvad kwah naiya.” **39** Təhala kwaha kaa gwaivagwaig kə iin badəm ma haaya Galili, taa əlbəḡa Daadamazhiḡəla ma guda dzahavaatəra. Lagwdaan dlaḡ kə shədkw ghwadəh ma vəḡha uudaha. **40** Məng nə uuda nə iin njəkən vəca səv sa vak Yesu, kəla kə iin kə ḡhunja kaa ḡhalgaan taakiya, “Ma haighanthaiga, aḡha mbəkwiimbəḡḡa.” **41** Kaa zhugardaalazhug kə Yesu, ḡəlaraa kə dəva, amaa taa kə iina, “Haiyanant haiga, mbambəḡḡa.” **42** Bat watswatsəra kaa dugharsduug kə kuza vəciina, kaa mbəḡambəḡ kə iina. **43** Kaa ḡəlgaraḡəḡəḡ nə Yesu kə magiya ba vaivaiya, ḡəlars kə iin dagala. **44** “Tagarbi aandzu ndəwar kə dəḡiti aa dzəḡardzəḡ biya. Dəḡa aḡha marda kə ḡhəraḡh vak zhiil kəsufə, aḡha ḡaga kə kyuləḡ bandkwa tagada Musa taakiya aa ḡagavḡḡag mbakyarvad caccuwagha. Bəḡnaḡḡag kwana kiyava fadḡhər kə uudah taakiya mbəḡhambəḡa.” **45** Dlakulva kwaha, kaa ba dagal kə ḡhwalvən kutəgaana kə duuli mbavəna də iina. Kwan wa fəḡhəra shəḡav kə Yesu akwama dagal damma kwatlərən kə kəssa, kaa ndza kə iin vakavaki maay ndəwar biya. Bakəvakwaha, ar fəḡarna ba sagau nə uuda da vakaan aandzu takwara.

2 Təhala hənngaha, kaa gwiya daas dlaḅ kə Yesu damma Kafarnahuma, kaa cinngacinng kə uudah taaki, səghaasəg sa hənnyaha. **2** Uudahi dzaharvət vaakwahiina, ndzar badyak ba vaivaiya, rəghətrəghəg vak mbakyarvad uudah hənnyaha, baz təghaiya wakyagh ndakwani, maadlai vakavak biya. Kaa tagtər əlbəg maraw kə iina. **3** Kaa lanngaan kə uudah uufad kə uuda nə iin əmtsəəmtsə nə vəgha da vakaana. **4** Pletərvapiləg daas də vakai da vak Yesu mbakyarvad dʸakəra uudaha, kaa ba hurnahurg kə iitər kə dʸuul tə ghəra gud kalkal də Yesu. Wurarant ba nə iitər kə ghəra gudəna, kaa bəlgaan kə iitər kə uudanən sii tə kəjaana. **5** Nəghəgha ba Yesu kə fadghəratəra, amaa taa kə daddakwa əmtsəəmtsə nə vəghna, “Zərara, bəshakanaḅəshig nə uud kə haipahagha.” **6** Ndza mənng lii tsaga adzahadzaha Musa cihurgan vaakwahiina, ar dzama dəgit ma ərvidmahudahaatəra, **7** Ar taakiya, “Aujilbəg kə uudanən taaghəi əndkwani? Kəsghantkəsəg kə ghəraan band Daadamazhigəla. Warwa də ndzəḍa bəsha haipah mamai ba Daadamazhigəl pall biyi?” **8** Batwatswatsəra, sərgħaakasərg nə Yesu ma ərvidmahudaana kə dəgiti ar dʸunngdʸunng nə iitər ma ərvidmahudatəra, amaa taa kə iitər, “Aujilbəg kə səkuram dzama kwanahaanii? **9** Kwarwa juujiga, nguləm tagvar kə dadda kwa əmtsəəmtsə nə ghyaba vəgh pallən, taakiya, “Bəshakanaḅəshig nə uud kə haipahagh nii, nii taakiya, ciig kəsantkəsəg kə kəjagh dəgdagalhi?” **10** Manaa naagan mammaa səraaka taakiya Zəra Uuda mənng də ndzəḍa bəsha haipah ma duniya.” Mbakyarvad kwaha, amaa taa kə daddakwa əmtsəəmtsə nə vəghəna, **11** “Amai kəsəkəgha, ciiga,

kəssant kəsəg kə kəjagha dæg daas da hənnyaha.” **12** Kaa ciig kə iina, kəssant kə kəjaana, kaa məla dagalaana. Badəm nə uudaha ar vazəgaana. Kwan wa fəgharaa aandzu war kə ɓa ajappəra, kaa gala Daadamazhigəl kə iitəra ar taakiya, “Tapamndnabi kə nəghəg kə dəgit ənd kwan biya.” **13** Kaa gwiya dagal kə Yesu dat ghaiya yuwa haiya Galili. Kaa sagau kə uudah badyak da vakaana, dlaɓa kaa tsagtərtsag kə iin kə dəgitaha. **14** Təghərdəga dagala, kaa nəghəganəghəg kə iin kə Lawi zəra Halfa cihurga vaka cauwa hadama. Am Yesu taa kə iina, “Gatkwayatəga.” Ngal ba cigətciig kə iina, kaa gatarsa. **15** Davalitlorna, ndza kaf nə Yesu vəgya Lawi. Kaa zəgaan kə kyaləma lii cauwa hadama ard kyalma yaa daddaha haipah kə kaf əmtaɗ də ii ard mbərzahaana, badyak ndzar gata Yesu. Ar cuhwaran ar zuu kaf əmtaɗ də iina ar də mbərzahaana, adaba uudah badyak wa gatargatəga. **16** Nəghara ba lii tsaga adzahadzaha Musa kwar Farisah kə Yesu za kaf də yaa dadda haipaha ard lii dza hadama. Kaa ndavgarundavəg kə iitər kə mbərzahaan taakiya, “Aujilbəg kə iin za kaf də lii dza hadama, ard yaa dadda haipahi?” **17** Cinngaha ba nə Yesu ənd kwana, amaa taa kə iitəra, “Mai lamba lii yanng də dakut biya, bamma lii yanng biya. Sanhi sa ɗa lii də jiir bi nai biya, sanhi mbakyarvad yaa dadda haipaha.” **18** Mbərzaha Yuhwan dadda tsuufəga ard dəga Farisah ar kəssa ndəla. Kaa sagau kə uudahiin sa ndava Yesu taakiya, “Aujilbəg kə mbərzaha Yuhwan ard dəgaha Farisah ar kəssa andəla, kwakyarva dau kə dəgahagh ar maay kəssa andəl biyi?” **19** Ngwatərangug Yesu amaa, “Kəsgaan nə tsaghwaha zhiila ghwuul kə

andəl akwamar əmtad də zhiila ghwuula? Maba ar əmtad də zhiila ghwuula ar maay kəssa ndəl biya. **20** Məng sarti da sagauwa kwada kəssav zhiila ghwuul dagal vakaatər duuvtərsa. Ar da kəssəg ma sarta kwah nə iitər kə andəla.

21 “Maay wa ghuda daala sədav tlapant tə ənghura sədava biya. Akwama dzəghardzəga, təhgaan daala sədavən kə ənghura sədaviina, badzəgaan da jəguujig kwandza wura.

22 Maay wa diya daala yuwa inabi ma ənghura ambəla hələw biya. Akwama diyavdəmfiiga, kaa ciig kə yuwa inabiyin cibna kə həluwən, da diya dagal nə yuwa inabi, dlaḡa ambəla həluwən da badzəga. Daala yuwa inabi dəyav bamma daala ambəla hələwa.”

23 Daghuvala faciya ngiiga Yahudaha, Yesu ar də mbərzahaan ar ghudadagal ma guha həiya. Kaa kalgaan kə mbərzahaan kə kyalma ghəra həiya tə ghərdəga. **24** Am Farisiyah taa kə Yesu, “Zharga, aujilbəg kə mbərzahagh ḡa dəgiti dzah kə ḡagaan davalə dəyakudəgi?”

25 Ngwatəranngug Yesu amaa, “Mbats, tapamnabi karanta dəgiti ḡaga nə Dauda sartakwa mbakən waiy ard tsaghwahaan dlaḡa maay dəgzəg vakatər biya? **26** Ma zamani ndza Abiyatar nə maal ba tinngtimng ma zhiila kəsufaha, kaa daas kə Dauda damma Vəgya Daadamazhigəla, zuu kə bruudi kwa favaan ba kəngəda, həyu kə zəgaan aandzu wara, bamma zhiila kəsufaha. Dlaḡa vəltər baz tsaghwaha dagalaana”

27 Aiyam nə Yesu taa kə iitəra, “Ḗagava kwakyarvad də uud nə faciya ngiiga, ndərava bi nə uud kwakyarvad faciya ngiig biya. **28** Adabad kwaha, Zəra Uuda, iin Yaazhigəl baz dəga faciya ngiiga.”

3 Gwiya dagha ba nə Yesu damma guda dzahava. Vaakwahiina ndza mæng nə uuda nə iin əmtsaəmtsən dəv palla. **2** Ma uudahi ndzar vaakwahiina, kyalmahaatəra ndzarandzəg ba dewwa ar zhargaan mbatak da mbəgaan kə uuda nə iin daghuvala faciya ngiiga, kiyava tləkətləg kə iitər də haipa. **3** Am Yesu taa kə daddakwa əmtsaəmtsən dəvaana, “Assagal ghacaghacig təvuukw vaakwana.” **4** Kaa ndavtəru ndavəg kə Yesu amaa, “Haiyakiyamanthaig nə adzahadzaha Muus kə 6a dəgit maraw davalə ngiig nii 6agvəna kəladərhi? Ngədləvəna shifəgnii tsəvanhi?” Maay wa mbədfəhant ghaiyan biya. **5** Kaa vztərvazəg kə Yesu ba da palla pal də badzəga rəvidmahuda, kaa hərsa rəvid kə iin mbakyarvad dəgdəgka ərvid mahudaatəra. Aiyama taa kə daddakwa əmtsaəmtsa dəvna, “Vəlləg kə dəvagha.” Kaa vəlgaan kə iina, kaa mbəgambəg kə dəvaan ba fakya. **6** Kaa ba dagal kə Farisiyaha da 6a dabari əmtad də uudaha Hirudus kə fūuli ar da tsəg nə iitər kə Yesu. **7** Kaa ciya dagal kə Yesu ar də mbərzahaan ma kəsiina, da tə ghaiya dəlva Galili ba davaatəra, dlaba kaa gatəgaan kə uudah ba fəyaka vaivaiya ma haaya Galili, **8** ma kəsa Wurshalima, ma Idumiya, ar də lii kilga zaagha Judan, ar də uudaha Taya ar də Sidun. Adəba cinngaracinng kə dəgitahi 6ag nə iina. **9** Mbakyarvad fəyakəra uudaha, kaa tagtərtəg nə Yesu kə mbərzahaana, aa sarardəvsəg kə perayu kwa ngyikwaha, haik kə tlagaan kə iitəra. **10** Mbakyarvad mbəghanambəg kə uudah ba fəyaka, badəm lii də kuzaha ar tlagakəva kiyava tapəgaana. **11** Badəm sarti ar nəghəga shədəkw ghwadaha, ar nəghaghər ba kə mbədfəg təvuukwana ar huuləg ar taakiya, “Agha Zəra

Daadamazhigəla.” **12** Kaa bəltərabələg kə iin kə magi ba vaivai kə shədəkw ghwadəh taakiya, aa tagararbi kə uudah man war nai biya. **13** Təhala kwaha, kaa dagat kə Yesu damma aghwa, dəhant kə lii naag nə iina, kaa da vakaan kə iitəra. **14** Kaa dzərgaaka dzərəg kə iin kə kəlawə tar bu ma taatakətəra (kwa dəatər nə iin də Zərbəlgahaana). Adaba kiyava ndzəgaan kə iitər əmtəd də iina dlabə bəltərət da taa əlbəg marawa. **15** Da vəltər dlab kə ndzədə lagwa shədəkw ghwadəha. **16** Wan kəlawatar buna dzərgaaka nə iina. Siman, (kwa fəgharva Yesu kə daag Bitrus) **17** Yakubu zəra Zabadi ar də zərababaan Yuhwana, (kwa fatərva nə iin kə daag Buwarnajis, zarha karazhigəla) **18** Andrawus, Filigus, Bartilumi, Matiyu, Tuma, Yakub zəra Halfa, Tadiyus, Siman, kwa naagaan kə zaa vuukwa kəssaana, **19** Yahuda Iskariyuti, kwa vələt Yesu. **20** Təhala kwaha kaa daas kə Yesu da hənnyaha, kaa gwiya dzahav dlab kə uudaha baz za kaf pəletərvaapiləg kə Yesu ar də mbərzahaana. **21** Cinngara ba nə yaatər ndəkwana, kaa dagau kə iitər da saa də vakaiya, adaba yaatər ar taaki, “Nalnəg kə valaaga.” **22** Am nə lii tsaga adzahadzaha Muusi saral ma Wurshalima, “Məng Ba'alzabul, Maala Shatanah ma vəghaana. Tlakəna vakaan kə ndzədə lagwa shədəkw ghwadəha.” **23** Kaa dahtərantdəhəg Yesu kə uudahiin, kaa tagtər kə əlbəg də garav taakiya, “Lagwalagw Shatanah kə zəraabaan Shatanaha?” **24** Abi, ma tagwavəmtagw nə kwarəg hutsəg buwa, kwan kə kwarəga ghaciga biya. **25** Band kwah dlabə, ma tagwavəmtagw hənnyah hutsəg buwa, kwan kə hənnyaha ghacig biya. **26** Dlabə

akwama cigharantciig shatanah kə ghəraana tagwvəm
hutsəg buwa, ghacig biya. Səghaasəgga halavuwən.
27 Maay wa dzugwantdzugw kə daas damma vəgya
dadda ndzəf hutsarva kə kadlangahaan biya, bamma
viyit kə uudanən ngudənan, Lakuti hutsəgarvahutsəg
kə kadlangaha vəgyaana. **28** “Ən tagkurtag kə jiira,
da bəshəvtərnəbəshəg aandzu hulfa kwar kə haipahi
bagara nə uudaha, ar də əlbəga nenegahi bəgarara nə
iitər kə Daadamazhigəla. **29** Ai ciya, bədəm dadda kwa
tagəda əlbəga nenəg tə Shədəkw Daadamazhigəla, da
bəshvarnaabi ba tangw damma zərəzərə biya. Bagaabag
kə haipi kwada bəshvarnaabi ba tangw damma zərəzər
biya.” (aiōn g165, aiōnios g166) **30** Tagaatag Yesu kwan
mbakyarvad ar taakiya, “Də shədkw ghwad nə iina.” **31**
Kaa sagau kə babba Yesu ar də zarha babbaan. Ar ghacan
gyimala ar bəlant kə uud da dagaana. **32** Ndza məng nə
uudah ba dyaaka ar cahwargan fadagaan təghər kə iina,
am nə uuda nə iin taa kə iina, “Wai baabagh ard zarha
baabagh ar ghacəga gyimala ar naa nəgha kəgha.” **33**
Kaa ndavgaru ndavəg kə Yesu taakiya, “War baabara, ard
zarha baabarni?” **34** Kaa vztərvazəg kə iin kə lii cahwarga
təvəgh kə iina, aiyama, “Wan nə baabara ard zaraabahara.
35 Ba dēm daddakwa bə dəgiti naag Daadamazhigəla, iin
zəraabara, iin nə dəghwa baabara, iin dlab baabara.”

4 Kaa gwiya tsagaan kə Yesu dlab tə ghaiya dəlva Galili.
Uudahi fadarvət da təghər kə iina ndzar ba dyaaka, adabad
kwaha, iin wa fəghara daas kə iin damma perrayiu cihuran
ma vakaiya. Dzahava uudaha ar ghacigan tə ghaiya gardza
zaagha. **2** Kaa tsagtərtsag kə iin kə dəgitah bədyak

tədvað garava. Amaa taa kə iitəra, **3** “Cinngamcinnga, dadda uusəg dal da riig ma guhaana. **4** Riig nə iina, kaa balgalbaləg kyalma hulf da tə duula, kaa sagau kə diikah ar caggu. **5** Kyalma hulfah balal dat caccəhəlawə vakavaki maay haay dyak biya. Kaa laghəra sagal kə iitər ba watswatsa adaba maay haay dyak vaakwahiin biya **6** Ghut ba faciya, kaa fuugalfuug kə həiy ghulala, adaba badi bi kə tlali biya. **7** Kyaləm balal damma takka, kaa ghubargaraa ghubarg kə takka kaa zəgətzəg kə takka tsarva kə ya zəra. **8** Kyaləm balal dat haay marawa. Kaa laghəra sagala kə iitər ar ghubaran ba marawa, kyaləmaan yaa zər kulhəkərd-kulhəkərd, kwatlərən kul əngkwah əngkwaha, kyaləm dlaḃa zər dərmək-dərməka.” **9** Təhala kwaha amaa, “Badəm dadda kwad də hyimya cinngaana aa cinnga.” **10** Ma sarta kwandza cəhurgan nə Yesu ba daghwvəna, kaa ghalgaan kə mbərzahaan kəlawə tar buwa ard lii gatəgaan maa tagtər kə dəgiti tuuk vakai garavəna. **11** Aiyama taa kə iitəra, “Hayakuranthaig nə uud am səra kə dəgiti shəḃashəḃan təghər kə tləkəssəra Daadamazhigəla. Lii maay makuram biya, aandzu kwar kə dəgita taggəvtər bad garava. **12** Iin wa nə iina, “Aandzu ar ba vazəgaana, ar nəghəga biya. Aandzu ar cinngaana, ar nəghəgaaka biya. Adaba haik kə nəghəgaakanəghəg kə iitəra, ar pəla kə ghəra bəshivtərnana.” **13** Aiyam Yesu taa kə iitəra, “Mbats nəghamakai kə garavən biya? Am da nəghəgaaka ndar kaci kə kyaləmani? **14** Dadda riigna, əlbəga Daadamazhigəl wa riig nə iina. **15** Hulfən balal da tə duuləna, iitər garava lii cinngaracinng kə əlbəga Daadamazhigəla. Cinngara ba nə iitəra, kaa

sagau kə Shatanah hutsdan kə əlbəgən riiyava ma rəvid ma hudaatərna. **16** Band kwah dlaḅ hulfən ḅalal dat caccəhəlawəna, iin garava lii bad cinngacinngaatər kə əlbəgəna, kaa dləghgədləgh kə iitər bad ərvid ma huf palla. **17** Adaba ar maay tsau də tlali biya, zəlarmai vaivai biya. Akwama ciyitciig dlad mbakyarvad əlbəga Daadamazhigəla, bat watswatsər kaa gwiya damma haal kə iitəra **18** Hulfi ḅalal damma takka, iin garava uudahi cinngaracinng kə əlbəgiina. **19** Bakəva kwaha kəmma dəga duniya, ard naa hyahha, ard kəmma kyaləma dəgitaha, dagha damma ərvid ma huddaatər tsatərvatsəg kə ghubarg ba kwal yiiga kə zəra. (aiōn g165) **20** Hulfən ḅalal da tə haay marawna, iin garava lii cinngaracinng kə əlbəga Daadamazhigəla, ar dləghan, kaa ḅagaan iitər kə tlər də vakaiya, kaa tləknatləg kə iitər kə yu tuuk vakaiya kyaləm kul həkərd-kul həkərd, kwatlərən kul əngkwah əngkwaha, kyaləm dlaḅa zər dərmək-dərməka.” **21** Am Yesu taa kə iitəra, “Am sagau də kaara jahuramb am humbara kə taas nii? Nii am fəg mazha ngyl kə piin hii? Abi am hərtəg tə dəga hərtəggaan nə uuram kə kaara jahuramb? **22** Maay dəgiti shəḅashəḅan kwa da sərvaka biya. Dlaḅa maay nə dəga gəlgəli kwada maay sagal dat ḅalaḅal biya. **23** Baḅəm dadḅa kwad də hyəmmiya cinngaana, aa cinngacinnga.” **24** Amaa taa kə iitər dlaḅa, “Cinngamcinng ba maraw dəgiya” “Darami agha kurəg nəng də vakaiya, da kurak də vakai nə uuda, da fəkarna nə uuda. **25** Baḅəm dadḅa kwa də dəgita, fəvarnaafəga, kwa maay nə dəgaan biya, aandzu həḅikənən vakaana da kəsvarəvkəsəga.” **26** Kaa za vuukw kə Yesu taakiya,

“Band kwan nə ndzəgana tləkəsəra Daadamazhigəla. Band uudi riya hulf ma guhaana. **27** Təhala həngngaha, kaa fətsəgalfətsəg kə hulfən ghubarana, sərgəhai nə uuda nə iin kə dəgiti bagavanən biya. **28** Haay sagal də dəgwaiya bad ghəraana, ba zəngwa bagga kə ghuuva, kaa ʔa ghəra, təhala kwah kaa dəg kə zər tə vakaiya **29** Ma təhaltəhəg nə dəgwaiya, kaa kəssant kə iin kə həvva kiyava ghudgaana, adaba bagaabag sarta ghudgaana.” **30** Kaa gwiya tagaan kə Yesu taakiya, “Kiyam da kurəg dau kə tləkəssəra Daadamazhigəli? Nii kiyam da gərəg də kwar kə garav kə ndzəganani? **31** Da band dzakəva hulfə zəra mastad kwa iin wa mishshish ma hulfaha badəm kwa riyav damma haaya. **32** Bakəva kwaha, akwama riyavariiga, ghwubarg juujig kə kyaləma uufahi ma dyaghaara guha, dəvahaan ʔa ba maandala, baz diikah ar tsug ma shədkwaana.” **33** Tagatər də garav nə Yesu kə əlbəga Daadamazhigəla ba dyak, kalkal də ghaala nəghəgaakanəghəgaatəra **34** Maay nə dəgiti tagatəra nə iin kwal garav biya. Sarti ar əmtad də mbərzahaan ba davaatəra, tagtər ba tə ʔalaʔal kə dəgitaha. **35** Ba daghuvalaa nə iina, hərzət ba faci kə ʔəla daaya, am Yesu taa kə mbəzahaana, “Jiyam da tə kwah kə ghyabba yuwa haiya” **36** Kaa dūgarsduug kə iitər kə dzahava uudaha, kaa dagal kə iitər ma pərrayiwiin band ndzəganaani ndza ma vakai nə iina. Məng dlaʔ kyalma pərra yuwah əmtad də iitəra. **37** Kaa cigətciig kə kalangasa, fəgharaafəg baz yu ciya damma zhigəla, dlaʔa kaa tsəgaan kə iin kə pərra yuwa, kaa ghubəda saas kə yu samma vakaiya hərz pərra yuwən kə righəgga. **38** Ndza hənna haar nə Yesu ma hala pəra yuwa, ʔəla kə

ghəraan tə dəga bəla ghəra. Ar ciyant mbəzahaana, am
nə iitəra, “Dadda tsaga dəgita, wa kiyam ruuga, kats maay
lambagh biya?” **39** Kaa ciig kə Yesu cagara kə gyi kə fəda,
amaa taa kə yuwa haiyina, “Dew amənga! Ndzandzəgga!”
Kaa ghacigaghacig kə fəda, badəm vaka ndzaandzəg ba
dewwa. **40** Amaa taa kə mbəzahaana, “Aujilbəg kəskuram
gədzəg ndəkwanī? Gwastən am maay də fadghər biya?”
41 Kaa gədzəgətdzəg kə iitər ba vaivaiya, am nə iitər taa
kə ghərahaatəra, “War wan kə uudi? Baz fəda ar də yu
ndakwani ar cinngarnucinngi?”

5 Dzəvaradzəvəg Yesu ard mbəzahaan kə yuwa haiya kwa
ma larda Garisinaha **2** Bad tsugwa Yesu wah sagal ma
perra yuwa, kaa sagau nə uuda nə iin kwad də shədkwa
shatanah ma gətlah da vakaana. **3** Kwanən kə uuda hənna
bamma gətlaha. Maay wa ngwadnangwadəg aandzu da
tsavitsavi biya. **4** Adaba wura ndza diyav nə atsaviyatsavi
tə dəvahaan ard shəgahaan ba ngadləgaana. Maaydla wa
də ndzədfə gwiya ngwadfdəgaan biya. **5** Ba kəlla həng
baz faci baz avəf gwayav ma gətlaha, baz ma aghwa
tsaha huuləgga harra vəghaan də akura. **6** Kəsgharu
ba nə iin kə gyi kə Yesu saas vaka bitkya, kaa əmndəra
dagau kə iin kəlla kə ghwunj təvukwaana. **7** Kaa huuləg
kə iin bad halavuwa ndzədaana amaa, “Au lambagh də
kai, Yesu Zəra Daadamazhigəl kwa jujig də ndangəri? Ən
ghala kəgh ma daaga Daadamazhigəl, vəlwabi kə dlad
biya.” **8** Taggaa mbakyarvad tagghartag Yesu taakiya,
“Duwarsduug kə uudanən, kəgh shədəkwa shatanahna!”
9 Kaa ndavgarundavəg Yesu taakiya, “War daagaghi?” Kaa
ngwangug kə iina amaa, “Daagara badyaka, adaba kəm

badŷaka.” **10** Kaa ba ghala Yesu kə iin badŷakdŷak haik kə lagwtər lagw dagal ma lardiina. **11** Hərz də kwahiin kə vakavaka mæng maandala gidŷŷa ghavzah piig tə kungula aghwiina **12** Kaa ghala Yesu kə shədkwa shatanahən taakiya, “Dukəməndəsduug magha bəlkəməndəs daadama ghavzahaana.” **13** Haiyatər anthaig nə Yesu. Kaa ba sagal kə shədukwa shatanahən ar dəm ma ghavzahaan. Mæng damma alfu bu nə ghavzah ma gyidŷəna, kaa əmdəra daay kə iitər damma yuwa haiy ar ruwana. **14** Nəgharaba lii piya ghavzahaan kə dəgiti dzəghardzəgəna, kaa əmdəra daas kə iitər da kutəgaan ma kəssahaatəra ard gədzər kəssaha. Kaa ba sagau kə uudah sa vazza dəginən dzəghardzəgəna. **15** Saragha ba nə iitər da vak Yesu, kaa nəghganəghəg kə iitər kə uudanən kwa ndza cəbəg shədkwa shatanahən, cəhurgan tsagwatsagwan ma sədāv səghaasəg samma hənkalaa balapiya, kaa gədzəgət gədzəg kə iitəra **16** Uudahi dzəghaar vakatər wanənna, kaa ba kutəgaan kə iitər kə dəgiti dzəghaar də daddakwa cəbəg shədkwa shatanaha ar də ghavzaahaana. **17** Kaa fəgarzhafəg kə uudah kə ghala Yesu maa dūwars kə haayatəra. **18** Tə ghərdəga daas Yesu damma pərayuwa, kaa ghalgaan kə daddakwa ndza tsəg shədkwa shatanahən maa hayarant maa dagal əmtad də iina. **19** Haigharant bi Yesu biya. Amaa taa kə iina, “Dəg daa da hənyah vak zaraabahagha, agha tagtər kə dŷakəra dəgitahi bəgaka Yaazhigəla, baz dūuli zhuwakadaala nə iina.” **20** Kaa daas kə uudanən, farzha kə kutəgaan kə dəginən dzəghardzəg ma larda Kəsah Kəlaw təghər kə dəgitahaan dŷakdŷakahaan bəghara Yesu. Bacəmə nə uudah kaa bə

jappëra. **21** Gwiya dzəva ba Yesu da tə kwah kə ghyaba yuwa hai ma pərayiwa, kaa dzahav kə uudah badyak da vakaana. Bamma sartən ndza ba təghaiya yuwa haiy nə iina. **22** Kaa dagau kə pal ma maalah təghər kə guda dzugwazhigəla kwa dəhav də Yayirus. Nəggha ba nə iin kə Yesu, kaa mbədəgambədəg kə iin təvuukwana. **23** Kaa ghalgaan kə iin ba vaivai, taakiya, “Zər dəghwar təgherdəga əmtsəga. Ən ghala kəgh magha dagau agha tapnan maa mban ndzan də shifəga.” **24** Kaa ba dagau kə Yesu əmtəd də iina. Kaa gatgarsgatəg kə uudah badyak ar jagwaana. **25** Ndza məng nə uus vaakwahiin viigaan kəlaw tar buwa ba kəla vəzza. **26** Həbuhəbəg kə dlad ba vaivai mazha dəva lii bə kərgun ba dyaaka baz kwaḃaan tsatsəg badəmma. Dlakulva bə ngulma, gwiya mbərəg bad mbərəgga. **27** Ndza cinnghacinng kə əlbəg təghər kə Yesu, mbakyarvad kwaha, kaa daas kə iin damma uudah kyilgaana, tapnan kə səḃavaana, **28** dzamgaan ma irəvidməhudəan taakiya, “Aandzu ba səḃavaan wan tapna naiya ən mbəga.” **29** Ba təvakaitəvakai, kaa ghacigaghacig kə avəziin kəlgina, dlabə cinnghacinng ma vəghaan taakiya mbavnambəga. **30** Ma kwahiin kə sarta kaa nəghəgaakaa-nəghəg kə Yesu taakiya məng ndzəd aa dəgal ma vəghaan, kaa gwivətgwiig kə iin, amaa, “Warwa tapa səḃavari?” **31** Am mbərzahaan taa kə iina, “Awḃa! Agha nəghəganəghəg kə kirfkirf uudah ndəkwaantsəm, ‘Warwa tapaktapəg amənga?’” **32** Kaa balla gyi kə Yesu vazza daddakwa bə kwanəna. **33** Nəghaakanəghəg nə uusən kə dəgiti bəgavaran tsauwa, kaa saas kə iin da təvuukwa Yesu ma dladlawur dlabə vəghaan təgga, mbəḃa kə iin

təvuukwanna, tagar kə iin kə jiiraan badəmma. **34** Aiyama taa kə iina, “Dəghwara, fadghəragha mbakambəga. Dəg ma gabərerra, mbəghambəg tuuk kə kuzagha.” **35** Ba ndzəgaan Yesu ba taaghai, kaa am nə uudahi saral ma vəgya Yayirus, am nə iitəra, “Abi, əmtsaaəmtsəg nə dəghwiina, gwiya gargyabi kə dadda tsagadəgit biya.” **36** Fabi nə Yesu kə taad tə dəgiti taggar nəiitər biya, amaa kə maal təghər kə guda dzəgwazhigəlna, “Gədz biya, fədghərətfəga.” **37** Tsatərvatsəg kə gatəgaan kə kyalma uudaha ba Bitrusa, Yakuba ar də Yuhwan zərababba Yakuba. **38** Daragha ba nə iitər da ma vəgya Yayirus, kaa nəghəganəghəg nə Yesu kə uudah uushit uushig ghəratər ar tuuga ar huuləga. **39** Dagha ba nə iin damma hənnyahiina, amaa taa kə iitəra, “Aujilbəg kə səkuram am tuug am huuləg ndəkwana? Abi, hənna haar dəghwiina au mtsamtəga?” **40** Kaa bəgar ghwuḃasga neneg kə iitəra. Təhalakwaha laguda kə iin kə uudah da gimala, dāhant kə iin kə dadda dəghwiina, ar də babbaana ar də mbərzahaani mtaḃ də iina, ngal daas kə iin da vakavaki də dəghwiina. **41** Viyit kə iin kə dəva dəghwna, amaa taa kəiina, “Talita kumi,” iin taakiya “Zər dəghwa, ciiga.” **42** Ba tə watsəra kaa ciig kə dəghwən kaa dagala. Viiga dəghwna kəlawə tar buwa. Kwan fatəraafəg kə bə jappər ba vaivaiya. **43** Kaa bəltərbələg Yesu kə maggi taakiya aa cinngabi nə uudah kə dəginən aa dzəgardzəgən biya, tagtər dlaḃ taakiya aa vəlarəlvəlg kaffa.

6 Dughars ba Yesu kə vakava kə iin kaa gwiya daas kə iin damma kəsaana, kaa daas kə iin əmtaḃ də mbərzahaana. **2** Bagaa ba sarta ngiiga Yahudaha, kaa farzha kə iin kə

tsagar dāgit kə uudah ma guda dzəgwazhigəla. Badyak
 lii cinngaracinnga, ar ɓa jappəra taakiya, “Tlakəna mər
 nə uudanən kwanahaani? Hulfa kwar kə sərgasərgər
 wa vəlavərvələg baz dəga jappər ndakwi ɓaagaani?” **3**
 “Abi kafintən wanən? Zəra Maryam, zərabaz Yakub, ard
 Isuvuu, Yahuda ar də Siman biya? Abi yigahaan ngwasah
 wan əmtad də kəmyamən?” Kaa za vəgha də iin kə iitəra.
4 Aiyam Yesu taa kə iitəra, “Aandzu ba war fəgaarafəg
 kə tlayang, maay ba nə uudaha kəsaan ard zaraabahaan
 ard lii vəgyaan biya.” **5** ɓagaabi Yesu kə dəga jappər
 vaakwahiin biya, mbəghana ba uudah hədikən tədvd
 fətəra dəva. **6** Kaa ɓa jappər kə iin tədvd maayrərra
 fadghəghəratəra. Kaa gwaivagwaig kə Yesu ma kyalma
 gədzər kəssah tsagtər dāgita. **7** Kaa ba dahtərətdahəg kə
 iin kə kəlawə tar buna, ɓəltərət kəiin bu-buwa, vəltər
 dlaɓ kə ndzəd təghər kə shidkwa shatanaha. **8** ɓəltəra kə
 maggi taakiya, “Kəsam bi kə dāgit kwakyarvad dagalaru
 biya, aandzu dəgzəga, ma jilada, bi kwaɓ ma mbəlaharu
 biya, ba zad kalti wam kəssəg nə uurama. **9** Famfəg ba
 kə kimbaka, kəsambi kə kwatlərn kə sədav biya aandzəg
 ba wa tə vəgharuwa. **10** Baɗəm hənyahi am dəga nə
 uurama, am ndza vaakwah tangw damma sarti am da
 duug nəuuram kə kəssiina **11** Baɗəm vakavaki dləghakura
 bi nə uud biya, mam da ciiga am pangda kə alagwat tə
 shigahaaru kiyava nəg kə shidaharuwa.” **12** Kaa ciya dagal
 kə iitər, ar tagtər əlbəga Daadamazhigəla kə uudah taakiya
 aa pəlarpəlg kə ghəra. **13** Lagwardalagw kə shidkwa
 shatanah badyaka, ar mastəra kə wal kə lii yangbi badyaka,
 dlaɓa ar mbahtərana. **14** Kaa cinngacinng kə tləkkəs

Hirudus kə əlbəg təghər kə Yesu, adəba cinngalcing nə dāagaan aandzu takwara. Baz tagaan kə kyaləma uudah taakiya, “Yuhwan dadda tsufəg wa ciyavant ma gətlaha, iin wa nə iin də ndzədə baa dəgaha jappər nə iin ənd kwana.” **15** Aiyam kyalma uudaha, “Tlayang Iliya.” Am kyalma, “maaya, kwatlərn kə tlayang shah, ma tlayangahi ndza wura.” **16** Cinngaha ba nə Hirudus kə əlbəgna, aiyama, “Abi, Yuhwan, kwa ghudananai kə ghər tə vakai wa ciyavant ma gətlaha!” **17** Adəba wura ndza Hirudus ba də ghəraan wa taga taakiya aa viivətviiig Yuhwan ngudvənan ma guda bərfina. Bagaabag Hirudus ndəkwan mbakyarvad Hirudiya, uusa zəraabaan Filigus, kwa kəsuu Hirudus. **18** Adəba ndza taghartag Yuhwan kə Hirudus taakiya, “Kalkalaan bi kəssa uusa zəraabaabagh biya.” **19** Mbats, Hirudiya həkyaghanahəkyag kə Yuhwan ma ərvidmahuudaana, nahanahəg maa tsəvaan, bakəva kwaha tlakəna bi kə dūuli biya, **20** adəba Hirudus gədzgaan kə Yuhwaana. Sərgasərg nə iin taakiya uuda jiirjiir nə iina, dlaḡa ba cuwadadḡa, iin wa fəghara kə Hirudus kə həkyə Yuhwan ba marawwa. Ba cukw sarti taag Yuhwan kə ghaiya də vakaiya, mbəkəmbəg ma ərvidmahudaana, bakəva vakwaha cinngaan kə əmtakəra əlbəgaana. **21** Təhalakwaha kaa tləkkənatləg kə uusiin kə dūula, daavala ḡa kwaanda Hirudus, kwa dzahghant nə iin kə ajanaha ar də tləksaha ghwavahaana, ar də uudahi maamaalah ma Galili kwakyarvad hwadaga kwandaana. **22** Dal ba nə dəghwa Hirudiya da shakaləg təvuukwa Hirudus ar də ghulabahaana, cinngaracinnəg kə mtakər ba vaivaiya. Aiyama, “Au wagha naagnəngi? Baḡəm dəgiti aa ghalga

nəng ən vəlakvələga”. **23** Baz zangwadəga, am tləkəssa taa kə dəghwna, “Badəm dəgiti aa ghalga nəng ən vəlakvələga, aandzu kyalma tləkəssərara.” **24** Kaa dagal kə dəghwən tagar kə babbaan, “Awanda ghalg naayi?” Aiyam babbaana, “Ghəra Yuhwan dadda tsuufəgga.” **25** Ba tə watsər kaa əmndəra da vak tləkəs kə iin amaa, “Ən naagan banda kwan ndakwan aa vəlwavələg nə uud kə ghəra Yuhwan dadda tsuufəg tə pəlaiya.” **26** Cinngaha ba nə iin kwana, kaa njikənjiig ba vaivaiya, amaa mbakyarvad ngwadəgi zuu nə iina, ar də ghwulabahaana, naabi kə pigardapiig biya. **27** Kaa bəlgantbələg kə iin kə kapupuwaan taakiya aa səvardaasəg ghəra Yuhwan. Kaa dagau kə iin damma guda bərfin ghwudda kə ghəra Yuhwana. **28** Sədaa kəiin tə pəlaiya, vəlar kə dəghwiina, dəghwən dlabə vəlar kə babbaana. **29** Cinngaraba mbərzaha Yuhwana, kaa dagau kə iitər ar kəsant kə tluwaana, ar hədnana. **30** Gwiyaragwiig dlakulva gyiya Yesu kwa bəlatərət nə iinən saasa vakaana, ar tagar kə dəgitahi bəgara nə iitər badəmma, ar də dəgiti tsagaar nə iitəra. **31** Adaba uudah badyaka ba kwan daasa kwan sagala, bandva kaffa tlarkənai zərbəlgahaan kə duula zəgaan biya, aiyama taa kə iitəra, “Jiyam dagal da vakavaki maay aandzu ndəwar biya, am diida kudəg hədikəna.” **32** Kaa dəgədməg kə iitər damma perrayiwa ar dal da vakavaki maay aandzu ndəwarbi ba iitər davaatəra. **33** Nəghara ba nə uudah badyak kə ciya dagalatəra, dlabə nəghartəraakanəghəga. Kaa əmndəra dagal kə iitər ba də shəg sagal ma kəsah badəmma, kaa tsugwatsug kə iitər lakuti sagau kə iitəra. **34** Tsugwa ba nə Yesu kaa nəghəganəghəg kə uudah

faɖəgaan ba baɖyaka, zhutərdaala kə iina, Adaba ar
 band tuughah kwal dadɖa piiga. Kaa tsagtərtsag kə
 iin kə dəgitaɖ baɖyaka. **35** Hərz faci ɓələɖaya kaa
 sagau kə mbərzahaan da vakaana, am nə iitər taa kə
 iina, “Vaakwana maay ndəwar biya. Faci dlaɓa hərz
 ɓələɖayaana. **36** ʔəlaɾsɓələg kə uudah maraa dal damma
 gədzərkəssaha ar də kəssahaan mbəvmbəvən, maraa
 sagwa kə dəgitaɖi da zə nə iitər.” **37** Ngwatərangwug
 Yesu amaa, “Vəlamtərvələg nə uuram kə dəg zəgga.”
 Aiyam nə iitər taa kə iina, “Kəm sugudasug kə dəgzəg
 kalkal də kwaɓi ɖivar kə baryam dəga kyil təhs, kəm
 vətər ar zuwa?” **38** Amaa taa kə iitəra, “Bruudi ngwen
 wa vakaruwi? Dam da vazəgaana.” Vazarna ba nə iitəra,
 aiyam nə iitəra, “Bruudi dləɓa, ar də kilf buwa.” **39** Kaa
 tagtərtag Yesu kə mbərzahaan aa tagartərtag kə uudah
 ar cahwara dakwal dakwala tə kazhakw də gyiya. **40**
 Kaa cahwargacahwarəg kə iitər dakwal dakwala, kyaləm
 dərmək-dərməka, kyaləm kul dləɓ kul dləɓa. **41** Kəsghant
 ba nə iin kə ɖummba bruudi dləɓa, ar də kilf buwna,
 dzəgaan kə iin kə ghəraan damma zhigəl, tagar kə uus
 kə Daadamazhigəla, lahnana kə iin kə ɖummbahaana
 vətər kə mbəzahaana, ar vəlar kə uudaha. Tagwtərnən
 dlaɓ kə kilf buuna kə mbərzahaan ar valtər kə uudah
 ba ɖəmma. **42** Baɖəmma zaruuzəg tlatərtləga, **43** ar
 dzahant kə lahgha bruudi ar də kilfiina, tlavkəna nə
 alghw kəlawar tar buwa righarighan. **44** ʔyakəra uudahi
 zaru kwanən kə dəgzəga ghwalvah alfu dləɓa. **45** Ba tə
 watsəra kaa fətəraafəg nə Yesu kə mbərzahaan damma
 perrayiwa maraa tsugwa ma Betsaida lakwti dagau kə

iina, iin dlaḡa ḡiitərs kə uudaha. **46** Təhalakwa ḡiyatərəs nə iin kə uudaha, kaa dagat kə iin dat kungula aghw da dzugwazhigəla. **47** Bəlaa ba hwaasa, pərrayuna ndza ma taataka yuwahaiya. Ndza ba dlaḡ nə Yesu tə ghaiya gardz ba daghwvaana. **48** Nəgha ba nə iin kə dlaḡa ḡuuləgaanaatər kwakyarvad ḡagavanaatər də fəḡa, band garava karfi həkərḡa avəḡa. Kaa dagal kə iin təghəra yu da vakaatəra. Zəkk amaa bandgi da ghuda dagala. **49** Nəghara ba nə iitər dagal tə ghəra yuwa, am nə iitər ndakwani daddkwa səgal tə afka, kaa huuləg kə iitəra, **50** aḡaba baḡəm nəgharanəghəga, kaa gədzəg kə iitəra. Kaa tagtərtag kə iin taakiya, “Ndavam biya! Ba kaiya, gədzam biya!” **51** Kaa daas kə iin damma pərrayu əmtaḡ də iitər, kaa ghacgaghacig kə fəḡiina. Kaa ḡa jappər kə iitər ba vaivaiya, **52** aḡaba ar sərgai kə dəgiti tuuk vakai nə ḡəlla uudah alfu dləḡən biya, kwakyarvad irrəvidmahudaatəra dəkdəka. **53** Dzəvara ba nə iitər kə yuwa haiya, ar tsugwa ma Janisarat, ar ngudəna kə pərrayuwiin tə ghaiya yuwahaiya. **54** Ba sagalaatər wah ma pərrayuwa, caaricaari kaa sərgaakasərag kə uudah taaki, mbats Yesu. **55** Kaa ḡala əmdərg kə iitər aandzu takwar ma haiyin, kaa ba langarlang kə iitər kə lii yang bi tə dəga hənganaatər da vakavaaki ar cinnga nə iitər taakiya vaakwah Yesu. **56** Baḡəm vakavaki dəgal nə iina, bi kəs ḡyaka, ma zər kəssa, bi ḡalaḡalaha, ar həngna kə lii ya yangbi tə ghaiya kasukwa, ar ghaləg mbakyarvad lii yangbi maraa tappənan aandzu ba ghaiya səḡavaana. Baḡəm lii taparnatapəgga mbaharambahəgga.

7 Farisiyaha ar dē kyalma lii tsaga adzahadzaha Musa lii saral ma Wurshalima fadarvət vak Yesu. **2** Kaa nēghəganēghəg kē iitər kē kyaləma mbərzahaan ar zaa kaf kwal barga dēva, tədvaḍ adzahadzahaatəra ar maay dē caccu biya. **3** Adāba Farisiyaha ard Yahudaha badēm ar maay za kaf əndkwah biya, bamma bararabarəg kē dāvahaatəra, tədvaḍ adzahadzaha daadijahaatəra. **4** Ma saraghasəg saa ma kasukwa, ar maay za kaf ndan biya bamma bararabarga. Məng dlaḍ watlərən kē adzahadzaha daadijah badyak kwa gwiyaru nē iitəra, dlaḍa ar tsuufəgaana, band bara kuwa həḅḅa yuwa, shakaha, ar dē təfuwa. **5** Kaa ndavgarundavəg kē Farisiyaha ar dē lii tsaga adzahadzaha Musa kē Yesu, “Aujilbəg kē mbərzahagh ar maay gata adzahadzaha daadijah ar za kaf dē dāv bakwal caccuwi?” **6** Ngwatərangug taakiya, “Mbats ba kalkal nē tlayanngəra tagga nē Ishay təghər kəskuram taakiya am muniya! Bandkwa vindava taakiya, “Am Daadamazhigəla, ‘Ar fəkwaaara bad ghai nē uudah kəskaiya, irrəvidmahudətər biky dē kaiya. **7** Ar ḅagwa ba gyagyaan kē kwatnahəra. Ar tsagtər adzahadzaha uudaha, dlakulva əlbəga Daadamazhigəla.” **8** “Duwamarsḍuug nē uuram kē adzahadzaha Daadamazhigəl kwa tagaa nē iin taaki aa gatavgatəga am gata dəga daadiij uudaha.” **9** Amaa taa kē iitəra, “Am sərgasərg kē ḍuwa adzahadzaha Daadamazhigəla mbakyarvad am gata dəga daadijahuwa! **10** Adāba tagaatag Musa taakiya, ‘Faarafəg kē daadagha ar dē baabagha,’ dlaḍa, ‘Dadda kwa ḍaava daddana bi babbaana barari tsavva.’ **11** Am ḍuugarsḍuug nē uuram kē uudi maay tsa puuta daddaana

ar dē babbaan biya, farwut taakiya badēm nē dēgit
mamma ndza da tləkkəna nē uuram vakara fanarafəg
kə Daadamazhigəla. **12** Tsamarva ndəkwah nē uuram kə
məlgaru kə daddana ard babbaana. **13** Tədvad kwan wam
neneg nē uuram kə əlbəga Daadamazhigəl mbakyarvad
dəga daadijahi am tsagtər nē uuram kə uudaha. Am
bəg band kwah dlaḅ nē uuram kə dēgitah badyaka.”
14 Kaa gwiya dāhtərətdahəg nē Yesu kə dlamakəlaaa,
amaa taa kə iitəra, “Cinngamwacinng badēmma, am
nəghaaka dlaḅ ba marauwa. **15** Dēgiti dēgaa damma
vəgh kə uud bi wa fəgara ndzəga kwal caccu təvuukwa
Daadamazhigəl biya, dēgiti sagal ma vəgh kə uud wa
fəgaraa ndzəga kwal caccu təvuukwa Daadamazhigəla.”
[**16** Daddakwad hyimiya cinngaana aa cinngacinnga.]
17 Təhala tagwavaan dē uudaha, kaa daas kə iin da
hənyaha, kaa ndavgarundavəg kə mbərzahaan kə dēgiti
tuuk vakai nē wanən kə garava. **18** Ngwatərangugga amaa,
“Mbats kuram ndakwi nəghamaaka biya? Nəghamaaka
bi taakiya Dēgiti dēgaa damma vəgh kə uud bi wa
fəgaraa ndzəga kwal caccu təvuukwa Daadamazhigəl
biya, **19** adaba aa dəhi damma rəvidyan biya, aa dəhi ba
damma hudaana, təhalakwaha kaa sagal ma vəghaana.”
(Vaakwana maradamarəg Yesu taakiya makwar kə dəgzəga
bad caccuwa.) **20** Kaa zavuukw dē taakiya, “Dēgiti sagal
ma vəgh kə uud iin wa fəgaraa uud ndza kwal caccuwa
21 Kwakyarvad sagal ma rəvidmahuda uud nē dzama
ḅa kəladəra, shiḅəlgə, ḅa gəla, tsa shifəgga ar dē ḅa
gwaragwara, **22** ard dlərməga, kəlaadəra, valla uudaha, ar
dē kəmma dēga tsa zhərwa, ar dē shilga, ar dē badza dāaga,

ar dē naaghēra ar dē dlagēra **23** Badēm wanahaan kē dēga kēlaadēra sagal bamma rēvidmahuduuda, badzēgaan kē ndzēgana uuda.” **24** Kaa ciya dagal kē Yesu vaakwahiin damma larda Taya ard Sidon. Kaa daas kē iin da vēgya uudana, nahabi nē iin maa sēran aandzu ndēwar biya. Bakēvakwaha pēlewapēlēg kē shēbga. **25** Cinngha ba nē uusiin kwa tsaag shidkwa shatanaha kē zēr dēghwaan kē ēlbēg tēghēra, caaricaari kaa dagau mbēdan tēvuukwana. **26** Uusna dēghwa Helenaha. Yavva ma larda Finikiya ma haiya Suriya. Kaa ghalla Yesu kē iin maa lagwda kē shatanahēn ma vēgha dēghwaana. **27** Am Yesu taa kē iina, “Aazaruuzēg zarh ndan tlētēra, kalkalbi kēsvant kaf vēlētēr kē ghēgyah biya.” **28** Ngwangug nē uusēna amaa, “Aana, bandkwah, dadda tsaga dēgita, abi, zēgaan nē ghēgyah kē kafi bālgal vaka zēgaa kē zarēh.” **29** Aiyam Yesu taa kē iina, “Mbakyarvad ngwuggi aghaa ngugga nēngna, dēg daas da hēnyaha, dūugharduug shatanahiin kē dēghwagha.” **30** Kaa gwiya daas kē iin da hēnyaha, tlēghara hēnga tē piin kē dēghwaana, dūugharsdūug shatanaha. **31** Duughars ba nē Yesu kē larda Taya, kaa ghuda dagal dē Sidon lakutti gwiya daas damma yiwahaiya Galili, ar dē ghaiya kēs kēlawā Dikapolis. **32** Vaakwaha ar sardēv nē uudah kē matangng kwa tagēda dlah kē ghaiya. Kaa ghalgaan kē iitēr maa tappēna kē uudanēn maa mbanna. **33** Dahant kē iin kē matangēn damma dlēmmbaava vakavaki maay ndwar biya, kaa fahardēm kē iin kē zarha dēvaan damma hyemyahaana, dlaḡa tēfa kē ashavaiya, tapēna kē aryahaana da ashavayiina. **34** Kaa vazza damma zhigēl kē Yesu kaa dēya shifēg kē iin bad

ndzəda, amaa taa kə iina, “Iffata!” Iin taakiya, “Wurga!”
35 Tagaa ba nə iin kwaha, kaa wurəg kə hyimiyahaana,
dəgiti həkyəghani aryahaana pləmpəlgə, kaa tagaan kə
iin kə ghai ba marawwa. **36** Bəlatəraabələg nə Yesu kə
maggi aa tagarar bi aandzu war biya, bakəvakwaha kaa
kutgaan kə iitər kə dəgiti dzəghardzəgən. **37** Kaa ba jappər
kə uudah ba vaivaiya, am nə iitəra, “Bagaabag kə dəgit
badəm bakalkala! Baz lii matang ndza cinngacinng kə
əlbəga, lii hatstəruu hyəmiya ar tagaan kə ghaiya.”

8 Makwahiin kə sarta, kaa gwiya fadəgətfadəg kə uudah
ba dya. Maay tsau nə dəgzəg vakatər biya, kaa
dahgantdahəg nə Yesu kə mbərzahaan amaa taa kə iitəra,
2 “Ən ba zhuwadaala uudahaana, hənga həkərd wan kwan
ar ba vakar bakwal dəgzəga. **3** Akwama diiyantərəsdiiga
daas da hənnyaha də waiya, ar da mbasda biya. Adaba
kyaləm saral vaka bətkya.” **4** Am mbərzahaana, “Da
tləvkəna mər nə dəga zəg makwanən kə təghal kwada
tləgaara kə uudahaani?” **5** Kaa ndavatərundavəg kə
Yesu taakiya, “Bruudi ngwen wa vakaruwi?” Aiyam nə
iitəra, “Uudifa.” **6** Kaa tagtərtəg kə iin kə uudah aa
cahwararacahwarəg tə haiya. Kəsant kə iin kə bruudiin
uudifna, kaa tagar uus kə Daadamazhigəla, lahnana, vəltər
kə mbərzahaan kiyava tagwar kə uudaha. **7** Məng dlaḅ kilf
mishish hədiikən vakaatəra. Faraa kə iin kə barka, amaa
tagwamtərnatəg kə uudaha **8** Zaruuzəg nə uudaha,
tlatərtləga, ar dzahant nə mbərzahaan kə təmgan alghw
uudifa. **9** Lii zaruuzəg ar məng damma alfu uufada.
Kaa diitərəs kə iin dagal kə uudaha. **10** Bat watsər kaa
dəgəmdəg kə iin damma pərrayu də mbəzahaan, ngal

dagal kə iin damma larda Dalmanuta. **11** Kaa sagau kə Farisiyah sa balagajau də Yesu, Sarsaa fəshgaana, kaa ghalgaan kə iitər maa martərda kə dəga jappər kwada nэг kə dəga sərg saay ma ghərazhigəla. **12** Kaa dəya shifəg kə iin bad ndzəddə, amaa, “Aujilbəg kəskuram uudaha zaman am gata dəga sərgi? Ən tagkurtag kə jiira, maay watlərən kə dəga sərəgi da marvətər kə uudaha zamanən biya.” **13** Təhalakwaha kaa dūutərəsduug kə iina, kaa daas kə iin damma perrayuwə, kaa dzəva dagal kə iin dat ghyaba kwaha. **14** Viyatəraavig kəsə bruudi kə mbərzaha Yesu, ba pal wa vakatər ma perrayuwə. **15** Kaa bəlaatərəbələg nə Yesu kə maggiya, amaa, “Fəmfəg kə hyəmmi dəgiya, dlaḃa am fəgaan kə taad tə yista Farisiyaha ar də dəga Hirudus.” **16** Kaa tagkəvaatag kə mbərzah ma taatakaatər taakiya, “Mbakyarvad kiyam maay də bruudi ha waa taag nə iin ndəkwahini?” **17** Nəghaakaba nə iin kə dəgiti ar taag nə iitəra, kaa ndavtrundavəg kə iina, “Aujibəg am taakiya am maay də bruudi? Mbats, gwastən nəghamaaka biya? Dlaḃa sərəmaaka biya? Mbats dəkdək ghəraruwə? **18** Am də gyiyaha, am nəghəga biya? Am də hyəmmyaha, am cinnga biya? Mbats dzamamna biya? **19** Ma sartakwa lahanteru nai kə bruudi dləḃ kə uudah alfu dləḃna, alghw ngwen wa dzahamant nə uuram kə təmngaani?” Kaa ngugangug kə iitər taakiya, “Alghw kəlawə tar buwa.” **20** “Bruudi uudifən kwa lahanteru nai kə uudahna, maandala alghwah ngwen wa dzahamant nə uuram righarighan də ghwadgahaanii?” Am nə iitər taa kə iina, “Alghw uudiffa.” **21** Aiyam Yesu taa kə iitəra, “Gwaastən nəghamaaka bi kə əlbəgar biya?” **22** Daragha ba nə iitər damma

Betsaida, kaa səvardasəg nə uudan gulf kə Yesu, kaa ghalgaan kə iitər maa tapna kə gulfiina. 23 Viyiit kə iin kə dəva gulfəna, tadda kə iin dagal da gyilga kəssa. Təfgharvaba nə iin kə ashavai kə uudanən magyiya, tapna kə iina. Ndavaru kə iin taakiya, “Agha nəghəganəghəg kə dəgita?” 24 Kaa dzəgantdzəg kə gulfən kə ghəran damma zhigəl, amaa, “ən nəghəganəghəg kə uudaha, ən nəghtər band uufaha, ar gwayaiva.” 25 Kaa gwiya tapgaan kə Yesu kə gyiYaana. Ngal wurgətwurəg nə gyi təvakaiya, mbana, kaa nəghəganəghəg kə dəgit ba marauwa. 26 Kaa bəlgarsbələg Yesu daas da hənyaha, amaa taa kə iina, “Gwiya təbi kə zərkəss biya.” 27 Yesu ard mbərzahaan daral damma zərkəssah ma Kaisariya Filibi. Təghərdəga kaa ndavtərundavəg kə iin kə mbərzahaan taakiya, “Ən war nai ma tag nə uudahi?” 28 Kaa ngugangug kə iitər taakiya, “Kylləm ar taaki, agha Yuhwan dadda tsuufəga, kylləm ar taakiya, agha Iliya tlayanga, kylləm dlaḅ ar taakiya, agha pal ma tlayangaha.” 29 Kaa ndavtəruundavəg kə iina, “Kuraməm, ən warnai mam tləg nə uurami?” Ngwaangug nə Bitrus taakiya, “Kəgh nə Kəristi.” 30 Kaa bəltəra kə maggi kə mbərzahaan aa tagararbi aandzu ndəwar kə əlbəg təghər kə iin biya. 31 Makwanən kə sarta, kaa fəgarzhafəg kə Yesu tsagtər dəgit təghər kə duuli da həbəg Zəra Uud kə dlaḅ shah-shaha. Ar da naabi nə maaləh təghər kə dlamaa kəlawə ard maaləha zhiila kəssa uufah, ard lii tsaga adzahadzaha Muusa, da tsəvaana, təhala həng həkərd da ciig də shiifəgga. 32 Taggada bat balaḅal kə kwanən kə əlbəga. Kaa dahanat nə Bitrus kə Yesu damma dləmmaava, buuraraana. 33 Kaa gwivət kə

yesu vazəna kə mbərzahaana, ngal caa gyi kə iin tə Bitrus taakiya, “Yagh vakar, shatanahna! Dzamaghəragha band uuda duniya, band dzamaghəra Daadamazhigəl biya.” **34** Təhalakwaha dəhant kə iin kə uudah ar də mbərzahaan ba hərz də iina, amaa taa kə iitəra, “Badəm daddakwa naa gata kaiya, dūwant kəghəraana, kəssant kə tlaḃa hərtəgaan kaa gatəkwagətəgga. **35** Badəm daddakwa naa fa shifəggaana, da tləkəna biya. Dlaḃa badəm daddakwa ḃəlda shifəggaan mbakyarvad kaiya, ar də əlbəga marawa, aafəga ba də fəga. **36** Au payḃaan akwama tlakkənətləg nə uudan kə dəga duni ba dəm ḃəlda kə shifəggaani? **37** Dlaḃ au wada vəlda nə uudan dlakulva shifəggaani? **38** Badəm daddakwa cinnga zhirwara ard də əlbəgar ma kwanən kə zamana kwa maay jiir mavakai biya dlaḃa də haipah ba dya, Zara Uud ndakwi da cinngaan kə zhəruwan ma sartən da saggau nə iin ma ndangəra Daddaana əmtad də zəḃəlgah kwar caccuwanacaccuwana.”

9 Amaa dlaḃ taa kə iitəra, “Ən tagkurtag kə jiira, məng lii ar ghacəga vaakwan ar maay da əmtsəg biya, bamma nəgharanəghəg kə sagauwa tləksəra Daadamazhigəl bad ndzəḃḃa.” **2** Təhala həngah əngkwaha kaa kəsgankəsəg Yesu kə Bitrus, ard Yakuba, ard Yuhwana, kaa langtərdət kə iin dagat damma aghwa ba kyakkwa, ar ndzan ba davaatəra vaakwahiina. Kaa gwivətɡwiig kə ndzəganaan təvuukwatəra, **3** səḃvaan ndza madəkw batəl ar mbiiga, maay dadda bara kadlangi bardabarəg ndkwah ma duni biya. **4** Kaa tsəgwatsug tlayang Iliya ard tlayang Musa vakaatər ar taaghəi də Yesu. **5** Am Bitrus taa kə Yesu, “Dadda tsagadəgita, maraw ndzəganamiyam vaakwanəna,

kəm tafgatafəg kə tsakwamah həkərd, pal kəskəgha, pal kə tlayang Musa, pal dlaḅ kə tlayang Iliya.” **6** Sərgabi kə dəgiti da tag nə iin biya, adaba gədzarətgədzəga ba vaivaiya. **7** Kaa saay kə akumb hədtərdu, kaa ba cinngalcinng kə kungy ma akumbiina, taakiya, “Kəgh zərarra, kwan waig naiya. Cinngamarnuucinnga!” **8** Maay ma taadatər biya, kaa ḅala gyi kə iitəra nəgharabi ndəwar biya, ba Yesu kalti wa əmtaḁ də iitəra. **9** Təghərdəga saayatər maghwa, kaa ḅəltər maggi kə Yesu aa tagararbi aandzu ndəwar kə dəgiti aa nəghəga nə iitər biya, bamma ciyitciig Zəra Uud ma gətlah ndanna. **10** Ar dūwars kə əlbəgən bamma taatakaatəra, kaa ndava zaraabahaatər kə iitər taaki auwa tlatləg nə Yesu də “Ciig ma gətlah”. **11** Təhalakwaha kaa ndavəgarundavəg kə iitər taakiya, “Aujilbəgci kə lii tsaga adzahadzaha Musa ar taaki ba tlayang Iliya wada fəgharzhə saay ba zəngwa, təhalakwaha kaa Yaazhigəli?” **12** Ngwangug Yesu taakiya, “Ba jiira tlayang Iliya wada fəgarzhə saaya ba zəngwa mbakyarvad ḅadla dəgitah badəmma. Bakəvakwaha vindavindan taakiya Zəra Uuda da həḅgaan kə dlad shah-shaha, dlaḅa ar da naa biya. Nii ənd kwah bi hii? **13** Abi, sahisəg nə Iliya, ḅagarraḅag nə uudah kə iin kə dəgitah badəm kwa naag nə ghəratər badəmma, band kwa vindavindan da dzəgardzəga.” **14** Gwiyarğhəra ba nə Yesu ar də mbərzah həkərdən savak kyalma mbərzaha, kaa nəghəganəghəg kə iitər kə uudah badyak fadəga təghər kə iitər. Lii tsaga adzahadzaha Musa dlaḅa ar ḅalla agajau də iitər. **15** Nəgharaba nə iitər kə Yesu kaa ḅa jappər ba vaivai kə dlamaa kəlaw badəmma, kaa əmdəra da tagar uus kə iitəra. **16** Kaa ndavətruundavəg

nə Yesu kə mbərzahaana amaa, “Agajawaw wam bag nə uuram də iitəri?” **17** Kaa ngwangug kə uuda nə iin ma dlamaa kəlaw, amaa, “Dadda tsaga dægita, wan zərar naa səkadəv naiya, kwa cibəg nə shatanaha dlaḃa tsəgharvatsəg kə taaghaiya. **18** Ba tuukw sarti tsəgwaraa nə iina, tlavgaarəttlavəg da tə haaya. Faraa kə kubəg ma ghaiya, baz kərda tlərda, ghularant kə vəgh ba dzəghəgha. Dahandahəg kə mbərzahagh da lagwana, pilatərvaapilga.”

19 Ngwatərangug nə Yesu amaa, “Kuram uudaha zamana, am maay də fadghər biya, ən da zəlma əmkyangar nai də kurami? Dlaḃa ənda bəshkur hər nai kwanahaanii? Ayakam kə zəriin da vakara.” **20** Kaa səgardəvsəg kə iitər kə zəriina, nəgha ba nə shatanahən kə Yesu, bat watsəra kaa tləvgaarəttləvəg kə iin kə zəriin dat tə haaya, kaa təg kə vəghaana, gudḃəlḃəlga, baz kubəg sagal ma ghaiyaana.

21 Kaa ndavgarundavəg Yesu kə daddaana, “Fəgharzha hər nə dəginən kə ḃagarḃagi?” Aiyam nə daddaana, “Fəgharzha bamma zarhəra. **22** Balgaan damma kaara ar də yuwa, kiyava tsəgaana. Akwama məng nə dəgiti agha ḃaggnanənga, zhukəmdalazhug agha məlkəmnđu.” **23** Aiyam nə Yesu taa kə iina, “Aujilbəg agha ndava taakiya mbatak ən ḃagnaḃagi? Abi, makwar kə dəgit ḃagaḃag vak dadda fadghəra.” **24** Caaricaari kaa dzəgantdzəg kə dadda zərən kə kungy amaa, “Fandghərətfəga, məlwadmələg ən farna kə fadghəra!” **25** Nəghaba Yesu kə uudah ar ba sagau də əmdərga, kaa cagaraacag kə iin kə gyi kə shatanahən amaa, “Kəgh shatanahən tsəgharəva kə zərən matang makwai kə taaghaiya ard cinngacinnga, assagal ma vəghaana, gwiya dəbi dlaḃ damma vəghaan

biya.” **26** Kaa huuləg kə shatanahna, kaa gajagaan kə iin kə zərən ba vaivaiya dlaḃa kaa dagalaana. Kaa həngahəng kə zərən band daddakwa əmtsaəmtsana, baz tagaan kə kyalm taaki, “Abi, əmtsaəmtsəga.” **27** Kaa həkynan nə Yesu kə dəvaan ciyanta, ghacana. **28** Dagha ba nə Yesu da hənyaha, kaa ndavgaruundavəg kə mbərzahaan ma dləmmaava, taakiya, “Aujilbəg kəskəmənd pilekəməndvaa lagwa shatanahiini?” **29** Kaa ngwanguga kə Yesu, amaa, “Hulfa kwan kə shatanaha laguvda biya bamma də dzəgwəzhigəla.” **30** Kaa ciya dagal kə Yesu ar də mbərzahaan vaakwaha, Kaa ghudadagal kə iitər ma huda Galili. Nahaabi Yesu sərvaka vakavaki də iitər biya, **31** adaba ndza tsaggtər dəgit kə mbərzahaan taakiya, “Zəra Uuda da vəltər damma dəv kə uudaha, da tsəvana. Təhala həngah həkərda da ciiga.” **32** Nəgharaakai kə dəgiti tag nə iin biya, dlaḃa ar gədzəg kə ndavgaana. **33** Daragha ba nə iitər damma Kafarnahuma. Kaa daas kə Yesu da hənyaha kaa ndavtrundavəg kə iin kə mbərzahaan amaa, “Agajawaw wamaa ḃag nə uuram tə ghərdəgi?” **34** Mbədar bi kə ghaiyatər biya, adaba ḃalarḃaləg kə agajaw təghərdəg taaki war maal mataatakatəra. **35** Kaa cuhwurgacuhurg kə Yesu, dāhant kə kəlawə tar bu na, amaa taa kə iitəra, “Baḃəm wanaa nəg kə dəga zungwa, barari nal kə dəga haal baḃəmma, naal dlaḃ kə kwatnaha uudah baḃəmma.” **36** Səddan kə zərzəra, ghacna ma taatakatəra. Həkyna həḃək təvəgh kə vəghaana, amaa taa kə iitəra, **37** “Baḃəm daddakwa dləghəga zərzər əndkwan mbakyarvad dāagara, dləghakwidləghəg kəskaiya. Dadda kwaa dləghkwi kai dlaḃa, kaibi wa dləghkwi nə iin biya,

aa dləghəga daddakwa bəlakwadi kaiya.” 38 Am Yuhwan taa kə iina, “Dadda tsaga dəgita, məng nə uud kəmda nəghəgga nəmnd lagwa shatanah ma dāagaha, kəm tsarvana, adaba maay ma kəmyam biya.” 39 Aiyam Yesu taa kə iitəra, “Tsamarəv biya, maay wa ba dəga jappər ma dāagar təhalakwaha kaa taa əlbəg ghwad tə kai biya. 40 Badəm wa maay ba tləghum də kəmyam biya, əmtad də miyama. 41 Ən tagkurtag kə jiira, badəm waa vəkur yuwa həbḅəg, aandzu ba kwu palla adaba am dəga Kəristi, ən tagkurtag kə jiira, da pilwabi nə dəgshigaan biya.” 42 “Badəm daddakwa fəgaraa pal ma zərzarhahaan fadghəraatər tə kaiyən kə ba haipa, da nəg kə dəga zhuwadaala. Da nguləm ngudvardəm nə akura vaar ma kungy, bəldəm damma dəlva. 43 Akwama fəkaa ba haip nə dəvagha, agha ghuddana. Nguləm agha tləkkəna kə shifəgga damma zərazər də dəv palla, təghər kə damma kaar fai də dəvahagh bəkudə, vakavakən da tsəvabi nə kaarən biya. [(Geenna g1067) 44 Kwadyahanən kwar zətərzəg vaakwahiina, ar maay əmtsəg biya, dlaḅa tsəva bi nə kaariin biya.] 45 Akwama shəgahagha wa fəkaa kə ba haipa, agha ghuddana. Nguləm agha tləkəna shifəga tangw damma zərazər də shəg pal, təghər kə damma kaara fai də shəgahagh bəkudə. [(Geenna g1067) 46 Kwadyahanən kwa zətərzəg vaakwahiina, ar maay əmtsəg biya, kaarən dlaḅ tsəva biya.] 47 Akwama fəkaa ba haip gyiyagha, nguləm agha təddana. Nguləm agha tləkəna kə tləkəsəra Daadamazhigəl də gyi pal təghər kə damma kaara fai də gyiyahagh ba bəkudə (Geenna g1067) 48 vaakwahiina, ‘Kwadyahaan zətərzəgna, ar maay

əmtsəg biya, Kaariin dlaḃa tsəva biya.’ 49 Da fəshav aandzu kwar kə uuda də kaara, bandkwa fəshav nə kyulləg də iizhamalaha. 50 “Iizhamalaha dəgit marraw nə iina, akwma tagwazhatagw nə iizh də yamyamana, am da gwida ndari? Aandz məng nə iizh ma kuram, am ndzan ma gabərər də zaraabahaaruwa.”

10 Kaa ḃuwa vakavak kə iin kə Yesu, kaa ciya dagal damma larda Yahudiya, kaa dzəva kə iitər dat ghyaba zaagha Jodan. Uudah bəḃyaka dlaḃ gwiya dzaharvətdzahəg vakaana, kaa gwiya tsagtərtsag bandkwa nət nə iina. 2 Kyalma Farisah sarəvsəg sa fəshgaana, kaa ndavgarundavəg kə iitər taakiya, “Ma adzahadzaha Muusa, kalkalaan kə uudan lagwars kə uusaana?”

3 Kaa ngutərangug Yesu amaa, “Auwa tagakur na adzahadzaha Muus ḃaa?” 4 Ngwarangugga aiyam nə iitəra, “Haighanthaig nə Muus taakiya agha vinndara kə kakkada tagwavəgh də uusagha, dlaḃa agha lagwarsa.” 5 Am Yesu taa kə iitəra “Vindakura mbakyarvad dəkdəka ghəraru nə Muus kwanən kə adzahadzaha. 6 Bamma da zəngwa, ndəraandərg ‘Daadamazhigəl kə uudaha ghwalva ar da uusa.’ 7 Mbakyarvad kwaha, ḃuugaan uud kə daddaan ar də babbaan əmtsəvət tə uusaana. 8 Ba bərkud ar nal kə vəgh palla. Tangw da təvuukwa ard ndzəga band uud palla, maadlai uud bu biya. 9 Adabad kwaha, dəgiti aa matləgant Daadamazhigəla, aa tagw bi nə uudan biya.” 10 Gwiya ba nə iitər da hənyaha, kaa ndavgarundavəg nə mbərzahaan kə Yesu təghər kwanən kə əlbəga. 11 Aiyamaa taa kə iitəra, “Bəḃəm nə uudi lagwda uusaana, gak kwatlərən kə uusa, ḃagagharaḃag

kə haipa gwaragwar kə uusa zəngwa. **12** Akwama uus dlaḅ wa duugars zhiilan kəsuu kwatlərən kə zhiila, ḅagaabag kə haipa gwaragwara.” **13** Kaa ba langarlang kə uudah kə zər zarh kə Yesu kiyava fətəra barka, kaa burəgaraaburəg nə mbərzahaan kə uudaha. **14** Nəgha ba Yesu, kaa badzəg nə rəvidmahuuda, amaa taa kə iitəra, “Aduwamtərduug kə zarəh da vakara, tsamtərən biya. Adaba tləkəsəra Daadamazhigəla dəga jəbba iitəra. **15** Ən tagkurtag kə jiira, badəm daddakwa dləghabi kə tləkəsəra Daadamazhigəl band kwa dləghəg zərzər biya, dəgaabi damma vakai biya.” **16** Sətərdaa kə zarhiin da vakaan həkytərna ba həbəkka, fahtəraa kə dəva, dlaḅa fətəraa kə barka. **17** Təghərdəga ciyadagal Yesu vaakwahiina, kaa sagau kə uuda nə iin də əmndərga, kəlla kə iin kə ghwunj təvuukwana, kaa ndavarundavəg kə iin taakiya, “Dadda tsagaa dəgita jijiira, awan da ḅag nai ən tləkkəna kə shifəga tangw damma zərəzəri?” (aiōnios g166) **18** Aiyam Yesu taa kə iina, “Aujilbəg kəskəgh də kai dadda jiiri? Au məng dadda jiira, ba Daadamazhigəl palla. **19** Abi agha sərgasərəg kə dəgiti taag na adzahadzaha, “Tsəbi kə shiffəg biya. Bagbi kə gwaragwar biya. Bagbi kə gəl biya. Bagbi kə shiida fiid biya. Bagbi kə mbadiira biya. Agha faara kə daadagha ar də baabagha.”” **20** Am daala zərna, “Dadda tsaga dəgita, abi tsufananttsuufəg kwanahaan ciigət bamma zarhəra.” **21** Kaa vazəgaan kə Yesu də vazəga wayakəvəra, amaa taa kə iina, “Ba dəgit pal wa təmkaana. Dəg valətvələg kə dəgiti agha də vakai nəng badəm, agha vəltər kə talagaha, agha tləkkəna kə hyah ba dʸyak ma ghərazhigəla. Təhalakwha agha

sagau da gatkwagtəga.” 22 Bad cinngacinngaah wah kə əlbəgna kaa badza hudvəg kə iina, kaa gwiya daas kə iin ma badzəga ərvīdmahudfa, adaba dadda hyah nə iin ba vaivaiya. 23 Kaa vztərvazəg Yesu kə mbərzahaan, amaa taa kə iitəra, “Da dəga ba dlah yaa daddaha hyah damma tləksərra Daddamazhigəla!” 24 Kaa ɓa jappəra kwanən kə əlbəg kə mbərzahaana. Kaa gwiya tagətərtag kə Yesu, “Kuram zarhara, da dəgaa ba dlah, nə uud damma tləksəra Daadamazhigəla! 25 Da tsaftsaf ba kə adləgwam dagal tə dūula liipər, təghər kə dadda hyah daadamma tləksərra Daadamazhigəla.” 26 Cinngara ba nə mbərzahaan əndkwaha, kaa gwiya fəgarna ɓa jappər kə iitər ar ndava ghərahaatər taakiya, “Mabba ndəkwaha, warwa da tləkəna katəgi?” 27 Kaa vztəraavazəg kə Yesu amaa, “Vak kə uudaha, mbələmbələna. Vak Daadamazhigəla mbəle biya. Adaba makwar kə dəgit ɓagaɓag vak Daadamazhigəla.” 28 Aiyam nə Bitrus taa kə iina, “Duwamndarsduug nəmnd kə dəgahaamnd badəm kiyava gata kəgha.” 29 Aiyam nə Yesu, “Ən tagkurtag kə jiira, daddakwa dūugars vəgyaana, bi zərha babbaana, bi dəghwaha babbaana, bi babbaana, bi daddaana, bi zarhaana, bi guhahaana mbakyarvad kaiya ard əlbəg marawa, 30 dəgiti da tləkəna nə iin ma kwanən kə zamana, da jəguujig shəg dərməkka, təghər kə tləkna hənyaha, ard zarha baabaha, ard dughwaha baabaha, ard yahha, ard zarha, ard guhaha, bakəva kwaha da tləkəna bamma dlada. Təhalakwaha ma zamanən da sagauna, da tləkna kə shifəgga damma zərəzəra. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Badyak nə uudahi ar dəga zəngwa, ar da nəg kə dəga halla. Dəga halla ar da nəg kə dəga zəngwa.”

32 Ar tēghērdēga dagat damma Urshalima, Yesu tēvuukwa mbērzahaan ar gatēg tē halla ar baa jappēra. Uudahi gattēr tē hal dlaḡa ar gēdzēga. Kaa dāhtērētdāhēg nē Yesu kē kēlawā tar buna damma dlēmmbaava, kaa gwiya tagētērtag kē iin kē dēgiti da dzēgaar dē iina. Amaa, **33** “Kiyam dagat damma Urshalima. Da vēltērvēlēg nē Zēra Uuda damma dēv kē maalah ma zhiilakēsuufah ar dē lii tsaga adzahadzaha Musa. Ard ghwudarda kē shariya ēmtsēga, ard vēltēr kē lii ar Yahudah biya. **34** Ar da nenegaana, ard tafarva kē ashavaiya, ar da kalaakan dē kiiḡa, ar da tsana. Tēhala hēnga hēkērdā da ciyit dē shifēgga.” **35** Tēhala kwaha, kaa sagau kē zarha Zabadi, Yakubu ard Yuhwana, davak kē Yesu, am nē iitēr taa kē iina, “Dadda tsaga dēgita, kēm naa ghala dēgit vakagha.” **36** Aiyama taa kē iitēra, “Au wam naag nē uuram ēn bāgkurani?” **37** Aiyam nē iitēra, “Kēm ghala kēgha mada dēghaghan damma ndangēra kwargagha, pallamnd maa ndzan tē dēvaa kaffagha, pal tē dēvaa ghyāḡḡagha.” **38** Am Yesu taa kē iitēra, “Am sērgai kē dēgiti am ghalēg nē uuram biya. Am hēḡḡēgahēḡḡ kē dlādēn ēn da hēḡḡ naina? Nii am dzugwantdzug bāgkura nē uud kē hulfa tsuufēgi da bāgēwa nē uuda?” **39** Ngwaraangug taakiya, “Aana, kēm dzugwantdzugwa.” Am nē Yesu taa kē iitēra, “Aana, am da hēḡḡēgahēḡḡ kē dladi ēn da hēḡḡ naiya, da bāgkura dlaḡ nē uud kē tsuufēg dē hulfa tsuufēgi da bāggwa nē uuda. **40** Ndzēgga tē dēvaa kaffara, bi tē dēvaa ghyāḡara, tlērar bi nē wah biya. Dēgaha lii bādlaḡētērna mbakyarvad iitēr nē wah kē vakavaka.” **41** Cinngaraba nē kyālma mbērzah kēlawēn kwana, kaa

badza ərvıdımahud kə iitər də Yakub ard Yuhwana. **42** Kaa dəhtərətəhəg kə Yesu da vak palla amaa taa kə iitər, “Am sərgəsərg ma lii Yahudah biya, lii sərvətsərg də kwarga, ar martər ndzəd kə uudahaatəra, uudah maamaalatər ndakwani ar martər ndzəd kə uudahaatəra. **43** Da maay əndkwah ma taatakaru biya. Mbakyarvad kwaha, badəm daddakwa naa nəg kə maal ma kurama, barari bəgarnəs kə kwatnahər kə kyaləma. **44** Dləba badəm daddakwa naanəg kə maal ma kurama, barari naal əeva uudah badəmma. **45** Adaba Zəra Uuda sahi mbakyarvad bəgvarnəs kwatnahər biya, sahi da bə kwatnah nə iina, dləba vəlda kə shiffəgaan kiyava varra uudah bədyaka.” **46** Daragha ba nə iitər damma Yariko. Ba iin ndakwani saggal ma Yariko də mbərzahaana, əmtəd də uudah bədyaka, ndza mənəg nə uuda nə iin gulf cəhurgan ma ghyaba dıul ghalga. Daagaan Bartmawus, zəra Timawus. **47** Cıngha ba nə iin taakiya Yesu zhiil Nazaret wa ghuda dagala, dzəgant kə iin kə kungy taakiya, “Yesu, zəra Dauda, zhukwadaalazhuga!” **48** Kaa burəgaraaburəg kə uudah bədyak, ar taakiya “Ndzandzəga,” bəkəva kwaha gwiya dzəgant kə iin kə ghai bədyadyaka amaa, “Zəra Dauda, zhukwadaalazhuga!” **49** Kaa ghacgaghacəg kə Yesu amaa, “Dahamwantdəhəga.” Ar dāhant kə iitər kə gulfna, am nə iitər taa kə iina, “Ciiga, dlaiga wa dāa kəgh nə Yesu.” **50** Bəlda kə nuurana, bərhwaat kaa ciig kə iin davak kə Yesu. **51** Kaa ndavəgarundavəg kə Yesu taakiya, “Au wagha naag nəng ən bəgkani?” Am gulfən taa kə iina, “Dadda tsaga dəgita, manaa naa nəghaganəghəgga.” **52** Aiyam Yesu taa kə iina, “Dəga, fadghəragha mbakambəga.” Caaricaari

kaa naghəganəghəg kə iina, kaa gata Yesu kə iin dagal tə duula.

11 Hərzarət ba nə iitər daadamma Wursalima, kaa ghacəgagacəg kə iitər ma Betafaji ard Betani, vaka Gaval kwa də Uufaha Zaituna, kaa bəlgantbələg nə Yesu kə mbərzahaan buwa, **2** Amaa taa kə iitəra, “Damdəg damma gədzərkəsən təvuukwaruna. Bad daasaruwa am da naghəganəghəg kə gəlaaba aghyungngw ngudangudana, kwa tapavənai dalgaa biya. Pəlamdaapəlga **3** Akwama ndavakurundavəg nə uud taakiya, ‘Aujilbəg kəskuram pəlgaani?’ ‘Am tagar taakiya, Yaazhigəl wa naagaana, da gwiigaan saas bandakwan ndakwana.’” **4** Kaa dagal kə iitəra, ar nəgha kə gəlaaba aghyungngw ngudəga tə ghaiya hənnyaha tə duula. Ar təghərdəga pəlgaana, **5** am lii ghacəga vaakwahiin taa kə iitəra, “Am pəlləg damər kə aghyungwini?” **6** Kaa ngwangug kə mbərzahaan buna bakalkal bandkwa tagatər Yesu, kaa duutərəsduug kə uudahiin dagal də aghyungngwiina. **7** Sarardəv ba nə iitər kə aghyungngwən kə Yesu, ar bələt kə sədavahaatər tə vakaiya, kaa dalgaa kə Yesu cəhura tə vakaiya. **8** Kaa bəlgabələg kə uudah kə sədavahaatər badyak tə duula, kyaləmah dlaḅa bəlara dəva uufahi ghwadarda nə iitər saama guhaha. **9** Lii təvuukwana ard lii tə halaana ar diyaru kə cau taakiya, “Galyamgaləg kə Daadamazhigəla! Bark kə daddakwa saay ma dāaga Yaazhigəla! **10** Bark kə tləkəsərən da saayən kwa dəga daadamnd Dauda. Galyamgaləg kə Daadamazhigəla.” **11** Dəgha ba nə Yesu damma Wurshalima, kaa daas kə iin damma gaagazaiya vəgya Daadamazhigəl vazəna

kə dəgitah badəmma, 6əlaa6ələg tsau ba hwaasa, kaa gwiyağhəra daas əmtaɖ də mbərzahaam damma Betani. **12** Ciyarət ba nə iitər ma Betani dlakaduraana, kaa njəkənjiig nə wai kə Yesu. **13** Nəgha ba nə iin kə uufa ghəgyiv kwad hyimiya, kaa da vazgaan mbatak tləkənatləg kə zər tə vakaiya. Dagha ba nə iin da təvəgha, tləkənabi aandzu ndau tə vakai biya, ba hyimiya, adaba sarta yaa zəra ghəgyiv biya. **14** Amaa taa kə uuffa ghəgyivəna, “Ba dəmma aa gwiya zəbbi nə uud kə zər tə kəgh biya!” Cinngaracinng mbərzahaan kə dəgiti tagada nə iina. (aiōn g165) **15** Dagha ba nə Yesu damma wurshalima, kaa daas kə iin damma gaagazaiya Vəgya Daadamazhigəla farzha kə lagwa lii sagwa dəgitah ard lii vəlgaana. Kaa tlagars dla6 baz tebəraha lii mbəda kwa6a baz avədaha lii valla takalamasara. **16** Tsarva kə uudah kə ghwadadagal də dəgitah ma gaagazaiya Vəgya Daadamazhigəla. **17** Kaa ba tsagtərtsag kə iin kə uudah amaa, “Vindavavindəg taakiya, “Da dahav nə vəgyar də Vəgya dzəgwazhigəla dlamakəlaaw badəmma.’ Namdalnəg nə uuram kwan kə ‘vakka shə66a gəlaha.”” **18** Cinngaraba nə maalah ma zhiilakəsufah ar də lii tsaga adzahadzaha Muus kə kwanən kə əlbəga, kaa fəgarzhafəg kə iitər kə gata duula tsəgaana, adaba ar gədzəgaana, kwakyarvad badəm dzahava dlamakəlaawən ar 6a jappəra tsagaanana. **19** Bəlaa ba hwaasa, kaa məlla dagal kə Yesu ard Mbəzahaan ma kəssiina. **20** Dlakadur bawur ar ghudadagala, kaa nəghəganəghəg kə iitər kə ghəgyivvən ghulalghuləg tangw dat tlaliyaana. **21** Dzamghanidzaməg Bitrusa, amaa taa kə Yesu, “Dadda tsaga dəgita, zharga! Ghəgyivvən

tlafgha nəngən ghulalghuləgga!” **22** Ngwatərangug nə
 Yesu amaa, “Famdəghərətfəg tə Daadamazhigəla! **23**
 Bak jiir wan tagkurtaga, akwama fədghərətfəg nə uud
 tə Daadamazhigəla, tagardatag kə aghwən taakiya ciig
 bəldəmbəlg kə ghəragh ma yiwahaiya. Akwama bəgaabi
 kə ndaundawur ma ərvīdmahudaan təghər kə dəgiti aa
 tag nə iin biya, da bəgvarbaga. **24** Mbakyarvad kwaha
 wan tagkurtaga, bədəm nə dəgiti am ghaləg nə uuram ma
 dzəgwazhigəla, famdəghərətfəga taakiya tlamkənatləga,
 da nəg kə dəgaruwa. **25** Dləba makwar kə sarti am
 ciigət nə uuram da dzugwazhigəla, akwama məng dadda
 kwamma həkyna nə uuram ma ərvīdya, am bəsharnana,
 adaba ghərava Daadaruwi maghərazhigəl ndakwani da
 bəshkurna kə haipaharuwa.” **26** Aiciya, akwamam maay
 bəstərnabəshəg kə haipahaatər kə uudah biya, daadaruwi
 ma ghərazhigəl ndakwani da maay bəshkuranaabishəg
 biya. **27** Kaa gwiya daas kə iitər damma Wurshalima. Kaa
 gwaiyav kə Yesu ma gaagazaiya vəgya Daadamazhigəla,
 kaa sagau kə lii maalah ma zhiilakəsūufaha, ard lii
 tsaga adzahadzaha Muusa, ard maalah təghər kə vəgya
 Daadamazhigəla sa vakaana. **28** Am nə iitər taa kə iina,
 “Agha bəg də kwar kə ndzəd nəng kwanahaan kə dəgitahi?
 Warwa vələkak ndzədə bəagaani?” **29** Am Yesu taa kə
 iitəra, “Məng nə ndavəgi ən na ndavkuru naiya. Am
 nguwi ghərararuwa, kai ndakwi ənda tagkurtag ma
 hulfa kwar kə ndzəd wan bəg nai kə tlər də vakaiya.
30 Tagamwataga, ndzədən bəgga Yuhwan kə tsufəg də
 vakaiyəntsa, vəlghar Daadamazhigəl nii uudhi?” **31** Kaa
 fəgarzhafəg kə iitər kə agajaw ma taatakaatər, taakiya,

“Akwama tagəyamatag taaki, ‘Vak Daadamazhigəla,’ da tagkiyamtag taakiya, ‘Aujilbəg famdəghərət bi tə iin biyi?’ 32 Kiyam tagatag taaki, ‘Vak kə uud kwana?’” (Ar gədza dəgiti da bəgtər nə uudaha, adaba badəm nə uudah kəsarantkəsəg taakiya tlayanga Daadamazhigəl nə Yuhwana.) 33 Kaa ngugarangug kə iitər kə Yesu taakiya, “Kəm sərğa biya.” Aiyam Yesu taa kə iitəra, “Kai ndakwi ən maay tagkurtag kə ndzədi ən bəg nai kə tlər də vakai biya.”

12 Kaa zavuukw kə Yesu də tagtər garava. Amaa, “Ndza məng nə uuda nə iin kwa ndza bəgaa guuha inabiya, ngal tsarvaara kə iin də hərgħa takka, kwadā kə vakka pərtsa zəraana, ndəra kə iin kə gud kiyava dadda uufəgaana. Vəltər kə mbuucan kə yaa daddaha uusəgga, kaa dagal kə iin damma kwatlərən kə larda. 2 Bəgaa ba sarta caa zəra inabi, kaa bəlgantbəlg kə dadda guhən kə kwatnahaan davak lii cauwara mbuca guhna, kiyava səgarda kyalləma zarha inabi ma guha. 3 Kaa viigətviiig kə lii cauwara mbuucəna, ar kalaakan, ar lagwars dagal bad dəvaan dləba. 4 Kaa gwiya bəltərant kə kwatlərən kə kwatanaha. Kaa tsəgaan kə iitər kə uudanən ma ghəra, ar vəlar kə dlada. 5 Gwiya bəlant kwatlərəna, ar tsan lii cauwara mbuuca guhna. Bəltərant dlaḅ kə kyaləm badyaka, kaa kalgakaləg nə lii cauwara mbuuca guhən kə kyalləma, ar ciḅa kə kyalləmahaatəra. 6 Gwastən badlaḅ nə uud pall kwada bələg nə iina, iin nə zəraana, kwa waig nə iina. Təhalakwaha kaa bəlgan kə iin da vakaatəra, kaa tagaan kə iin taakiya, ‘Mbatak, ar da fəgaarafəg kə zərara.’ 7 Ar takkəva lii cauwara mbuuca guhhən matatakatəra,

‘Wanci nə dadda gwiya guhna, na tsiyamatsægga, kiyava
 nəg guhiin kə dəga miyama.’ **8** Kaa viigətviig kə iitəra, ar
 tsana, ar duuldan kə tluwa vəghaan da gyəlga ghərgħa. **9**
 “Kaa ndavtərundavəg kə Yesu, amaa, ‘Awa da ɓag nə dadda
 guhinii? Da sagau da cəɓa kə lii cauwara mbuuca guhəna,
 da vəltər kə guhiin kə uudahitlənna. **10** Mbats tapamnabi
 kə karanta kwanən kə vindəga əlbəga Daadamazhigələn
 biya? Adaba vindavindan taakiya, “Akuri duwarars yaa
 daddaha ndərga, iin wa naal kə akura ndərəg kwa
 juujig kə marawa. **11** Kwanna tləra Yaazhigəla, dlaɓa
 dəga jappər vakamiyama.” **12** Kaa gata duula viigaan
 kə maalaha Yahudaha, mbakyarvad nəgharaakanəghəg
 taakiya tag təghər kə iitər kə garavəna. Adaba gədzar
 uudaha. Mbakyarvad kwaha ar duwars, kaa dagal kə
 iitəra. **13** Təhala zəlam hədiikəna, ar ɓəlant kə kyaləma
 Farisiyah ard uudaha Hirudusa, kiyava ngarant dləgəd
 kə Yesu ma əlbəgahi da tag nə iina. **14** Tsugwara ba
 nə-iitəra, am nə iitər taa kə iina, “Dadda tsaga dəgita,
 kəm sərgasərəg agha dadda jiira. Ba dəgit pal nə uudah
 vakagħa, adaba agha maay fa dagar ma uudah biya.
 Dlaɓa agha tsagaan kə duula Daadamazhigəl bak jiira.
 Magħa tləg nəng kalkalaan kəskəmənd dīigar hadam kə
 Kaisar tləkəssa Ruma dyaaka nii kalkalaan bihi? **15** Kəm
 dīigaan nii, kəm maay hii?” Nəghaakanəghəg Yesu kə
 muniyaatəra, amaa taa kə iitəra, “Aujilbəg kəskuram
 fəsha kaiyi? Anakam kwabiin dīyav hadamiin də vakaiyən
 ndana.” **16** Kaa səgardaasəg kə iitəra, amaa taa kə iitər,
 “Garava war ard dāaga war wa tə vakaini?” Aiyam nə
 iitəra, “Dəga Kaisara.” **17** Am Yesu taa kə iitəra, “Dəga

Kaisar am vëlar kə Kaisara. Dəga Daadamazhigəl dlaḡa am vëlar kə Daadamazhigəla.” Kaa ḡaa jappəraan kə iitər ba vaivaiya. **18** Sarəvsəg nə kyaləma Sadukiyah sa vak kə Yesu. Iitər wa taakiya maay ciig ma gətlah biya. Kaa ndavgarundavəg kə iitər taakiya, **19** “Dadda tsaga dəgita, vindakəmdavindəg nə Muusa taakiya akwama əmtsaaəmtsəg nə uudan kwal yigga kə zər də uusaana, barari kəsgaan nə zəraabaan kə uusiina, yahara kə zarah kə zəraabaana. **20** Ndza məng zarhabaabah uudiffa, kəsukəsəg yag kə uus mtsan bakwal yigga kə zəra. **21** Kaa kəsukəsəg kə zəra bu kə uusiina, ghəravaan ndakwi əmtsaa bakwal zəra. Dəga həkərd ndakwani band kwaha. **22** Bandkwah dlaḡa uudif əmtadaatəra, əmtsahara bakwal zəra. Təhalakwaha kaa əmtsəg kə uusiina. **23** Aitsa, da nəg kə uusa warci pal ma iitər davala ciig magətlahi? Adaba uudifamtadatər kəsarukəsəga.” **24** Ngwatərangug nə Yesu, amaa, “Dzamaghəraru kalkal biya mbakyarvad am sərgabi kə Əlbəga Daadamazhigəl vindavindan biya, am sərgabi dlaḡ kə ndzəda Daadamazhigəl biya. **25** Masartən da ciig lii əmtsaharaəmtsahəg tə faaya, ar da maay ghwalvah kəssa uus biya, ənghwasah ndakwani ar maay da kəssa zhiil biya, ar da nəg band zərbəlgah kwa ma ghərazhigəla. **26** Təghər kə ciig ma gətlaha, tapamnabi kə karantəgaan ma kakada Muus təghər kə kaar zəg tə uuf ma suuy, taakiya, ‘Kai Daadamazhigəla Ibrahima, ard dəga Ishaku, ard dəga Yakubu biya’? **27** Iina, Daadamazhigəla lii ruwaraaruug biya, dəga lii də shiffəga. Təkamaatəkəg ba linglinga.” **28** Pall ma lii tsaga adzahadzaha Muus tlatəraatləg ar ḡalagajawa ma taatakaatəra. Nəghaaka

ba nə iin taakiya ngwatərangug Yesu ba kalkala, kaa ndavəgarundavəg kə iin taakiya, “Kwar kə adzəhadzəh wa juujig ba vaivayi?” **29** Ngugharangug nə Yesu amaa, “Kwa juujig badəmma iin taakiya, ‘Cinngamcinng, uudaha Isra'la, Yaazhigəl Daadamazhigəlamiyama, Yaazhigəl ba palla. **30** Waig kə Yaazhigəl Daadamazhigəlagh də ərvīdməhudəgh badəmma, ard shifəggəgh badəmma, ard dzamaghəragh badəmma, ard ndzədəgh badəmma.’ **31** Dəga bu iin taakiya, ‘Waig kə tləghaarawakyaghagh band kwagha naag nəng kə ghəragh.’ Maay nə watlərn kə dzəhadzəhi juujig kə kwanahaan biya.” **32** Aiyam dadda tsaga adzəhadzəhən taa kə Yesu, “Tagghədatag bakalkal dadda tsagadəgita, Daadamazhigəl ba palla, maay watlərn biya ba iina. **33** Aa waiyavwaig bad rəvīdməhuud palla, ard dzamaghəragh baddəmma, ard ndzədəgh baddəmma, agha waiyant kə tləghaarawakyaghagh band ghəragha, juujig badəm kə kyuləgga əmcagga ard kyuləgga hərga.” **34** Nəgha ba nə Yesu kə dūuli ngwaa nə iin də dabariya, aiyama taa kə iina, “Aghaba hēef də tləksa Daadamazhigəla.” Tahalakwaha maadlai wa gwiya shughana gyiya ndavgaru dəgiti tlərn biya. **35** Ma sarta kwandza tsaga dəgit nə Yesu ma vəgya Daadamazhigəla, kaa ndavtəruundavəg kə iin taakiya, “Ar tag ndar nə lii tsaga adzəhadzəh taakiya Kəristi zəra Daudi? **36** “Dauda kataghəran ndakwi, tədvd Shəddəkw Daadamazhigəl tagaatag taakiya, “‘Am Yaazhigəl taa kə Yaazhigəlara, Ndzəndzəg tə dəvaa kaffara, Bamma fantəraafəg kə tləghuməhagh da mazhangyil kə shəgahagha.” **37** “Ba Dauda kataghəran ndakwi dəhadəhəg kə iin də

‘Yaazhigēla’. Da nēg ndar kaci kē zēr vak Daudi?” Cinngaraba nē uudah kē əlbəgən taggada nē Yesuna, kaa dlaig kē iitēra. **38** Ma tsagaanaana, am Yesu, “Famfēg kē hēnkāl dē lii tsaga adzahadzaha Musa, ar naa ba gwaiyav ma sēdāv d̄yakd̄yaka. Dlaḅa ar naa ba tagvətər nē uuss ma kasukwa. **39** Ar naa ba vələvtər nē dēga ndzəganah ndang ma guda dzəgwazhigēla, ard dēga ndzəgaan maraw vakka hwaḁaga. **40** Iitər nē lii za kadlāga ənghwasahi əmtsahara zalahaatēra. Dlaḅa ar dzəgwazhigēl tladḁa kiyava nēghəvtərnēghəgga. Da vələvtərvələg dlad ba vaivaiya.” **41** Cəhurga ma guda dzəgwazhigēla nē Yesu vaka cauwa ndzayau, vazza d̄uuli ar diig nē uudah kē kwabətər ma dēga d̄əya ndzayau. Kyaləma yaa dadda hyahha badyaka ar diigaan kē kwab badyaka. **42** Kaa sagau kē wagiggiin talaga, d̄əya kē kalami buwa, kwa dət bi nē palləraan dat kwab biya. **43** Kaa dāhgantdāhəg nē Yesu kē mbərzahaana, amaa kē iitēra, “Ba jiirjiira, wan tagkurtaga, kwabən aa diiga nē wagigən ma dēga d̄əya ndzayauna, juujig kē dēga kyalma uudah badəma. **44** Badəmmaatər vələrda bamma d̄yakəra dēgiti ar dəvakai nē iitēra, wagyigna, ma ndzəgana talagəraana vələdavələg kē dēgiti dəvakai nē iin badəmma, baz dēgiti tsaghər nē iin tē vakaiya.”

13 Təḁuula Sagal nē Yesu ma vəgya Daadamazhigēla, am pal ma mbərzahaan taa kē iina, “Dadda tsagga dēgita, vazəg kē maandala akurahaan ard ndərgahaana, dəgaha jappəral!” **2** Am Yesu taa kē iina, “Agha nēghəganəghəg kē maandala hən̄yahahaana? Da dlagav badəmma. Da maay d̄uwav nē akur aandzu pal təghər kē zəraabaan

biya.” **3** Cihurgan nē Yesu tē Aghwa Zaitun kwar vazakav magyimagyi dē Vēgya Daadamazhigēla, kaa ndavgarundavēg kē Bitrusa, Yakuba, Yuhwana, ard Andrawus ba daghuvaatēr taakiya, **4** “Tagkēmndtaga, da dzēgaar hēr wanahaan kē dēgitahi? Au nē dēga sērgi da nēghēvaaka nē iin tē vakai akwama hēr z sarta dzēgardzēgaani?” **5** Aiyam Yesu taa kē iitēra, “Famfēg kē hyēmiya, aa valkur dai nē uudah biya. **6** Uudah badyak ar da sagau ma dāagara, ar da taakiya, ‘Kai nē iina,’ ar da valtērda kē uudah badyaka. **7** Akwama cinngamacinnga kē ēlbēga ghwaava ard dlaghalgaana, gēdzam biya. Barari da dzēgardzēg wanahaana, bakēvakwaha ghaalaan ndakwani sēghēv bi ndan biya. **8** Uudaha kēssi tlērna, ar da dēgaradēg kē uudaha kēssi tlērēn dē ghwaava, kwarga ar da ēa ghwaav dē kwarga. Da gajagav nē haay vakavak shahshaha, da mēng baz waiya. Badēm wanahaana iin bi gyigyiya dladiin biya. Ba fēgarzhaana. **9** Famfēg kē hyimmi tē ghēraharuwa, adaba da langkurlang nē uuda damma guda shariya, da kalkuraaka nē uud ma guda dzahava Yahudaha. Da langkurlang nē uud da tēvuukwa tlēvuukwaha ard tlēkēsaha mbakyarvad dē dāagara, am da tagēda kē shiīd maraw tēghēr kēskai tēvuukwatēra. **10** Lakuti sagau nē halavuwaana, barari tagēvtēra nē ēlbēg maraw kē uudaha duni badēma. **11** Ba kēlaa sarti viikurēt nē uuda, akwama dakurdaadēg da vaka ta shariya, ndavambi kē dēgiti am da tag nē uuram biya. Ndzaa ba tagamtag kē dēgi da vēlkur nē Daadamazhigēl ma kwahiin kē sarta, adaba kurambi wa taaghaiy biya, Shēdēkwa Daadamazhigēla. **12** Zēraaba da vēlda kē zēraabaan da

tsəvana, daad dlaḃa da vəlda kə zəraana. Zarh dlaḃ ar da ciyarant kə yaatəra kwa da fəgara cəḃəvtəra nə yaatəra. **13** Baḃəm nə uudaha ar da naakur bi mbakyarvad ḃaagar biya, Baḃəm nə daddakwa ghacaghacəg dat ghalaana, da katavva.” **14** “Akwama nəghamanaghəg kə dəgit dzah ma vəgya Daadamazhigəla, kwada fəgara uudah kə ḃuwa vakavakina, (Aa nəghaakanəghəg dadda karantəgaan taakiya) lii ma larda Yahudiya aa əmdərarəmdərag dagat damma aghwaha. **15** Kwa tə ghəragud dlaḃa, aa səbbi saay samma hənyah da kəssa dəgit biya.” **16** Dadda kwama guh dlaḃa, aa səbi saasa hənyah da kəssa səḃavan biya. **17** Dəga zhuwadaal kə ənghwasahi ənhuda ard lii də zər ma dlaaga ma kwanən kə sarta! **18** Dzəgwamdzəg kə zhigəl aa dzaarbi wanahaan kə dəgitah ma sarta viyakəsa biya. **19** Ma kwahiin kə sarta, da həḃav dlad ba vaivai kwa tapavənabi kə həḃgaan ciigət ma sarta kwa vərḃya nə Daadamazhigəl kə duni biya, tangw damma kwanən kə sarta. Da maadlai gwiya dzəgardzəg hulfa kwan kə dlad ba dəm biya. **20** Maa maay kwakyarvad gulghaniguləg nə Yaazhigəl kə həngahin biya, maa maay nə uuda dəgshigi da ngədləg biya. Mbakyarvad uudahaan dzərgħaaka nə iina, kaa gulənaguləg kə iin kə həngaha. **21** “Ma kwahin kə sarta baḃəm daddakwa tagkur taakiya, ‘Vazəga, wai nə Kəristi vaakwana!’ bi, ‘Vazəg, wai nə iin vaakwaha!’ Haiyamant biya. **22** Adaba kəristiya fiidfiida ard tlayangaha fiidfiida ar da sagala, ar da ḃa dəga sərəga ard dəgaha jappərha, kiyava vala uudaha, akwama ḃagaḃaga, baz lii dzəravtəraakadzərga. **23** Mbakyarvad kwaha famfəg kə hyəmiya! Tagankuratag kə dəgitah

badəm bamma sarta.” 24 “Aiciya, ma kwahiin kə sarta, təhala dladən da sagauna, “Faci da ba niknikka. Kyil dlaḃa da maay ḃa parakrak biya. 25 Kwadladlah ar da ḃala saay ma ghərazhigəla. Da gajagav nə dəgitahi dyakdyak tə zhigəla.’ 26 “Təhala kwaha da nəghəvanəghəg Zəra Uud saay ma akumba də ndzəḃa ard ndanggəra. 27 Təhala kwaha da bəldi kə zərbəlgəhaan ar da dzahant kə lii dzərgəhaaka nə iin sagatsəga, ard dagatdəga, ard dagaldəga ard saadəsəga, cigət tə ngyilla duniya dat ghaala zhigəla. 28 “Tsagamtsag kə ndzəgana uufa ghəgiva. Akwama fəgharzhafəg nə dəvahaan kə ḃa ndaḃa, dlaḃa farzha kə ḃa daala hyəmiya, səramasəreg taakiya hərz nə madara. 29 Bandkwah dlaḃ akwama nəghamanəghəg kwanahaan kə dəgitah dzəgaardzəga, səramasəreg taakiya hərz sarta, ba həf də ghaiya wakyagha. 30 Bak jijjiira wan tagkurtaga, uudaha kwanən kə zamana ar da maay əmtsəg biya, bamma dzəghardzəg wanahaan kə dəgitah badəmma. 31 Ghərazhigəla ard haaya ar da ghyənga, əlbəgara badəmma da maay ghyəng biya. 32 “Kwan kə faciya ard sarta Maay wa sərgasəreg biya, aandzu, zərbəlgahi ma ghərazhigəla, aandzu Zəriina, bamma Daad palla. 33 Famfəg kə hyəmiya, am ḃadləvəghana, adaba am sərga bi kə faciya ard sarti da dzəgaar wanən biya. 34 Band uudi kwa təghərdəga dagala, akwama duugharsdug kə hənyaha fətərdəm ma dəv kə əvahaana, ma kwaratər bad tləri da ḃag nə iina. Təhalakwaha tagar kə dadda uuffa hənyaha taakiya aa ḃadləvaḃadləgga. 35 Mbakyarvad kwaha, ndzamandzəg ba ḃadlaḃadlana, adaba am sərgabi kə sarti da saas daddahənyah biya, ma da saa dəghwaasa,

ma mahuda vǣdǣ, bi sarta wiiga ghwatǣkala, bi dlakadur
ba wurra. **36** Aa da tlǣkuraabi gahragw am hǣnahaar biya.
37 Dǣginǣn ǣn tagkur naina, ǣn tagtǣr kǣ uudah badǣma,
'Ndzamandzǣg ba badlabadlana!'"

14 Tǣmmaa ba hǣng bu kǣ Hwadǣga Haarakǣssa Dzava
Hǣnyaha ard Hwadǣga Haarakǣssa Bruudi Kwal Yista, kaa
gata dǣuula viiya Yesu kǣ maalah ma zhiilakǣsuufah ard lii
tsaga adzahadzaha Musa dǣ gǣlgǣla, kiyava tsǣgaan kǣ
iitǣra. **2** Ar taakiya, "Aa bagavbi daghuvala hwadǣgga
haarakǣs biya, adǣba aa da ciyarantbi nǣ uudah kǣ uushav
biya." **3** Ma sartǣn ndza ma Bitani nǣ Yesu, za kaf ma
vǣgya Siman kwa njikǣn vǣcca, kaa saas kǣ uussiin dǣ
mǣrta wala tǣrshan reghareghaan kwa ba pir ganaan
bagava dǣ nardi, cǣbnan dǣyarǣm kǣ iin ma ghǣra. **4** Kaa
Badza ǣrvid kǣ uudahi ndzar vaakwahiina, am nǣ iitǣr
ma taatakaatǣra, "Aa badzǣvda kiyavau wallǣn tǣrshin
ǣndkwani? **5** Akwmaa vǣlavǣt nǣ iina, maa tlavkǣnatlǣg
nǣ kwaǣba bariyam kwa juujig kǣ dǣga viig palla, maa
velvtǣr kwaǣiin kǣ talagaha!" Kaa caagyi kǣ iitǣr tǣghǣr
kǣ uusiin ba vaivaiya. **6** Aiyam nǣ Yesu taa kǣ iitǣra,
"Duwamarsduugga. Am gargya kiyavauwi? Abi, dǣgit
maraw waa bagwi nǣ iina. **7** Ba kǣlaahǣnga am ba ǣmtad dǣ
talagaha. Mam naagaan am bagtǣraaǣbag kǣ hǣrǣr aandzu
ba hǣra, adǣba kaiya ǣn maay kǣlaahǣng ǣmtad dǣ kuram
biya. **8** Bagaaǣbag kǣ kǣlaa ndzǣǣaana. Daighwaadǣig nǣ
iin kǣ walla tǣrshǣn tǣ vǣghaar lakuti kǣ da hǣdǣkai kǣ
uuda. **9** Bak jiiirjiira wan tagkurtagga, badǣm vakavaki da
tagav nǣ ǣlbǣg marawǣn ma duniya, da dzamav nǣ uussǣn
kwakyarvad dǣgiti aǣaga nǣ iina." **10** Tǣhalakwaha, kaa

dagau kə Yahuda Iskariyoti pal ma mbərzah kəlawar tar
buna davak maaləh ma zhiilakəsufah kiyava vəltəru
Yesu. **11** Cinngaraba nə iitər əndkwana, kaa dlaig kə iitər
ba vaivaiya, dlaḅa ar tara kə langiya vəlgar kwaḅa. Kaa
fəgarzhafəg kə Yahud kə gata duula vəlgaana. **12** Daavala
faciya zəngwa hwadagga haarakəssa bruudi kwal yista, kaa
harra mbaklaka kə iitər bandkwa narət nə daadijahaatər
kə ḅagaan kiyava hwadaga haarakəssa dzavgaara hənyaha,
kaa ndavgarundavəg nə mbərzahaan kə Yesu taakiya,
“Vaakwar wa magha naagnəng ma kəmda ḅadləkana kə
vaki agha da zəg nəng kə haarakəssa dzavgaara hənyahi?”
13 Kaa ḅəlgantḅəlg kə iin kə mbərzahaan buwa, amaa taa kə
iitəra, “Damdəg damma hudakəssa. Am da nəghəganəghəg
kə uudan də təfuwa yuwa. Gatamarsgatəga. **14** Aandzu
kwar kə hənyah wa dəgaa nə iina, am tagar kə dadda
hənyahiin taakiya, ‘Dadda tsaga dəgit wa ndava taaki mər
nə gudi ən da zəg nai ard mbərzahar kə kaffa Hwadaga
Haarakəssa Dzavgaara Hənyahi?’ **15** Da markurdamarəg
nə iin kə maandala gud təghər kə guda sharaw kwa
ḅadlavəna mbakyarvad haarakəssiina. Am da ḅadlkiyamna
vaakwah kə dəgzəga.” **16** Kaa dagal kə mbərzahaan damma
hudakəssa, tlararatləg kə dəgitah bandkwa tagatər Yesu.
Kaa ḅadlənə kə iitər kə dəgzəga Hwadagga Haarakəssa
Dzavgaara Hənyaha. **17** Bagaa ba hwaasa, kaa saas kə Yesu
ard mbərzahaan kəlawar tar buwa da hənyahiina. **18** Ar
təghərdəgga za kaffa, kaa am Yesuwa, “Bak jiiirjiira wan
tagkurtaga, pal makuram da vəlkwavəlgə, kwa bandakwan
za kaf əmtad də kaiya.” **19** Cinngarubi nə mbərzahaan
kə əmtakəra əlbəgən biya, kaa ba ndavəg kə iitər ba da

pallapalla, “Kai nii?” **20** Ngwatərangug nə Yesu amaa, “Pal ma kuram kəlawə tar buwna, kwa kəm zəg nəmnd kaf ma kuu palla. **21** Da əmtsəg nə Zəra Uuda, bandkwa vindava təghər kə iina. Da dəga zhuwadaal kə daddkwa da vəlla Zəra Uuda! Nguləm maa yaavabi vaani.” **22** Ar təghərdəgga za kaffa, kaa kəsəgankəsəg nə Yesu kə bruudiya, tagar kə uus kə Daadamazhigəla, lahənan vəltər kə mbərzahaana, amaa, “Cauwamcauga, kwana iin nə vəghara.” **23** Təhala kwan dlaḃa, kəsant kə iin kə kuwa yuwa inabi, tagar kə uus kə Daadamazhigəla, vəltəra. Kaa həḃguhəḃəg kə iitər badəmmaatəra. **24** Aiyama taa kə iitəra, “Kwana iin nə avəzara. Avəza rəgha langiya. Kwa da dəyav dagal mbakyarvad uudah badyaka. **25** Bak jiiir wan tagkurtaga, ən maadlai da həḃḃa yuwa inabi biya, bamma daghuvali ən da həḃḃəg nai kwatlərən kə daalaan ma tləkəssa Daadamazhigəla.” **26** Bəlaraa ba nə iitər kə əngsa, təhala kwaha kaa dagal kə iitər dat Gaval kwa də Uufaha Zaituna. **27** Am Yesu taa kə mbərzahaana, “Badəmmaruw am da əmndərga am da duukwaduuga, bandkwa vindava taakiya, ‘Ən da tsəggaan kə dadda piigga, dlaḃa ar da tadagal nə tuughwaha.’ **28** “Təhala ciigar ma gətlaha, ən da dəgaa nai zəngw təghər kəskuram damma Galili.” **29** Aiyam Bitrus taa kə iina, “Aandzu ar əmndəra badəm ar duukəssa, ən da duukəs bi nai biya.” **30** Am nə Yesu taa kə Bitrus, “Bak jiiir wan tagaktaga, haniina, lakuti wiig kə ghwatəkal shəg bu ma huuda vədḃa, aghada ḃaggaan kə agajawa sərkwabi shəg həkərḃa.” **31** Kaa ba gwaigarsgwaig kə Bitrus ba vaivai taakiya, “Aandzu da tsəkwaatsəg nə uud əmtad də kəgha, ən maay da ḃala gajawa sərak bi

ba dēm biya.” Baḋəmaatər tagar band kwaha. **32** Kaa dagal kə iitər da vakavakin kwa ḋāhav də Getsemani, aiyam nə Yesu taa kə mbərzahaana, “Ndzamandzəg vaakwa. Ən dagal da dzəgwazhigəla.” **33** Kaa dagal kə iin əmtaḋ də Bitrusa, ard Yakuba, ard Yuhwana. Təhalakwaha kaa mbəkənməg nə dladən da həbbəg nə iin ba vaivaiya, dlaḋa tsəgharatsəg kə vəgha. **34** Aiyama taa kə iitəra, “Shifəgara həbbə dladə ba vaivaiya bandgi na tsəkwa-tsəgga. Ndzamadzəg vaakwa, famfəg kə hyəmiya, uufamuufəgga.” **35** Gavət ba nə iin da təvuukw həḋiikənan, kəlla kə ghunji tə haiya, Kaa dzəgwazhigəl taaki akwama ḋagaḋaga, maa kəsvaaran nə dladna. **36** Amaa, “Abba, Daada, aandzu kwar kə dəgita ḋagaḋag vakagha. Kəswaarakəssəg kə kuwa dladna. Bakəvakwaha, ḋag kə dəgiti agha naag nənga, dəgiti ən naag nai biya.” **37** Sagha ba nə iina, kaa tlətəratləg kə iin kə mbərzahaan hənahaara, amaa taa kə Bitrusa, “Bitrus, agha hənahaara? Mbats agha dzəgwanti kə fahyəmi aandzu dəga aw pall biya? **38** Famfəg kə hyəmiya, am dzəgwan kə zhigəla haik kə mbəḋəg kəsram təḋuula fəshəga. Bak jijiira, naaghantnaag nə shəḋəkwa, vəgh wa maay ndzəḋ biya.” **39** Kaa gwiya dagal kə iin da dzəgwazhigəla, gwayaars bak kwahiin kə dzəgwazhigəla. **40** Gwiyağhəra ba nə iin saassa, tlətəraa ba hənahaara mbakyarvad haar ma gyiyaatər ba vaivaiya. Pəletərvapeləg nə dəgiti ar da tagar nə iitəra. **41** Gwiya ba nə iin da vakaatər kə dəga həkərḋa, amaa taa kə iitəra, “Gwaastən am ba ndzəggaan hənahaar am ḋəya kudəgga? Atlanama! Wa ḋagaḋag sarta kwada vəlav Zəra Uud damma ḋəv kə yaa dadda haipaha. **42**

Ciyamciiga, jiiyam dagala! Wa səghəvsəg daddakwa da vɛla kaiya!” **43** Ba ndzəggaan Yesu ba taa ghaiya, kaa sagau kə Yahud pal ma mbərzahaan kəlawə tar buwna, sarəv əmtad də uudah ba dyaka də katsakarah ard zadah vakaatəra, ɓəlarətərit nə maalah ma zhiilakəsufaha, ard lii tsaga adzəhadzaha Muusa, ard tləvuukwaha. **44** Tagatəratag nə Yahud kə ɗuuli da vɛləg nə iin kə Yesu, amaa, “Daddakwa ən da bərhug naiya, iin nə uud nə iina. Viyamətviiga, langamlanga, həkyamnahəkyig ba marawa.” **45** Bad dagauwa Yahud wah da vak Yesu, amaa taa kə iina, “Dadda tsagadəgit!” Kaa bərhugaan kə iina. **46** Kaa viigətviig kə uudaheen kə Yesu, ar həkinan ba marawa. **47** Kaa təddatədəg nə pal ma mbərzaha Yesu kwandza ghacəga təvəgh kə iina, kə katsakaraana, ghudarda kə hyəmi kə kwatənəh maala zhiilakəsufə. **48** Am Yesu taa kə iitəra, “Amaa sagal də katsakarah ard zadah sa viiya kai bandgi ən dadda zaa ɗuula?” **49** Ba kəlahənga ən ba əmtaad də kuram ma gaagazaiya vəgya Daadamazhigəl ən tsagadigita, viiyamkwa biya. Barari righəvant nə dəgiti vindava ma kakaɗa Daadamazhigəla.” **50** Təhalakwaha badəm mbərzahaan ɗuwarəsɗuga, əmndraraəmndrəga. **51** Ndza məng nə daala zəriin gata Yesu təhala, maay nə səɗav tə vəghaan biya, ba nuura kalti. Naha viiyarviig nə uudaha, **52** Kaa ɗugarəsɗug kə səɗavan ma dəvaatəra, kaa əmdəradagal bad suuha. **53** Kaa lanngaan kə iitər kə Yesu da vəgya maal batingting ma zhiilakəsufə, kaa dzəhvətdzəhəg kə maalah ma zhiilakəsufaha, ard tləvuukwaha, ard lii tsaga adzəhadzaha Musa da vaakwahiina. **54** Kaa gatəgaan kə Bitrus kə Yesu təhal

təhala, ba bətky tagwavaatəra. Gatəgharsgatəg ba tangw damma huda gaagazaiya vəgya zhillakəsüuf ba tingtinga. Cəhura kə iin əmtad də lii uuffa hənyaha, diira kaara.

55 Gatargatəg nə maalaha ma zhillakəsüufaha ard gyida maalah badəm kə dəgiti maraa da tləkəna nə iitər kə shiid təghər kə Yesu taakiya, bəgaḃag kə haipa kiyava tsəgaan kə iitəra, bakəvakwaha, viiyarəti də haip biya. **56** Ghwadararsghwadəg nə uudah ba dyak kə fiid kə Yesu, bakəvakwaha ndzaabi ghaiyatər tə dəgit pal biya. **57** Təhalakwaha kaa gwiya ciig kə kyələm uudaha, ar ghwudars kə fiid kə Yesu taakiya, **58** “Cinngamndacinng tagadatag taakiya, ‘Ən dlagnadlag kə vəgya Daadamazhigələn kwa ndərarən nə uudaha, ən ndərant kwatlərən bamma həng həkərda, kwa ndərg uud biya.” **59** Bakəvakwah əlbəgahaatər ndzaabi tə dəgit pal biya. **60** Kaa ciig kə maal batinting ma zhillakəsüufah ghacan mataatakaatəra, kaa ndavəgarundavəg kə iin kə Yesu, amaa, “Agha maay də əlbəg biya? Əlbəgahaan aa tagav təghər kəskəgh nəm?” **61** Bakəvakwaha mbəḃabi nə Yesu kə ghaiyan biya, ndza kə iin ba dəwa. Kaa gwiya ndavgarundavəg kə maal batingting ma zhillakəsüuf taakiya, “Kəgh haa nə Kəristi, Zəra Daddakwa də barkna?” **62** Ngwangw nə Yesu taakiya, “Aana ba kaiya. Am da nəghanəghəg kə Zəra Uuda ndzəgan tə dəvaa kaffa Daadamazhigəl əmkyadaka, dlaḃa da saay ma akumba zhigəla.” **63** Kaa tahnatahəg kə maal batingting ma zhillakəsüuf kə səḃavahaana, amaa, “Kwar kə shiid dlaḃ wa kiyam naag nə miyami? **64** Cinngamacing dlaḃa ghərararu kə badza ḃaaga Daadamazhigəl aa tag nə iina!

Auwam nə urami?” Kaa ghudgardaghud nə uudahi ndzar
 vaakwahiin badəm kə shariya taakiya aa tsəvatsəgga. **65**
 Kaa fəgarzhafəg nə kyaləmah kə tafgarəv ashavaiya, ar
 mbuusaaraka kə gyiya, dlaḃa ar dlagharaa kə tsəgga, am
 nə iitər taa kə iina, “Tagga kə daddakwa tsakəgha!” Lii
 uuffa wakyagh dlaḃa ndakwani kaa kalgaan kə iitəra.
66 Ndza mangyila gaagazaiya hənyaha nə Bitrusa, kaa
 sagau kə dəghwiin pal ma kwatnaha maal batingting
 ma zhiilakəsuf da vaakwahiina. **67** Nəgha ba nə iin
 kə Bitrus dīira kaara, kaa vazəgaan kə iin ba marawa,
 amaa taa kə iina, “Kəgh ndakwi agha əmtad də Yesu
 zhillā Nazaret!” **68** Kaa ḃalla gajau kə Bitrusa, amaa, “Ən
 sərgabi var kə dəgiti agha tag nəng biya. Nəghanaakabi
 ba lingiling biya!” Tagada ba nə iin kə kwaha, Kaa ciya
 dagal kə iin damma bərcama hənyahiina, kaa wiig kə
 ghwatkala təhala kwaha. **69** Gwiiya nəgha ba nə dəghwən
 kə Bitrus vaakwaha, kaa tagatərtag kə iin kə lii ghacəga
 vaakwahiina, “Kwan ndakwani pal ghəravaan ma iitəra.”
70 Kaa gwiiya ḃalla gajau kə Bitrus dlaḃa. Təhala zəlam
 hədiikənana, aiyam lii ghacəga təvəgh kə Bitrus taa kə
 iina, “Bak jiijiira agha pal nəng yan miitəra. Adaba agha
 zhiil Galili nə ghəravagha.” **71** Kaa fəgarzhafəg kə Bitrus
 ḃaava ghəraana, dlaḃa kaa tlafa ghəran baz ndaha wadəg
 təvukwatər taakiya. “Ən sərgai var kə uudanən am tag nə
 uuram kə əlbəg təghərən biya.” **72** Batwatswatsəra kaa
 wiig kə ghwatəkala kə dəga buwa. Kaa dzamnadzaməg nə
 Bitrus kə əlbəgi taghar nə Yesu taakiya, “Lakwti wiig nə
 ghwatəkala shig buwa, agha da ḃalləgaan kə agajauwa

særkwabi shig həkərd biya.” Dzamghana ba nə iin kwan
kə əlbəga. Kaa bəlaru kə iin kə tuuga.

15 Dlakadur bawura, kaa diya sawari kə maalaha zhiil
kəsauufaha, ard tləvuukwah ard lii tsaga adzahadzaha
Musa, ard dzahava lii ma gyid bəfəmma. Kaa
ngwadənanɡwadəg kə iitər kə Yesu, ar langda da təvuukwa
Bilatusa, ar fardəm ma dəva. **2** Kaa ndavgaruundavəg
nə Bilatus kə Yesu taakiya, “Kəgh tləkəssa Yahudaha?”
Ngwugharangug Yesu amaa, “Aana, bandkwa tagəda
nənga.” **3** Kaa ghwadgarəva əlbəgah ba dyak nə maalaha
zhiila kəsauufaha. **4** Kaa gwiya ndavgarundavəg nə Bilatus
taakiya, “Agha maay mbəda ghai biya? Cinng kə dəgitahi
ar tag nə iitər təghər kəskəgh ba dyaka.” **5** Gwastəna,
mbədabi Yesu kə ghaiyan biya, kwana vəlgharvələg kə
Bilatus kə dəga jappər. **6** Dəgiti nət tləkəs kə bəgaan
sarta hwadaga iin taakiya, bəlarə kə uud palla kwa ghalga
nə uudah sagal ma guda bərfina. **7** Məng nə uuda nə
iin dāagaan Barabbas kwa bəlaavdəm ma guda bərfina,
əmtad də lii dzagwara dlagwam kwa tsara uuda ma
sartən ciyit nə dlagwaməna. **8** Kaa sagau kə dzahava
dlamakəlaaw da ghala Bilatus maa bəgtərə kə dəgiti nət
nə iina kə bəgaana. **9** Ngwatərangug nə Bilatus amaa,
“Am naagaan ən bəlkurnəs kə tləkəssa Yahudaha?” **10**
Adaba nəghaakanəghəg nə Bilatus taakiya, ba shiləg
wa fatərə maalah zhiilakəsauufah kə vəlla Yesu damma
dəvaana **11** Maalaha zhiilakəsauufah wa shaharant uudah
kə taakiya aa bəlkəməndarsbələg nə uud kə Barabaas
təghər kə Yesu. **12** Kaa ndavtərundavəg nə Bilatus taakiya,
“Au kaci wanda bəg nai də kwam dāag nə uuram də

tløkæssa Yahudahni?” **13** Ar dæyaru kə iitər kə cau ar taakiya, “Aa hərtəvəthərtəgga!” **14** Aiyam nə Bilatus taa kə iitəra, “Mbakyauwi? Au nə haipaani?” Ar gwiya dzəgant kə kungy ar taakiya, “Aa hərtəvəthərtəgga!” **15** Naagaan tsau nə Bilatus həngtərna kə ərvīdmahudāatəra, bəltərnəs kə Barabaas. Təhalakwa fəgharaa nə iin kə uudah kə dlaghgaru kiiḅ kə Yesu, kaa vəltər kə iin kiyava hərtəgga. **16** Kaa dadəg nə tlaujah kə Yesu damma gaagazaiya vəgya gumna. Ar dzahant kə tlaujah badəmma. **17** Ar tsəgwardəm kə sədav kyang hulfa dəga tləkəssaha, dlaḅa ar ḅagara kə dzakwa takka, ar fardəm ma ghəra. **18** Ar farzha kə tagar uus taakiya, “Kəm ma barkagh tləkəssa Yahudaha!” **19** Kaa kalgaan kə iitər də zad ma ghəra, ar tafarəva kə ashavaiya. Təhalakwaha ar kəlla kə ghunj təvuukwana am nə iitəra ar fəgaaradfəga. **20** Ghyəngara ba nə iitər kə nenegaana, ar səfarda kə sədava tləksəna, ar tsagwdəm ma sədavahaana. Təhalakwaha ar langda dagal da gyəmal kiyava hərtəgaana. **21** Ar təghərdəga dagala, kaa nəghəganəghəg kə iitər kə uuda nə iin ghwudadagal, kwa dāhav də Siman, zhiila Sayirina, daddaatər kə Alekzanda ard Rufus, saas ma gədzər kəssa, ar faraa bad ndzəd kə kəssa tlaḅa hərtə Yesu. **22** Ar langda kə Yesu da vakavakiin kwa dāhav də Golgata, (dəgiti tuuk vakai nə iina “Vakka kuwa ghəra”). **23** Vəlarar vaakwahiin nə iitər kə yuwa innabi laḅalaḅan də mur, luwa kə həḅgaana. **24** Ar hərtətta. Ar tagwna dlaḅ kə sədavahaan ma taatakaatəra, kaa tsa tsats kə iitər təghər kiyava vaza dəgiti aa tləkəna aandzu waratəra. **25** Hərtarət ma sarta vaslambadā dlakadura. **26** Ar vinda tə tlaḅa

hærtæg kə əlbəgi ghwudararva nə iitər taakiya, “TLƏKƏSSA YAHUDAHA.” 27 Ar hærtət kə gəlah buwa əmtəd də iina, pal tə dəvaa kaffaana, pal dlaḅ tə dəvaa ghyabbaana. [28 Kwan iin nə righəgga tlayangər kwa tagaa taakiya, “Kədlavəna ma lii haipaha.”] 29 Uudahi ghudadagal ar tagar əlbəga nenega, ar gajaga ghər ar taakiya, “Caa! Kəghi agha dlagənadlag kə vəgya Daadamazhigəla, dlaḅa agha da gwiya ndərant bamma həng həkərda, 30 katəg ci kə ghəragha, agha sii bi dlaḅ tə tlaḅa hærtæg biya!” 31 Bandkwah dlaḅ nə maalah ma zhiilakəsauufah ard lii tsaga adzəhadzaha Musa, kaa nenegaan kə iitər ma taatakaatər ar taakiya, “Katəghankatæg kə kyaləma, pilgharvaapiləg kata ghəraana! 32 Aa sasii ci ndan Kəristi tləkəssa Isra'ilən ndakwan tə tlaḅa hærtəgəna, kiyava nəghəganəghəg kəskəmənd kəm fədghərətə!” Baz gəlahən hærtavət əmtəd də iinən ndakwani kaa taa əlbəgahi ghwadghwad kə iitər tə iina. 33 Bad vacci təghəra, kaa hədgarduhədəg nə gurtl kə lard badəma, tangw damma həkərda hwassa. 34 Təhalakwaha, sarta həkərda hwaasa, kaa dzəgantdzəg nə Yesu kə kuungy bad halavuwa ndzədaan, amaa, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Iin taakiya, “Daadamazhigəl Daadamazhigəla, agha fiikwada daḅawi?” 35 Cinngara ba nə lii ghaciga vaakwahiin kwaha, aiyam nə iitəra, “Wai nə iin daa tlayang Iliya.” 36 Kaa əmdərəg kə palləraatəra, rəmda kə abarabar də yuwa inabi kwarekreka tə zadda, vələr kə Yesu kiyava həḅḅəga, aiyama, “Vazyamvazəg ndana! Mbatak da sagau nə tlayang Iliya da sii də vakaiya.” 37 Kaa dzəgantdzəg Yesu kə kungy bad halavuwa ndzədaana, təhalakwaha, kaa diya shifəgga

halavuuwana, əmtsana. **38** Kaa təhgəmtəhəg kə bəlyabəlyə Vəgya Daadamaazhigəl hutsəg buwa ciigət ma ghəraan tangw damma suhwaana. **39** Nəgha ban nə tlauijin ndza ghaciga təvuukwa Yesu kə dūuli əmtsa nə iina, aiyama, “Ba pakat uudanən Zəra Daadamazhigəla!” **40** Kyalma ənghwasaha, ghaccara ba ndzadfa ar vazəggaana. Ma iitəra mənəg Maryam Magadala, ard Maryam babba Yakub kudərkudəra ard Isuvuwa, ard Salomi. **41** Gatarars ciigət sagat ma Galili nə ənghwasahaan ar ba məlgaruməlga. Dləba bədyak nə kyaləma ənghwasah kwa darət əmtad də iin ma Wurshalim ndakwi ndzar ba vaakwaha. **42** Dəm ba faciya hwaasa, kaa bədlav kə uudaha, adaba dlakaduraan Faciya Ngiiga. **43** Kaa sagal kə uuda nə iin ma Arimatiya daagaan Isuvuwa. Pall ma gyidya lii maalmala nə iina, dləba fəvaarafəga, kwa pakka saaya tləkkəssəra Daadamazhigəla. Shughanashug kə gyi da vak Bilatus, da ghala ma vəlvar nə tləwa vəgha Yesu. **44** Cinngaha ba nə Bilatus taakiya əmtsaəmtsəg nə Yesu, vəlgharvələg kə dəga ajappəra. Dahant kə iin kə maala tlauijin ndavaru taakiya bak jiiirjiira ha əmtsaəmtsəg nə Yesu. **45** Cinngaha ba nə iin vak maala tlauijin taakiya band kwaha, kaa vəlvar kə iin kə Isuvu kə tləwa vəgha Yesu. **46** Kaa səgwdaasəgw nə Isuvu kə kəlpakana, səddi kə iin kə tləwa Yesu tə tlaḃa hərtəgga, fadant ma kəlpakana, fədəm kə iin ma gətl kwa kwadava ma kura. Təhala kwaha, hutambardi kə akura hədardu kə iin kə ghaiyan də vakaiya. **47** Nəghəranəghəg nə Maryamu Magadala ard Maryamu babba Isuvu kə vakavaki fava də tləwa vəgha Yesu.

16 Dal ba faciya ngiigga, kaa sɛgwasɛgw kɛ Maryam Magadala, ard Maryam babba Yakub, ard Salomi kɛ tɛrshan kiyava dzuupɛg tɛ tlɔwa Yesu. **2** Davala faciya zɛngw ma maaka, kaa dagal kɛ iitɛr damma gɛtlah ba dlakaduur wur kɛssa. **3** Tɛghɛrdɛgga dagala, am nɛ iitɛr mataatakaatɛra, “War wada tlɛkkiyamarwatlɛg kɛ akuriin tuuk kɛ ghaiya gɛtli?” **4** Daragha ba nɛ iitɛr da vaakwahiina, dzɛgarant ba nɛ iitɛr kɛ ghɛraatɛra, kaa nɛghɛganɛgh kɛ iitɛr mbats tlɛgavarwatlɛg nɛ akuriin dagala. Akuriin ndza maanda. **5** Daragha ba nɛ iitɛr damma gɛtliina, kaa nɛghɛganɛghɛg kɛ iitɛr kɛ daala zɛr tsagwatsagwan ma sɛdav madɛkwa cɛhurga tɛ ghyaba dɛvaakaffa, kaa gɛdzɛgɛtgɛdzɛg kɛ iitɛra. **6** Am daala zɛrɛn taa kɛ iitɛra, “Bagambi kɛ ajappɛr biya. Am gata Yesu uuda nazare kwa hɛrtavɛtɛna? Abi, ciyitciiga. Maay vaakwan biya. Wan vakavaki hɛngavna nɛ iina. **7** Damdɛga, am tagar kɛ mbɛrzahaana, ard Bitrus, taakiya da dɛga nɛ iin tɛghɛr kɛ iitɛr damma Galili, ar da nɛghɛga vaakwah nɛ iitɛr bandkwa tagatɛr nɛ iina.” **8** Kaa ɛmndɛra saggal kɛ ɛnghwasahahaana, ar ɛa jappɛr dlaɛa tɛg nɛ vɛghatɛra. Tagararbi aandzu ndɛwar kɛ ɛlbɛg biya, adaba gɛdzarɛtgɛdzɛgga. [**9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Ciyit ba nɛ Yesu ma gɛtlah dlakadur ba wur davala faciya zɛngw ma maaka, marda kɛ ghɛraan ba zɛngw vak Maryamu Magadala, kwa lagwgharda nɛ iin kɛ shatanah uudiif ma vɛghaana. **10** Kaa daas kɛ iin tagtɛr kɛ uudahi ndzar ɛmtad ba bawur dɛ iina, lii taa dzɛgwagha ar tuuga. **11** Cinngaraba nɛ iitɛr taakiya dɛ shifɛg nɛ Yesu, dlaɛa nɛghghanɛghɛg

nə Maryama kə iina, fardghərət biya. **12** Təhalakwaha, kaa mbədvəghambədfəg nə ndzəgana vəgha Yesu, kaa mardamarəg kə ghəraan vak mbərzah buwa masarta kwa ndzar tə duula dagal damma gədzərkəsə. **13** Kaa gwiyaadaas kə lii buna ar tagar kə kyalmaha, bakəvakwaha larwaləg kə fadəghər tə əlbəgiina. **14** Təhalakwaha, kaa mardamarəg nə Yesu kə ghəran vak kəlawə təmkikən ma sarta kwa ndzar za kaffa. Kaa cagtəraacag kə iin kə gyi təghər kə maira fadghəraatəra ard dəkdəka ghəraatəra, adaba fadghərətbi də lii nəgharanəghəg təhala ciigaan biya. **15** Amaa taa kə iitər dlaḃa, “Dəmdəg damma duni bədfəmma, tagəmtərtag kə əlbəg maraw kə uudah dəshiga. **16** Bədfəm daddakwa fadghərətəfəga, dlaḃa ḃagvara nə tsuufəgga, da tləkkənətləg kə katəgga. Bədfəm daddakwa fadghərət biya da vələvtər dlaḃa. **17** Wan nə dəgiti da ḃag lii gata kaiya kiyava marra fadəghərətəra. Ar da lagwan kə shatanah ma ḃaagara, ar da tagaan dlaḃa kə əlbəg də daala ghaiyaha. **18** Ar da kəssəggaan kə ghəvalah də dəvahaatəra. Ma həḃaruhəḃəg kə gurra, maay nə dəgiti da ḃagtər nə iin biya. Ar da fəgaan dlaḃa kə dəvahaatər tə lii yangbiya, ar da mbəgga.” **19** Təhala kwa tagatəra nə Yaazhigəl Yesu kə kwanən kə əlbəga, kaa kəsvəntkəsəg dəvdət damma ghərazhigəla, ndza kə iin tə dəvaa kaffa Daadamazhigəla. **20** Kaa dagal kə mbərzahaana, kaa taa əlbəg maraw kə iitər aandzu takwara. Bəgaḃag nə Yaazhigəl kə tlər əmtəḃ də iitəra, dlaḃa mara jiira əlbəgahatər tədvad dəgaha sərgah kwa vəlla jappər fatəraa nə iin kə ḃaggaan əmtəḃ də əlbəgahiina.]

1 Corinthians

1 Bulus wa dāhavant kiyava nэг кə зər бəлга Yesu Kəristi də naaga Daadamazhigəl, ard zəraabamiyam sastanis. **2** Da vak uudaha Daadamazhigəl kwar ma kurinti, ard da vak lii dāhavtərant кə gata Kəristi Yesu, əmtad də lii aandzu ta kwara kwar dzugazhəgəla ma dāaga yesu tləkatəga yaazhigəlamiyama, baz yaazhəgilatəra ard kəmyam badəmma. **3** Hərərра ard gabər vak Daadamazhigəl Daadamiyam ard Yaazhigəl Yesu Kəristi da vakaruwa. **4** Ən tagar uus кə Daadamazhigəl ba кəla həng kwakyarvad kuurama, adabad hərər vəlakur nə iin tədvad Yesu Kəristi. **5** Adaba tədvad iina, vəlakurvələg nə uud кə hyahhər aandzu takwar кə gyaba, tədəvad taa ghaiya ard səgasərgər badəmma. **6** Bandkwa haiyavant nə shiidamnd təghər Kəristi mataatakaruwa. **7** Mbakyarvad kwaha maay nə dəgiti vəlakurbi nə Daadamazhigəl tədvad shəkwan biya, bandkwam fa gyi nə uuram am paka saaya Yaazhigəlamiyam Yesu Kəristi. **8** Da fəkurnaafəg nə Yaazhigəl кə ndzəda tangw dat ghaala shifəgaruwa, adaba am da nal кə lii maay də haip ma sartən da saay nə Yaazhigəl Kəristi. **9** Daadamazhigəl kwa dāahakurət da bə hudir əmtad də Zəran Yesu Kəristi Yaazhgəlamiyama, uuda jiirjiir nə iina. **10** Ən ghaalakuram zaarabahara, mbakyarvad dāaga Yaazhigəl Yesu Kəristi, haiyamanthaig də zaraabaharuwa, aandz maay nə tagwazhatagwazh ma taatakaru biya, am dzant кə ghəraru vak palla, dzamaghəraru ndakwi vak palla. **11** Zaraabahara, adaba taghwatag nə lii ma hənyaha kuluwi taakiya, məng nə mbadəghai ma taatakaruwa. **12** Dəgiti ən tlətləg

nai, iin taakiya, ma kwararuwa taa dagaan shahha,
 kwan taakiya, “Ən daga Bulus naiya,” kwan taakiya,
 “Ən daga Afulus naiya,” kwan taakiya “Ən daga Kefasa,”
 kwan dlaɓa taakiya, “Ən daga Kəristi naiya 13 Mbats
 tagwavəmtagw nə tləkatəg shahshaha? Əmtsəəmtsəg
 Bulus tə tlaɓa hərtəg kwakyarvad kuurama? Nii ɓaga
 kuura də ɗaaga Bulus ha nə-uud kə tsufəgi? 14 Ən tagar
 uus kə Daadamazhigəl ɓaganarai aandzu war makuuram
 kə tsufəg biya, ba kiribus ard gayus. 15 Mbakyarvad
 kwaha maiy watag da tag takiya ɓagakuura də ɗaagar
 nə uud kə tsuufəg biya. 16 Dzamanadzaməga ɓaganara
 ɓag dlab kə yaha istafanus kə tsuufəga, ma juujəg ba
 kə yaha Istafanusa maay nə uudahii tlər ɓagantəra naiy
 biya. 17 ɓələkutbi nə yesu mbakyarvad tsuufəg biya,
 ɓələkut mbakyarvad taa əlbəg marawa, dlab də dabariya
 uuda dəg shig biya. Adaba aada pəlwai nə nəghəgga
 ndangngəra əmtsəga yesu tə tlaɓa hərtəg biya. 18 Əlbəga
 hərtəga, əlbəga ghwad nə iin vak lii gata duula əmtsəga,
 adaba vaka miyamən katakiyamətkaṭəg nə uudna, əlbəga
 kaṭəga ndzəɗa Daadamazhigəla. 19 Adaba viinda viindan
 taakiya, “Ənda badzəgaan kə dabariya lii taaki ar məng
 də dabariya.” 20 Aitsa mər nə lii də dabariyəni? Ar mər
 nə lii taakiya ar tsaga adzahadzahi? Ar mər nə lii taakiya
 ar sərgasərg kə dəgitah baɗəmni? Mbats maradai nə
 Daadamazhigəl taakiya, dyəmdyəma lii də dabariya kwan
 kə duniya ba dlagər nə iina. (aiōn g165) 21 Adaba ma tag nə
 dabariya Daadamazhigəla, uudaha duniya ar sərgai kə
 Daadamazhigəl tədvaḍ dabariya biya. Dlakulvakwaha,
 dzəghakakadzərg nə Daadamazhigəl kə lii da kaṭəg nə

iin kwa fardəghərtfəg tə iin tədvað taa əlbəg marawa kwa ma zharg nə uud maay nə tlərani. **22** Yahudaha ar na ma marvətərdan nə dəga sərga, helenaha dlabā ar gata sərga dabariya. **23** Kəm taa əlbəg marawa tləkatəga kwa əmtsən tə tlabā hərtəga kwa nal kə dūula mbəðəg kə yahudaha, dlabā dəga dlagər vak lii ar yahudah biya. **24** Ndzəðā ard dabariya Daadamazhigəl nə tləkatəg da vak lii ar yahudaha ard kwa yahudah biya, **25** Adabā dəgiti ma zharga nə uud mandki dlagər wa bəga nə Daadamazhigəla, juujig kə dabariya uuda, dəgiti ma tlatləg nə uud hətsalhətsəg nə Daadamazhigəla juujig nə iin kə ndzəð uud bəðəmma, **26** Dzamamnadzaməg kə ndzəganaru ma sartən dāhakurt nə Daadamazhigəla, ba kyəkwha ma kuuram nə lii də dyəmdyəma ma zharəg nə uudaha, bakyəkwha dlab makuuram nə lii həkya kwarəg dyaka, bakyəkwha nə zarha lii dyadyaka. **27** Kəsghaakəkəsəg nə Daadamazhigəl kə dəgiti tlatləg nə uud taakiya dlagəra, adaba tsətəra kə zhirw kə lii də dabariya duniya, kəsghaka kəsəg nə Daadamazhigəl kə dəgiti zharg nə uudah mandki hətsalhətsəg nə iina, adaba tsətəra ku zhiruw kə lii də ndzəðā. **28** Dəgiti kəsghant nə uud mandki maay də ndangbiya, aandzu maay tləraniya, aandzu kwa maay nə dəgiti tukvakaibiya, iin wa bəg nə Daadamazhigəl kə tlər dəvakai kiyava dlagnan kə dəgiti zharg nə uud mandki məng tlərana. **29** Bagaðag nə Daadamazhigəl kwanahaan bəðəmma haik naaghər kə uudaha dəgshiga təvuukwa Daadamazhigəla. **30** Daadamazhigəl wa fafəg kwa namal nə uuram kə dəga tləkatəg yesu, Daadamazhigəl dlab wa haighant haig kə

tləkatəga nal kə dabariyamiyama. Tləyamkəna tədvd
iin nə miyam kə jira Daadamazhigəla ard katəgana. **31**
Mbakyarvad kwaha, band kwa viindviidan ma kakadā
Daadamazhigəl taaki, “Badəm dadda kwa tsa kusgha aa
ḡag bat yaazhigəla.”

2 Ma sarta kwa danəvnai da vakaru da tagakur əlbəga
Daadamazhigələn zaraabahaara, tagankur bi nai də
sərgasərgəra ard markura dabari biya. **2** Adaba ngudənant
ngudəg ma ərvədmahuddar taakiya, ma sartən ən da
ndzəga nai əmtad də kuuramna, ən da maay tsagkur
aandzu ndau biya, ba əlbəg təghər kə yesu tləkatəga, kwa
hərtavət hərtəga. **3** Sagawar ba zəngw da vakaruuwa ən
maay ndzəd biya, təg nə vəghara mbakyavad dladlawura.
4 Əlbəgara ard əlbəg marawa dzavəmbi nə iin də
pattakurama ma markuura dyəmdyəmər biya, bamma
aa ndzəvəm də ndzədə shidkwa caccuwanacaccuwana,
5 Adaba haik fadghər kəskuuram tə dabariya uudaha,
bamma tə ndzədə Daadamazhigəla. **6** Bakəvakwaha
kəm taa əlbəg də dabari kə lii ghubarara ghbarg ma
fadghəratəra, iin wa dabariya hulfakwan kə zaman
biya, dlaḡa də dəga hulfa lii kwara kwan kə zaman
kwa da məng ghaala kwargatər biya. (aiōn g165) **7**
Kəm taa əlbəga dabariya Daadamazhigəl shəḡashəḡan,
dabaritan kwa ndza shəḡashəḡan ba wura, iin dabariya
Daadamazhigəl kwa fa nə iin ba wurwura lakwti kə
fazha duniya adaba fəkiyamara nə uuda. (aiōn g165) **8**
Ma lii kwara zaman ndakwana maay wa da nəghəgaka
nəghəg kə dabariyan biya, akwama nəgharaaka nə
iitəra, maa hərtarət bi kə yaazhəgəl əmkyadyək biya.

(aiōn g165) **9** Band kwa viindaviindan taakiya, “Baḏēm nē dēgiti fatēra nē Daadamazhigēl kē lii waig nē iina maay nēghanēghēg biya, maay nē daadakwa tapghani tapēg kē cēngacēng biya, dlaḡa maay nē daadakwa tapghana kē dzamaghēr tēghēr biya. **10** Marakiyamnda marēg nē Daadamazhigēl kē kwanahaan kē dēgitah tēdvad shidkwan cacuwana cacuwana, adaba shidkwa cacuwana cacuwanan wa gata shiga dēgita, baz dēgaha Daadamazhigēl kwa dēmḏēm kē nēghēgaka nēghēga. **11** War wa sērgasērg kē dēgiti ma ērvidmahuda uudan ma maay ba iin dē ghēranbiyi? Bandkwah dlaḡa, maay wa nēghēgakanēghēg kē dzamaghēra Daadamazhigēl biya bama iin dē ghēraana. **12** Cauwamnda shidkwa duunibi nēmnd biya, cauwamnda shikwa cacuwana cacuwana vak Daadamazhigēla, kiyava nēghēgakanēghēg kēskēmnd kē dēgitahi vēlakēmnd ba gyagyaana. **13** Kēm tagkur kwanaahaan kē dēgitaha, dē ēlbēgahi tsagav dē dabariya uudbiya, kēm tag dē shidkwa caccuwanacaccuwana, tēdvad taa dēgahaa shidkwa cacuwanacacuwan kē lii dēgaha shidkwa caccuwanacaccuwana. **14** Daddakwa shidkwa Daadamazhigēlbi wa ḡa tlēr dēvakai biya, maay cauwa dēgaha shidkwa caccuwanacaccuwana Daadamazhigēli, adaba dlagēr wahiin vakana, da nēghēgaaka biya, adaba nēghvaka tēdvad shidkwa Daadamazhigēl nē dēgitaha, **15** Daddakwa shidkwa Daadamazhigēl wa ḡa tlēr dē iina, tlatlēna tlatlēg kē dēgitaha baḏēmma, maay wa tsagarnēstsag biya. **16** “Warwa sērga sērgasērg kē dzamaghēra yaazhigēl kwa da

tsagarutsagi?” Dzaghamaramiiyam kaskamyama daga tlakataga.

3 Zaaabahara, en tagkur da bi nai ka albag band kwa en tagtar nai ka lii da shidkwa Daadamazhigal biya, bamma band uudaha duniya, band zarhah vuunj ma gata tlakataga, **2** Galankur galag nai da ghwaya watla, da kaffi kwa dak dak biya adaba tlamalbi ka zaa kaffi dak dak biya, bakovakwaha tlamalbiya. **3** Adaba gwastana am ba dlab ba dagiti naag na vaghagha, akwama am ba dlab ba shalgakava, am uushava da zaaabaharuwa, mbats am ba dlab ba dagiti naag na vaghagha biya, adaba am ba tarahi naag na vaghagha. **4** Mbakyarvad kwaha akwama tagatag na uudan taaki, “En daga Bulus naiy amaa,” kwatlarn dla6 taaki, “En daga Afullus amaa,” mbats lera vaghag wam marg na uuram biya? **5** War na Afullusini? War na Bulusi? Mbats ba lii ba ler kalti biya, kwa famdaghart na uuram tadvad iiterya, ma kwaraatera bad hulfa leri aa vlgar na yaazhigalan biya? **6** Riyanariig naiya, padghar yu na Afullusa, ba Daadamazhigal wa da fagara ghubarg ka dagiti aa riiva riiga. **7** Mbakyarvad kwaha daddakwa riiga da riiga, ard daddakwa padghar yuwa maay na dagiti tuuk vakai na iiter biya, bamma Daadamazhigal pall kwa faghara ghubarag ka dagiti aariivana. **8** Dadda riiga, ard dadda kwa padghar yuwa ba leraater palla, adaba ma kwaraatera da tlakanatlag ka dagshiga leraana. **9** Adaba kam tsahwahaha ba lera Daadamazhigal nemnda, kuurama am guuha Daadamazhigala dla6a ndergaana. **10** Tadvad hererra Daadamazhigal kwa vlgghwa na iina, fanarzhafag ka nderg band daddakwa dyagh ka nderga,

kwatlørn dlaḃa ndərg təghəraana. Barari kə dadda ndərg fa hyəmiya tə hulfə ndəgi kwa da fəgara nə iin təghəra.

11 Adaba maay nə dadda kwa da fəgaraa kwatlər kə ndər shah kwa juujig kwa fəvanən biya, kwa iin nə Yesu Tləkatəga. **12** Akwama ndərandərg nə uudan da təghər kwa favarzhan də adawanna, aandzu ma agwallela ma də akurahi kwa ndanga, ma də dakara ma də kazhakwa aandzu də ghuuva, **13** Da nəghəva nəghəga nə tləra aandzu kwar kə dadda ndərga, da marazha sagal daghuvalana, adaba da marava də kara aandzu tləra wara, dlaḃa kaar wa da sərə tləri ḃaga nə uudana. **14** Akwama ngərdətbi nə ndərgən favara dat ghər kwa favarzhanən biya, daddakwa ḃaga kwan kə ndərga da tləkənatləg kə dəgshigaana. **15** Akwama ngərdət ngərdəg nə tləriina, daddakwa ndərgiina da huḃəgan kə dladə aandzu ba da tləkənatləg kə katəga, band daddakwa dəgal matataka kaara. **16** Mbats amm sərgai taaki am guda Daadamazhigəl nə uuram biya, dlabə shidkwa Daadamazhigəl wa ndzəga makuuram biya? **17** Badəm nə daddakwa badzəda guda Daadamazhigəla, da badzəgaan dlab nə Daadamazhigəl kə iina adaba guda Daadamazhigəla cacuwana cacuwanan nə iina, dlabə kuuram nə gudiina. **18** Aa valdabi nə uudan kə ghərani, akwama tlətləgaan nə uudan ma ghəran taaki dadda dabari nə iin hulkwa dəvakai nə duniya, aa nədal nəg kə ghəran band dlagə mbakyarvad nal kə dadda dyəmdyəma.

(aiōn g165) **19** Adaba dyəmdyəma kwan kə duniya dlagər vak Daadamazhigəla, mbakyarvad viinda viindan taakiya, “viigan kə lii də dabariya baz dyəmdyəmatəra.” **20** Viindaviindan dlab ma kakkadə Daadamazhigəl taakiya,

“Sərgasərga nə yaazhəgəl kə dzamaghəra yaa daddaha kwad dabariya taaki maay nə tləraani.” **21** Mbakyarvad kwaha aa tsibi nə uudan kə kushəgh də uud biya, adaba badəm nə ba dəgaruwa. **22** Aandzu Bulusa ma Afullusa ma Kəfasa ma duniya ma shifəga ma əmtsəga ma dəgitahi ndakwana aandzu kwa da təvuukwa badəm ba dəgaruu nə iina. **23** Adaba am dəga tləkatəg nə uurama, dlaḡa tləkatəga dəga Daadamazhigəla,

4 Da sərəkəmda ka ənkwan nə uud kəm lii ḡatləra yaazhəgəla, kwavəlatər nə Daadamazhigəl kə langyi sərga jiirahan kwa shiḡashiḡanna, **2** Adabad kwaha baraari kə lii həkya langyi ar nal kə uudaha jirjiira **3** Dəgit dyək bi vakar ma ba kuuram wam da fəshakaiya, aandzu mada fəshakai nə uud mat zharga ndzəgana uud, kai bi wada fəshaghərar biya. **4** Ən sərgabi nai mbatak ən məng də haip biya, bakəvakwaha nal bi taaki ən maay də haip ba ləngngi ləng biya, yaazhəgəl wada fəshakaiya. **5** Mbakyarvad kwaha ghudamarbi kə shari kə uud ma ḡagabi nə sart biya, pakamant pakəga bamma səghawisəg nə yaazhəgəla. Iin wada marda dəgitahi shəḡashəḡan kwa ma gurtla, da tagdan dlaḡ kə dəgiti tlatləg nə ərvədmahudūudaha, təhalakwah wada caug aandzu ma ba war kə kalkala dəgshəgaan vak Daadamazhigəla. **6** Aici zaraabahara, əlbəg təghər kwanahaana nandal kə garav tə ghərarra ard Afullusa mbakyarvad kə uurama, kiyava tsagan kəskuuram kə əlbəg taaga taakiya, “Dzəvamabi kə dəgiti viindaviivdan biya,” haik tsa kusgha kə palla ruwa də kwa tsagu n iin təghər k uudana. **7** War wa tagaktag taaki juughujig kə kyalmahi? **8** Auwa agha

dəvakai nəng kwa Daadamazhigəl bi wa vəlakakvələg biyi? Akwama bandkwah citsa, aujilbəg agha naa ghər mandki aa vələk gyagyanbi nə uudti? **9** Adaba manzharg naiya, maradamarg nə Daadamazhigəl bat balaḅal taakiya kəm lii ḅa tləra kəm dəga halla aandzu ma kə dəgita, band lii ghudavtərdan sharia əmtsəga, adaba namdalnəg nəg nəmnd kə dəgiti da fəg nə duni kə gyi təvakai badəm, baz zarha ḅəlgə Daadamazhəglə ard uudaha. **10** Namdalnəg kə dlag mbakyavad tləkatəga, bakəvakwaha am də dabari nə uuram ma tləkatəga! kəm maay də ndzəd nəmnd biya kuurama am də ndzədə! fa zhiruw nə uud tə kuurama, vəlkəmnd dlad nə uuda! **11** Ndakwana njikəmnd nə waiya ard andəla, əm maay fahaa səḁav marawau biya, kalkəmnd kaləg nə uuda, dlaba kəm maay də hənyah biya. **12** Kəm ḅa ba tlər də ghəraməmnda, akwama dahakəmvadəhəg nə uuda, kəm fətəra kə bark dlakulvana, akwama vəlakəmnd vələg nə uud kə dladə, kəm ba ḅəsgaana. **13** Akwama tagaratag nə uudah kə dəga bandza ḁaag tə kəmnda, kəm tagtərda kə əlbəg bad əmtakəra. Namndal nəg nəmnd band agagava, kwa naabi nə uudaha duni biya. **14** Viindankuura viindəg nai kwana mbakyarvad ənfəkuurdəm dama zhiruw biya, viindan kuura mbakyavad ən ḅəlkura kə magiya adaba am zarharr kwan waitər naiya. **15** Aandzu am bad lii tsaga dəgit ma tləkatəga kwa kədləvtərnabiya, am maay də daadah dyak biya. Ba jijia nanalnəg nai kə daad kəskuuram ma tləkatəga yesu tədvad lang kurda əlbəg marawa. **16** Mbakyarvadkwaha, ən ghalaakuurama tsagamtsag də kaiya. **17** Adabadkwaha ḅəlanant ḅələg kə Timuti zərar da

vakaruuwa kwan waig naiya, haiyananthaig nai də iin ma yaazhəgəla, da dzamkurnəs dzaməg kə duuli ən gatəg naiy kə Tləkatəg Yesu, ard duuli ən tsagtər nai kə dlamakələaa lii gatəga. **18** Kəsarantkəsəg nə kyalmaharu mandki ən da maay dagau davakaru biya, baz naa ghəratər kə iitəra. **19** Akwama haighant haig nə Yaazhəgəla ən da zəlmabi kə dagau davakaru biya, ən da səran kə hulfa ndzəfi də vakai nə lii naa ghəraatərna, kwakyə əlbəgahaatər biya. **20** Adaba tləkəsa Daadamazhigəla təvəghai biya, bamma tə ndzəfaana. **21** Aitsa, auwama kəsgaka nə uurami, ən dagau davakaru də kiiḡni, nii ən markurda kə wayakəvərhi?

5 Ciinganaciing taakiya məng nə lii ḡa gwaragwar makuurama, hulfa kwa maay ḡagav aandzu ma lii sərgai kə Daadamazhigəl biya, məng nə daddakwa nadal uusa daddaan band uusaana. **2** Baz təda fədaavəgh kəskuurama! mbats, kalkalanbi kəskuuram un gda ərvədmahuda, am sədan kə daddakwa ḡa kwa nə iin ma kuuram biya? **3** Aandzu ba ən maay əmtaf də kuuram ma ndzəgana vəghbiya, ən ba əmtaf də kuuram ma shidkwa cacuwana cacuwana. Ghudanarda ghudəg nai kə sharia kə dadda ḡa kwan kə dəgita ma faaga Tləkatəg Yesu aandzu ban maay əmtaf də kuuram biya. **4** Akwama də dzahamvət dzahəga ən ba əmtaf də kuurama, ard ndzəda Tləkatəg Yes, **5** Am vəlar kə shatanah kə uuda nə iina, aandzu ba badzada badzəg nə shatanah kə vəgha uuda nə iina, da katav nə shifəgaan davalə fachiya Tləkatəga. **6** Tsa kushəghən am ḡag nə uuramna dəgit maraw biya, mbats am sərga biya, abi zər yist ba ənkyakwah wa fəgara kuburəg kə bruudiya?

7 Samdasæg kəmghura yista aa haipa kiyava næg kə daala bruudi, ba jirjira band kwaha. Adaba bagava bag nə kyuləga Zəra Mbakəllaka kiyava hwaɖaga haara kəssa ndzava hənyaha, iin nə Tləkatəga. 8 Mbakyarvad kwaha bagiyambag kə hwaɖaga haara kəssamiiyama, də bruudi kwa də ənghura yist ma vakai biya, kwa dəga naiy kə uuda ard dəga ɓa kəladər biya, bamma də bruudi kwal yista kwa iin ɓa jirjira ard haigant haiga. 9 Viindankura viindæg ma wakitar taakiya haɖambi ghər də lii ɓa gwaragwar biya, 10 Ən taa kə hulfa gwaragwara kwan kə duni biya, ma lii ɓa dlərməga, ma lii ɓa gəlla, ma lii ɓagarnəs kwatənahər ghəllaha. Akwama bandkwaha barari am sagal ma tləra duniya. 11 Ən viindkur kwan nai taakiya haɖambi kə ghər aandzu kwar kə zəraabi kwa gata Yesu ma ba ɓa gwaragwariya, aandzu dadɖa dlərmæg biya, ma dadɖa ɓagar kwatənahər ghəlla, ma daddakwa ɖavavava, ma dadɖa huɓa kya, ma dadɖa ɓa gəlla, zambi kə kaf də hulf kwan kə uudah biya. 12 Au lambar də tətər shari kə lii ar dəgamiiyambiyi? Am da tətər bak zaraabahamiiyam lii gatæg nə uuram kə shari biya? 13 Daadamazhigəl wada tətər shari kə lii dəgamiiyam biya, lagwamdalagw kə kəlaadin makuurama.

6 Akwama mæng ma kuuram kwa na da ɖiiya ghuunja zəraabana, mbats, dəga zhiruw bi kə iin langan da vaka taa shari kwar yaa dadɖa gatəgən biya, ma marau lang davak yaa dadɖa gatæg nə iin biya? 2 Mbats, am sərgabi taakiya yaa daddaha gatæg nə lii da tətər shari kə duni biya? Akwama ba kuuram wada təgar shari kə duni tsautsa, am təgai kə shari təghər kə dəgitahan

ənkyəkwahahaan biya? **3** Amm sərgabi taakiya kəmyam
 wada tətər shari kə zərbəlgaha Daadamazhigəl biya?
 Kyakadava dəgitahi ma kwan kə duuniyi kaciya? **4**
 Akwama dzəghadzəg nə hulfa kwanahaan də kuurama,
 aujibəg am lang davak kwa yaa daddaha gatən biyi? **5**
 Tagandətag nai kwana mbakyavad am dəm dama zhiruwa,
 aitsa, maay aandzu pal makuuram nə daddakwa də dabari
 kwada bədləna bədləg ndzəgana zəraaba ard zəraab biya?
6 Aujibəg kaci kə dadda gatəg dīiya ghuunja zəraaban
 da dama guda taa shari, kwa təvuukwa yaa daddaha
 gatəg biyi! **7** Dīiya ghuunja zaraabaha ruwən am bəg nə
 uuram na, abi hətsamal hətsəg nə uuram əndkwahiina,
 nguləm am fak kə huḍa zəkuruu nə uud biya, dləba am
 fa kə huḍa aandzu ma hutsakurvahutsəg nə uud kə
 dəgahaaru biya? **8** Iin wan kwana, bakura kuurama am za
 dəga zaraabaharuwa, am həkya dəga uudaha, baz dəga
 zaraabaharuwa! **9** mbats, am sərgai taakiya lii maay bə
 dəga jirjir biya ar da dəgaabi dama tləkəsa Daadamazhigəl
 biya? Aa valkurdabi nə uud biya adaba maay nə lii bə
 gəlla, ard lii bəgarnəs kwatənəhər kə ghəlaha, ard lii
 bə gwarəgwara, aadzu ghulvahi hənna də zəraabatər
 ghulva, **10** Ma gəllaha, ma lii dlərməga, ma lii tsətər nə
 kya, ma lii davadəava, ma lii pərḍa dəguuda, maay aandzu
 pallatər kwa da daadama tsəkəsa Daadamazhigəla. **11** Ndza
 bandkwaha nə kyalmaharu wurra, ndakwana barakuraka
 barəg nə uuda, fakurafəg nə uud ba cadlədlə təvuukwa
 Daadamazhigəla, dləba ngədlakura ngədləg nu uud sagal
 ma haipahahu təvuukwa Daadamazhigəla ma ḍaaga
 Yaazhəgəla Yesu Tləkətəga, ard shidkwa Daadamazhigəla

miiyama. **12** “Haighwanthaig nē uud kē dēgitsh badēmma” dlaḅa badēm bi nē dēgitah kwa mēng nē tlēran biya, “Haighwanthaig nē uud, kē dēgitah badēmma”, ən nēgalbi kē Eva aandzu ma bau biya. **13** “Tavatēg nē kaffa mbakyarvad huudḁa, huud dlaḅa mbakyarvad kaffa,” ba Daadamazhigēl wa da ghyēhtērgyēhga ba bērkudā, ḅagava mbakyarvad gwaragwar nē vēghē biya, mbagava mbakyē tlēkatēga, tlēkatēg dlaḅa mbakyarvad vēghēgha. **14** Ciighant ciig nē Daadamazhigēl kē Yaazhēgēl ma gētlaha, bandkwah dlaḅ nē miiyama da ciikiyamciig nē uud tēdvad ndzēḁaana. **15** Mbats, am sērgabi taakiya vēghēghaharuwa uuḅiyaha tlēkatēg biya? Ən haigant biya, ən kēsant kē uuḅiyaha tlēkatēga ən nēdal kuuḅiya karuu biya. **16** Am sērgai taakiya badēm daddakwa matlēgant vēghēghan dē karuuwa naral nēg kē vēghē pall biya? Adaba viindaviindan ma kakkadā Daadamazhigēl taaki, “Ba bērkudatēra naralnēg kē vēghē palla.” **17** Badēm nē daddakwa matlēghant matlēg kē ghēran dē tlēkatēga naralnēg kē ma shidkwa cacuwana cacuwananna. **18** Duwamars dūug kē ḅa gwaragwara! badēm nē haipi ḅag nē uuda dzavēmbi dē vēghanbiya, adaba dada gwaragwara ḅagar haip kē ghēraana. **19** Am sērga bi taakiya vēghēgharuwa guda shidkwa cacuwana cacuwananna kwa makurama, dlaḅa vak Daadamazhigēl biya? Kuuram bi wam dē ndzēḁ tē ghēraruu biya. **20** Sēgwara dē sēgw nē uuda pēlavapēlēga. Mbakyarvad kwaha galamgalēg kē Daadamazhigēl dē vēgharuwa.

7 Aiciya, tēghēr kē dēgiti viindama nē uurama, ḅagaḅag kē maraw ndzan nē uud kwāl kēssuusa. **2** Adaba haik ḅa

gwaragwar kəskuurama, ma kwar kə ghulva aa kəssəg
 kə uusaana, bandkwah dlaḅ nə uusa aa ndzandzəg də
 zhiilaana. **3** Aa vəlarvələg nə zhiil kə vəghaan kə uussaana,
 bandkwah dlaḅ nə uusa aa vəlarvələg kə vəghaan kə
 zhiilaana. **4** Adaba maay nə uus də ndzəd təghər kə
 vəghaan biya, bamma zhiilaana, bandkwah dlaḅ nə
 zhiila maay də ndzəd təghər kə vəghaan biya bamma
 uussaana. **5** Aa piyardabi nə palaru kə uud pal biya,
 bamma am haigant nə uuram kə tsaha həng kiyava fa
 ndzəd kəskuuram ma ndzəgwəzhəgəla. Təhalakwaha am
 gwiya matlavva, aa valkurdabi nə shatanah akwama am
 maay fa huud biya. **6** Shawari wan vəkurnaiya, barari
 biya. **7** Akwama badəm nə uud band kaiya, ma bawara bad
 vəlga sərgasərgi aa vəlgar nə Daadaməzhəgəlaana kwana
 vələva shah də kwaha. **8** Ma ḅagaḅ kə marau maraa ndzan
 band kai nə lii kəssarubi kə uusa ma zhiil biya, ard lii
 ətsahatəraa nə zhiila. **9** Akwama ar fəgabi kə huud biya,
 aa kəssar kəssəga. **10** Lii kəssaru kəssəga, ən tagkurtaga,
 kai bi wa tagan biya, Yaazhəgəl wa tagatag taakiya, aa
 tagwzha bi nə uus də zhiilan biya. **11** Akwama tagwazha
 tagw də vakaiya, aa gwiya kəsbi kə zhiil biya, aa gwiya
 dəg daa da vəgya zhiilaana, aa gwiya lagw bi nə zhiil biya.
12 Təghər kə kyalmah dlaḅa, kai wa tagana, Yaazhəgəl
 biya, akwama məng nə zəraab dadḁa gatəg kwa də uusi
 maay gata yaazhəgəl biya, haighanthaiga ndzərandzəg
 əmtada, aa lagwda biya. **13** Akwama məng dlaḅ nə uusa
 kwad zhiila maay gata Yesu biya, haighanthaig ndzəra
 ndzəg əmtada, aa tagwzhabi də vakai biya. **14** Tagandatag
 naiy əndkwaha, adaba zhiila kwa maay də fadghər biya,

ba cuwadaɗ nə iin tɔdvad ndzəgan əmtaɗ də uusaana,
 bandkwah dlaɓ nə uusi kwa maay də fadghər biya ba
 cuwadaɗ nə iin tɔdvad ndzəgan əmtaɗ də zhiilaana,
 akwama maay əndkwah biya zarharuwa ar da maay
 cuwadaɗ biya, ndakwana ar da cacuwana cacuwana. **15**
 Akwamana tagwzh nə daddakwa maay gata Yesu də kwa
 gata Yesu, aa tagwarkəva tagwa, maay barariya ndzgan
 əmtaɗ kə daddakwa gata Yesu ma ghulva ma uusa də kwa
 maay gata Yesu biya, aɗaba ɗahakiyamit kiyava ndzəgana
 lapiyər nə Daadamazhigəla. **16** Kəgh uusa, agha sərgasərg
 mbatak kəgh wagha da kata zhiilaagha? Kəgh zhiila,
 agha sərgasərg mbatak kəgh wagha da kata uusaagha?
17 Ma bawara aa ɓag kə ndzəgaanan band kwa naag nə
 Yaazhəgəla aandzu takwar kə ɗuula, kwa ɗaaghant nə
 Daadamazhigəl kə ɓagaana. Adzahadzahi ən vɔltər naiy kə
 lii gata Yesu baɗəmma. **18** Baɗəm nə daddakwa ɗaagant
 nə Daadamazhigəl, kwa ndza ɓagavara ɓag nə aghuvaca,
 agwiya gat bi nal band dadda kwa ɓagavara biya. Kwa
 ɗaaghant nə Daadamazhigəla, kwa ndza ɓagavarabi nə
 ghuvac biya, aiciya, aa tag bi taaki bamma ɓagavara ɓag
 nə aghuvac biya, **19** ɓagaɓagan nə aghuvaca, ɓagabi
 nə aghuvacbiya, maay nə ɗəgiti tuukvakai nə iini, tsufa
 adzahadzaha Daadamazhigəl wa marawa. **20** Ma bawara
 aa ndzandzəg ba tə ɗəgiti ɗahavant nə iina, **21** Akwama
 ndzagha Eva nəg ma sartakwa ɗahakət nə uuda, ndavbiya.
 Magha ba tləkəna tləg kə ɗuula kwara ghəragha agha
 ɓagan kə də vakaiya. **22** Baɗəm nə daddakwa ndza Eva
 nə iin, ma sartakwa ɗahghant nə Tləkatəga, madlabi nə
 iin Eva biya, ɗəga tləkatəg nu iina. Bandkwah dlaɓ nə

daddakwa ndza dāhavant ma sarta kwa tlākənatlāg nə iin kə kwara ghəra, nalnəg nə iin ku Eva Tləkatəga. **23** Sugwakuraa suug nə uud ba pərri, namal bi kə Eva uudah biya. **24** Aici zaraabahhara, ma hulfa kwar kə ndzgan wa ndzamvakai nə uudan ma sarta kwa dāhavant nə iina, aa ndzandzəg bandkwh əmtad də Daadamazhigəla. **25** Əlbəg təghər kəmgħwasahi kəsaruubi kə zhiil biya, tag ghwabi nI Yaazhəgəl kələb təghər kə iitə biya, ən taa dəgiti ma ghərar nai taakiya haiyakuthaig nu uud kəskaiya, tədvad zhəwadaala Yaazhəgəla. **26** Manzharg naiya bəgaḃag kə marawa kə uudan ndzan bandkwaha kwal kəsguu uusa, mbakyavad sarta dlad wa ndakwana. **27** Akwama kəsgħuu kəssəg kə uusa, lagwbi dagal biya, akwama kəssghuubi kə uus biya, kəsbaiya. **28** Adaba dadda kwama kəssuukəskəg ku uusa, haip biya, dlaḃa akwama kəssuu kəssəg nə dughwa kə zhiila, haip biya. Bakəvakwaha, bəḃəm nə lii bəgarabag kə auraiya ar da huḃa dlad ma ndzəganatəra, mana naag nai ən ngəkura sagal ma dlad. **29** Dəgiti ən tlatlāg nai əndkwahiin zaraabahara, adaba hərz nə sart kə ghyəngga. Ciigət ndakwana, lii bəgarabag kə auraiya aa nardalnəg kə ghəratər band lii bəgarai kə aurai biya. **30** Lii də badzəga ərvədmahuda aa naralnəg band lii ar maay də badzəga ərvədmahud biya, lii ar hwadag aa naralnəg band lii ar maay hwadag biya, dlaḃa lii səgwa dəgita ar naralnəg band lii maay aandzu ndaubiya, **31** Lii batlər də kadlanga duniya, aa farbi kə ghər də iitər biya, adaba duuniina, da ghyəngga. **32** Mana naag nai mamma ngədlan sagal ma ndzama dəgitaha. Daddakwa kəssuubi kə uusa nndzama ba əlbəga Yaazhəgəl ba vaivaiya, kwa

da ciinguciing nə Yaazhəgəl kəmtakəraana. **33** Adaba daddakwa kəssuukssəg kə uusa ndzamgan kə dəgaha duniya, kwa da fəgara uusaan kə ciinga əmtakəraana.

34 Tagwazhhtagw nə ghəran hutsəg buwa, Uusi kwa kəssuubi kə zhiil biya, ma dughwa nə iina, ndzama əlbəga Yaazhəgəla ba vaivaiya kwa da nəgalnəg nə iin kə cacuwana cacuwanan tədvdə vəgha ard gatəga. Uusi kwad zhiila ndzama dəgaha duunita, kwa da fəgara zhiilan kə ciinga əmtakəraana. **35** Naa tagkur kwana mbakyavad da məlkuru mələga, kwakyavad ən mbukurars biya, adaba ma nal nə ndzəganaru kə marauwa, kiyava bəgarnəs kwatnahər kəsskuram kə Yaazhəgəl kwa tagwzhatagw nə ghəraaruwa. **36** Akwama taatəg nə uudan kə langyi də dughwa kwa tlaltləg kəssa zhiila, dlaḃa ma zharg nə iina bəgharai kə dəgit kalkal biya, təhalakwa kəmgan nə iin ba vaivaiya, aa kəssəga. Ma nalnəg ndkwaha, haip biya. **37** Ma ndzaghana ndzəməg ma ərvədmahudən taakiya, barari bi kə iin kəssəgan biya, dlaḃa fadəm fəg ma ərvədmahudən maay kəssgaan biya, ba kalkalla. **38** Mbakyavad kwaha daddakwa kəssguu dughwi kwa taa nə iin kə langyi kəssgaana, bəgaabəg kalkalla. Daddakwa kəssuubi ma juujig kə iina. **39** Aa tagwzabi nə uus də zhiilan ma ba də shifəg biya, akwama əmtsəəmtsəga nə zhiilaana, kəssgan kə zhiili naagant nə iin, bama dadda gata Yaazhəgəla. **40** Akwama tə naagara, ma da ciinguu ənkwaha nə iin kəmtakəra ma ndzaandzəg bandkwaha, adaba man zharg naiya ən də shidkwa Daadamazhigəla naiya.

8 Aiciya, tēghər kə dæg zhəgi kwa vəlvar kə ghəlla, kəyim sērgasērg badəma miiyama kəyam ba dəmdəmma, dəmdəmə wa fəgara naa ghər kə uuda, wayaakəvəra fəgara sērgasērgəra. **2** Badəm nə daddakwa zhara taakiya mandki sērgasērg kə dəgitah badəmma, bakəvakwana sērgai kə dəgiti marauwi biya. **3** Badəm nə daddakwa waigan kə Daadamazhigəla, sērgasērg nə Daadamazhigəl kə iina. **4** Aiciya, tēghər kə zaa dæg zəgi kwa vəlvar kə ghəlla, kiyam sērgasērg taakiya, badəm ma duuniya, maay nə dəgita tuukvakai nə ghəllah biya, dlaḅa kiyam taakiya Daddamazhigəl ba palla, maay nə watlən biya. **5** Aandzu ba mæng nə dəgitahi dahvətər də “daadamazhigəlah”ma maghəzhigəla ard ma duuniya, adaba mæng nə daadamazhigəlahə ard yaazhigəlah ba dyaka. **6** Bakəvakwaha, ba pal nə Daadamazhigəl kəskəmnda. Kwa iin Daadamazhigəla Daada kwa badəm nə dəgitah dzəghar ba vakaana, Kwa kiyam ndzəgan nə miyam kwakyarvad iina, Yaazhəgəl ba palla, iin yesu tləkatəga, kwa badəm nə dəgitaha dzəghar tədvd iina, dlaḅa kiyam ndzəgan tədvd iina. **7** Bakəvakwaha badəm bi nə lii sērgasērg kə kwan biya, adaba gwastan ba dlab nə lii narətnəg kə ḅagarnəs kwatənhər kə ghəllaha ar tlatla taakiya dæg zəgi ar zəg nə iitərna dəga ghəlla. Adaba ḅagara bi kə ndzəd ndan biya, mar zharg nə iitəra mbadarambəg tədvd zaa dægzhəga. **8** Səkiyamnda bi nə dæg zəg hərəz da təvəgh kə Daadamazhəgəl biya, aandzu ziyamuu biya, gulkiyama biya, aandzu ma ziyamuuziga fakiyamarna biya. **9** Famfəg kə hyəmiya aa nalbi nə kwara ghəraru kə duula ḅa haip kə lii hətsahətsa nə

fadghëraatër biya. **10** Adaba ma nëghëkak nëghëg në kyalma uudah kësëghën agha sërghasërëg kësëdëgiten agha zaa kaffa ma guda ghëllaha, mbats da fëtrabi kësëghëravatër në wan kësëdëgzëg kwa fëvara kësëghëllah, adaba hësahësän në fadghëraatëra biya? **11** Tëdvad kwaha, sërghasërgëraghna da nëg kësëduula mbëdëg kësëzaraaba kwa ëmtsän në tlëkatëg mbakyarvad iina. **12** Akwama bagamtërabëg kësëhaip kësëzaraabaharu tëdvad fätëra ëa dëgiti ghwadë, amaa bagar haip kësëTlëkatëga nëuurama. **13** Mbakyarvad kwaha akwama zaa dëgzëg wa da fëgara zëraabagh kësëmbëdëg tësëduula, ën dëgan kësëzaa tlëu haik kësëmbëdëg kësëzëraabar tësëduula. (aiön g165)

9 Ən maay naiy dë kwara ghër biya? Nii ən dlakulva gyiya yesu bihi? Nəghəghanabi nai kësëYesu Yaazhël biya? Nii dëg shlgar ma Yaazhëgël bihi? **2** Akwama ən dlakulva gyiya Yesu bi nai vak uudah biya, ən dlakulva gyiya Yesu nai vakaruwa adaëa kuuram në dëga sërgha taakiya ę dlakulva gyiya Yesu naiya. **3** Ən ngëdlëg ndkwah nai kësëghërar vak lii arna sërgha ndzëganara. **4** Mbats këm maay dësëndzëd vëlkëmnd në uud kësëdëg zhëga ard yuwa hübëg biya? **5** Këm maay dësëndzëdë gwiya dësëmghwassahamënd band kwa ëag në kyalmaha lii ëa tlëri, ard zaraabah ma gata Yaazhëgëla, ard kefas biya? **6** Nii ba kaiya ard barnabas ha wa nalnëg kësëbarari kësëkëmnd ëa tlër gëlla ghayamëndi? **7** War wa ëatlëra tlauja tëhalakwaha iin wa gëlla ghëraani? War wa uusa ghuha inabi, kwal hübëgwibi kësëyuwan biyi? War wa piiya almana, da pëlarvan hübë watli?? **8** Ən taa kwana kwakyarvad dëgiti naag në uuda? Taagabi na adzahadzah muus ndkwahiin biya? **9** Adabb

viindaviindan ma adzahadzaha muusa taakiya, “mbusarbi kə ghai kə tlusəg ma sarta buga hiya biya,” ba tlah pall wa fəg nə Daadamazhigəl kə hyəmi tə iitəra? **10** Tagav da mbakyarvad kəmyam nə əlbəgiin biya? Ba jirjiira, viindava mbakyarvad kəmyamma. Abi kalkalan kə daada uusəga ard dadda bugahiya fadghər kə tləkəna dəgshigaan matlra guuha. **11** Akwama riitamənd riig kəlbəga Daadamazhigəl ma ərvədamahudarūwa, aiciya, dəgit dyak vakamənd akwama ghudamənda ghudəg tləraru kwa hulfa dəga duniya biya? **12** Akwama tləkənatləg nə kyalmah kə ndzəda ɓa kwaha, mbats, jamtərubi nəmnd də ɓa kwahiin biya? Bakəwakwaha, ɓagamnd bi kə tlər də ndzədəmənd biya, famənda fəg kə huɗda ɓagaməndbi kə dəgiti da tsəgarva taa əlbəg marawa tləkətəga. **13** Mbats, am sərgai taakiya lii ɓatllər ma guda Daadamazhigəla ar tləkəna ba vakwahiin kə dəgzəgaatər biya? Lii ɓatləra tə ɓagadiya, ar tləkəna ba dəga kyuuləg nə iitər kə dəgshigatər biya? **14** Bandkwah dlaɓa, tagadatag nə adzahadzaha Yaazhəgəl taakiya lii taa əlbəg marawa ar da tləkəna bavakwahiin kə dəga pəla puutatəra **15** ɓaganbi nai kə tlər aandzu də pal ma kwanahaan kə kwara ghər biya, adaba ən viinda kwanən naiya mbakyavad ɓagwi nə band kwah biya, ngguləm ən əmtsən nai təghər kwa da tsəkwaɓa nə uud kə tsa kuusghəg də kwanna. **16** Aandzu ɓan ɓa tləra taa əlbəg marawa, nalbi adabanə wan kədəga tsa kushəg kəskaiy biya, adaba barari kəskai ɓatləra, dəga zhuwadaal kəskai akwam ən maay ɓatlər taa əlbəg maraw biya. **17** Akwamana ɓag kwakyarvad naaga ghərarra naiya, ma pəlgwapələg nəuud kə dəgshigara, adaba ən

6ag kwakyarvad nēgha gyiḡa biya, vēlghwa langyi nē
 Daadamazhigēla. **18** Auci nēdēghigari? Dēghigara, iin
 taa ēlbēg marawa, ēn tagaan ba gyagyaana. ēn maay
 6a tlēr dē kwara ghērēn tlankēna naiyin ma tlēra taa
 ēlbēg maraw biya. **19** Bakēvakwana ēn Eva aandzu war
 naiy biya, nandalnēg kē ghērar kē Eva aandzu ba wara,
 adaba ēn tlēkēna kē uudah ba dyēka. **20** Vak yahudaha,
 nanalnēg band zhiil yahudah nai kiyava dzahdaan kē
 yahudaha. Kwar ma kwarēg adzahadzaha musa, iin nēdal
 kē ghērar band daddakwa kwarēg na adzahadzaha, aandzu
 ba adzahadzahbi wa kwara kaiy biya, mbakyarvad ēn
 dzahdaan kē lii kwarēg nadzahadzaha. **21** Vak lii ar
 maay ma kwarēga adzahadzaha muus biya, nanalnēg
 nai band daddakwa maay ma kwarēga adzahadzaha
 muus biya, kwakyarvad ēn taaki maay na adzahadzaha
 Daadamazhigēl 6atlēr dē kaibiya, ēndkwah biya, ēn
 mazhangēl kē adzahadzaha tlēkatēg naiya, kiyava saa
 dē lii ar maay mazhangēl kē adzahadzaha muus biya.
22 Lii hētsahētsan nē fadghēraatēra, nandalnēg nai kē
 ghērar band daddakwa hētsahētsan ma fadghēra kiyava
 saa dē iitēra, dla6a nanalnēg nai aandzu hulfa kwar kē
 dēgita vak aandzu hulfa kwar kē uudaha adaba ma 6agaba
 ndandara ēn kattērt kē kyalmaha. **23** 6agana6ag nai
 badēm bandkwana mbakyarvad ēlbēg marawa, kiyava
 tlēkēnatlēg kēskai kē dēghigar ma barkaana. **24** Mbats
 am sērgabiya, vaka 6a dērra 6alla ēmndērga, badēm nē
 lii 6alla ēmndērga ar6a kēlla ndzēdaatēra ar jaara kē
 pallatēra, ba pal miitēr wada zaa firbiya? **25** Ar ndaigan
 nē lii 6a dēr kē ghēraatēr ma kwar kē dērra, ar 6a

kwana kwakyarvad ar tləkəna kə dəgshigaatər kwa da badzəga, adaba dəg shigamnda da maay badzəg biya. **26** Mbakyarvad kwaha ɓalla əmndərgara da nəgalbi gyan biya, tsa dəmbara ən tsəg ma fədbiya. **27** Adaba ən ndaiya vəghara, nandalnəg Evaara, mbakyarvad aa nalbi dlaɓ təhala taa əlbəg maraw kəkai kə kyalmaha, kai kata ghərara da tsuwava nə uud kə tləkəna zaa fiira.

10 Aiciya, ən naagan am sran zaraabah taakiya, daadijahamiiyamma badəma ndza hədāvtərdu da akumba tə duula dagalla, badəmmatəra daral bama taataka yuwa haiya. **2** Bagavtəra bama akumba ard yuwa haiy nə tsuufəg kə iitər badəm ma gata adzəhadzaha musa. **3** Badəmmatəra zaruuzəg kə dəgzəg aa shidkwa cacuwana cacuwana, **4** Badəmmatəra huɓaruu huɓəg kə yuwa shidkwa caccuwanacaccuwana. Adaba huɓaruu yuwa ma akura shidkwa cacuwana, kwa da dagal əmtaɗ də iitəra, kwahiin kə akura iin tləkətəga. **5** Bakəvakwaha cəngubi nə Daadamazhigəl kəmtakəra kyamahatər biya, cəbavtəra cəɓəga ma təghaala. **6** Ndakwana, nalnəg nə wannahaan kə dəgitah kə garava kəskimyam haik ɓa dəgiyah ghwada bandkwa ɓag nə iitəa. **7** Namalbi kə lii ar ɓargarnəs kwatənəhər kə ghəllah band kwa naral nə kyalmah biya. Adaba viindaviinda makakkadə Daadamazhigəl taakiya, “caahwarara caahwarəg nə uudaha ar zəgaana ar huɓgaana, baz shakalga ard gwaragwar biya. **8** Bagiiyambi kə gwaragwar bandkwa ɓag nə kyalmah biya, adaba ba daval palla əmtsahara əmtsahəg nə uudah alfu kulbuwa. **9** Fishambi kə Yaazhəgəl band kwa ɓagar nə kyalmaha biya, baz ghwatəraghwag nə ghavalaha

əm̩sahara əm̩sahəga. **10** Zavambi kə ghai band kwa ɓag
 nə kyalmaɓ biya, adaba ciɓatəraciɓəg nə zarha ɓəlga
 Daadamazhigəla. **11** Dəgitahan dzəghardzəgna də iitər
 na garava, viindavaviindəgga mbakyavad ɓəlkiyama nə
 ndaiga, kəskəmyamən tlakiyama nə zamanna. (aiōn g165) **12**
 Mbakyavad kwaha, akwama agha tlatla taaikya baghabaag
 ku shiga, aiciya, fafəg kə hənkalə mbadabiya. **13** Maay
 nə fəshigi tlakuratləg kwal dzəgharbi də uudah biya.
 Adaba Daadamazhigəla uuda jirjir nə iina da dugharbi
 am dəm damma fəshig kwa juujig kə ndzadaru biya,
 akwama daməmdəg dat duula fəshiga, da wurkurant
 wurg nə Daadmazhəgəl ngədləga kwam da ɓəshəg nə
 uurama. **14** Mbakyarvad kwaha, kuraməm ən waikur
 naiyna, aduumarsdug kə ɓagar kwatənahər kə ghəllaha.
15 Ən tagkur kwana adaba am də hənkal nə uurama,
 zharamzharg ba nə uuram kə dəgiti ən tagkur naiya.
16 Kuwa langyi dəga barka nə iina, kwa kiyam taa uus
 dəvakiya, mbats ba iin wa fəkiyama ndzəgan pal ma avəza
 tləkatəg biya? Bruudiin kwa kiyam kalna nə miyamən wa
 fəkiyama ndzəgan pal ma vəgha tləkatəg biya? **17** Adaba
 bruudiin ba palla, mbats kəmyamən kiyam ba dyək na
 kiyam ba vəgh palla, adaba badəm̩ma miyama kiyam
 zaa ba bruudi palla. **18** Zharamzharg kə uudaha israila.
 Mbats lii zaa dəga kyuuləga, ar ba pal nə iitər ma zaa dəga
 kyuuləg wa vələva kə Daadamazhigəl tə bagadiya kyuuləg
 biya? **19** Awa ən tlatləg nai vakwani? Dəgiti həravara kə
 ghəli ci nə dəgit marawa? Nii ghəlla ci nə dəgit marawi? **20**
 Əndkwah biya, ən tlatla yaakiya, dəga kyuuləgi kwa vələg
 nə lii ɓagar kwatənah kə ghəlla, ar vələg kə sgatanaha,

kə Daadamazhigəl biya. Ən naiy am nal band shatanah biya. **21** Ba gabi am huβu ma kuwa langyi tləkatəg biya, dlaβa am zuu kə dəga shatanah biya. **22** Kiyam pəkya ghaya Yaazəgəl nii? Jiyamujig kə iin də ndzəd hi? **23** “Badəm nə dəgita haiyakiyamanthaig nə uuda,” dlaβa ba dəmbi nə dəgitah mæng nə tləran biya, “badəm nə dəgitaha haighwanthaig nə uuda,” badəmbi nə dəgitahi kwa da mæng tləran biya. **24** Bagarbi ba kə ghəragh kə dəgit maraw biya, bagarβag baz zəraabagha. **25** Zamzəg badəm kə hulfa dəgiti valav vaka valla tluwa, bamam ndavna də ndavəg biya, mbakyarvad haik ndzaməgan kəskuuram ma ərvəmahudaru kə vakavaki aa səgal də tluwəna. **26** Adaba tagatag nə əlbəga Daadamazhigəla taakiya, “Duni badəmma baz dəgiti ma vakaita ba dəga Daadamazhigəla,” **27** Akwama dəhakurətdəhəg nə daddakwa maay gata Yesu da za kaffa, ma haiyamanthaig kə dagauwa, zamzəg badəm ku hulfa dəgiti vəkur nə iina, bamam ndavna də ndavəg biya, adaba haik dzaməgan kəskuuram ma ərvədmahudaru kə vakavaki aa səgal də dəgzəgiina. **28** Akwama tagakuuratag nə uud taakiya, “Aa hərvə mbakyarvad ghəlla,” zambiya, mbakyarvad zhara ndzəgana uuderaru də dadda kwa tagkurataga, adaba haik kə haip tə ghəraruwa. **29** Ən tlatla dəgiti da dzaməg nə iin ma ərvədmahudaana, dəgaruu biya. Aiciya, da tagan nə uudaru pal taakiya “Aujibəg kə dzamaghəra uudan da tsəkwava kə kwara ghərari? **30** Akwama taganaratag kə uus kə Daadamazhigəla lakwti ən da zaa dəgzəga, aujibəg da ghudgus əlbəg nə uud təghər kə dəgiti naa zəg naiy tambar taganaratag kə uus kə Daadamazhəgəli?

31 Aiciya, badēm nē dēgiti am bāg nē uurama, aandzu am zēg dē zēga, aandzu am hūbēg dē hūbēga, bāgamāg mbakyarvad galla Daadamazhigēla. **32** Namalbi kē duula bā haip kē yahudah biya, aandzu ma lii ar yahudah biya, ma dlamakēlaaa lii ar gata Daadamazhigēl biya. **33** Bāgamāg band kwa ēn bāg naiya. ēn bā kēla ndzēdar ma ciinguu aandzu ma ba war kēmtakēr dēgitahi ēn bāg naiy badēmma, kwakyarvad ghērār pal wan bāg naiy biya, ēn bāg kwakyarvad uudah ba dyēkka, adāba maraa tlākēna kē katēgga.

11 Gatamgatēg kē garav dē kaiya, bandkwa ēn gatēg naiy kē garava tlēkatēga. **2** ēn galakuuram naiy mbakyarvad am dzamkwadzamēg aandzu ba mauwa, dlaāba hēkyamnahēkyēg kē dēgiti tsagankuru naiy ba vaiyvaiya, ba kalkal dē kwa vēlankur naiya. **3** Adāba ēn naagan am sēran taakiya, Tlēkatēg nē maal tēghēr kukwar kē uuda, Zhiila dlaāba maal tēghēr kē uusaana, Daadamazhigēl nē tēghēr Tlēkatēga. **4** Badēm nē ghwalvi dzēgwazhēgēl ma bā dēga jappēra mbuusambuusan ghēraana fēgharabi kē maalan biya. **5** Dlaāba badēm nē uusi dzēgwazhēgēla ma bā dēga jappēr kwal ugwēdga dankwaliya, nenghana nennēg kē zhiila, ba kalkal mandki aa uusēvardan ghēra. **6** Akwama lawalēg nē uus kē ugwēdā dānkwaliya, aa uusdauusēg kē ghēraana, adāba dēga zhēruu kē uus uusaghēra, aa ugwēdēg kē dānkwaliya. **7** Kalkalanbi kē ghwalēv mbuusa kē ghērān biya, adāba garava Daadamazhigēla ard ndanghēraana, dlaāba uusa mara ndanghēra zhiilaana. **8** Savda ma vēgha uusbi nē ghwalēv biya, bamma uus wa savda ma vēgha

ghwaləva. **9** Bagavabi nə ghwaləv mbakyarvad uus biya, bamma uus wa bagava mbakyarvad ghwaləva. **10** Mbakyarvad kwaha barari kə uus ugwəda dankwaliya, mardan taakiya də ndzəɖ nə ghwaləva, mbakyarvad zərbəlgaha Daadamazhigəla. **11** Bakəvakwaha, tagwabi nə uus də ghwaləv ma tləkatəg biya, ghwaləv dlaɓa tagwabi də uus ma tləkatəg biya. **12** Bandkwa səghal nə uus ma vəgha ghwaləva, uus dlaɓ wa yaa ghwaləva, adaba badəm nə dəgita bəga ba Daadamazhigəla. **13** Zharamzharg ba nə uuram də ghəraruwa, bəgaɓag kə maraw nə uus dzəgwazhəgəl kə Daadamazhigəl kwal həɖəna kə ghəraana? **14** Tsagakurutsag nə dzəganaru taakiya akwama dughardug nə ghwaləv kə guuja ghəraan ba fiikəmma, dəga zhəruw nə iina. **15** Kiyava uusi də guuja ghəran dladɖa, dəga ndanghər vakaana, adaba vələvarvələg nə guuja kiyava həɖɖa ghəraana. **16** Akwama məng nə daddakwa haighantbi kə kwa nə iin ya, kəm sərgabi nəmnd kwatlərn kadzahadzah biya, bandkwah dlab nə kyalma zaraabaha lii gatəga. **17** Təghər kə dəgiti tagankur naiya, dləbankurət biya adaba dzahavaruwəna ghwadɖa dəga jirjir biya. **18** Bamma dzahavaru ba zuunga kwa dzahamvət nə uurama, cənganacəng taakiya məng tagwazha tagwaz ma taatakaruwa, haiyananthaig nə də əlbəgiina. **19** Ba jirjiira tləvkənatləg nə tagwazha tagwazh ma taatakaruwa, adaba nəghəvakan nə uudaha jirjir ma taatakaruwa. **20** Mbats am dzahav kwakyarvad zaa jibiya Yaazhəgəl biya. **21** Adaba vaka zaa dəgzəga, ma bawara tsədi kə ghər vaka zaa dəgaana, maay wa ləhuud biya Duuvars nə watlərn mbəsha waiya,

kwatlurna huḅuuhuḅəga kə kya tsaatsəga. **22** Am maay də hənyahaaruwa kwam ndzəga nuurama am zəgaana am huḅəgaan biya? Nii amaa nenna dlamakəlaaa lii gata Daadamazhəgəlhi, am vəltər dlad kə lii ar maay də dəgith biya? Auci wan da tagkur naiyi, ən da dləba kuuram mbakyarvad kwan ciya? Bagabiya ən maay dləba kuurami. **23** Dəgitən caawana naiy vak Yaazhəgəl kwa tagankur naiy taakiya, ma hudavəda kwa vələvvət nə Yaazhəgəl Yesu, kəssant kə bruudiya, **24** Təhala kwa taghar nə iin kə uus kə Daadamazhigəla, kalna kə iina, aiyama, “Kwanna iin nə vəghaara, kwa vələvda mbakyarvad kuurama. Ndza ba ɓagamɓag band kwana kiyava dzamkwadzaməga.” **25** Bandkwah dlaɓa təhala zaa jibiya, kəssant kə iin kə zər kuuwa amaa, “Kwannə kə zər kuuwa iin daala langiya avzara, ɓagamɓag bandkwana ba tuuk sarti am huḅəg nə uurama, kiyava dzamkwadzaməg kəskuurama.” **26** Ba tuuk sarti am zəg nə uuram kə bruuiya, dlaɓa am huḅəgan ma zərkuwa, am ɓəla tləghəga əmtsəga Yaazhəgəl, tangw dama sarti da saay nə iina. **27** Mbakyarvad kwaha badəm nə daddakwa zəguu bruudiina, ma huḅəguu ma zərkuwa Yaazhəgəl də ərvədmahud pall biya, ɓagharabag kə haip kə vəgha Yesu ard avzaana, **28** Ma ba wara aa sərəsərg kə ghəraana, təhalakwaha ka zəgan kə bruudiya ard huḅəgaan ma zərkuwa. **29** Badəm daddakwa zəguu bruudiya, ma huḅəguu ma zərkuwa kwal fəgarafəg kə vəgha Yaazhəgəla, səghardasəg kə dlad kə ghəraan tədvad zəgaana ard huḅəgani ɓaga nə iina. **30** Iin wa dzəghardzəg ma kuuram ba dyək nə lii də maira ndzəd ard yangbiyaha, kyalmah ndakwani

əmtsahara əmtsahəga. **31** Adaba akwama səryamasərg kə ghəramiyyama ba marawa, da maay nə uud vəlkiyam dlad bia. **32** Akwama Yaazhəgəl wa da təkiam sharia, kiyam ndaiya ghəramiyyama haik vəlkiyam dlad kə uud əmtad də uudaha duniya. **33** Mbakyarvad kwaha zaraabahara, akwama dzahamvətdzahəg da zaa dəgita, am pakant kə zaraabaharuwa. **34** Akwama məng nə daddakwa njəkən waiy ma kuurama, aa zuuzəg kə dəgit sagal hənyaha, aa nalbi taakiya dzahavaruwənnə da səkurda dlad biya. Təghər kə kyalma dəgitaha, akwama guyanagwig sagauwa ən da tagkurtaga.

12 Ndakwan ciya, zaraabahaara, təghər kə vəlga shah shaha vak shədkwa cacuwana cacuwana, ən naiya am ndzan kwal sərgasərg biya. **2** Ma sarta kwa ndzam lii gata Daadamazhəgəlbi nuuram biya, səramsərg taakiya, valakurda də valəg nə uuda, ndzam bəgarnəs kwatənahər ghəllaha kwar maay də shiflug biya. **3** Adabad kwaha ən naagan am nəghakan taakiya, maay nə daddakwa shədkwa Daadamazhigəl wa bətlər də iin da taakiya, “Tlafatlafan nə Yesu biya!” dlaḡa maay nə wada tagdatag taakiya, “Yesu Yaazhəgəl nə iin biya,” bamma daddakwa shədkwa cacuwana cacuwanan wa ḡa tlər də iina. **4** Məng nə vəlgah shah shaha, ba shədkwa cacuwana cacuwanan pal wa vəlgan bəḡəmma. **5** Məng nə duulah shah shah kə dəga ḡa tləra, ba Yaazhəgəl pal wa bəgvara. **6** Məng tlərah shah shaha, ba Daadamazhigəl pal wa vəlga aandzu ma bawar kə ndzəḡa bəgan bəḡəmma. **7** Vəlghar vəlg nə Daadamazhigəl aandzu ma bawar kə shədkwa cacuwana cacuwanan kiyava margar dəgit marawa. **8**

Kwatlørna vèlavar nè dèga tsaga dabariya tædvad shædkwa cacuwana cacuwananna, kwatlørn dlaða vèlavar nè dèga tsaga sèrgasèrga tædvad shædkwa. **9** Kwatlørn dlaða vèlavar nè dèga fadghèra tædvad shædkwiina, kwatlørna vèlavar nè dèga mbahuuda tædvad shædkwa, **10** Kwatlørna vèlavar nè dèga ða tlèraha jappèrra, kwatlørna dèga tlayangngèra, kwatlørna dlaða dèga tagwaaka ndzègana shædkwaha, kwatlørna dèga sèrga taa ghaiyah shahshaha, kwatlørn dlaða dèga gwiiya ghaiyah shahshaha. **11** Badèm nè wanahaana ba shædkw pal wa ðagaana, dlaða biin wa tagwan aandzu war band kwa naagant nè iina. **12** Bandkwa ba pal nè vègha, dlaða uuðiiyah tèvakai ba dyækka, aandzu ba mæng nè uuðiiyah ba dyækka, ar ba vèghæg palla. Bandkwah ci kè Tlèkatèga. **13** Adaba ðaggakiyama ðag nè uud kè tsuufæg badèmmamiiyam tædvad shædkwa palla damma vèghègha palla, aandzu yahuudaha aandzu kwar yahuudah biya, ma Evva nè iina ma daddakwa kwara ghèraana, badèmmamiyama huððiiyamuhuðæg bamma shædkw palla. **14** Vèghègha uuðii pal bi nè iin biya, uuðiiyah ba dyæk tè vakaiya, **15** Akwama tagatag nè shæg taaki, “Adaba èn dèv bi naiyama, èn, maay naiy ma uuðiiya vèghæg biyama,” atar ba tagda kwana tsègarvabi kè nèg kè uuðiiya vèghæg biya. **16** Bandkwah dlað nè hyèmiya akwam tagatag taakiya, “èn gyi bi naiy biya, adabad kwaha èn uuðiiya vègh bi naiyama,” atar ba tagèda èndkwaha tsègarvabi kè nèg uuðiiya vègh biya. **17** Akwama badèm nè vègh ba gyiya, ma da ciingav ndandar nè èlbègi? Akwama badèm nè vègh ba hyèmiya, ma da shiyav ndandar nè dègiti? **18**

Fahafahæg nə Daadamazhigəl kukwar kə uubiiya vəgh band kwa naag nə iina. **19** Akwama badəm nə vəgh ba uubii palla, ma mər ha kə kyalma vəghi? **20** Ii wan kwana mæng nə uubiiyah ba dyakka, ba pal nə vəgha. **21** Tagardabi nə gyi kə dāv taakiya, “maay nə lambar də kəgh biyama,” aandzu ma ghər wa tagar kə shigah taakiya, “maay nə lambar də kuuram biya.” **22** Əndkwah biya, uubiiyahi kwama zharav ar maay də ndzəd biya, iitər wa mæng nə tləraatəra. **23** Uubiiya vəgghahi kwa kiyam zharag mandki darətbi dat kyalmah də ndanghər biya, iin wa kiyam fətəraa nə miiyamma. **24** Dlaḡa uubiiyaha vəghahamiiyamən kwa maaraw kə zhargənna, ḡadləghani ḡadləg nə Daadamazhigəl kə vəgha fahət kə uubiiyah kwa maay ndang kiyava mæng nə tləraana, **25** Adaba haik tləvkəna tləg tagwazh tagwazh tə vəgha, bamma uubiiyah war fa kyəmiy tə ghəraatəra, kwa ba dəgit palla. **26** Mbakyarvad kwaha akwama tlakənatləg nə uubii pal kə vənvəra, badəmmatra ar cəngan kə njiigana, akwama dləbavant dləḡəg nə uubii palla, badəmmatəra ar ba hwadaga əmtada. **27** Badəmmaruwa am vəgha tləkatəga, ma kwararuwa am uubiiyana. **28** Ma huḡa dlamakələaa lii gatəg Yesu, faafəg nə Daadamazhigəl kə lii ḡagar tlər kə Yesu kə dəga zuungwa, dəga buwa tlayanngaha, dəga həkərḡa lii tsaga dəgita, ka lii ḡa dəgaha jappəra, ka lii vəlavtər vəlga mbahuudaha, ard lii məlgaru kə uudaha, ard lii fakyəmi tə tləra lii gatəga, ard lii sərga taa ghaiyah shah shaha. **29** Badəm nə uudah ba dlakulva gyia Yesuni? Ar badəm ba tlayangahhi? Badəmma ar ba lii tsaga dəgit hi? Nii ar badəma ar ba lii ḡa dəgaha jappər

hi? **30** Badəmmatəra ar ba də vəlga mba hə uudahhi?
Ar badəmma ar sərgasərg kə taa ghaiyah shahshaha?
Nii badəmmatər ha sərgasərg kə gwiya ghaiyahhi? **31**
Gatamgatəg kə vəlghi kwa juujig də ndanghəra, ənda
markurmarg kə duuli kwa juujig badəm də marawa.

13 Aandzu ba mana sərgasərg kə taa ghaiya uudaha shah
shaha ard dəga zərbəlgaha Daadamazhigəla, akwama ən
maay də wayakəvər biya, nanalnəg band talenlenga kwa
tlaav ba gyaagyanna, aandzu gangga kwa tlaav ba dyək
dyəkka, **2** Aandzu ba mana sərgasərg kə taa tlayangəra,
ən nəghaakan kə dəgitah shibashiḃan badəmma, dlaḃa
ən mənəg də dyəmdyəma badəmma, ard fadəghər ba
vaivaiya, kwan da gantgəg kə aghwa, akwama ən maay
də wayaikəvər biya, maay nə dəgiti ən tuuk vakai naiy
biya. **3** Aandzu ma vələndavələg kə dəgiti ən dəvakai
nai badəmma, ən vəldan dlaḃ kə vəghara həvara kaara,
akwama ban maay də wayakəvər biya, ən maay də
dəkshiga aandzu ndaw biya. **4** Waiyakəvəra fəgara fa
ərvədmahudə ard taa jir kə uuda, waiyakəvəra maay də
səlg biya, maay fəgara tədə fədavgha, ard daaga ghər biya.
5 Waiyakəvəra Maay də naa ghər biya, maay dlaḃa fa dagar
ma uudah biya, maay pəkya ghay biya maay həkya dəgit
ghwad mahud biya. **6** Naay nə waiyakəvər kə ḃa dəga
kələdər biya, bamma naa ḃa dəga jirjira, **7** Waiyakəvəra
fəgara fa ərvədmahud kə uud, ard fadghəra aandzu tauwa,
ard pakka dəgita, ard ḃəshgaana aandzu ba ndara. **8**
Maay ghyənng nə waiyakəvəra ba tangw dama zərazər
biya, taa tlayanngəra da dagal zamanana, taa ghayah
dlaḃa zəgga, dyəmdyəmərə da ghyənnga. **9** Bak jirjira,

dyəmdyəmərə miiyama rəghghət biya, taa tlayanngəra miiyama rəghghət biya. **10** Akwama da saahii sæg nə daddakwa rəghgha rəghghana, təhalakwaha daddakwa rəgha biya da nəga. **11** Ma sartən zarhərara, ndzan taa ba əlbəga zarhərara, ndzan dzamaghər band dəga zarha, ndzan vəla farwut band dəga zarha. Ghubaranət ba naiya kal dugarsdug kəskai kə hənkalə zarhərara. **12** Adaba ndakwana kəm zhara garava ma akwatərana band avəḏvaavəḏa, daghuvaliina kəm da zharg ba ghwəm də gyiia, adaba ndakwana sərgasərgara rəghghət biya, daghuvalaana sərgasərgəra da rəghghəg ba dyəkdyək band kwa fakwi nə Daadamazhigəla. **13** Ndakwan ciya, dəgitahaan həkərdəna mənəga bak jiiira, fadghəra, pakka dəgita, ard waiyakəvəra, badəm miitəra ba waiyakəvər wa dyəkka.

14 Gatamgatəg kə duula waiyakəva, dlabə am gatəgaan kə vəlga sərgasərg vak shədkwa caccuwanacaccuwana, ndə dəga taa tlayanngəra. **2** Adaba daddakwa taa ghaiy shahshaha tag də uudah biya, tag də Daadamazhigəla, adaba maay wa nəghəgaka nəghəg kə dəgitahi tag nə iini, mbakyarvad taa dəgitahi shiḃashiḃana tədvd ndzəḏa shədkwa cacuwana cacuwana. **3** Daddakwa taa tlayanngəra tagtər kə uudah kə əlbəga kiyava məltərūməlga fətərna kə ndzəḏa, dlabə tagtəra kə dzəgwaggha. **4** Daddakwa taa ghai shahshaha məlgaru bak kə ghəraana, adaba daddakwa taa tlayanngəra məltəru kə dlamakəlaaa lii gatəga. **5** Mana naag nai badəmmaruwa mamma taa ghyi shahshaha, bakəvakwana mat naagara mamma taa tlayanngəra. Daddakwa taa tlayanngəra juujig ku daddakwa taa ghai

shahshaha, bama mæng nɛ daddakwa sɛrgasɛrga kɛ gwiya ghaiyiina kiyava mɛlgaru kɛ dlamakɛlwa lii gatɛga. **6** Aici zaraabaharra, akwama danɛvdɛg da vakaruwa ɛn tagkura kɛ ɛlbɛg dɛ ghaiy shahshaha, auci wana mɛlkuru nai dɛvakai, akwama danɛvbi da vakaru dɛ ɛlbɛgaha ard dyɛmɔdyɛmɛr, ard tsaga ɛlbɛga Daadamazhigɛl biyi? **7** Bandkwah nɛ dɛgitahan kwa maay dɛ shifɛgi band faakɛlla ard kakanghya. Akwama cɛngalbi nɛ tlavatɛr ba vaivai biya, da sɛrga ndandar nɛ uudan kɛ dɛgiti tsava ard kwa fɛrtavvi? **8** Akwama fɛrtavantbi nɛ dɛrau ba vaivai kwa da cɛnngalcɛng biya, war wa da ɓadlawa da ghwaavi? **9** Bandkwah dlaɓ kɛskuurama, akwama tagamatag kɛ ɛlbɛg dɛ ghaiya kwa nɛghvaaka biya, da sɛr vaaka ndandar nɛ dɛgiti am tag nɛ uurami? Ttagamatag kɛ ɛlbɛg ba gyagyaana. **10** Mæng nɛ ghaiyah shahshah ma duniya, ma kwaratɛra ba tuuk kɛ ɛlbɛga. **11** Akwama ɛn cɛnngabi kɛ ghaiyin biya, nanalnɛg kɛ ghulab kɛ daddakwa ta ɛlbɛgiina. **12** Bandkwah dlaɓ kɛskuurama, ma bam hwaɗaaga tlɛkɛna vɛlg shahshah dɛga shɛdkwa caccuwanacaccuwana, ɓagambag kɛla ndzɛɗaruwa am ɓa tlɛr dɛ lii da fɛgara zaa vuuka kɛ dlamakɛwa lii gatɛga. **13** Mbakyarvad kwaha ɓadɛm nɛ daddakwa taa ɛlbɛg dɛ kwatlɛr kɛ ghaiya, aa dzug kɛ zhɛgɛla vɛlvar nɛ sɛrgasɛrga gwiiya ghaiyiina. **14** Akwama dzɛgwanadzug kɛ zhɛgɛl ma ghaiyi tlɛrna, ba kai dɛ ghɛrar wa dzɛgwazhɛgɛla, hɛnkalara maay ɛmtaɗ dɛ kaiyi. **15** Auci, wan da ɓag naiyi? ɛn da dzugazhɛgɛl ɓad ɛrvidmahudara, ɛn dɛgwadzug kɛ zhɛgɛl dlaɓ dɛ nɛghɛgakanɛghɛgara. ɛn ɓɛlgabɛlg kɛ ngɛssa gala Daadamazhigɛl ɓad ghɛrarra, dlaɓa ɛn

6alga6alg baz ma hankalarra. **16** Akwama maay endkwah biya, akwama taghartag ké uus ké Daadamazhigél ba maghəragh kaltiya, da tag ndandar nə daddakwa cəngabi ké dəgiti agha tag nəng taaki, “Amin” təghər ké taa uusi agha tag nəng, akwama sərgabi ké dəgiti agha tag nəng biyi? **17** Aadzū ba tagharatag ké uus ké Daadamazhigél ba vaivaiya, məlgharuubi ké uuda nə iin biya. **18** Ən tagar uus ké Daadamazhigél ən tagatag ké əlbəg də ghai shahshah təghər kəskuuram badəmma. **19** Bakəvakwaha ma dzahava dlamakəlaaa lii gatəga, mana naag nai ən tagda ké əlbəg ba dlə6 də dzamaghərar kiyava tsagturu ké kyalmaha, təghər ké tagda əlbəgah dəbu kəlawə də kwatlər ké ghaiya. **20** Zaraabahara, dzamambi ké dəgit band zarhah biya, bamma tədvd 6a dəga kəladəra namalnəg band zarhaha, kuurama aa nalnəg nə dzamaghəraru ba ké dəga uudah maamala. **21** Viindaviindan ma kakadā Daadamazhigél taakiya, “Ən da tagan ké əlbəg də uudahah tədvd uudahi kwar taa ghaiy shahshaha, ard ghaiya ghulabaha, bakəvakwaha ar maay cəngwanacəng biya, am nə Yaazhəgəla.” **22** Mbats, sərga taa ghaiy shahshaha mbakyarvad dəga sərg ké yaa dadda gatəg biya, bamma ké lii ar maay gata yesu biya. Taa tlayannəra mbakyarvad ké lii də fadghəra, kiyava lii maay də fadghər biya. **23** Mbakyarvad kwaha, akwama dzaharvətdzahəg nə dlamakəlawə lii gatəg badəmma, ma kwarayəra ar taa əlbəg də ghaiy shahshaha, ka sagau ké kyalma uudahi ar sərgabi ké dəgiti ar tag nə iitər biya, ma lii ar maay gata Yesu biya, mbats, ar maay tagan taaki am valagah biya? **24** Akwama taaki badəmmaruwa am

taa tlayanngëra, ma tlakuratlëg në daddakwa maay gata Yesu ard kwa sërgai kë dëgiti tagav biya, kaa cënnan kë dëgiti tagava, ngal ba pëlla ghëra. **25** Da kwadä sagal në dëgiti ma ërvëdmahudäana, tëdvadkwaha da mbudä dama haaya ëagarnës kwatënahër kë Daadamazhigëla, ngal taakiya, “Bak jirjira mëng në Daadamazhigël ma kuurama.” **26** Wan në dëgiti ën tagkur naiy zaraabahaara, akwama da dzahamvëtdzahëga, kwana ëëla ngsa gala Daadamazhigëla, kwana tsaga dëgita, taa dëgitaha, kwana taa ëlbëg dë kwatlër ghaiy shaha, kwana gwiiya ghaiya. Bagamëbag badümma mbakyarvad mëlgaru kë dlamakëla lii gatëga. **27** Akwama mëng në lii taa ëlbëg dë kwatlër ghaiya, aa juubi ba kë uud buwa ma hëkërd biya, aa ëagarëbag ba tädëv tädëva, kwatlërna gwiiya dëgiti tagava. **28** Akwama maay në dadda gwiigan biya, aa ndzarandzëg ba dëw ma dzahava dlamakëlaaa. Aa tagartag kë ëlbëg kë ghëra ard Daadamazhigëla. **29** Lii taa tlayanngëra, aa tagartag ba në uud buwa ma hëkërd kë ëlbëga. Kyalmaha ar tsëgwa hyëmiya dëgiti tagava. **30** Akwama taghartag në Daadamazhigël kë ëlbëg kë uudani cëghurga vakwahiina, daddakwa taa ghaiy ba zuungwna ghacaan kë taa ghaiya. **31** Badëmmaruwa am tagatag kë ëlbuga Daadamazhigëla, ba da palla palla, kiyava tsagan kë uudaha, dlaëa ar tlëkëna kë ndzëdä. **32** Lii vëlavtër në sërgasërga taa tlayanngura, ba iitër dë ghëraatër wa tagaana. **33** Adaba Daadamazhigëla miiyama Daadamazhigëla ciya hënkäl biya, Daadamazhigëlaaa gabërra. Band kwaha vak dlamakëlaaa lii gatëga. **34** Bagabag kë marau ar ndza nëmghwasah ba dëw ma dzahava dlamakëlaaa lii gatëga,

adaba vɛlavtərbi nə duula taa ghaiy biya, bama ar dāba dɛgiti tagaa nadzahadzaha muus taaki. **35** Akwama mæng nə dɛgiti ar naa sɛrga nə iitəra, aa ndavarndavəg vak zhiilahatər ma hənyaha. Adaba dɛga zhər w kə ənghwasah taa ghaiy ma dlamakəlaaa lii gatəga. **36** Fəgharzha bat kuuram nə əlbəga Daadamazhigəla, nii ba kuurama pal ha wa dal nə əlbugiin da vakaruwi? **37** Akwama mæng nə daddakwa tlatla taaki tlayanng nə iina, aandzu ma vɛlavar nə sɛrgasɛrgəra, aa nəghakanəghəg taakiya, dɛgitahaan ən viindkurnaiyna əlbuga Yaazhəgəla. **38** Akwama lawaləg nə uudan kə fa hyəmiya tə kwanna, ghəra van ndakwani da ləvwaləg nə uud kə fa hyəmiy tə vakaiya. **39** Mbakyarvad kwaha zaraabahaara, nahamnahəg kə taa əlbəga Daadamazhigəla, tsamarəvbi dlaɓ kə uud kə taa ghaiy də kwatlər kə ghaiyah biya. **40** Aa ɓagavɓag nə dɛgit bat duulan ba kalkalla, dlaɓa ɓadləvnanna.

15 Ndakwana, ən da dzamkurnəs dzaməg kə əlbug marawən kwa tagankur naiyiin zaarabahaara, kwa caawama nə uuramna, dlaɓa kwa famdəghərət nə uurama. **2** Təd vad əlbug marawa wa tlakəna nə uuram kə katəga, akwama həkyamnahəkyəg kə əlbugən tagankur naiyiin ba matrawa, ma maay ndkwah biya, fadghəraruwa ba gyagyaana. **3** Dɛgitiin marauwən tagankur naiya, iin wa caawana naiy, taakiya, əmtsaəmtsəg nə Tləkatəg mbakyarvad haipahaamiiyama, band kwa viindaviindan ma kakkadā Daadamazhigəla, **4** Taaki hədavahədəgga, dlaɓa ciyavantciig tə həng həkərɗa, band kwa viindaviindan ma kakkadā Daadamazhigəla, **5** maradamarg kə ghəran vak kefasa, ard kəlawā tar

buwa. **6** Təhalakwaha mardan kə ghəraan vak kə uudah kwa juujig kə dərmək dləba ba daval palla, kyalmahaatəra ar ba dlaḃa bad shifəga, kyalmah dlaḃa əmtsaharaəmtsahəga. **7** Təhalakwaha maradamarg kə ghəran vak yakuba, ard dlakulva gyi Yesu badəmma. **8** Təhalatər badəma, maradamarg kə ghəran dlaḃ vakara, bakəvakwaha aandzu ba ən uudi yaava tə duula jirjir biya. **9** Adaba kai wa hədiikən ma dlakulva gyiyaha Yesu, tlanalbi naiy kə ḃaakwa nə uud də dlakulva gyiya Yesu biya, mbakyarvad kai wa vəlantər dlad kə dlamakəlaaa lii gata Daadamazhigəla. **10** Mbakyarvad herərra Daadamazhigəl wa nanal naiy əndkwana, dlaḃa herərrən ḃagghwi nə iina ba gyagyaan biya, adaba januuwig aandzu kwar kə dlakulvaha gyiya Yesu də tlərta, bakəvakwaha mbakyarvad sərgasərgar biya, mbakyarvad herərra Daadamazhigəli kwa əmtad də kaiya. **11** Aiciya, ma kaiya, ma iitəraha, badəmmamənda kəm taa ba əlbəg marawa, famdəghərt tədvad kwan nə uurama. **12** Akwama ba tagav nə əlbəg marawa ciiga Tləkatəg ma gətlaha, aujibəg ka cii kə kyalmaharu ar taakiya maay nə ciig ma gətlah biyi? **13** Akwama maay nə ciig ma gətlah biya, mbats, ciyyiit bi nə Tləkatəg ma gətlah bi ciya. **14** Akwama ciyyiit bi nə Tləkatəg ma gətlah biya, mbats, taa əlbəg marawamənda ba gyagyaana, fadghəraru dlaḃa nalnəg ba gyagyaana. **15** Nalnəgtaaki, tagamənda fiid təghər kə Daadamazhigəl ciya, adaba tagamənda tag kə əlbəg təghər kə Daadamazhigəl taakiya ciighantciig kə Tləkatəga, akwama ba ciighantbi tsa, bakjirjira maay nə ciig ma gətlah biya. **16** Akwama maay nə ciig ma gətlah

biya, mbats, ciyavatbi ci nə tləkatəg biya. **17** Akwama
 ba ciyavantbi nə tləkatəg biya, mbats, fadghəraruwa
 ba gyaagyaana, ba kəvakwana am ba ndzəganən ba
 ma haipaharuwa **18** Mbats, lii əmtsaharaəmtsahəg
 tə duula gata Tləkatəga, zaraazəg ciya. **19** Akwama
 faaghəra miiyam tə Tləkatəga kwakyarvad ba kiyava
 ndzəgan kaltiya, mbats jiiyamujiig aandzu ba war kə dəga
 zhuwadaala. **20** Bakjirjira, ciyavantciig nə Tləkatəg ma
 gİtlaha. Inn wa təghal ba zuungw ma lii ma gətlaha.
 Bakjirjira maradamarg taakiya da ciyav nə kyalmaha lii
 əmtsaharaana. **21** Aandzu ba səghəv tədvdad uud nə əmtsəg,
 bandkwah dlaḅ nə ciig ma gətlaha səghəv tədvdad uuda. **22**
 Bandkwa əmtsəg nə uud badəm mbakyarvad Adamu, da
 ciyav nə uud badəm mbakyarvad Tləkatəga. **23** Da ciyav
 aandzu ma ba wara ba tədəv tədəvaana, Tləkatəg nə
 təghəga zuungwa, təhalakwaha lii ar da dəgan daghuvali
 da saay nə iina. **24** Kaa da sagau nə ghyənnga duniya,
 ma sarta kwa da gwiigarda nə Tləkatəg kə tləksəran kə
 Daadamazhigəl Daada, təhalakwama da kəsətərva kəsəg
 kə ndzəd kə lii kwarəga baz tləksəraatər badəmma. **25**
 Adaba barari kə Tləkatəg da kwarəga, bamma fatərdəmfəg
 kə tləghumahaan badəm da miizhangyəl kə shigahaana.
26 Dadda tləghummi kwa dəga halli da ghyəhava, iin nə
 əmtsəga. **27** Adaba tagaatag nə əlbəga Daadamazhigəl
 taaki, “fadəmfəg nə Daadamazhigəl kə dəgitah badəm
 miizhagyəl kə kwargana.” **28** Akwama da nadalnəg nə
 Daadamazhigəl kə dəgitah badəm da miizhagyəl kwarga
 tləkatəga, da nal dlaḅ nə zəran da miizhagyəl kə kwarga
 Daadamazhigəl kwa nadal dəgitah badəm da miizha gyəl

kə iina, adaba Daadamazhigəl dəgit badəm badəmma. **29** Akwama maay əndkwah biya, auwa da bag nə uudahaan, kwa bagavtəra nə tsufəg mbakyarvad lii ma gətlahi? Ma ba maay nə ciig ma gətlah biya, aujibəg ka cii bagavtəra nə tsufəg kə uudah mbakyarvad lii ma gətlahi? **30** Aujəlbəg dlab kiyam fa ghəramiiyam ba kəlahəng tə duula əmtsəgi? **31** Ən nəghəganəghəg kə əmtsəg ba kəlahəng zaraabahaara, bak jijjiira ən tsa kushəgh də kuuram ma Tləkatəg Yesu Yaazhəgəlamiiyama. **32** Akawama tə naaga uuda, ma baganaḃag kə ghwav də dəktəghal ma Afisa, auci nə dəkghigari? Akwama ba da maay nə uud ciig ma gətlah biya. “Ba kiyam zəgaana kiiyam hūbəgana, adaba kiyam da əmtsəg dlakadur biya?” **33** Aa valkur dai nə uud biya, “Adaba ndzəgan də kəladaha badzəgaan kə uuda jirjira.” **34** Asamasaas da tə duula jirjira, am duuwant kə ḃa haipa. Adaba kyalmaharuwa ar sərgabi kə Daadamazhigəl biya. Na taakwan naiya mbakyarvad am dəm dama zhərwa. **35** Ar da ndavəgan nə kyalmah yaakiya, “Da ciig ndandar nə lii əmtsahara əmtsahəg ma gətlahi? Ar da sagal də huulfa kwar kə vəghəghi?” **36** Kəgh dlagəna! dəgiti aghaa riiga nənga da maay sagal biya bamma əmtsaəmtsəga. **37** Dəgiti agha riiga nənga, da sagal bandkwahiin biya, ba zəraana, ma zəra hiiya ma zəra dəgiti tlərna shaha. **38** Ba Daadamazhigəl wa vəlga dzakəva vəgh kə zəra dəgita band kwa naag nə iina, ma kwar kə zəra dəgita bad dzakəva vəghaana. **39** Badəm nə tluwa ba dəgit pall biya. Uudaha bad hulfa dəgahaatəra, almanaha bad hulfa dəgahaatəra, diikaha bad hulfa dəgahaatəra. Kəlfah dlabā bad hulfa dəgahaatra.

40 Məng hulfə ndərgə ghərazhigəla, məng nə hulfə dəgə haaya. Ndəngərə dəgə ghərazhigəla shaha, ndəngərə hulfə dəgə haaya shaha. **41** Ndəngərə faciya shahha, dəgə kyəlla shahha, dəgə kwadladlah dlaḅa shahha, məng dlaḅ nə kwatlər kə kwadladla shah də kwatlər kə kwadlad vaka ndəngərə. **42** Bandkwah dlaḅ təghər kə ciig ma gətlaha, dəgiti aa riivariigə da ərtsəgə, dəgiti aa ciivanta da maay ərtsəg biya. **43** Riivariig nə iin bamma dlaḅa, ciivantciig ma ndəngərə, riivariig ma maira ndzəḁa ciivantciig dlaḅ ma ndzəḁərə. **44** Riivariig ma vəgha uudərə, ciivantciig dlaḅ də ndzəgana vəgha shədkwa caccuwanacaccuwana. Adaba məng nə vəgha uudərə, ba jirjira məng nə vəgha shədkwa caccuwanacaccuwana. **45** Viindaviindan bandkwah taakiya, “Adamu nə uuda zənnəgwa, kwa nal kə uuda də shifəgə.” Adamudəgə halla iin shədkwa kwa vəlla shifəgə. **46** Dəgə zənnəgw bi nə shidkw biya, dəgə tluwa ard avz nə dəgə zənnəgw lakwti kə shidkwa. **47** Uuda zənnəgwa ndərava də haaya, sal ma haaya. Dəgə buwa sahi ma ghərazhigəla. **48** Bandkwa dəgə haaya nə uuda, ar bandkwah dlaḅ nə lii dəgə haaya. Lii ar dəgə ghərazhigəla, ar da bandkwa sahii ma ghərazəgəla. **49** Bandkwa kiyam garava daddakwa ndərava də haaya nə miiyama, kiyam da nəg dlaḅ kə garava daddakwa sahi ma ghərazhigəla. **50** Dəgiti ən tagkur naiya wah zaraabaharra, adaba ḅagabi kiyam tləkəna kə gwiig ma tləkəsa ghərazhigəl də vəgha miiyam kwa dəgə tluwa ard avz biya, bandkwah dlaḅ nə daddakwa da ərtsəgə da maay gwiiya daddakwa maay ərtsəg biya. **51** Ciinngamciinga, ən tagkurtag kə dəgiti shiḅashiḅana! kiyam da baḁəm əmtsəg

biya, aiciya da gwiiyav nɛ garava miiyam badɛmma, **52** Ba daval palla, band kɛbɛkyɛga gyiia, ma ciingavaciing nɛ vɛrta dɛrawa, da ciyav nɛ lii ma gɛtlaha dɛ vɛgh hulfa kwa da maay ɛrtsɛg biya, da gwiiyav nɛ ndzɛgana garava miiyama. **53** Adaba barari nɛ vɛghɛn kwa ɛrtsɛgɛna da gwiiyav nal kwa maay ɛrtsɛg biya, vɛghɛghi kwa da ɛmtsɛga da gwiiyav nal kwa maay ɛmtsɛg biya. **54** Tɛhalakwama gwiiyavant gwiig nɛ vɛghɛn kwa ɛrtsɛgɛn dat kwa maay ɛrtsɛgɛn biya, dlaɓa vɛghɛn kwa dɛga ɛmtsɛgɛn nal kwa maay ɛmtsɛgɛn biya, da righɛg ma sartakwa nɛ, ɛlbɛgɛn viindava ma kakkadɛ Daadamazhigɛl taakiya, “Ghyɛhavna ghyɛhɛg nɛ ɛmtsɛga, zavuzɛg nɛ fiir tɛghɛra. **55** Kɛgh ɛmtsɛga, mɛr nɛ za fiiraghi? Kɛgh ɛmtsɛga mɛr nɛ guraghi?” (Hadɛs g86) **56** Abi haip nɛ gura ɛmtsɛga, tlakɛna tɛdvad shari nɛ ɛmtsɛg kɛ ndzɛɗa. **57** Tagiiyamartag kɛ uus kɛ Daadamazhigɛl kwa vɛl kiyam zaa fiir tɛdvad Yaazhɛgɛl Yesu Tlɛkatɛga! **58** Mbakyarvad kwah zaraabahara kwan waikur naiya, ghacaamaghaciig ba marawa, ba kɛlahɛnga am ɓagar tlɛr kɛ Tlɛkatɛga, adaba am sɛran taakiya dladɛn am huɓɛg nɛ uuram mbakyarvad Yaazhɛgɛla ba gyagyaan biya.

16 Aiciya, ɛlbɛga mɛltɛru kɛ yaa daddaha gatɛga, ɓagamɓag bandkwa taganter nai kɛ dlamakɛla lii gatɛga kwa ma Galatiya taaki aa ɓagarɓaga. **2** Ma kwar kɛ laada, am fɛgaan kɛ kwaɓa kalkala dɛgiti tlɛkɛna nɛ uudana, bamma ɛn sɛgɛv naiy lakwti am da dzaha dɛgiti kwa da mɛlvaru kɛ uud biya. **3** Akwama da danɛv dɛga, ɛn da ɓɛltɛrant kɛ lii haiyamant_haig nɛ uuram dɛ iitɛra, ɛmtad dɛ wakiita mara ghɛraatɛra. **4** Akwama ɓagaɓag kɛ

maraw ən dāv naiy ndakwani, bar da pughkwazhana. **5** Ən da dagau da vakaruwa da tagkur uusaa, təhalakwama gwayavagwaiga ma haaya makiduniya, adaba ən naagan kə dagal damma makiduniya. **6** Mbatak ən da zəlmazələməg vakaruwa, ən da ghyənnəgəna kə viiyaksa vaksruwa, adaba am da məlwad ba kəla vakavaki ən da dagal naiya. **7** Də naagarbi akwama nəghankurnəghəg ən tsəkura də fət biya, mana naag nai ən bəga kə hənəgah vakaruwa, akwama haighant nə Yaazhəgəla. **8** Ən da ghacig ma Afisa ən da pakant kə sarta fentikus. **9** Adaba wurghwantwurg nə uud kə duul ba banngang kiyava bə tlər marauwa, aandzu ba mənəg nə tləghumah ba dyəka. **10** Akwama səghəvsəg nə timuti da vakaruwa, aa bəlabələg nə ghəraana aa gədzə biya, adaba iin ndakwani bə tləra Yaazhəgəl band kaiya. **11** Mbakyarvad kwaha aa nenne bi aandzu ma war biya, am məlaruwa də dəgita kiyava sagau da vakara, adaba gyiiyar ba tə duula kə paka ba iina əmtəd da zarabaha. **12** Əlbəga zərabamiiyam Afullusa, ghalanghaləg ma səv da vakaru əmtəd də kyalma zarabaha, haighant bi kə dagau ndakwan biya, bamma da tləkənatləg kə sarta lakwti da dagauwa. **13** Bədlamvəbədləg ba marawa, am ghacan tə fadghəraruwa ba vaivaiya, am bələn kə magiya am fəgab kə ndzədə. **14** Bədəm nə dəgiti am bəg nə uurama, bəgambəg ba də waiyakəvəra. **15** Aici, zarabahara, am sərən taaki uudaha hənəyaha Istafanus wa fararzhz ba zəngw kə pəlaghər ma haaya Akaya, vələdavələg kə ghəraatər kiyava bə tlər kə ya dadda gatəga. **16** Ən ghalakurama am faara kə hulfa kwanahaan kə uudaha, ba tsaghwaha bə tləramnd bədəmma kwa kəm hubə dlad də iitəra. **17** Cinganucing

kəmtakera sagauwa Istafanusa, Fartunatus, ard Akaikus,
kwa nəgal vakar mandki kuuram wa səgəvsəga. **18** Adaba
ḡagarwiiḡag kə dəgit maraw tərvidara, baz dəgaruwa.
Hulfa kwan kə uudaha kalkalan ma fəfteraarana. **19** Araa
tagkur uus nə dlamakəlaaa lii gatəg kwama haaya Asiya.
Akila ard Biriskila, əmtad də dlamakəlaaa lii gatəg kwa
dzaharvət ma hənyahaatəra, ar tagkur uss ba vaivai ma
daaga Yaazhəgəla. **20** Badəm nə zaraabaha ar tagkur
uusa. Tagamartag kə uus kə kyalmaharuwa əmtad də
bərhuga. **21** Ba kai Bulus də ghərar wan viinda tagkur
uusa. **22** Badəm nə daddakwa maay waiya Yaazhəgəl biya
tlafatlafana. Aseg, Yaazhəgəla! **23** Herərra Yaazhəgəla
Yesu aa ndzandzəg əmtad də kuurama. **24** Aa ndzandzəg
nə wayakəvar təghər kəskuuram ma daag Tləkatəg Yesu.
Amin.

2 Corinthians

1 Bulus kwa nal kɛ dlakulva gyiia Tlɛkatɛg Yesu dɛ naaga Daadamazhigɛla, ard zɛraabamiiyam Timoti, da vak dlamakɛlaaa lii gata Daadmazhɛgɛl ma Korinti, ɔmtad dɛ yaa daddaha gatɛg badɛm ma larda Akaya. **2** Herɛrra ard gabɛrɛr vak Daadamazhigɛl Daadamiiyama ard Yaazhɛgɛl Yesu Tlɛkatɛga aa ndzarandzɛg ɔmtad dɛ kuurama. **3** Tagiyamartag kɛ uus kɛ Daadamazhigɛl Daadamiiyama, kwa iin Daada Yaazhɛgɛl Yesu Tlɛkatɛga, Daada kwa dadda zhɛwadal ba dyɛk dyɛka, Daadamazhigɛl kwa tagkiyam aandzu hulfa kwar kɛ dzɛgwagha! **4** Takkiyamtag nɛ Daadamazhigɛl kɛ dzɛgwagh ma dlada miiyam badɛmma, adaba kɛmyam ndakwani kiyam tagtɛr kɛ dzɛgwagh kɛ kyalmaha ma dladi kwar huɔɛg nɛ iitɛra, dɛ kwanɛn kɛ taa dzɛgwagha kwa tlɛyamkɛna nɛ miiyam vak Daadamazhigɛla. **5** Bandkwa kiyam huɔɛg nɛ miiyam kɛ dlada huɔu bandkwah nɛ Tlɛkatɛg dɛ ghɛraana kɛ dlada, kiyam da tlɛkɛna tɛdvad Tlɛkatɛg kɛ taa dzɛgwagha Daadamazhigɛla. **6** Aandzu ma kiyam huɔa dlada, kiyam huɔɛg mbakyarvad nal kɛ dɛga taa dzɛgwagh kɛskuurama dlaɔa da fɛkurna kɛ ndzɛd ma ndzɛgana gatɛgaruwa. Akwama tagkiyam dzɛgwagh nɛ uuda, ba kuuram ndakwani tlamkɛnatlɛg kɛ taa dzɛgwaghiina kwam da tlɛkɛna nɛ uuram kɛ ndzɛda fa ɔrvɛdmahud dɛ dlada kwa kiyam huɔɛg nɛ miiyamna. **7** Kɛm maay ɔa ndaundau dɛ kuuram aandzu ba hɛdiikɛn biya, adaba kɛm sɛrgasɛrɛg taakiya am huɔa dlada band kwa kɛm huɔɛg nɛmnda, kuram ndakwani am da tlɛkɛnatlɛg kɛ hulfa taa dzɛgweaghɛn ɔagakɛmnda

nə uuda. **8** Kəm naay taaki am dzan kwal sərgasəræg təghər kə hulfa dladən huḅaməndu nəmnd ma haay Asiya, zaraabahar biya, kwan kə dladə dyəkadyək ba vaivaiya mandki kəm da əmtsəaga. **9** Baz tlatləgan kəskəmnd taaki manki shariya əmtsəg wa təkəmnda nə uuda. Dzəghardzəg nə wana haik fadghər kəskəmnd tə ghramənda, bamma kəm fadghər tə Daadamazhigəla, kwa iin wa ciya lii əmtsahara əmtsahəga **10** Sakəmnndasəg nə Daadamazhigəl sagal ma əmtsəga dladə, famdəghərtfəg taakiya da katkəmnndkatəga, famdəghərət ba tə iina mbakyarvad gwiiya katkəmnndətta. **11** Məlamkəmnndu mələg də dzəgwazhigəla. Tədvad kwah war da tagar nə uudah ba dyəka kə uus kə Daadamazhigəl mbakyarvad kəmnda, mbakyarvad bark badyak kwa kəmnda tləkəna nəmnda tədvad dzəgwazhigəla. **12** Dəgiti fəkiiyama kə tsa kusghəgha, adaba dzamaghəramiiyam wa tagkiyamtag taakiya ɓagiyamɓag kə ndzəgan ba cuwadad ma duniya bad ərvədmahud palla, kyambar ndzəgani kwa ndzamda nəmnd də kuurama. Ən tagan taakiya ndzəmnda bad jiira hulfa dəga Daadamazhigəla, tədvad herərra Daadamazhigəla, kwakyarvad dyəmdyəmər kwan kə duni biya. **13** Kəm viindkur dəgiti am da karantəga karantəg nuurama am nəghaakana, Bakəvakwaha nəghamaka nəghəg ənkyəkwanan ndakwana, mandləg naiya am da nəghəgakanəghəg kə dəgitaḅ badəmma, **14** Adaba sartən da saay nə Yaazhəgəlamiiyam Yesu, am da tsa kushəg də kəmnd, band kwa kəmnda tsa nəmnd kə kushəg də kuurama. **15** Mbakyarvad haiyananthaig naiy kwana, iin wa nahan naiy kə sagau da vakaru ba zəngwa, adaba

am tləkəna kə bark shig buwa. **16** Badlanvaɓadlɛg kə da vakaruwa akwaman da dagal dama Makidoniya, ɛn da ghacan dlab vakaruwa akwaman da gwiiya saasa, aɗaba ɛn tlaran kə dɛgiti am da mɛlgwad nɛ uurama kiyava langan kɛskai dama Yahudiya. **17** Mam zharɛg nɛ uuram tsa na ɓadlawa ba kwal dɛ sɛrgasɛrgar ha kɛskuurama? Nii mam zharg nɛ uuram ɓadlawa dɛ ndzɛgana hɛnkala uudərha, aɗaba ɛn taga taaki, “aana” ɛn gwiiya tagan dlab taaki “ɛndkwah bihi”? **18** Bandkwa maay nɛ ndaudau biya Daadamazhigɛl iin jiira, bandkwah dlab nɛ ɛlbugɛn kɛm tagkur nɛmndna dɛga taaki “Aana” ard “A'a biya.” **19** Mbakyarvad Zɛra Daadamazhigɛla Yesu Tlɛkatɛga, wa tagan naiya ard Sila ard Timoti kɛ ɛlbɛg maraw tɛghɛra, dɛga taaki “Aana” ard “Aa” biya, ba kɛlahɛnga ba “Aana”. **20** Aɗaba righant tɛdvad Yesu nɛ Daadamazhigɛl kɛ langyi taa nɛ iin ɓadɛmma. Iin wa kiyam tag nɛ miiyam tɛdvad Yesu Tlɛkatɛg taaki “Aandz bandkwaha” kiyava fɛgaara kɛ Daadamazhigɛla. **21** Ba Daadamazhigɛl pal, wa da vɛlkiyam tlɛkəna shifɛg ma Tlɛkatɛga, baz kɛmnda baz kuurama, ba iin dlaɓ fakiyamafɛga. **22** Fakiyamɛtfɛg kɛ dɛga sɛrgan tɛ kɛmyam kwa da mara taaki kiyam dɛgaana, vɛlakiyamvɛlɛg dlab kɛ gyagyaan shɛkwan ma ɛrvidmahudamiiyama mbakyarvad markiyamdadan kɛ dɛgiti da ɓag nɛ iin tɛvuuka. **23** Ba Daadamazhigɛl nɛ shidara, akwama fiid wan tag nai taakiya kwa gwiiya na bi nai dagal dama korinti biya, mbakyarvad aa gwiiya fankuraabi kɛ dlad'biya. **24** Kwakyarvad kɛm naa markuura ndzɛd tɛghɛr kɛ fadghɛraru biya, maaya, kiyam ɓaa ba

tlər əmtadə, kiyava hwaɖag kəskuurama, mbakyarvad am ghacan bad ndzəɖ ma fadghəraruwa.

2 Mbakyarvad kwaha fandəmfəg ma ghərar taaki ən madlai da vakaru ən badzəɖkurda kə ərvədmahud biya, **2** Aitsa, akwama fankuraafəg kə badzəga ərvədmahuda, war wada fəgwa ciinga əmtakər kəskai, akwama maay ban daddakwa ən fəgara naiy kə badzəga ərvədmahud biyi? **3** Kwa viindankura nai kə kwah kə wakiita, adaba iin naiya taakiya akwama danəvdəga ən tlara kə uudahi kwa dlayatər kə fəgwa hwaɖaga, ar da badzəwadan kə ərvədmahud biya. Adaba fandəghərtfəg naiy taakiya, akwama ən da hwaɖaga naiya, badəmmaru ndakwani am da hwaɖaga. **4** Viindankura mbakyarvad ən ma dlada ard badzəga ərvədmahud ba dyəkdyəka, baz kəla yuwa tuug kəskai ba vaivaiya, kwakyarvad ən fəkura kə badzəga ərvədmahud biya, adaba am səran taaki ən waikurwaig ba vaivaiya. **5** Akwama ɖagaɖag nə uudan kə dəga saa də badzəga ərvədmahuda, aa ɖaggwi kəskai pal bi nə iini, aa ɖagkura baz kuuram badəmma. Adaba ən taa kwana naiya kwakyarvad ən mbəkurs biya. **6** Kiiɖa ndaigən aa tləkəna nə uudanən vak dlamakələaaa, tlatlan bandkwaha. **7** Ndakwan ciya, ɖəshamarna_ɖəshəga, am farna kə ndzəɖa, haik duugars duug kəskuuram ma badzəga ərvədmahuda kwa da juugujəg kə ndzəɖaana. **8** Mbakyarvad kwaha ən ghalakuurama, am marardan taakiya am waigan ba vaivaiya. **9** Na viindkura kwan kə wakiita mbakyarvad ən fəsha kuurama, adaba ən səran mbatak am da gatəgaan kə əlbəgi tagankur ba kələhənga. **10** Badəm daddakwama ɖəshgarna nə uurama, ba kai ndakwani

bəshanarnabəshəga. Dəgiti na bəshna naiya, akwama
 ba mæng nə dəgiti ənda bəshgarna naiya, bəshənnə
 bəshəg mbakyarvad kuurama, ma barka Tləkatəga, **11**
 Haik tləkənatløg nə shatanah kə duula valla kəmyama,
 mbakyarvad kiiyam sərgasərg kə dəga kəladərahan bat
 balaḃala. **12** Danal ba nai damma toruwasa da taa əlbəga
 marawa təghər kə Tləkatəga, wurghuntwurəg dlaḃ nə
 Yaazhəgəl kə duula ḃa tlər vaakwa, **13** bakəvakwaha
 ḃallabi nə ghərar biya, adaba nəghəghanabi kə zəraabar
 Titus vaakwa nə iin biya. Təhalakwaha kaa duutərasduug
 kəskai kə uudaha, kaa dagal kəskai damma Makidoniya.
14 Aa tagvartag nə uus kə Daadamazhigəla, kwa iin wa
 ba kəlahəng vəlkiyam zaa fiir tədvd Tləkatəga. Ba
 tlər də kimyam kiyava langa əlbəg marawa Tləkatəga
 Aandzu takwara band tərshən bətbəta kwa pəsvapəshəga.
15 Adaba kiyam band tərshən bətbət nə miiyam kwa
 vəlgar nə Tləkatəg kə Daadamazhigəla, kwa kwazakwazəg
 dama lii katavtərətkaṭəga ard lii tə duula əmtsəga. **16**
 Kiyava lii tə duula əmtsəga, bətbətna vaka əmtsəga,
 kwa saa də əmtsəga, kiyava lii tlarkənatløg kə katəga,
 bətbətna iin shifəga kwa saa də shifəga. Maay daddakwa
 dzəgwantduug kə ḃa kwan kə tlər biya. **17** Adaba
 kəmda kəm band kyalma uudah biya, kwar taa əlbəg
 marawa Daadamazhigəl kiyava tləkəna riibatəra. Adaba
 aa ḃəlkəmdət nə Daadamazhigəl kəskəmda, kəm taa ba
 jirjir təvuukwana, kwakyarvad kəm lii ḃa tləra Tləkatəga.

3 Aitsa, kəmda fəgarzha gwiya dləba ghəramnd ha
 nəmda? Nii kəm gata wakita shid da vakaruw ha,
 aandzu ma vakaruwa, band kwa ḃag nə kyalmah hi? **2**

Abi ba kuuram dɛ ghɛraru nɛ wakiti kwa kɛm dɛvakai
 nɛmnda, kwa viindava ma ɛrvidmahudamɛnda adaba
 nɛghan andzu ba wara dlaɓa karantana. **3** Maramdamarg
 nɛ uuram taaki am wakita Tlɛkatɛg nɛ uurama, kwa
 iin nɛ dɛgshɛga tlɛramnda. Kwan kɛ wakita viindava
 dɛ dɛga viindɛg biya, viindava dɛ shɛdkw cacuwana
 cacuwana dɛga Daadamazhigɛl kwa dɛ shifɛga. Viindava
 tɛ fafakɛlama akur biya, viindava ma ɛrvidmahudɛ uudaha.
4 Kɛm taa kwana mbakyarvad kɛm dɛ jiir tɛvuukwa
 Daadamazhigɛl tɛdvad Tlɛkatɛga. **5** Maay nɛ dɛgiti kwa
 kɛm da mardamarg taakiya ɓagamnd dɛ sɛrgasɛrgamnd
 kɛ tlɛiin biya, Sɛrgasɛrgamɛda saal vak Daadamazhigɛla.
6 Iin wa namndal nɛmnd kɛ lii ɓa tlɛra daala langiya
 kwa viindava tɛdvad adzahadzah biya, viindava tɛdvad
 shɛdkwa. Adzahadzahɛn kwa viindavana iin wa saa
 dɛ ɛmtsɛga, shɛdkwa cacuwana iin wa vɛla shifɛga. **7**
 Viindava viindɛg na adzahadzaha muus tɛ fafakɛlama
 akura, dlaɓa ndanghɛra Daadamazhigɛla mararmarg ma
 sarta kwa vɛlavdan nɛ iina. Aaandzu ba dɛgitɛn ndza
 mbiig tɛ hudvɛga Muus da zɛlma biya, kaaa mbiig ba
 caacan hudvɛgaan ba vaivaiya pelatɛrvapelɛg kɛ zarha
 Isra'ila kɛ vazgaana. Akwama adzahadzahi kwa saa dɛ
 ɛmtsɛga sɛghɛvsɛg dɛ ndanghɛr ɛndkwana, **8** Aitsa, da
 ɓaga ndar ka cii nɛ dyakɛra ndanghɛra kwa dɛga ɓaa tlɛra
 shɛdkwa cacuwana- cacuwan kɛ ndzɛgani? **9** Akwama
 ba dɛgiti saa dɛ ɛmtsɛga tlakɛnatlɛg kɛ ndanghɛra, ba
 jirjira dɛgiti saa dɛ tlɛkɛkɛna jira Daadamazhigɛla juujig
 kɛ iin ba dyakdyaka. **10** Ba jirjira, ndanghɛra umghura
 langiya madlabi dɛ ndanghɛr ndakwan biya, akwama

gəraʋanagərəg də ndanghəra daala langiya. **11** Akwama dɛgiti da ghyənng nə zamanana səghəvsəg də ndanghəra, da nəg ndandar ka cii nə dɛgiti kwa da ndzəg ba tangw dama zərəzəri! **12** Mbakyarvad kiiyam mæng də hulfa kwan kə fantaara, iin wa kiyam mæng də ndzəd ba vaivaiya. **13** Kiiyam maay nə miiyam band Muus biya, kwa hədgharduu hufvəgan də sədāv biya, haik nəghəganəghəg nə uudaha Israilaha kə ghyənnga ndanghər kwa da dagal nə zamanana. **14** Adaba ghəratəra ba dəkdəka, tangw dat hiinanna, mæng nə dɛgiti tsətərva nəghəga jiira akwamar karanta umghura langiya. Təhavdabi nə sədāvən ba kəvakwan biya, adaba təhəvdabiya, bamma tədvad Tləkatəg kalti lakwti təhəvdatəhəga. **15** Tangw dat hiinanna, akwamaar karanta kakadā muusa, kaa hədtərduhədəg nə sədāvən kə ərvədmahudəatəra. **16** Təhvədatəhəga nə sədāviina akwama gwiiyagwiig nə uudan da vak Tləkatəga. **17** Aiciiya, Yaazhəgəla iin nə sədkwa cacuwana-cacuwanna. Vakavaki də sədkwa Yaazhəgəla mæng nə kwaraghər vakwahiina. **18** Kəmyamən hədāvarduubi nə hufvəgamiiyamən biya, kiiyam mara paraka ndanghəra Yaazhəgəl band akwatərama, dlaḡa gwiikiyamant gwiig nə uud kiyam nal band Yaazhəgəla. Kwan kə gwiiya vəghən ḡaga kiiyama nə uudəna fəgara bad fəga ma ndanghəra kwa sal vak Yaazhəgəla, kwa iin sədkwa caccuwanacaccuwana.

4 Mbakyarvad kwaha, kiiyam mæng tsuu də kwan kə tləra kwakyarvad zhəwadaala Daadamazhigəla, aa ngadlavbi nə ərvədmahudəmiyam biya. **2** Maay lambamnd də shəḡa hulfa dəga muuniya kwa saa də dəga tsa zhəru

biya. Maay lambamnd də valuuda ma taa fiid də əlbəga Daadamazhigəl biya. Kəm taa ba jiir nəmnda bat ɓalaɓala. Da ɓag əndkwah nə uudah kə shiida jiirjir kwa ɓagamnda nəmnd tə vuuka Daadamazhigəl ma ərvədmaudaana. **3** Akwama əlbəg marawən kwa kəm tag nəmnd kə əlbəg təghərən shəɓashəɓanna, shəɓashəɓan bak lii tə duula əmtsəga. **4** Ar lii maay də fadghər nə iitər biya, adaba shatanaha duniya gulfatərətɡulfəg kə ərvədmahudaatəra. Tsatərvatsəg kə nəghəga paraka kwa ba caacan təghər kə iitəra, parakən kwa səghal ma əlbəg marawa aa ndanghəra Tləkatəga, kwa iin nə garava Daadamazhigəla. (aiōn g165)

5 Mbakyarvad kəm taa əlbəg marawa ghəramnd biya, bamma dəga Yesu Tləkatəga, taakiya iin Yaazhəgəla, kəm band kwatənaharu nəmnd mbakyarvad Yesu. **6** Daadamazhəgələn kwa tagaa taaki, “Aa ndzadzəg nə parak ba parakrak ma gurtla,” iin wa fafəg kə parakan kwa ba parakrak ma ərvədmahudamiiyamma, kiyava ba parakrak kə uudaha mara sərən kə ndanghəra Daadamazhigəl təvuukwa Tləkatəga. **7** Bakəvakwaha, kəmyamən kiiyam də kwan kə hyahəra ma gatəga, kiiyam band təfuwa luuwa. Niiyamalməg band əndkwaha, adaba marvədan taakiya ndzədi kwa juujig badəmma sal vak Daadamazhigəla, sal vakamnd biya. **8** Vəlkəmnd vələg nə uud kə dlad nə uud aandzu ta kwar kə dūula, bakəvakwaha fakəmnda bi nə uud kə kudəg də tləriin biya. Davalitlərna kəm ɓagan kə ndaundauwa, adaba gəndzamdət biya. **9** Vəlkəmnd vələg nə uud kə mbahəlla, bakəvakwaha duuwa kəməndarsbi nə Daadamazhigəl biya. Daghuvaliitlər dlaɓa tsəkəməndtsəg nə uud də zaada, bakəvakaha ciiɓəkəməndabi nə uudya.

10 Ba kəlahəŋga kəm ba tə duula əmtsəga band kwa
 ɓagavara kə Yesu, mbakyarvad marvədan nə ndzəgana
 Yesu tə vəgha miiyam kwa dəga əmtsəga. **11** Ma ba
 kiiyam ndzəga bad shifəg ma duniya, kiiyam ba tə duula
 əmtsəg mbakyarvad Yesu, adaba nəghəvan nə ndzəgana
 Yesu tə vəghamiiyam kwa dəga əmtsəga. **12** Iin wa ba
 kəlahəŋga kəm ba tə duula əmtsəga, mbakyarvad am
 tləkəna nə uuram kə shifəga. **13** Viindaviindan ma kakada
 Daadamazhigəl taakiya, “Fandəghərətəfəga, mbakyarvad
 kwaha taganataga.” Aandzu ba kiiyam də fadghər
 hulfa dəgit palla, ba kəmnnd ndakwani famdəghərtəfəga,
 kəm tag mbakyarvad kwan nəmnnd kə ghaiya. **14** Kəm
 sərgasərg taakiya Daadamazhigəl kwa ciighant Yaazhəgəl
 Yesu ma gətlaha, da ciikiyamciig əmtad də Yesu, da
 səkiyamnda da təvuukwana baz kə uurama. **15** Baɗəm
 nə wana mbakyarvad da məlkuuru kəskuurama, adaba
 herrəra Daadamazhigəla da fəgarabədfəg da təghər kə
 uudaha ba dyəkka, da nəg kə dəgshəga gwiiya fəgara
 taa uus kə uudah kə Daadamazhigəla, kiyava vəlva
 nə ndangəra. **16** Mbakyarvad kwaha gədzəmdət biya,
 aandzu ba vəghamnda dəga uuda duniya da badzəga,
 bakəvakwaha kəm nəg bak daal ma gatəg ba kəlahəŋga.
17 Adaba kwan kə zər dladən kəm huɓəg nəmnnda da
 zəlmabiya, kəm da tləkənatləg kə ndanghər ba dyəkka,
 kwa juujig kə taga, da ndzəg ba tangw damma zərəzərra.
 (aīōnios g166) **18** Kwakyarvad dəgitahi zharəg nə gyiwa wa
 kəm fəg nəmnnd kə taad tə vakai biya, bamma dəgitahi
 kwa nəghvabiya. Adaba dəgitahi kwa nəghəvanəghəga

da zəlmabi nə zamanan kə dagal biya, dəğitahi kwa nəghəvabiya dəga tangw damma zərəzərri. (aiōnios g166)

5 Səryamasərg taakiya akwama dlagavnadlag nə tsakwamən kwa kiiyam ndzəga nə miiyama mavakaina, kwa iin nə vəghəghamiiyama dəga kwan kə duniya, bəgakiymaḃag nə Daadamazhigəl bad ghəran kə hənyah ma ghərazhigəla. Kwan kə hənyaha ndəra nə uud biya, da ndzəg nə iin ba tangw dama zərəzərri. (aiōnios g166)

2 Ndakwana, kiiyam fəgaan kə ərvədmahudə, kiiyam hwadag ba vaivaiya kiiyam da tləkəna kə səḃav da tə vəgha ma ghərazhigəla. **3** Akwama da vəlyakiiyam vələg nə uud kə səḃava, da tləkiiyamabi nə uud də suuh biya. **4** Ma sarta kwa kiiyam ndzəgan nə miiyam də vəgha kwan kə duniya, kiiyam ngiiga mbakyarvad dlada kwa kiiyam huḃəg nə miiyama. Kwakyarvad kiiyam na tagguva də vəgha kwan kə duni biya, ma naaga miiyama ma kiiyama tləkəna kə səḃav kwa dəga ghərazhigəla, adaba dəgit də shifəga tangw dama zərzzərri gwiighantgwiig kə dəga əmtsəga badəmma. **5** Ba Daadamazhigəl də ghəraan wa ḃadləghani kwan kə gwiiya vəgha, vəlakiiyamvələg dlaḃ kə shədkwan kiyava markiiyamndan kə dəgiti da bəgkiiyam nə iin təvuukwa. **6** Mbakyarvad kwaha iin wa bakəlahəng kiiyam tsa ərvədmahudə miiyama, kiiyam sərgasərg dlaḃ taakiya akwama ba kiiyam də vəgha kwan kə duniya, kiiyam ba bəkyə də hənyaha miiyam kwa əmtaḃ də Yaazhəgəla. **7** Adaba kiiyam ndzəgan ma fadghəra, dəga nəgha gyi biya. **8** Bak jiiira ghacamnda ghacig tsau ba tankara, maa tə naagamnda makəma tagguva də kwan kə vəgha, kəm ndzan əmtaḃ də Yaazhəgəl ma

ghərazhigəla. **9** Mbakyarvad kwaha, aandzu kəm ma kwan kə duniya aandzu kəm maghərazhəgəla ma tə naagamnd ma ciingu kə əmtakəramnda. **10** Adaba barari kəskəmyam kiyam ghachaan təvuukwa Tləkatəga badəmma, kiyava təkitam kə shariya. Ma bawara da caawa dəgshəga tləraani bagaa nə iin də vəgha kwan kə duniya, aandzu marawa aandzu marau biya **11** Kiiyam sərgasərg tsau kə dəgiti tagav də gədza Daadamazhigəla, iin wa kəm ba kəlaa ndzədamnda ma kəma sədaa kə kyalmaha. Sərgasərg nə Daadamazhigəl kə ndzəgana miiyan badəmma, mandləg naiya am sərgasərg kə kwan ma ərvədmahudəruwa. **12** Kwakyarvad kəm dləba ghəramnd təvuukwaru biya, kəm ba kəla ndzədamnda kəm tagkur kə dūuli am da ciinggu nə uuram kəmtakəramnd ba vaivaiya, kiyava ngutərangug kəskuuram kə lii naa ghəraatər mbakyravad ar uudah dyəkdyəka, dlakulva hənkalatəra. **13** Kəm valaagah nəmnd band nkwa taag nə kyalmaha? Aandzun kəm ba valaaga, kəm valaag mbakyarvad ndangəra Daadamazhigəla. Akwama kəm valaag bi nəmnd biya, ba kwa vakaru ci waha. **14** Badəm nə dəgiti bagamnda nəmnda, bagamnd kiyava tləkəna dəgshəg kə ghəramnd biya, bagamnd mbakyarvad waiyakəva Tləkatəga kwa ba tlər də kəmnda. Fəyamdəghərətfəg tsau taakiya əmtsəəmtsəg nə Tləkatəg mbakyarvad uudah badəmma, mbakyarvad kwaha badəm əmtsahara əmtsahəg əmtad də iina. **15** Əmtsəəmtsəg nə iina mbakyarvad uudah badəmma, adaba haik ba dəgiti naag nə ghəratər kə lii də shifəga, bamma ar ba ndzəgan mbakyarvad daddakwa əmtsa kwakyarvad iitəra, ciiyavantciig dlaḅ mbakyarvad iitəra. **16** Mbakyarvad

kwaha kəm madlabi zhara ndzəgana uud də hənkalā duni biya, aandzu ba tapamndəna tapəg kə dzamaghər təghər kə ndzəgana Tləkatəg band ndzəgana uudəra, ndakwana kəm madlabi ndzamgan əndkwah biya. **17** Mbakyarvad kwaha akwama nzdəgan ma Tləkatəg nə uudana, nalnəg kə daala vərđəga, badəm nə ənghura dəgitaha daal zamanana, aandzu ba auwa, nalnəg kə daala. **18** Badəm nə wana ba vak Daadamazhigəla, kwa badləghani ndzəgana taataka miyyam əmtađ də iin tədvd Tləatəga, vələkəməndvələg dlađ kə tləra badla ndzəgana taataka uudah də Daadamazhigəla. **19** Əlbəgamnda iin taakiya badləghani badləg nə Daadamazhigəl kə ndzəgana taataka uuda dəgshiga ard iin tədvd Tləkatəga, maay dlađ kədlā haipahatər təghər kə iitər biya. Vələkəməndvələg nə Daadamazhigəl kə dəgshiga 6a tləra badla ndzəgana uudaha ard iina. **20** Mbakyarvadkwaha kəm dlakulva gyiyya tləkatəg nəmnda, mandki ba Daadamazhigəl də ghəraan wa taaghāi tədvd kəmnda. Ma daaga Tləkatəga, kəm ghaala kuurama badlamvabədləg də Daadamazhigəla am nal kə tsaghwahaana, lii 6a tləghum də iin biya. **21** Tapghanabi nə Tləkatəg kə 6a haip biya, mbakyarvad kəmyamma nadalnəg nə Daadamazhigəl kə Tləkatəg band dadda haipa. Tədvd kwan kə dūul, wa kiiyam da tləkəna kə jiira ma daaga Tləkatəg vak Daadamazhigəla.

6 Ma huda tləri 6agamnd nəmnd əmtađ də Daadamazhigəla, kəm ghalakuuramən tlamkənatləg kə hererra Daadamazhigəlna, duuwamarsbi nal ba gyagyan biya. **2** Cinngamcing kə dəgiti aa taag nə, Daadamazhigəla, amaa, “Səghəv ban sarta kwa

ɓagankur nai kɛ herɛrra, cinngankurana cinnga. Sɛghɛv
 ba sarta katɛga, mɛlankurumɛlɛga.” Cinngamcinnga!
 kwan sarta kwam da caaug nɛ uuram kɛ herɛrra
 Daadamazhigɛla, hiinan nɛ faciya katɛga! 3 Nɛyamalbi kɛ
 duula mbɛdɛg aandzu kɛ war biya, aɗaba haika tlɛkɛna
 duula ghudɛkiiyamas ɛlbɛg tɛghɛr kɛ tɪramiiyama. 4
 Dɪakulvakwaha, baɗɛm nɛ dɛgiti kiiym ɓag nɛ miiyama,
 ɓagyamɓaga mbakyarvad kiiyam mardan takiya kiiym
 lii ɓa tlɛra Daadamazhigɛla. Kiiyam ɓagan dɛ fa
 ɛrvɛdmahudɛ, ard huɓa dlada, mbahɛlla, ard dlada
 ndzɛgana. 5 Kalakɛmndakakalɛg nɛ uuda, ar ɓɛlkɛmdɛm
 dama guda bɛrfina, dlaɓa ar fakɛmdɛt nɛ uud kɛ vavɛrra
 ma sarta ciiga hɛnkala, ɓagamndaɓag kɛ tlɛr kwa juujig
 kɛ ndzɛɗamnda, hɛnamndu bi kɛ haar biya dlaɓa famndu
 bi kɛ kaff biya. 6 Tɛɗvad hɛnkalamnd kwa cacuwana, ard
 sɛrgasɛrgamnda, ard fa ɛrvɛdmahudamnda ard taa jiira,
 maramnda marɛg taakiya kɛm lii ɓa tlɛra Daadamazhigɛl
 tɛɗvad shɛɗkwa cacuwana cacuwana, ard waiyakɛvamnda
 ba jiijiira, 7 Ard ɛlbɛgamnda kwa ba jiijiira, ard ndzɛɗa
 Daadamazhigɛla. Kɛm mɛng dɛ jiira kwa iin wa band
 dɛgdɛva kwa kiiyam hɛkyɛg nɛ miiyam ma dɛva kaffa ard
 dɛva ghyɛɓa. 8 Fakɛmndarafɛg nɛ uuda, dlaɓa vɛlakɛmnd
 vɛlɛg nɛ uud kɛ dlada, dlɛbakɛmdɛt dlɛbɛg nɛ uuda, dlaɓa
 bazɗakɛmnda badzɛg nɛ uud kɛ ɗaaga. Nakɛmdadalnɛg
 nɛ uud kɛ lii taa fiida, bakɛvakwaha kɛm taa ba jiir
 nɛmnda. 9 Mandki sɛrkɛmnd bi nɛ uud biya, tambar
 sɛrkɛmndsɛrɛg nɛ uuda ba vaivaiya, Mandki kɛm ba
 tɛ duula ɛmtsɛga, iin wan kwana kɛm bad shifɛga. Ar
 vɛlkɛmnd dlada, bakɛvakwaha ciibakɛmndabi nɛ uudi,

10 Ma huda dladɛn vɛlakɛmnd nɛ uudna, fakɛmnda ba hwaɗaaga. Aandzu ba kɛm maay dɛ dɛgit biya, bakɛvakhaha tlakɛnatlɛg nɛ uudah badyɛk kɛ hyahɛr tɛɗvad kɛmnda. Mandki kɛm maay aandzu ndau biya, mbats baɗɛm nɛ dɛgita ba dɛgamnda. **11** Kuuram uudaha Korintiyaha, shɛbamndkurvabi aandzu ndauw biya, dlaɓa maramndadamarɛg nɛmnd taakiya kɛm waikurwaiga ba vaivaiya. **12** Au kɛmnd wa duuwamndkurars duuga, abi kuuram wa haiyamantbi dɛ kɛmnd ma ɛrvɛdmahudɛru biya. **13** Ɖn taagkur kwan naiya band kwa taagtɛr nɛ Daad kɛ ɛlbɛg kɛ zarhaana, kuuram ndakwani am markɛmndadan kɛ waiyakɛvaruwa. **14** Hadambi kɛ ghɛr dɛ uudahi kwar maay gata Yaazhɛgɛl biya. Ɖndzɛgandzɛg nɛ uuda jiirjir ba lapi dɛ dadda ɓa kɛlandɛrra? Nii auwa dzɛtɛrɛm paraka ard gurtli? **15** Tsaghwa shatanah nɛ Tlɛkatɛga? Nii auwa dzɛtɛrɛm lii gata Yesu ard lii maay gata Yesu biyi? **16** Auwa dzɛtɛrɛm vɛgya Daadamazhigɛla ard hɛnyaha ɓa ghɛlli? Kɛm vɛgya Daadamazhigɛl nɛmnd kwa dɛ shifɛga. Band kwa tagaa nɛ Daadamazhigɛl taaki, “Ɖn da ndzɛgan ɛmtaɗ dɛ iitɛra, ɛn gwaiva miitɛra. Ɖn nal dlaɓa kɛ Daadamazhɛgɛlatɛrra, ar nal dlaɓ nɛ iitɛr kɛ uudahara. **17** Mbakyarvad kwaha asamasagal ma lii ar maay gata Yesu biya, wahamzhawahɛg kɛ ghɛraru dɛ iitɛra, am nɛ Yaazhɛgɛla. Hadambi kɛ ghɛraru dɛgiti kwa maay cacuwana cacuwan biya, ɛn da haikurɛt tɛɗvad kwan naiya am nɛ Daadamazhigɛla. **18** Ɖn da nɛg kɛ Daadaruwa, kuuram dlaɓ am nal kɛ zarhahar ghwalvaha ard ɛnghwasaha. Am nɛ Yaazhɛgɛl kwad ndzɛɗ baɗɛmma.”

7 Takiiyamatæg tsau nə uud kə langyiya dəgitahan badəm zaraabahara, mbakyarvad kwaha aandz ba cuwadad nə vəghamiiyama ard ərvīdmahudāmiiyam haik 6a haip kəskəmyama. Kiiyam nal dlaḅ ba caccuwanacaccuwana ma gəḍza Daadamazhigəla. **2** Haiyamanthaig də kəmnd ma ərvədmahudarua. Bagamndarabi kə haip aandzu kə war biya, badzamdardabi dlaḅ kə ərvīdmahud aandzu kə war biya, dlaḅa zamndubi aandzu dəga war biya. **3** Na fəkura haip naiya kwakyarvad na tagda kwah biya, band kwa taggankurda naiy taakiya, maay nə dəgiti da tagkuratagw də waiyakəvəmnnd biya, aandzu kəm əmtsəəmtsana aandzu kəm də shifəga. **4** Haiyankurəthaig ba vaivaiya, ən tsa kushəgh dlaḅ də kuurama. Ərvīdmahudara ba panahnah ba vaivaiya. Aandzu ba kəm huḅa dlada, ərvədmahudara ba dzaiya. **5** Aandzu ba sarti damdaghan nəmnnd damma haaya Makidoniya, diiyamndubi kə kudəgg biya. Aandzu kəm takwara ba dlada, tə ḅalaḅala ndakwani pəkya ghaiyamnd nə uuda, ma huda kəssa gəgzətgədzəg nə ərvədmahudamnda. **6** Daadamazhəgəli kwa fəgara ndzəd kə daddakwa gədzəga, fakəmnndafəg kə nzdəd də sagauwa Titusa. **7** Kwakyarvad sagauwa Titus kalti bi wa fakəmnnda hwaḍag biya, əlbəgahi tagakəmnnd nə iin kə duula kwa famarna nə uuram kə ndzəda. Tagakəmnndtag dlaḅ kə duuli am na nəghəkwa nə uurama ba vaivaiya, ard duuli badzamdadda nə uuram təghər kə dəgiti dzəghardzəga, ard kwa ḅagam nə uuram kə kəla ndzədaru kə tlahəgus əlga. Kwan wa fəghwa kə cinnga əmtakər ba vaivaiya. **8** Aandzu ba badzakurdabadzəg nə wakiitar kə ərvədmahuda, njikwa biya. Ndza badzanda

badzæg kə ərʋədmaħudə ma sartakwa ndza wura adaba səranasərg taaki ndza tapghant tapæg nə wakiitar kə ərʋədmaħudəruwa, aandzu ba dəga sart ənkyəkʷaha.

9 Ndakwana ən hwadaaga, aandzu ba cənnganubi kəmtakəra kwa badzankurdanai kə ərʋədmaħud biya, adaba badzəga ərʋədmaħudəru wa fakura pəlla ghəra am ɓadlənə kə hənkaləruwa. Badzəga ərʋədmaħudəruwa hulfa kwa naag nə Daadamazhigəla, mbakyarvad kwaha ɓagamndkurabi kə haip təghər kə dəgiti ɓagamndkura nəmnd biya. **10** Adaba badzəga ərʋədmaħudɪ kwa hulfa dəga Daadamazhigəla wa fəgaraa pəlaghər kə uuda, gwiiyan davak Daadamazhigəla, da tləkənə əndkwah kə katəga. Dlaɓa maay nə taaki“ma səranasərg” mavakai biya. Adaba badzəga ərʋədmaħudɪ səgarda nə uudan kə ghəraana, saa də əmtsəga. **11** Zharamzharəg kə dəgiti aa səkurda nə badzəga ərʋədmaħud hulfa kwa naag Daadamazhigəl dama kuurama. Fakuraafəg kə panahnaha ɓagana, ard mara taaki ɓagama bi kə dəgit kalkal biya. Fakuurafəg kə ngudə ərʋədmaħudə, dlaɓa gədzamətɡədzəga. Fakurafəg kə ɓa fantara, dlaɓa ɓagamaɓag kə tləra. Fakurafəg am ɓadlənə da caauwa kiiɓa ndaiga kwa kalkalana. Əlbəg təghər kə kwan kə dəgita, bak jiijiira aandzu tə kwar kə duula maramdamarg nə uuram taakiya am maay də haip biya. **12** Ma sarta kwa viindananai kə kwah kə wakita, ndza maay lambar də uudi kwa ɓaga haip biya, aandzu ma daddakwa ɓagəvara nə haipa. Dlakulvan wana viindkuranai kiyava markurdan ba da palla pal taaakiya sərgasərg nə Daadamazhigəl haiyamanthaig də kəmnda ba vaivaiya.

13 Kwakyarvad kwan wa tlamkəna nəmnd kə ndzəd ma ərvidmahudəmənda. Maay ba nə tləkəna ndzəd ma ərvidmahudəmənd biya, bakəvakwaha kəm fəgara ba hwadag ba vaivaiya adaba hulfa hwadagən mavakai nə Titus na, mbakyarvad badəmmaruwa məlamarumələg də tləkəna ndzəd ma əlbəgaha. **14** Aandzu ba taganartag nai taakiya ən tsa kushəg də kuurama, da nəmbi damma zhəru biya. Band kwa tagamndkurnəmnd kə dəgitah badəm bak jijiira, bandkwah dlaḡ tsa kushəghamnd də kuurama nalnəg bak jirjiir təvuukwa Titusa. **15** Waiyakəvən kwa ḡagkur nə Titus na, fəgara bad fəg ba vaivaiya akwama dzamghanadzaməg kwa famaara nə uuram nə uuram badəmma, ard hulf hənkalı maramarda nə uuram ma sarta kwa caawama nə uurama. **16** Ən hwadag ndakwana mbakyarvad haiyananthaig də kuurama bak jiriira.

8 Ndakwan ci Zaraabaharra, kəm naagan am səran kə dəgiti ḡagaa nə herərra Daadamazhigəl ma dlamakələaa lii gatəga kwar ma makidoniya. **2** Adaba huḡaruuhuḡəg kə dlaḡ ba vaivai mbakyarvad dlaḡən dərəm nə iitər da mavakaina, bakəvakwaha dyəkəra hwadaagatəra fatərafəg kə ḡa tləra herərra kə məltəru kə kyalmaha, aandzu ar bamma talagəraatəra. **3** Fandəghərtfəg nai taakiya araa vəlda ba kalkala ndzədaatəra juujig kwa nahava. Vəlardavələg bad haiga ghəratəra, favtəra də ndzəd biya. **4** Ghalarkəmnd ghaləga ma kəma vəltər kə duula ḡa tləra məltəru kə uudaha, adaba iitər ndakwani mara dəm damma lii məltəru kə lii gatəga kwar ghyəba Yahuda. **5** Vəlardavələg juujig ba kə dəgiti tlatlamnd nəmnda. Adaba vəlardavələg kə ghəratər ba ma zungwər kə Yaazhəgəla,

ar vøldan dlaḅ kə ghəraatər kəskəmnda, band kwa naag nə Daadamazhigəla. **6** Nəghamnda ba nəmnd əndkwaha, kaa ghala Titus kəskəmnnd ma zaavuuk də tləra dzaha dəgitaḥi ndzahavanta, adaba iin wa fəghazhafəga. **7** Aandzu bamma kwar kə dəgita, ba kuuram wa təvuukwa, aandzu tə fadghər ma Tləkatəga, aandzu ba tə taa əlbəga, ma sərga dəga jiirjiira, ma tə na ḅa tlra, ard waiyakəvəri am ḅagkəmnnd nə uurama. Mbakyarvad kwaha zamzəg kə vuuk də ḅa tlra vələg naaga ghəra. **8** Na fəkuraa barari bi naiya, ən markur dūuli ḅagar nə kyalmah kə tləra mələgaru kə uudaha. Kwan wa da marda waiyakəvi am də vakai nə uurama. **9** Adaba am sərgasərg kə herərra Yaazhəgəl Yesu Tləkatəga. Aandzu ba dadda hyahər nə iina, bakəvakwaha nadalnəg kə ghəraan kə talaga mbakyarvad kə uurama, adaba tədvad talagərana, am da tləkənatləg nə uuram kə dəgit badəm təvuukwa Daadamazhigəla. **10** Sawariyi ən vəkurnaiya, ən taaakiya, ḅagaḅag kə maraw am ghyənngna kə dəgiti famarzha nə uuram ma viigən kwa daal na, kwakyarvad vələmndavələg kalti biya, əndkwah biya, adaba am naagan kə ḅagana. **11** Ghyənngamna ghyənng ci kə tlərən famarzha nə uuram bad ərvədmahud pallna, ḅagamḅag ba kəla ndzəḅaaruwa. **12** Akwamam də ərvədmahudə vəlgaana, da ciingan nə Daadamazhigəl kəmtakəra valgaanaruwa, akwama vələmndavələg kalkala ndzəḅaaruwa. Naa bi nə Daadamazhigəl kə ḅa dəgiti kwa dətbi nə ndzəḅaaru dat vakaiy biya. **13** Kwakyarvad ən vəltər kə dəgit tsaftsaf kə kyalmaha, təhalakwaha ən fəkura kə dəgit dəmdəm biya. **14** Kwakyarvad taguvnan nə tləriin ba kalkal band kwa nahava, mələmtərumələg

ba ndkwana adaba am dɛ duula mɛltɛrumɛlɛga. Kuuram dlaɓa ar da mɛlkurumɛlɛg ma sarta kwa da maay nɛ dɛgit vakaru biya, iitɛr dlaɓa ar da mɛlkuru, sarti ma da mɛng nɛ dɛgit vakatɛra. Tɛdvad kwah wa da ba kalkal nɛ ndzɛgana. **15** Bandkwa viindaviindan ma kakadɛ Daadamazhigɛl taaki, “Daadakwa dzagant ba dyɛka, da jɛguubi kɛ ndzɛɗa biya, Daadakwa dzagant ba ɛnkyɛkwaha, hɛtsal bi kɛ iin biya.” **16** Kɛm tagar uus kɛ Daadamazhigɛl kwa fɛghara kɛ Titus kɛ ɓa tlɛra mɛlgaru kɛ uudah, bandkwa naag naiya. **17** Kwakyarvad ghalgamnd bi wa fɛghara kɛ dagau da vakaru biya, adaba naha ba wur nɛ iin kɛ da vakaruwa. **18** Wa ɓɛlamndantɓɛlɛg baz zɛraabamiiyam ɛmtad dɛ iina, kwa daal nɛ daagan vaka taa ɛlbɛg maraw kɛ dlamakɛlaaa lii gatɛg badɛmma. **19** Maay waha ndakwani, kɛsghakakɛsɛg nɛ dlamakɛlaaa lii gata kɛ iina ma dahadagal ɛmtad dɛ kɛmnda da vaka ɓatlɛra herɛrra kwa kɛm ɓag nɛmnd mbakyarvad galla Yaazhɛgɛla, dlaɓa kiyava mardamarɛg taakiya kɛm mɛng dɛ ɛrvɛdmahudɛ mɛltɛru kɛ uudaha. **20** Kɛm gɛɗza dɛgiti da tagav tɛ kɛmnd tɛghɛr kɛ duuli kɛmnda tagw nɛmnd dɛ dɛgitahi dzahavant dɛ haiga ghɛra. **21** Naagamnda kɛm ɓaga kɛ dɛgit marawa, kwakyarvad tɛvuukwa Yaazhɛgɛl pall biya, baz tɛvuukwa uudaha. **22** ɔɛlamndantɓɛlɛg kɛ zɛrabamiiyam ɛmtad dɛ iitɛra, kwa shɛg ba dyɛk kɛm ba fishɛgaana dlaɓa famndɛghɛrtfɛg dɛ iin tɛghɛr kɛ dɛgitah shah-shaha. Ndawana gwiiya fɛgharafɛg kɛ mɛlkurumɛlɛg mbakyarvad haiyakurɛrhaig dɛ kuurama. **23** Dzamamnadzamɛg taakiya Titusa tsagwa ɓa tlɛrarra, baz iina baz kaiya kɛm ɓa tlɛr mbakyarvad kuurama.

Kyalma zaraabahamiiyami kwar əmtəd də iina, bəlatərət nə dlamakəlaaa lii gata Yesu, tləraatəra fəgara ba galaa Tləkatəga. **24** Maramtərdamarəg kə uudaha kə hulfa waiyakəvən bəgamtəra nə uuramana. Ar da cinngacinng nə dlamakəlaaa lii gata Yesu kwa bəlatərərbələg kə dəgiti bəgamtəra nə uurama, kwan wa da martərdamarəg taakiya tsa kushəghamnd də kuurama mbats bak jiiirjiira.

9 Maay nə tləra viindkur wakit kəskai təghər kə məltəru kə yaa dadda gatəg biya. **2** Adaba ən sərgasərəg nai am naagan kə məlgaru kə uuda, baz tsa kushəgh kəskai vak kə uudaha makidoniya təghər kwana. Ən tagtərtəg taakiya kə uuram uudaha Akaya bədləvabədləg bamma viigən kwa dalna. Hulfa fa ndzədən maramnda nə uurama iin wa fatərafəg kə ghəravatlər kə fa ndzəda. **3** Ndakwan ciya, wan bəlga kə uudahaan zaraabaharra, adaba haik kə nəg nə tsa kushəghamənd də kuuram kə dəga bandza. Ən naagan an ndzan ba bədləbədlana, band kwa tagankur nai wurra taaki am ndzana. **4** Mbakyarvad kwaha akwama da sarəvsəg əmtəd də kyalma lii gatəga kwar ma Makidoniya, ən naay ar tləkuuran ba kwal dzahgant dəgit biya. Akwama dzəghardzəg əndkwana, əm da ciinga zhəruwa mbakyarvad dyakəra tsa kushəghən ən tsəg nai də kuurama, ba kai pal bi wam da tsəgwi nə uuram kə zhəru biya, baz kə uurama. **5** Mbakyarvad kwaha, maa bəgaḃag kə maraw ən ghalu kə Zaraabahən mara səv saa vakaru lakwti ən da dagau naiya, mbakyarvad mara dzahant kə dəgitahaan tama nə uuram kə langyi vəlgaana, adaba ma tləvaran dzahadzahana. Kwan wa da mardamarəg taakiya vələmnda bad naaga ghəraruwa, faakuura də ndzəd nə

uud biya. **6** Dzamam-nadзамәга, daddakwa riiga hulf
 әnkyәkwaha, da tlәkәna ba әnkykwah kә dәgita ma guuha,
 kiyava daddakwa riiga hulf ba dyәkka, da tlәkәnatlәg kә
 dәgit ma guuh ba dyәkka. **7** Ma bawara aa vәldavәlәg
 band kwa haigant nә iina, dә badzәga әrvәdmahud biya
 dә barari biya, adaba naa daddakwa vәlda bad hud pal
 nә Daadamazhigәla. **8** Da vәlkurvәlәg nә Daadamazhigәl
 kә bark ba kwa juujig kә dәgiti am naag nә uurama,
 adaba aandzu ba hәra am tlәkәna kә dәgiti am naad nә
 uuram badәmma, baz kwa juujig kwaha, kiyava bә dәga
 herәrr kәskuurama. **9** Bandkwa viindaviindan ma kakadә
 Daadamazhigәl taakiya, “Vәltәrvәlәg kә dәgit kә talagaha.
 Jirjiira aandz ba tangw damma Zәrazәra.” (aiōn g165) **10** Ba
 Daadamazhigәl wa vәlga hulfa riig kә dadda riiga, vәlar
 dlab kә dәg zәga. Mbakyarvad kwaha da vәlkurvәlәg nә
 Daadamazhigәl kә hulfa riiga, iin dlaб wa da fәgara hulf kә
 ghubarga. Tәdvad kwah wa da fәgara nә iin kә bark tәghәr
 kә dәgiti amaa vәlda nә uurama dә haiga ghәra kiyav bә
 dәga herәrra. **11** Aandzu ba hәrra da fәkurafәg kә bark
 ma dәgiti am da бag nә uuram kiyava vәlgan kәskurama
 dә haiga ghәra ba kәlahәnga. Ar da tagar әndkwah nә
 uudah ba dyәk kә uus kә Daadamazhigәl mbakyarvad
 gyagyaan kwam da vәltәr nә uuram tәdvad kәmnda. **12**
 Adaba tlәra herәrrәn am бag nә uuram kiyava pәlla puuta
 yaa dadda gatәg kalti biya, gwiiya ba fәgaraa tagar uus
 badyak dyak kә Daadamazhigәla. **13** Mbakyarvad tlәrahi
 kwam бag nә uurama, ar da galgan nә uudah ba dyәka kә
 Daadamazhigәl mbakyarvad fәgarafәgaruwa kwa gwiiya
 tәhala kwa caawamanuuram kә әlbәg marawa Tlәkatәga,

dlaḅa mbakyarvad kwa mələmtəru nə uuram kə iitəra
ard kyalma uudaha baḁəmma. **14** Ar da dzəkurdzug nə
iitər kə zhəgəla, dlaḅa ar da dzamkurdzaməməg ma
ərvədmahudfaatər mbakyarvad herərr kwa juujig kə taga
kwa ḅagakura nə Daadamazhigəla. **15** Tagiiyamartag
kə uus kə Daadamazhigəl mbakyarvad gyagyanən vəla
kiiyam nə iin, gyagyan kwa juujig kə taga.

10 Ba kai Bulus də ghərara, ən ghalakurama, kwa ḁaakwa
nə uud, “Daddakwa də hənkala” akwaman əmtaḁ də
kuurama, akwama ən maay əmtaḁ də kuuram biya
“Ən daddakwa mbəgar kə uuda” ma barka kalaliya ard
hənkala Tləkatəga, **2** Ən ghalakuurama, famwabi ən
mbukurəs akwama da danəvdəg da vakaru biya, aḁaba
ən sərgasəreğ ən da mbətərasmbəg kə lii taaki dəgiti
kəm ḅag nəmnda, ba dəga duniya. **3** Aandzu ba kəm
ḅa ndzəgan ma duniya, ghwavi kəm ḅag nəmnda dəga
duni biya. **4** Aḁaba kadlanga ghwavamnda dəga duniya
biya, dəga ndzəḁa Daadamazhigəla. Kəm dlag tədvd
iitər nəmnd kə vakavakahi də ndzəḁa kwa ndzaməg
nə tləghumaha kə dəga fiidfiida. **5** Kəm zaafir təghər
kə lii ḅala gajauwa, kəm dlagan aandzu kwar kə dəgiti
da tsəgarva sərga Daadamazhigəla, kəm gwiidan dlaḅ
aandzu hulfa kwar kə dzamaghər da tə ḅa kwatənəhəra
ard fəgara kə Tləkatəga. **6** Badlamvaḁadləg nəmnd kəm
vəla kə kiiḅa ndaig kə daddakwa lawaləg kə fəgaara kə
Tləkatəga, akwama ba am fəgarafəga. **7** Zharamzharəg kə
dəgit bat ḅalaḅala! akwama tagaatag nə uudan taaki dəga
tləkatəg nə iina, aa gwiiya dzaməg nə uudanən kə ghəra,
da nəghəgakanəghəg nə iin taakiya ba kəmnd ndakwani

kəm dɛga tlakatəga. **8** Aandzu ba mana tsa kushəgh də ndzədən kwa vɛlakəmənd nə Yaazhəgəl kiyava fəkura ndzədə, kwakyarvad gulkura nə uud biya, ən da dægəmbi dama zhəru mbakyarvad tlərar biya. **9** Tlatlambi taaki ən na vɛlkur tlatlau nai ma wakiitahar biya. **10** Adaba tagav taakiya, “Wakiitaha Bulusa ba dladladana ard ndzədə, akwama ba iin də ghəran wa vakamiiyama, maay nə iin taaghahi də ndzəd biya, dlaḡa əlbəghaana tlalbi kə dɛgiti biya.” **11** Barari hulfa kwan kə uudaha ar səran taakiya maay nə gərgər ma taataka dɛgiti viindamnda nəmənd ma wakiitamnda akwama kəm maay vakwani, ar də dɛgiti kəm da ḡag nəmənd akwama kəm əmtəd də kuurama. **12** Kəm war nəməndi! tlamdalbi nəmənd kə gəra ghəramnd də uudahi kwa ma zharg nə iitəra jarujig aandzu ma bawara. Kwan kə uudaha ar kura ghəraatər də zaraabahatəra, ar na səraakan kə gərgər mataatakatəra, ar dlagaha nlitəra! **13** Kəm maay tsa kushəgh kwa juujig kə ndzəd biya, bamma kəm ghachan bat ghala dɛgiti aa ghutəkəmənd nə Daadamazhigəla, kwa ndzakiiyamət baz kuurama. **14** Abi baz kuuram ndakwani am ba ma ghaali kwa ghudgwi nə Daadamazhigəla, mbakyarvad kwaha dzəvanai kə ghala guh kwakyarvad na dɛgal da vakaru da taa əlbəg marawa Tlakatəg biya. **15** Tsa kushəghamnda juubi kwa nahav biya, tapghantbi dlaḡ kə tləra kyalmah biya. Adaba kəm də fantar taakiya fadghəraruwa da fəgara bad fəga, tədvd kwah nə vaka ḡa tləramnd ma kə uurama fəgara bad fəg ba vaivaiya, **16** Kəm da taagan kə əlbəg maraw ma kwatlərn kə kəsah kwa təvuukwaruwa, ba kwal gata daag vaka ḡa tləri ḡaga nə uudan tə vakavaki favan nə iin biya.

17 Bandkwa viindaviindan ma kakaḍa Daadamazhigəl taakiya, “Baḍəm nə daddakwa tsa kushəgha, aa tsatsəg kə kushəgh də Yaazhəgəla.” 18 Daddakwa dləba ghəran bi wa haivanthaig də iin biya, bamma daddakwa dləbgant nə Yaazhəgəla.

11 Am da fa ba ərvədmahud də kaiya, aandzu ba məng zər dlaghər vakara. Fəmafəg kə ərvidmahud də kaiya! 2 Ən səlga mbakyarvad kuurama, də hulfa səlga waiyakəva kwa ḡag nə Daadamzhəgəl təghər kəskuurama. Am band ghuul cacuwanacacuwan kwa tavara langyi kəsgan kə zhiila ba pal ba nə iina, iin Tləkatəga. 3 Ən gədzəg naiya aa nalbi band kwa dzəghaar də Hauwa, da dzaar də kuuram biya. Valadavaləg nə ghavala bad dyəmdyəmərəana ḡagaḡag kə haipa. Am band kwah nə uurama, nəgalnəg nə dzamaghəraru kə dəga jiirər biya, tədvad kwaha, am vəldabi kə ghəraru bak jiirjiir kə Tləkatəg biya. 4 Adaba am haigant ba wats də lii səgəv da vakaruwa. Haiyamanthaig də əlbəgahi ar tagkur nə iitər təghər kə Yesu, aandzu ba shah də kwa tsagamndkuuru nəmnda kə əlbəg marawana. Haiyamanthaig dlaḡ də hulfa shədkwi tagarkur nə iitəra, bakəvakwaha kwan kə shədkwa shidkwa cacuwanacacuwan bi wa caawama nə uur biya. Haiyamanthaig dlaḡ də hulfa əlbəg marawatəra, aandzu ba shah də kwa caawama nə uuram vakamnda. 5 Manzharg naiya jarkwarabi nə lii am tagtər nə uuram taaki “Ar dlakulva gyiyah Yesu” də dəgit biya. 6 Aandzu ba tsaghwad bi nə uud kə taaghai biya, bakəvakwah ən sərgasəreḡ kə dəgita. Maramndkurdamarg nəmd kwan aandzu tə kwar kə ḍuula. 7 Tagankuratag nai kə əlbəg

marawa Daadamazhigəl ba gyagyana. Nanenanenəg nai kə ghərra, kiyava fəkuraran nə uuda. Baganaḃag kə haip ciya? **8** Nalnəg mandki na pərdigu kwaḃ vak kyalma dlamakəlaaa lii gatəga kwakyarvad ən ḃakura kə tləra. **9** Ma sartən ndzan ba əmtad də kuurama, nahanahəg nai kə kwaḃa, bakəvakwaha ndavankur biya, adaba sarwadəvsəg nə zaraabahamiam kwa sarəv ma Makidunkiya kə dəgiti ən naag nai badəmma. Fankuraabi nai ma sartakwahiin biya, dlaḃa ən da zaa ba vuukw bandkwana. **10** Kwakarvad jiira Tləkatəga kwa ma kaiya, maay wa tsəkwavatsəg badəm ma haaya Akaya kə taaki duuwardug kə tsa kushəgh biya. **11** Aujibəg kəskai ən taa kwani? Mbakyarvad ən maay waiyakurami ciya? Sərgasərg nə Daadamazhigəl taaaki ən waikurwaiga. **12** Ən zaa ba vuuk nai də duuwa kwaḃi kwam da məlgwad nə uurama, mbakyarvad ən tsətərva kə “Dlakulvaha gyiyi Yesu kwa dyəkdyəkən” kə duula tsa kushəgh taakiya, ar ḃa tlər ba kalkal də kəmnda. **13** Hulfa kwan kə uudaha ar dlakulva gyiya Yesu aa jiirjiir biya, lii ḃa tləra fiida. Ar na ghəraatər band dlakulva gyiya Tləkatəga. **14** Dəga jappər biya, adaba shatanah də ghəraan ndakwani naa ghəraan band zərbələg paraka. **15** Mbakyarvad kwaha, dəga jappər bi akwama nardalnəg nə lii ḃagar tlər kə Shtanah kə ghəraatər band lii ḃa tləra jiirjiira. Təhala ghyənnga duniya ar da cauwa dəgshəgatər ba kalkal də tləraatəra. **16** Ən gwiiya ba tagan naiya, aa tlatl bi nə uudan taakiya ən dlag biya. Akwmam tlatləgan band kwaha, aciya, haiyamanthaig də kai band dadda dlaga, adaba kai ndakwani ən tləkəna kəda tsa kusəgha. **17**

Hulfa tsakushəghən ən tsəg naiyna, kwakyarvad tagaa nə Yaazhigəl əndkwah biya. A'a, ma kwanən kə əlbəga ən tsakushəgh band dlaaga. **18** Adaba mæng nə lii tsakushəgh band kwa bag nə uudaha duniya, ba kai ndakwani ən bagan band kwaha. **19** Am ba dyəmdyəm nə uuram ba vaivaiya, baz hwadag kəskuurama am bəsha dəgiti bagkur nə dlaagaha! **20** Adaba ma fakuraafəg nə uud kə ba kwatənəhəra, am ba bəshəgana, aandzu pərkurva dəga ruuwa, ma markura ndzəda, ma bəlkura mahəpəngw ma hudvəga. **21** Ən cinnga zhəruw nai kə taaki mbakyarvad maira ndzədamnd wa bagamnda bi kə kwanahaan kə dəgitaḥ biya! Akwama mæng nə daddakwa fa ndzəda tsa kushəgh də dəgiti tlərna, ba kai ndakwana ən fəgaan kə ndzəd bandkwaha. Ən tag band dlag naiy kə ghaiya vakwana! **22** Akwamaa Ibraniyah nə iitəra, kai ndakwani bandkwaha. Akwamar kudəga Ibrahim nə iitəra, ba kai ndalwani bandkwaha. Akwamar Isra ilah nə iitəra, ba kai ndakwani bandkwaha. **23** Akwama ar lii batləra Tləkatəg nə iitəra, jantərarajig naiya! ən taa ghaiya mandki nanalnəg kə valaaga! abi jantərarajig naiy də tlər ba vaivaiya, danaghadəg damma guda bərfina, huḃanuhuḃəg kə tsəgga ba dyəkdyəka, shəg badyək kəskai kə ngədləga tə duula əmtsəga. **24** Shəg dləḃa kə Yahudah kalkwakaləg də kiiḃ kulhəkərd taar vaslambada. **25** Shəg həkərd kalkwakaləg nə Rumaha də kiiḃa. Tapavnatapəg dlaḃ dawalkwadawaləg nə uud da akura shəg palla. Shəg həkərd kə pərayuwa caaḃəg ən bama vakaiya. Tapannatapəg dlaḃ kə hənnga baz vanng bama dəlva, lakwti səkwadasəg nə uuda. **26** Ma dahadagali bagan naiya

fərtanafərtəg kəmtsəg ma zaagha, dlaḃa fərtanatərtəg kəmtsəg ma dəva gwardaaha. Fərtanafərtəg kəmtsəg ma dəva zaraabahar Yahudaha, dlaḃa fərtanafərtəg ma dəva lii kwar yahudah biya. Fərtanafərtəg kəmtsəg ma kəssah dyəka, fərtanafərtəg kəmtsəg ma təghala, fərtanafərtəg kəmtsəg ma dəlva, fərtanafərtəg dlaḃ kəmtsəg ma dəva zaraabah fiidfiida. **27** Baganaḃag kə tləra, tlakwatləg dlada, hənnanubi kə haar maraw biya, ʃəshanuḃəshəg kə waiya ard andəla. Shəg ba dyəkka ən tləkənabi kə kaff biya, tlakwatləg nə akwəhya, pəlghwəvapələg nə sədav ən da fəg nai biya. **28** Maay ba nə kyalma dəgitahi shah shah biya, ba kəlahənnga ən kəsa dlada faahyəmi tə yaa daddaha gatəg badəmma. **29** Akwama mənɡ nə daddakwa hətsalhətsəga, mandki kai wa hətsəgalhətsəga, akwama mənɡ nə daddakwa dəgəm damma haipa, fəgwafəg kə badza ərvədmahud ba vaivaiya. **30** Akwama nalnəg ba jiirjir kəskai tsakushəgha, ən tsakushəgh də dəgitahi kwa mara hətsəgalhətsəgara. **31** Sərgasərag nə Daadamazhigəl taaki fiidbi wan tag naiya, kwa iin Daadamazhigəla, dlaḃa Daada Yaazhəgəl Yesu Tləkatəga. Aa ndzandzəg bark təghər kə iina ba tangw damma zərazəra! (aiṓn g165)

32 Ma sarta kwa ndzan ma Dimashku naiya, faafəg nə gwammna kwa miizhangil kə tləkəsa Aretas kə uuda tuuk kə ghaiya guda kəs dyəkka Dimashku kiyava viiya kaiya. **33** Sarkwada nə tsaghwahar ma alghwa tə ghəra dəlga kəssiina, ngədlanarva əndkwaha.

12 Aandzu ba da maay nə tləran biya, barari kəskai tsakushəgha. Bandkwannən, ən zaavuuk də taa taa əlbəgah təghər kə dəgitahi marghwada nə Yaazhəgəl

Yesu Tlakatæg ma sənnga ard ba ghwəm də gyiia. **2** Ən sərgasərg kə uuda nə iina kwa viigan kəlawatar uufad hiinanna, kəsavantkəsəg dagat damma ghərazhigəla dəga həkərdə tədvađ ndzəda Tlakatəga, mbatak ma ndzəgana vəgha, mbatak ma ndzəgana vəgh biya, ən sərga biya, sərga ba nə Daadamazhigəl palla. **3** Ən ba sərgasəreğ dlađ kə uuda nə iina, kwa kəsavantkəsəg dagat damma ghərazhigəla dəga həkərdna, mbatak ba maa ndzəgana vəgh nə iina, mbatak ma ndzəgana vəgh biya, ən sərga biya, sərga ba nə Daadamazhigəl palla. **4** Cinngħacinng kə kyalma dəgitahi vakwah kwa da tagəvda biya, hulfa kwa tagdabi nə uuda dəghəg kə əlbəg təghər biya. **5** Ən tsəgan nai kə kushəgh də uudana, ən tsəgabi kə kushəgh də ghərar biya, bamma təghər kə dəgitahi kwa mara hətsəgalhətsəgara. **6** Akwaman naagan kə tsakushəgha, ən nəgalbi kə dlaagi, adaba ən da taa ba jiira. Ən maay da tsakushəgh biya, mbakyarvad aa dzambi nə uudan mandki ən shah də kwa sərkwə nə iin biya, ard kwa cinngħa nə iin vakara. **7** Adaba haik tsakushəgh kəskai də kwanahaan də sənnga kwa juujig kə dəga jappəra, ngal ba bəlgusbələg nə uud kə kuzza kwa nal kə tak ma vəghara. Nalnəg wan kə zərbəlgə shatanah kiyava vəlgwa dlađ tsəkwavan dlađ kə təda fəđavgha. **8** Shəg həkərd kəskai ən ba ghaala Yaazhəgəl mana tagwzha də kwan kə dəgita, **9** Aiyama kəskaiya, “Tlakaratləg nə herərra, adaba tədvađ hətsəgalhətsəgah wa da nəghəvanəghəg nə ndzədaara.” Mbakyarvad kwaha ən da fəgara bad hwadag nai kə tsakushəgha hətsəgalhətsəgar kiyava ndzəg nə ndzəda Tlakatəg əmtađ də kaiya. **10** Mbakyarvad

kwaha nēghēghanakanēghēg dē hētsēgalhētsēgara, ard zaa hētēr ma vēga kwa bēghwi nē uuda, ard hūba dlada, ard mbahēlla, ard dēgitahi dzaghardzag mbakyarvad Tlōkatēga. Adaba akwma hētsanalhētsēga, ēn da tlōkēna ma sartakwah nai kē ndzēda. **11** Baganaḅag kē dlagēra, famwaba nē uurama. Ma kuuram wa kalkalan kē dlēba kaiya. Aandzu ba tlanal ndau biya, nal bi taaki “mallaha dlakulva gyiya Yesu ruwa” jarkwaraa biya. **12** Bagaḅag nē Daadamazhigēl kē dēga sērga ard tlēraha jappēr tēdvad kai makuurama, kwa bēgana nai kē tlērār dē fa ērvēdmahudā. Kwanahan kē dēgaha jappēra maradamarēg taakiya ēn dlakulva gyiya Yesu ba jiiira. **13** Ta kwar kē dūul wa marandanai taakiya namalbi kalkal dē kyalma dlamakēlaaa lii gatēg biyi? Nii mbakyarvad tsankērvatsēg kē mēlgwad dē kwaḅhi? Bēshamwanaḅēshēg ci kwan kē haipa! **14** Badlamvaḅadlēg kē dēga hēkērd da nēghakuuram ndakwana. ēn fēkuraabi kē ḅa dēgit biya, adaba kuuram wan naag naiya, kwaḅaruu biya. Adaba kalkalnabi kē zarh kē dlada ḅa dēgit kē Daddaatērtā ard Babbaatēr biya, bamma Daddaatēra ard Babbaatēr wa kēsa dlada zarhahatēra. **15** ēn cēnngan ēmtakēr akwama tsanatsēg kē dēgit vakar badēmma, baz ghērarra kwakyarvad ēn mēlkuruwa. Akwamma ēn zaa ba vuukw dē waiya kē uurama, mbats am da gulgan kē waiyakēvaru mbakyarvad kaiya? **16** Am da haiganthaig dē kai taakiya nanaibi naiy kē dēgit kēskuuram biya. Adaba mēng wa da tagan taaki na markura dyēmdyēmēra, na patkuru bad fiida. **17** Zankuruzēg nai tēdvad kwatlēr kē uud ma lii bēlantēr nai da vaakaruwa? **18** Ghalanghalēg kē Titus ma dēvakaruwa,

ɓɔlanantɓɔlɔg kɛ zɛraab kwa dadda gatɛg ɔmtaɗ dɛ iina.
 Am tagan taakiya zakuruzɛg nɛ Titusa? Mbats kaiya
 ard iina ba dɛgit pall nɛmnd biya? Dlaɓa kɛm taa ba
 duul pal biya? **19** Mbats tlatlam ba wur nɛ uuranm
 taakiya kɛm ɓa kɛla ndzɛdamnd kɛ ngɛdla ghɛramnd
 vakaruwa. Ba Daadamazhigɛl nɛ shiidamnda, kɛm taa
 ba jijir ma Tlɛkatɛga. Aandzu kɛm ɓa bau nɛmnda,
 kuuramɛn ɛn waikur naiya, ɓagamnd kwakyarvad am
 tlɛkɛna kɛ ndzɛɗa. **20** ɛn gɛdzɛga, mbatak sarti ɛn da
 sagau naiya, ɛn tlɛkuuran band kwan naag nai biya,
 dlaɓa am tlɛkwa nɛ uuram band kwam naag nɛ uuram
 biya. ɛn gɛɗza aa tlanarai kɛ ushava, ard sɛlga, ghwada
 hɛnkala, ard naa ghɛra ard badza ɗaaga, ard amaaha, ard
 dɛkdɛka ghɛra, ard ciya hɛnkala. **21** ɛn gɛɗza taakiya
 akwama da gwiiyanagwiig da vakaruwa, da fɛgwafɛg nɛ
 Daadamazhigɛlar kɛ cinnga zhɛruwa tɛ vuukwaruwa. ɛn
 gɛɗza haik badza ɔrvɛdmahud kɛskai mbakyarvad uudah
 ba dyɛkka kwa ndzar ɓa ba haip wura, lii pɛlarabi kɛ ghɛr
 vaka ɓa gwaragwar biya, ard ɓa fɛɗɛra ard gata duula
 cɛnga ɔmtakɛra dɛga tsa zhɛruwa.

13 Dɛga hɛkɛrd nɛ wan kɛskai ɛn ba sagau da
 nɛghkuranɛghɛga. “Ba jijira da sɛrvaka tɛ shidah buwa
 ma hɛkɛrd nɛ jiira ɛlbɛga” band kwa viindava ma
 kakadɗa Daadamazhigɛla. **2** Dagawar da vakaru kɛ dɛga
 buwa, ɓɔlanaɓɔlɔg kɛ magiya kɛ lii ɓagara haipa ard
 kyalma uudah badɛmma mara duuwars kɛ ɓa haipa.
 Aandzu ban maay ɔmtaɗ dɛ kuuram biya, ɛn gwiiya
 gwaigarsgwaig kɛ hulfa kiiɓa ndaigɛn tagankur nai na,
 adaba akwama gwiiyanagwiig da vakaruwa maay nɛ

daddakwa da ngədləgarwangədləg kə kiiḃa ndaig biya.

3 Akwama ba am na səran kə jiira taakiya taaghai nə Tləkatəg tədvad kaiya, wayam ci nə jiirana, hətsalbi nə tləkatəg ma kuuram biya, dlakulvakwaha mara ndzəḃan ma kuurama. **4** Aandzu ba hərtavəthərtəg nə Yesu tədvad mara ndzəḃa, bakəvakwaha də shifəg nə iin tədvad ndzəḃa Daadamazhigəla. Aandzu ba kiyam maira ndzəḃ nə miyam ma Yesu, bakəvakwaha kiyam də shifəg ma Yesu tədvad ndzəḃa Daadamazhigəla mbakyarvad tlərən ḃagamnd nəmnd ma kuurama. **5** Səramakasəreg ndan kə ghəraruwa mbakyarvad am sərakan taakiya am gatəgaan kə Yesu bak jijjiira. Səramakasəreg kə kə ndzəgana ruuwa. Mbats am sərgai taakiya Tləkatəg ba ma kuuram biya? Akwama am sərgabiya, nalnəg mbəḃamambəḃəg tə duula fəshiga. **6** Mantləg naiya am da sərgaakasəreg taakiya hətsamndalbi nəmnd biya. **7** Kəm dzəgwazhəgəl kə Daadamazhigəl taakiya ḃagam bi kə dəgiti kwa kalkal biya. Kwayarvad kəm ḃa dabariya nədal ghəramnd mandki kəmnd wa zamndu fiir biya, mbakyarvad am ḃagan nə uuram kə dəgiti kalkala, aandzu ar ba da tlatləgan nə uudah taaki mandki hətsamndalhətsəga. **8** Aḃaba kəm naiy kə dəgiti maay nə jiir mavakai biya, kəm naa ba dəga jiira. **9** Kəm hwaḃag nəmnda akwama hətsamndalhətsəga, aḃaba am tləkəna nə uuram kə ndzəḃa. Dlaḃa kəm dzəgwazhəgəl am nal ba kə uudah jiirjiira. **10** Iin wa viindankura nai kə kwana aandzu ban maay əmtaḃ də kə uuram biya, aḃaba akwama sanəvsəga, aa da nal bi kə barari kəskai ən da vəlkur kə dlad də mara ndzəḃən kwa vəlghwa nə Yaazhəgəla, ndzəḃa fəgaraadəfəga, dəga badzəg də

badzæg biya. **11** Dəga mbasuumbas ci zaraabahara, da ba daghuvalitlørn. Bagamɓag kə kəla ndzədaaru am nal kə uudah jiiirjiira, cəngamcəng kə ghalgara, haiyamanthaig də zaraabaharuwa am ndzan ba lapiya. Tədvaɗ kwah wa da ndzæg nə Daadamazhigəl kwa waiyuuda ard gabərɾa əmtaɗ də kə uurama. **12** Tagamartag kə uus kə zaraabaharuwa də taa uus bərhuga kwa caccuwanacaccuwana. **13** Ar tagkur uus nə yaa daddaha gatəg baɗəmma. **14** Aa ndzandzæg nə herərɾa Yaazhəgəlamiiyam Yesu Tləkatəga, ard waiyakəva Daadamazhigəla, ard ndzəgan shəɗkwa caccuwanacaccuwana əmtaɗ də kuuram baɗəmma. Amin.

Galatians

1 Bulus zərbələg Yesu. Dahakwant nə uudah ma səv vak kə uud biya. Dahakwant nə Yesu Kristi ard Daadamazhigəl Daada kwa ciighant Yesu ma gətlaha. **2** Badəm nə zaraabah kwar əmtəd də kai vakwana, ghəravatər ndakwani ar taa uus kə dlamakəlaaa lii gatəg badəm kwar ma Galatiya. **3** Aa dzadzəg nə herərra ard gabəra Daadamazhigəl Daadamiyama ard Yaazhigəl Yesu Kristi da təghər kəskuurama. **4** Vəladavələg nə Yesu Kristi kə shifəgan mbakyarvad haipahamiyma, kiyava katkiyamkatəg makwan kə zamana kəladəra. Kwana kwakyarvad naaga Daadamazhigəl Daadamiyama. (aiōn g165) **5** Ndanghər kə Daadamazhigəl ba tangw damma zərazəra. Amin. (aiōn g165) **6** Vəlghwavələg nə dəgiti am bəg nə uuram kə dəga jappər ba vaivaiya. Bamma sart hədiikən am naa dūwa daddakwa dahakurət tədvdad herərra Kristi, am gwiya damma kwatlərn kə daala əlbəg shah də əlbəg maraw kwa samndkurdəv nəmnda. **7** Maay nə watlərn kə əlbəg maraw shah biya. Adaba mənɡ kyalma uudaha ar na ciikurant hənkalaruwa, dlaḃa ar ḃa dabariya gwiya jiira əlbəg marawa Kristi. **8** Ən tagkurtag ciya, akwama sakurdəvsəg nə uudan kə əlbəg shah də əlbəg maraw kwa samndkurdəv nəmnda, aandzu zərbələg sii ma ghərazhigəla, aandzu ma kəmnda, tlafatlafan vak Daadamazhigəla! **9** Bandkwa tagamndkur nəmnd ba wurwura, ən gwiya tagkurtag bakəvakwana taakiya, badəm nə daddakwa tagkura əlbəg maraw shah də əlbəg maraw kwa cawama nə uuram vakamnda, tlafatlafana! **10** Magha tag nəng ən ḃa dabariya fətəra uudah mara

haiyant də kaiya? əndkwah biya. dəgiti ən naag naiya, aa haiyanthaig nə Daadamazhigəl də dəgiti ən ɓag naiya. Mam tləg nə uuram ən ɓa dabariya ɓa dəgiti naag nə uudah naiya? əndkwah biya. Akwama manaa ɓa dəgiti naag nə uudah naiya, ma nanal bi kə kwatənəh Kristi biya. **11** Ən naagan am səran zaraabahar taakiya, əlbəg marawən ən tag nai kə əlbəg təghərna, sal vak uud nə iin biya. **12** Caawana vak uud bi naiy biya. dlaɓa maay wa tsaghwad tsag biya. Caawana vak Yesu Kristi tədvd mara ghəran vakara. **13** Cinngamacinng kə hulfa ndzəgani ɓagan nai wur ma gatəga Yahudaha, ard dūuli vəlāntər nai kə dləd kə dlamakələaa lii gata Daadamazhigəl ba vaivaiya, ɓaganaɓag kə kəla ndzədər mana ghəhnan na. **14** Am sərgasərəg dlaɓ taakiya januujəg kə kyaləm uudah ma gatəga Yahudah kwa ghubaramnd nəmnd əmtəd də iitəra. Jantəruujəg də naa dəga daadijahamnd ba vaivaiya. **15** Daadamazhigəl kwa fakwi mahudə baabara, kəsakutkəsəga dlaɓa dahakutdāhəg tədvd herərraana, cinngucinng kə əmtakərarra **16** Marghwadamarəg kə Zəran Yesu, kiyava taa əlbəg maraw kə lii ar Yahudah biya. ɓagaa ba nə iin əndkwana gatan bi kə sawari vak kə uud biya, **17** danal bi dlaɓ damma wurshalim da vak lii jarkwarajəg kə nəg kə zərbələgah biya. Dəgiti ɓagan naiya, batwatswatsəra ka dagal kəskai damma haaya Arabiya, təhalakwaha ka gwiya saas kəskai damma Dimasku. **18** Danal təhala viig həkərəd damma wurshalima da nəgha Kefas kwa dāhav də Siman Bitrusa. Ən ɓaga kə həngah kəlawə tar dləɓ əmtəd də iina. **19** Nəghana bi nai aandzu ba pall ma zərbələgah biya, ba Yakub zəra

babba Yaazhigēla. **20** Dēgiti ēn viindkurnai na bak jiijiira tē vuukwa Daadamazhigēla, fiid bi wan tagkur nai biya. **21** Tēhalakwaha, kaa dagal kēskai damma haaya Suriya ard Kilikiya. **22** Ma sarta kwahiina, dlamakēlaaa lii gata Kristi kwar ma Yahudiya, sērarkwaka biya. **23** Cinngara bad cinng taakiya, “Daddakwa ndza vėlakiyam dlad ba wurwur na, ēn wan ndakwan taa ēlōēga fadghērēn kwa ndza badza da nē iin wur na!” **24** Kaa gala Daadamazhigēl kē iitēr mbakyarvad dēgiti bēga nē iin tēdvad kaiya.

2 Tēhala viig kēlawā tar uufadā kaa gwiya dagal kēskai damma wurshalima. ma sarta kwahiina, danal ēmtad dē Barnabasa ard Titusa. **2** Marghwada ma sēng nē Daadamazhigēl taakiya dēgama. danal ba nai da vaakwahiina, kaa fēgaafēg kēskai kē dzaghēr dē kyalēma maalaha dlamakēlaaa lii gatēga, kaa tagtērtag kēskai kē dūuli ēn tagtēr nai kē ēlbēg marawa kē uudahī kwar Yahudah biya. ba iitēr pall wa tagantēr nai kē ēlōēga, adāba aa nal bi nē fa ndzēdar ma tlēr kē gyaagyan biya. **3** Titus tsahgwa dagalara, wa ba zhiila Hellas nē iina, maay wa fēghara barari kē bēgara aguvac biya. **4** ēlōēga kwa ciyēt tēghēr kē bē aguvaca, ciyēr mbakyarvad zaraabaha fiidfiida kwa saraghan sifasifana, saraghan kwakyarvad ar badzēdan kē kwara ghērēn kwa kiyam dē vakai nē miyam tēdvad Kristi Yesu. ar naa nēkiyamdadal kē ēvaha. **5** Kēm haitērant bi aandzu ba hēfiikēn biya, kēm na tsufant kē jiira ēlbēg maraw kiyavaruwa. **6** Uudahan kwa tagav taaiya ar mamaalahna, fararaa bi nē iitēr aandzu ndau tēghēr kē dēgiti kwan tsag nai biya, man zharēg naiya aandzu ar hulfa kwar kē uudah nē iitēra ba dēgit

pall vakara, adaba maay nɛ Daadamazhigɛl fa dagar ma
 uudah biya. **7** Dlakulvakhaha, nɛgharanɛghɛg kɛ duuli
 fɛghwadɛm nɛ Dadamazhigɛl kɛ tlɛra taa ɛlbɛg maraw
 kɛ lii ɓagavtɛra bi na aguvac biya, bandkwa favɛm
 ma dɛv kɛ Bitrus nɛ taa ɛlbɛg maraw kɛ Yahudah kwa
 ɓagavtɛraɓag nɛ aguvaca. **8** Ba Daadamazhigɛl kwa ɓagaa
 tlɛr ma ɛrvidmahudɛ Bitrus kiyava nɛg kɛ zɛrɓɛlɛga
 Yesu da vak Yahudaha, ba iin dlaɓ wa ɓagaa tlɛr ma
 ɛrvidmahudar kiyava nɛg kɛskai kɛ zɛrɓɛlɛg Yesu da vak
 lii ar Yahudah biya **9** Marghwada ba nɛ Daadamazhigɛl kɛ
 herɛraana, az Yakuba, Bitrusa, ard Yuhwana, lii favtɛra
 nɛ ɓa tlɛra maalɛr tɛghɛr kɛ dlamakɛlaaa lii gatɛga,
 kaa caukɛmndacaug kɛ iitɛr baz kaiya baz Barnaba
 bad ɛrvidmahud palla. Haiyamndanthaig dɛ ghɛramnd
 taakiya kɛm dagal da vak lii ar Yahudah biya, iitɛr dlaɓa
 ar da vak Yahudaha. **10** Ar dzamkɛmdant taakiya aa
 viya bi mɛlgaru kɛ talagah biya, adaba kaiya ba dɛgiti
 ndzan kɛmɛg nai ba wurwur wana. **11** Ma sarta kwa
 sahi nɛ Bitrus damma Antakiya, kaa tagartag kɛskai
 kɛ ɛlbɛg bamma gyi ma gyi kwakyarvad haipan bat
 ɓalaɓala. **12** Ma zɛngwɛra, ndza zɛgan kɛ kaf ɛmtaɛ
 dɛ yaa daddaha gatɛga kwar Yahudah biya. tɛhalakwa
 ɓɛlatɛrɛt ba nɛ Yakub kɛ kyalɛmah damma Antakiya, kaa
 hɛzhahɛg kɛ Bitrus daghuvana. ɓagaɓag nɛ iin kwana
 mbakyarvad gɛdza lii na ɓagavtɛra nɛ aguvac kɛ lii ar
 Yahudahɛn biya. **13** ɓagara bandkwah dlaɓ nɛ kyalɛma
 lii gata Yesu ma Yahudah kɛ muuniya band Bitrusa,
 viyardɛmviɓ baz ghɛra Barnaba damma muuniyɛra. **14**
 Nɛghanaka ba nai ar maay ɓa dɛgatɛr tɛ duula jiira ɛlbɛg

maraw biya, aiyamai kə Bitrus təvuukwa uudah bacəma,
 “Kəgha agha zhila Yahudaha, agha ɓa ndzəgan bandkwa
 ɓag nə lii ar Yahudah biya, maay əndkwa ɓa nə yaa
 Yahudahi. Aujilbəg agha fətəra barari kə lii ar Yahudah
 bi kə gata də Daadija Yahudahi?” **15** Bak jijjiira kiyam
 Yahudah nə miyam tədvaɗ yiiga, kiyam lii ar Yahudah
 biya ma yaa dadda haipah biya, **16** kiyam sərgasəreg
 taakiya tləkəna bi nə uud kə ndzəgan kwal haip təvuukwa
 Daadamazhigəl tədvaɗ gata tsaga adzahadzaha Muus
 biya, bamma fədghərətfəg nə uudan tə Yesu Kristiya.
 mbakyarvad kwaha famdəghərətfəg ghəravamnd tə Kristi
 Yesu. ɓagamndaɓag kwana kwakyarvad kəm tləkəna kə
 ndzəgan kwal haip tə vuukwa Daadamazhigəl tədvaɗ
 fadəghər tə Kristiya tədvaɗ tləraha tsaga adzahadzah
 Muus biya. Adaba maay wa tləkəna ndzəgana kwal haip tə
 vuukwa Daadamazhigə tədvaɗ tsaga adzahadzaha Muus
 biya. **17** Akwama nalnəg taakiya kiyam na tləkəna kə
 ndzəgana kwal haip təvuukwa Daadamazhigəl tədvaɗ
 fadəghər tə Kristiya, kaa tləkiyamatləg nə uud kə
 ghəravamiyama də haipa, aitsa, maradamarəg wan taakiya
 tləra Kristi haighanthaig də haipa? əndkwah biya! **18**
 Akwama gwiya ndəranantndərəg kə dəgiti dlagana nai
 wura nanalnəg kə dadda kəla adzahadzaha. **19** Tədvaɗ
 tsaga adzahadzaha Muusa əmtsanaəmtsəg kwakyaevad
 adzahadzaha, kiyava ndzəgan kəkai kə Daadamazhigəja.
20 Hərtakuthərtəg nə uud əmtaɗ də Kristiya. ndakwana
 kai bi wa ndzəgan də ghərar biya, Kristi wa ɓa ndzəgan
 ma kaiya. Kwan kə ndzəganən ɓa naiyna, ndzəgan tədvaɗ
 fadəghər tə Zəra Daadamazhigəla, kwa waiyakutwaiga

vɛladavɛlɛg kɛ shifɛgan mbakyarvad kaiya. **21** Ɖn vinabi kɛ herɛrra Daadamazhigɛl biya. Akwama tlɛkɛnatlɛg nɛ uud kɛ ndzɛgana kwal haip tɛvuukwa Daadamazhigɛl tɛdvad gata nadzahadzaha Muusa, maradamarɛg wan taakiya ɛmtsɛga Kristiya mbats nalnɛg bak gyagyaana.

3 Kuram Galantiyaha, am dlagaha? Aa da nau kɛ hɛnkalaruwi? Tangankur bat ɓalaɓal naiy kɛ ɛlbɛg tɛghɛr kɛ Yesu Kɛristi kwa ɛmtsaa tɛ tlaɓa hɛrtɛga. **2** Ɖn naa ndavkuru ndavɛg palla. Cauwama mbakyarvad am gataa adzahadzaha Muus nɛ uuram kɛ Shidkwa Daadamazhigɛl nii, cauwama mbakyarvad famdghɛrɛtfɛg tɛ ɛlbɛgi cinngama nɛ uuram hi? **3** Hulfa kwar kɛ dlagɛr wam dɛ vakai nɛ uuramni? Famarzha dɛ Shidkwa Daadamazhigɛla, iin wan kwan ndakwana am naa ghyɛng dɛ dɛgiti naag nɛ ghɛraru kɛ ɓagaana! **4** Mbats dladahan huɓamuu nɛ uuram shahshahɛn nalnɛg ba gyagyaana? **5** Ɖn gwiiya ndavkurundavɛga, mam tlatlɛg nɛ uuram vɛlakurvɛlɛg nɛ Daadamazhigɛl kɛ Shidkwan ma kuuram kiyava ɓa dɛgaha jappɛr kwakyarvad am gata tlɛri tsag na adzahadzaha Muus nii, mbakyarvad cinngamacinng kɛ ɛlbɛg Kɛristi am fɛdghɛrɛt tɛ iin hii? **6** Bandkwah nɛ Ibrahim “fɛdghɛrɛtfɛg tɛ Daadamazhigɛla, kɛdlɛgharnakɛdlɛg nɛ Daadamazhigɛl kɛ iin kɛ kwan uuda jiiirjiira.” **7** Nɛghamakanɛghɛg kwan, taakiya, lii dɛ fadghɛra iitɛr nɛ zarha Ibrahima. **8** Vinndavinndan ma kakada Daadamazhigɛl ba wur taakiya, lii ar Yahudah biya ar datlɛkɛnatlɛg kɛ nɛg kɛ uudah jiiirjiir tɛ vuukwa Daadamazhigɛl tɛdvad fadghɛra. Adaba tagavar ba wur nɛ ɛlbɛg maraw kɛ Ibrahim taakiya, “Ar da tlɛkɛna tɛdvad kɛgh nɛ lii ar Yahudah bi kɛ barka.”

9 Mbakyarvad kwaha, lii də fadghəra da vɔlvətərvɔləg
nə bark əmtəf də Ibrahim dadda fadghəra. **10** Adaba
badəm nə lii tlatla taaki da cautərcaug nə Daadamazhigəl
kwakyarvad ar gata adzahadzaha Muusa. Ar tlafatlatana.
Adaba vinndavinndan ma kakaɗa Daadamazhigəl taakiya,
“Badəm daddakwa ɓagaa bi kə dɛgitahi vinndavinndan
ma kakaɗa adzahadzaha Muus biya, tlafatlafan nə iina.
11 Salsəg ba dat ɓalaɓal, taakiya, maay wa nəgalnəg kə
uuda jiijiir tɔ vuukwa Daadamazhigəl tɔdvad gata tsaga
adzahadzaha Muus biya, adaba vinndavinndan taakiya,
“Uuda jiiijiira, da tləkənatləg kə shifəg tɔdvad fadghəra.”
12 Adzahadzaha Muusa shah nə iin də fadghəra, bandkwa
vinndavinndan taakiya, “Daddakwa ɓagaɓag badəm kə
dɛgitahi tagava ma adzahadzaha Muusa, da tləkənatləg kə
shifəg tɔdvad iina. **13** ngədlakiyamangədləg nə nə Kəristi
sagal ma tlafəga adzahadzaha Muusa, navdalnəg tsau kə
dəga tlafəg kəskəmyama. Adaba vinndavinndan ma kakaɗ
taakiya, “Badəm nə daddakwa hərtəvət tɔ gugyamba
dakara, tlafatlafan nə iina.” **14** Varakiyamndavarəg nə
Kəristi mbakyarvad barkən vɔlavar kə Ibrahim, iin wa
tləkəna kə lii ar Yahudahən bi tɔdvad Kəristi Yesu.
Bandkwah ghərava miyama, kiyam da tləkəna tɔdvad
fadghər kə Shidkwa Daadamazhigəl kwa takiyama nə
iin kə langyiyaana. **15** Zaraabaha ard ənghwasaha, ən
vɔlkurvɔləg kə garava dɛgiti namətnəg nə uuram kə
ɓagaana. Akwama ngudarantngudəg nə uudah bu kə
langyiya dlaɓa ar fədəm kə dəva kiyava fədgħərətɔfəg
tɔ vakaiya, maay nə daddakwa masdamasəg biya dlaɓa
maay daddakwa fəgarnafəg kə dɛgit təghər biya. **16**

Təgharatəg nə Daadamazhigəl kə langyi kə Ibrahim ard hulfaana. Vinndabi taakiya, “də hulfah biya” kwa maradamarəg mandki ar ba dyak biya, əndkwah biya, “hulfagha” am nə uud taa kə iina, ba uud palla, kwa iin nə Kəristiya. **17** Dəgiti ən tlatləg naiya iin wana, təgharatəg nə Daadamazhigəl kə langyi kə Ibrahim dlaḃa maradamarəga. Adzahadzaha Muus savda təhala viig dərək uufad də kulhəkərḃa, nədalbi kə langyi kwa taa nə Daadamazhigəl ba wur kə maay nə tləran biya. **18** Akwama tləkəna tədvad gata adzahadzaha Muus nə uud kə gwiiga barka vak Daadamazhigəla, mbats ma tləvkəna bi tədvad langyi biya. Adaba tləkəna tədvad langyi nə Ibrahim kə bark vak Daadamazhigəla. **19** Akwama bandkwah ci tsaa, savdagha kwakyarva dau nə adzahadzaha Muusi? Favarna kiyava ḃa tlər kə uud də adzahadzaha Muus tangw damma sarta kwa da sii nə hulfa Ibrahim kwa tavara nə langyi mbakyarvad iina. Vəlavda tədvad Zərbəlgah nə adzahadzaha Muus kiyava daddakwa ghaciga mataataka Daadamazhigəla ard uuda. **20** Maay nə tləra ghacig mataataka akwama ba uud pal biya, adaba Daadamazhigəl ba palla. **21** Mbats Adzahadzaha Muus ḃa tləghum də langyiya Dadamazhigəli ciya? Maay əndkwah biya! Akwama məng nə kwatlərn kə Adzahadzah kwa da vəlkiam daala shifəga, ma tləvkənatləg nə jiira Daadamazhigəl tədvad gata Adzahadzaha Muusa. **22** Adaba vinndavinndan ma kakadā Daadamazhigəl taakiya, badəm nə duniya mazhangyil kə kwarga haipa. Kwakyarva cayamacaug kə langyiya Dadamazhigəl tədvad fadghər tə Yesu Kəristi, da vələvtərvələg kə lii fardəghərətfəga.

23 Lakwti sagau nə fadghəra, ndza kiyam ngangan band
 εev mazhagil kə kwarəg adzahadzaha, da ɓaga ba sarta
 marazha fadghəra. 24 Mbats ndza adzahadzaha Muus wa
 ndza markiyam ɗuula, da sahi ba nə Kəristi wa tləyamkəna
 nə miyam kə ndzəga kwal haip təvuukwa Daadamazhigəl
 tədvad fadghəra. 25 Səv ba nə fadghər ndakwana, kiyam
 madlabi mizhadəva adzahadzaha Muus biya. 26 Adaba
 badəmaru am zarha Daadamazhigəl tədvad fadghər ma
 Kəristi Yesu. 27 Bagakuraɓag nə uud kə tsuufəg badəmaru
 ma Kəristi, dlaɓa fəkurəm nə uud kə səɗava Kəristi 28
 Mbakyarvad kwaha, madlabi taakiya Yahud waha Kərdi
 wah biya, ma zəra hənyaha ma εev biya, ma uus waha ma
 ghwaləv biya, badəm am ba dəgit pall ma Kəristiya. 29
 Akwama am dəga Kəristi nə uurama, namalnəg kə kudəga
 Ibrahima, lii da caawa dəga gwiiga tədvad langyiya.

4 Ma sarta kwa ba zarh nə dadda gwiiga, ba kalkal nə
 iin da eva, aanzdu ba dəgan nə dəgit hənyah badəma.
 2 Dadda gwiigən ba miizhadəva lii həkyəgana tangw
 damma sarti fa nə daddaana. 3 Bandkwah nə miyama
 lakwti sagau nə ɗuula Kristiya. ndza kiyam band evah
 vak ndzəda tləksəra duniya. 4 Bagaa ba nə righəga
 sarta kwa fa nə Daadamazhigəla, kaa ɓəldiɓələg nə
 Daadamazhigəl kə Zəraana, sahi tədvad uusa. Favɗəm
 mazhagyil kə adzahadzaha Muus bamma sarta yiigaana,
 5 mbakyarvad vartərdan kə lii miizhagyil kə adzahadzaha
 Muusa, natərdalnəg kə zarha Daadamazhigəla. 6 Adaba
 am zarhaana, ɓəladiɓələg nə Daadamazhigəl kə shədkwa
 zəran damma ərvɨdmahudəruwa, Daadamazhigəl taakiya,
 “Abba! Daada!” 7 Agha madla bi nəng ev biya, agha zəra

Daadamazhigəla. Nəghalnəg tsau kə zəra, nakadalnəg nə Daadamazhigəl kə dadđa gwiiga. **8** Ndzam sərgai kə Daadamazhigəl wurwur biya, ndzam bağar kwatənahər kə ghəllaha kwa bağaa nə uuda. **9** Adaba ndakwana am sərgasərag kə Daadamazhigəla, dlaḃa sərkwursərag nə Daadamazhigəla, am gwiya da mər dlaḃ miizhagyil kə kwarəg ndzəda duni kwa maay nə tləran biyi? Aujilḃəg dlaḃ am gwiya na nəg kə evaha təri? **10** Am vəldavələg kə ghəraru kə tsuufa kyalma həngaha ard kyilaha, ard sartaha, ard viigaha. **11** Ən gədzəkurgədzəga, adaba mandki baḃəm nə dladi ən huḃəg nai təghər kəskuuramna nalnaəg ba gyaagyaana! **12** Ən ghalakuuram zaraabahara, namalnəg band kaiya. Adaba kai ndakwani mana nal band kuurama. Bagamwi bi nə uuram kə haip biya. **13** Am sərgasərag taakiya yang biyin bağana naina, iin wa wurghwant dūua lankur əlbəg maraw ba zəngwa. **14** Aandzu ba sakurdaasəg kə damuūw nə yangbiyin bağa na naina, bakəvakwaha nenəmkwi biya dlaḃa lamwabi kə fa hyəmi tə kai biya. Caawamkwicaug band zərḃəlgah ma ghərazhigəla, band kwa caawama nə uuram kə Kristi Yesu də ghəraana. **15** Ndzam dlaiga ba vaivaiy ma sartiina! Ən hwadag nai ndkwana mbakyarvad cinngamwanacinga? Ən sərgasərag nai ma sartakwahiina aandzu ba zəra gyiyaharu ndkwani ma tadamdatadəg am vəlwana! **16** Mbats nanalnəg nai kə tləghumaru ndakwan kwakyarvad tagankurtag kə jiira? **17** Kwanahan kə uudaha ar kəma ndzəgan də kuurama, dəgiti ar tlatləg nə iitəra ba ghawda. Ar naa tagkwiyamtagwa əmtada, mbakyarvad ar viyət kə hənkalaru baḃəm da vakatəra. **18** Maraw nə kəma hulfa

ndzəgan əndkwana. Aa ɓagarɓag ba kəlahəng bandkwana,
 ba mar nəgha kai vakaru nə iitər biya. **19** Kuuram
 zaraabahara, ən gwiya huɓa dlada ya kuurama. dlaɓa ən za
 ba vuuk də kwanən kə dlada bamma ndzandzəg nə hənkala
 Kristi ma ərvidmahudaruwa. **20** Akwamana ba əmtad də
 kuurama ndakwana, ma mbədanambədəg kə kunghyara.
 Adaba ən dzama ghər ba vaivai mbakyarvad kuurama. **21**
 Tagamwataga, kuuramən am gata ba adzahadzaha Muusa,
 nəghamakanəghəg də dəgiti tsag na adzahadzaha? **22**
 Adaba vinndavinndan taakiya Ibrahim ndza də zarh buwa
 ghwalvaha, palla yava tədvad uusa kwa eva, pall dlaɓa
 tədvad uusa kwa kwara ghəraana. **23** Zəran kwa yava də
 uusa eva, tlakəna band kwa tləfkəna nə zarha. Kiyava
 zəran kwa yava də uusa kwa kwara ghəraana yava tədvad
 langyi kwa təghara nə Daadamazhigəla. **24** Kwan kə
 garava əmghwasahaana, iin nə langyi buwa. Hagar iin
 wa yaa eva. **25** Hagar wa nalnəg kə garava Aghwa Sinai
 kwa ma haaya Arabiya. Iin nə garava kəsa Wurshalima
 ndakwana, adaba iina ard zarhaana ar ba evah badəma. **26**
 Adaba Wurshalima kwa ma ghəazhigəla də kwara ghəra,
 dlaɓa iin baabamiyama. **27** Vinndavidan taakiya, “Bag
 kə hwaɗaga kəgh uusa kwa yigha bi kə zər biya, Agha
 tləhga hwaɗaga mbakyarvad tapghanabi kə dlada yaa
 zər biya, adaba zarha uusa kwa dūughars nə zhiilana
 ɓagaraɓag ba dyeka. Jaruujiig kə zarha uusii də zhiilaana.”
28 Aiciya, zaraabahara, niyamalnəg ghəravamiyam kə
 zarha Daadamazhigəl tədvad langyiya band Ishaku. **29**
 Ma sartakwahiina zərən yava band kwa yahav nə zarha
 vəlgharvələg kə dlad kə zərən kwa yava tədvad ndzəda

Shidkwa Daadamazhigəla. Bandkwah dlaḅ tangw dat hiinana. **30** Vinndəvinndən ma kakkada Daadamazhigəl taakiya, “Lagwdalagw kə uusən evana ard zəraana, adaba zərən yava də evana da maay tagwa dəga gwiig əmtad də zəra uusən kwa kwara ghərən biya.” **31** Mbakyarvad kwaha zaraabahara, kiyam zarha uusiin kwa eva biya, kiyam zarha uusən kwa də kwarəga ghəra.

5 Kwakyarvad ndzəgana kwara ghəra iin wa ngədlakiyam nə Kristi. mbakyarvad kwaha ghacamaghacəg bad ndzəda, gwiya vələmbi dlaḅ kə ghəraru da mazhagyl kə zuukiya eva biya. **2** Aiciya, cinngamcinnga, kai Bulus wa tagkur kwana, akwama haiyamanthaig ḅagkura nə uud kə aguvaca, mbats maay nə tləra Kristi vakaru biya. **3** Ən gwiya ba tagkurtag taakiya, badəm daddakwa haiganthaig gata adzahadzaha ḅa aguvaca, nalnəg barari gatəgaan kə adzahadzaha muus badəma. **4** Kuuramən am ḅa kəlandzədaru kə tləkəna nəg kwal haip təvuukwa Daadamazhigəl tədvd gata adzahadzaha Muusa, samdalsəg kə ghəraru ma gata Kistiya. Tərdamatərdəg tə herəra Daadamazhigəla. **5** Adaba tədvd Shidkwa Daadamazhigəla ard fadghəra, nə wa kiyam pakkəg nə miyam də fantaar kə tləkəna jijjjira. **6** Adaba ma kiiyam də Kristi Yesu nə miiyama, aandzu ḅagakaḅag nə uud kə aguvaca, aandzu ḅagakaabi nə uud biya, maay tləran vakamnd biya. Dəgiti maraw vakamnda, iinfadghəra kwa mara ghəran tədvd waiyakəvəra. **7** Ba zəngw am za vuuk ba vaivaiya. War wa tsakurva kə gata dəga jijjjii? **8** Hulfa kwan kə valla uuda sahi vak Daadamazhigəl kwa dahakurətdahəg biya. **9** Bandkwa

tagavdan taakiya, “Zər yisti ba hədiikən wa fəgara ciig kə bəruudiya.” **10** Mbakyarvad hweda miyam ma Kristiya, fandghərfəg naiy taakiya am maay gata kwatlərn kə əlbəg shah də dəgar biya. Daddakwa na ciya hənkalaruwa da vəlvarvələg nə dladə, aandzu ba war nə iina. **11** Zaraabahara, akwama gwastan ən taa ba əlbəg marawa təghər kə ɓa aguvac naiya, aujilbəg kaci kə uudaha gwastan ar vəlgwa ba dladī? Akwama bandkwaha, əlbəgar təghər kə əmtsəga Kristi tə tlaɓa hərtəga nalbi kə dəga mɓəda uud tə duul biya! **12** Lii ar ciya hənkalaruwa, nguləm mara datlant kə ghəratəra! **13** Zaraabaha, dahakurantdahəg nə uud kiyava kwaraghəra. Famfəg kə kyəmiya analbi nə kwaraghəraru kə dəga ɓa dəgiti naag nə vəgh biya. Dlakulvakwaha ɓagamɓag kə tlər də kwaraghəraru am waigan kə zaraabahuwa. **14** Adaba badəm tsagaana adzahadzaha Muusa ghaca bad dəgit palla kwa taakiya, “Waiga kə zəraabagha band ghəragha.” **15** Akwama am zavəghad zaraabahuwa dlaɓa am hadzakava, famfəg kə hənkala, badzamɗabi kə ghəraru biya. **16** Naagara, ɓagamɓag kə ndzəgani naag nə Shidkwa Daadamazhigəla. Akwama ɓagamaɓag əndkwana, am maay gata ndzəgana vəgh biya. **17** Adaba ndzəna vəgha haigant bi də Shidkwa Daadamazhigəl biya, shidkwa Daadamazhigəl dlaɓa haigant bi də ndzəgana vəgha biya. Kwanaham kə hənkal buwaəna ar ɓa tləghum də ghərahatəra. Iin wam ɓagənabi nə uuram kə dəgiti am naag nə uuram kə ɓagan biya. **18** Akwama Shidkwa Daadamazhigəl wa ɓa tlər də kə uurama, am mazhagil kə tsaga adzahadzaha Muus biya. **19** Tlərahi kwa ɓag nə

ndzægana vëgha maradamarëg ba të balabala. Iitër nè ßa kuuya, ßa gwaragwara, ard gata cinnga ëmtakëra kwa dëga tsa zhiruwa, **20** ard ßa kwatënahër kë ghëlla, ard uukya, ard naabi kë zëraaba, uushava, sëlga kë zëraaba, ngudä ërvidmahudä, naa ghëra, ard tlakwatsiga, **21** ard sëlga ard tsëg nè kya, ard hulfa tër badëma. Ən bëlkur kë kiißa ndaiga, band kwa tangankur nai ba wurwur taakiya lii ßa hulfa kwanahan kë dëgita ar da tlëkënabi kë dëga gwiig ma tlëksëra Daadamazhigël biya. **22** Dëgiti vëlëg nè Shidkwa Daadamazhigëla iin nè waiyakëva, ard panahnaha ërvidmahudä, ard gabërëra, ard fa ërvidmahudä, ard jiira, **23** ard kalaliya ard agha düuwant kë dëgiti naag nè vëgha. Lii ßa hulfa kwan kë dëgitaha da maay tëvtër nè shari biya. **24** Badëm nè lii dëga Kristi Yesu hërtarëthërtëg kë tlëra vëgha ard dëgitah shahshah kwa naag nè vëgha. **25** Vëlakiyamvëlg tsau ba nè Shidkwa Daadamazhigël kë shifëga, aa ßa nè Shidkwa kë tlër dë këmyam ma ndzægana miyam badëmma. **26** Niyamalbi kë lii dë dëkdëka ghër biya, bi lii ciya hënkala zaraabah biya, bi lii naabi kë zaraabah biya.

6 Zaraabahara, akwama nëghamanëghëg kë uuda ma haipa, kuuramën am ndzëga ma Shidkwa Daadamazhigëlna, am gwidan kë uuda nè iin dat düula. Famfëg kë hënkala, anabi dlaß dlakulva saa dë zarab dat düula agha dëm damma fishëg biya. **2** Mëlamarumëlëg kë zaraabaharu tëdvad kësä dlädä kyalmaha. Am da righëg ëndkwan kë adzahadzaha Kristi. **3** Akwama tlatlëgan nè uudan taakiya mëng nè dëgit tuuk vakai nè iina, mbats maay nè dëgiti tuuk vakai nè iin biya, valaba ghëraana. **4**

Aa zharnazharæg nê uudan kê tlêrani ßag nê iin ndana. Akwama ba marawa, lakwti da tidfa fidavêgh dê dægiti ßagaa nê iin dê ghêrana, bamma gêra ghêran dê uudi tlêrn biya. **5** Adaba ßagaßag kê maraw aandzu bawara akêsæg kê kadlanga ghêraana. **6** Badêm nê daddakwa tsagêvaru nê êlbêga Kristiya aa tagwnatagw kê dêgaha harêr badêm dê daddakwa tsagarutsaga. **7** Valamndabi kê ghêraru biya, ßagabi marvara nê dÿemdyêmêr kê Daadamazhigêl biya. Badêm nê dægiti aa riiga nê uuda, iin wa da ghudêg nê iina. **8** Adaba ma riyarig nê uudan dê naaga êrvidmahudaana, da ghudêgan kê êmtsêga. Akwama aa riiga dê naaga shidkwa Daadamazhigêla, da ghudêgan kê shifêga tangwa damma zêrazêra. (aiônios g166) **9** Mbakyarvad kwaha kudêyamalbi dê ßa dêgit maraw biya. Adaba akwama kudêyamalbi, kê ßagan biya, da sagau nê sarta kwa kiyam da ghudêg nê miyam kwa dê barka. **10** Mbakyarvad kwaha, ba kêla sarti kiyam tlêkêna nê miyam kê dûula ßagaana, mêlamarumêlêg kê uudah badêma, kyambar zaraabahamiyami kwama Krêstiya. **11** Zharamzharæg kê hulfa vindêgahan dyakdyakên vindankura nai dê dêvara. **12** Aiciya uudahanên ar na ba ma cingaba dêgatêr nê uudna, iitêr wana fêkura barari ßakura nu uud kê aguvaca. Ar ßakur kwana adaba ar gêdza dladên ar da hufêg nê iitêr mbakyarvad hêrtêga Kêristiya. **13** Aandzu ba lii ßagavtêraßag nê aguvac ndakwani ar maay tsuufa adzahadzaha Muus biya. Ar naa ba ma ßakura nê uud kê aguvaca kiyava taakiya iitêr wa fakura ßakura nê uud kê aguvaca. **14** Kiyava kaiya ên maay têdê fêdavêgh biya, bamma têghêr kê hêrtêga Yaazhigêl Yesu Kêristiya, Adaba

tədvad əmtsəgan tə tlaβa hərtəga nə wa duuwanars nai kə
ndzəgana duniya, dlaβa əmtsanaətsəg kwakyarvad dəga
duniya. **15** Bagaβagan nə aguvaca βagabi na aguvac biya
maay nə dəgiti tuuk vakai nə iini, dəgit marawa kə uuda,
aa nalnəg kə daala vərdəgga. **16** Gagəra ard zhuwadaala
aa dzadzəg təghər kə lii gata kwan kə duul badəmma,
kwa yaa izraila ba jijjiira. **17** Cigət ndakwana da təvuuk
zaraabahara, aa gwiya bi nə uudan kə gagyakai də dəgiti
tlər biya, adaba vavərahan tə vəgharna maradamarəg
taakiya ən eva Yesu naiya. **18** Aa ndzandzəg nə harərri
Yaazhigəl Yesu Kəristi əmtad də Shidkwaru zaraabahara.
Amin.

Colossians

1 Wakita Bulus, kwa nal kə zər bəlga kərīsti Yesu tədvad naaga Daadamazhigəl, əmtad də Timuti, zəraabamiyama, **2** Da vak lii gata Daadamazhigəl kwar ndzəga ma Kolosiya. Aa ndzandzəg nə Herəra ard gabərər Daadamazhigəl Daadamiyam təghər kəskurama. **3** Ba kəlahənga, kəm tagar uus kə Daadamazhigəla, Daad Yaazhigəlamiyam Yesu Kərīstiya, ma sartən kəm dzug nəmnd kə zhigəl kwakyarvad kuurama **4** Adaba cinngamndacinng kə fadghəraru tə Kərīsti Yesu, ard waiyakəvi am martər nə uuram kə lii gata Daadamazhigəl badəmma. **5** Kwam bagtər nə uuram əndkwaha, adaba am də fantaar təghər kə dəgitahi marau kwa fakura nə uud ma ghərazhigəla. Kwan nə əlbəga jiijiiri cinngama nə uuram ba zəngw ma əlbəg marawa. **6** Əlbəg marawən sa də barka, dlaḡa cinngalciing ma duni badəmma, bandkwa ḡagaa nə iin makuuram bamma sarta kwa famarzhə cinnga əlbəg təghər herəra Daadamazhigəla, ard duuli nəghamaaka nə uurama. **7** Fəgharzhə nə Abafaras tsaghwa tləramnda kwa kəm waig nəmnd kə lankur əlbəga hərərra Daadamazhigəla. Uuda jiijiir nə iin ma ḡa tləra Kərīstiya, dlaḡa iin wa ḡa tlər vakaru dlakulvamnda. **8** Iin dlaḡ wa tagkəmnd əlbəg təghər kə waiyakəvi am ḡag nə uuram ma Shidkwa. **9** Cinngamnda ba nəmnd kə əlbəgna, ghacamnda bi kə dzəgwazhigəl mbakyarvad kə uuram biya, kəm ba ghala Daadamazhigəl ma righkurət də sərgasərg ma dabariya ard nəghgakanəghəga. **10** Tədvad kwah wam da ḡag nə uuram kə ndzəgan maraw təvuukwa Yaazhigəla, am hənarna kə ərvidmahudə, am ḡagan kə ndzəgan maraw

aanji ma hulfa kwar kə tləra, dlaḅa am gwiya fəgara
 bad fəg ma sərga Daadamazhigəla **11** Aa fəkuraafəg nə
 Daadamazhigəl kə ndzəd də ndzədan badəmma, kiyava
 ʃishgan kəskuuram aanji bau wa dzəgardzəga, am fəgan
 kə ərvīdmahud də dlaiga. **12** Am tagar uus kə Daad ba kəla
 hənga, adaba iin wa fakiyama tləkəna dəgshiga gwiigən
 kwa faa nə iin kiyava uudahan kwar ma tləksəra paraka.
13 Adaba iin wa ngədlakiyama sagal ma tləksəra gurtla,
 səkiyamdaan damma tləksəra Zəraan kwa waig nə iina. **14**
 Kwa varakiyamnda tədvd iin nə uuda, kwa iin nə ʃisha
 haipaha miyama. **15** Kəristi nə dzakəva Daadamazhigəl
 kwa nəghva biya, iin Zəra zənnngw təvuukwa dəgitahi
 vərdyava badəmma. **16** Adaba ʃagava tədvd iin nə
 dəgitah badəmma, dəgitahi ma ghərazhigəla ard ma
 duuniya, ard dəgitahi nəghvanəghəga ard dəgitahi kwa
 nəghva biya, aanji avda kwarga, aaji kwarga, aanji lii
 ndzəda. Badəm nə dəgitahi vədyavana, vədyavtəra tədvd
 iina, dlaḅa mbakyarvad iina. **17** Kəristi wa təvuukwa
 dəgitah badəmma, dlaḅa badəm nə dəgitahi vədyavana
 matlavant tədvd iina. **18** Iin nə ghər tə vəgha, kwa
 iin dlamakəlawə lii gatəga. Iin nə dəga zənnngwa, iin
 dlaḅ nə dəga zənnngw ma lii ciig ma gətlaha, dlaḅa aanji
 ma kwar kə dəgita nalnəg nə iin kə dəga zənnngwa. **19**
 Adaba cinngucinng nə Daadamazhigəl kəmtakəra righəga
 dəgitah badəm ma iina, **20** tədvd Kəristi dlaḅ wa nadal
 nə iin kə dəgitahi vərdya nə iin badəm da vakaana.
 Aanji dəgitahi ma duuniya ma dəgitahi ma ghərazhigəla,
 sadaasəg kə gabar saa mataataka kwanahaan badəm
 tədvd diida avzaan tə tlaḅa hərtəga **21** Ndzam ba bəkya

də Daadamazhigəl wurwura, ndzam ɓa tləghum də iin ma ərvədmahudaru am ɓa dəgitah ghwadghwada. **22** Adaba ndakwana, faafəg nə Daadamazhigəl kə gabər mataatakaru də iin ma avza Kəristi kwa dəga tluwa ard avza tədvaɗ əmtsəgaana. Nakurdalnəg nə Kəristi ndakwan ba cuwadaf lii maay də haip təvuukwa Daadamazhigəl biya, **23** Akwama am zaa ba vuuk də fadghəraruwa, am ghaca ba tə vakaiya, duuwamar bi kə fantara kwam dəvakai nə uuram kwa cinngam ma əlbəg marawən biya. Kwan kə əlbəga maraw kwa tagavtər aanji kwar kə dəgitahi vərɗyava ma miizhangəl kə ghərazhigəla, kai Bulus wa nanal kə dadda ɓa tləra. **24** Ən dlaig nai ndakwan mbakyarvad dladən ən huɓəg nai kwakyarvad kuramna, adaba ən da righgant tədvaɗ dladən kə dəgiti təmaa kə dladə Kəristi huɓuu nə iin kwakyarvad vəghaana, kwa iin nə dlamakəlawə lii gatəgaana. **25** Nanalnəg kə dadda taa əlbəg marawa tədvaɗ həkya langyiya kwa vəlghwa nə Daadamazhigəl mbakyarvad kə uurama, kiyava tagkur əlbəg Gaadamazhigəl ba marawa. **26** Kwan kə əlbəgən ən tagkur naiy na, dəgit shiɓashiɓan ba sagalan ma zərəzərə, adaba ndakwana maravtərdamarəg kə yaa dadda gata yaazhigəla. (aiōn g165) **27** Naaga Daadamazhigəl mara səran nə uudahan kə dyaka hyahərən ma dəgan shiɓashiɓan kwa ndanga, kwa fa nə iin kiyava lii ar Yahudahən biya, dəgitən shiɓashiɓanna, iin Kəristi kwa də shifəg ma kə uurama, am də fantar ndzəga əmtaf də iin ma ndangəraana. **28** Iin wa kəm tagar nəmnd aanji war kə dəgit təghər kə Yesu Kəristiya, kəm tədkur hyəmya dlabə kəm tsakur kə dəgitah badəm də dabariya kiyava nal

aanji ba war kə dadda gata Kəristiya. **29** Mbakyarvad kwah wan ghulvanai kə ɓa tlər bad halavuwa ndzəɗar kwa vɛlghwa nə Kərisri ma kaiya.

2 Ən naagan am sərən kə hulfa dladan ən həbəg nai kwakyarvad kə uurama ard uudahi ar ma lawudikiya, ard uudah badəm kwa taparnabi kə nəghkwanəghəg biya. **2** Maa tə naagara maraa ndzan ma waiyakəva, dlaɓa ar tləkəna kə ndzəɗ ma ərvidmahudaatəra, kiyava tləkənatləg kə iitər kə sərgasərag ba maraw, ar sərən kə dəga Daadamazhigəl shibashiɓana, kwa iin Kəristi bad ghəraana. **3** Shibavna ma iin nə ndangəra dabariya ard sərgasərgər badəmma. **4** Ən tagkur kwa nai haik valkurdavaləg nə uudanna də əlbəga, ɓala gajawa. **5** Aanji ban maay əmtaɗ də kuuram ma ndzəgana vəgh biya, aɗaba ma shidkwa ən ba əmtaɗ də kuurama. Ən dlaig nai ba vaivai mbakyarvad ndzəga ba kalkala, dlaɓa am də fadghər ma Kəristiya. **6** Haiyamanthaig tsau taakiya Yesu Kəristi nə Yaazhigəlaruwa, zamzəg kə vuuk də gatəgaana. **7** Am ndzan ba maraw ma iina, am faraa kə ndzəɗ kə ghəraruwa, dlaɓa am ghacan ma fadghəraru bandkwa tsagamndkuru nəmnda, am tagar uus kə Daadamazhigəl ba kəlahənga. **8** Famfəg kə hyəmiya, aa viiyət bi nə uudan kə ghəraru tədvad dyaɗdyama duuni kwa dəga valuud biya, kwa tag nə dəga daadija uudah tədvad ndzəɗa shidkwa duuniya, kwa dəga Kərist biya. **9** Aɗaba righant ma Kəristi nə Daadamazhigəl kə dəgahan badəm ma vəghaana. **10** Bandkwah dlaɓ nə uurama, am righarighan ma Kəristiya, kwa iin maal təghər ndzəɗa ard kwarga **11** Bagakura ma iin dlaɓ nə

uud kə aguvaca, hulfa aguvacən bag nə uud də dəv biya.
 Sakurdasəg nə uud sagal ma haipaharu kwa naag nə vəgh
 badəmm, ma sarta kwa bagakura nə Kəristi kə aguvaca. **12**
 Adaba hədəkurahədəg nə uud əmtad də Kəristi ma sarta
 kwa bagakura nə uud kə tsuufəga. Ciyakurətciig dlaḅ
 nə uud əmtad də Kəristi ma tsuufəg tədvdad fadghəraru
 ma ndzəda Daadamazhigəla, kwa ciighant nə iin ma
 gətlaha. **13** Ndzam əmtsaməmtsən wur mbakyarvad
 haipaharuwa ard maara ḅa aguvaca kwa dəga ḁuwa
 hənkalı naag nə vəgha, ciyakurətciig nə Daadamazhigəl
 də shifəg əmtad də Kəristiya, ḁishakiyamnaḁishəg kə
 haipahamiyam badəmma. **14** Ghudadaghudəg kə shariya
 kwa ngudā kiyama nə adzahadzahəna, kəsakiyamara
 kəsəga nə Daadamazhigəla, tsahəttisahəg kə kus tə tlaḅa
 hərtəga Kəristiya. **15** Kəsətərvakəsəg kadlanga ghwava
 lii kwarəga ard ndzədaatəra, tsatəratsəg kə zhirwa bat
 ḅalaḅala tədvdad zaa fiir tt iitər tə tlaḅa hərtəga. **16**
 Mbakyarvad kwaha, aa fəkuraabi nə uud kə haipa təghər
 kə dəgiti am zəg nə uurama, bi təghər kə dəgiti am
 huḅəg nə uurama, bi am maay tsuufa hwadaga haarakəsa,
 bi Hwadaga Daala Kyila, bi ngiiya faciya səvd biya. **17**
 Kwanahaan kə dəgitaha band shidkwa dəgiti da sagauwa,
 Kəristi nə gyigyiya dəginiina. **18** Mbakyarvad kwaha,
 haiyamant bi aanji ba war kə dadda naa ghər nenna kə
 uuram taakiya, tlaltləg nə iin kə ghwalvəra ḅagan kə
 sənga. Hulfa kwan kə uuda naa ghəran ba ghyaana, baz
 taaki ḅagar kwatənah kə zərha ḅəlga Daadamazhigəla,
 mbats ndakwani vala ba ghəraana, ərvidmahudana dəga
 hənkala uuda digshiga. **19** Hulfa kwan kə uuda, əmtsavət

bi tē Kēristi kwa iin nē ghēr tē vēgh biya. Adāba iin wa hēkyā vēgh badēma kwa matlamatlan dē pērdāha, ghubarēg dlab bandkwa faa nē Daadamazhigēla kiyava ghubarēga. **20** Əmtsamaəmtsəg tsau əmtad dē Kēristiya, dlaḡa sakurdasəg sagal mazhagyil kē ndzēda kwan kē duuniya. Aujilbēg am ḡa ndzēgan band lii gwastan ar ba dēga duuniyi? aujilbēg am haiganthaig dē adzahadzah kwa tsag nē uud duuni, **21** adzahadzah kwa taakiya, “Bag bi kē tlēr dē kwan biya, tap biya, vii biya”? **22** Hulfa kwan kē adzahadzaha tag tēghēr kē dēgitahi da zēlma biya, adāba adzahadzahiina kwa tsag nē uudaha. **23** Hulfa kwan kē adzahadzaha mēng nē ndzēgana dabariya vaka faa ndzēd ma gatēga kwa naag nē uudaha, ar tsēgarva ghērātēr kē cinnga əmtakēr mbakyarvad gata digshiga, ar vēlga dlad kē ghērātēra. Bak jīirjiira, hulfa kwan kē adzahadzaha maay dē ndzēd vaka tsēgarva dēgiti naag nē vēgh biya

3 Ciyakurətciig tsau nē Daadamazhigēl dē shiifēg əmtad dē Kēristiya, gatamgatēg kē dēgitahi kwa maghērzhigēla, vakavaki dē Kēristiya, kwa cihurgan tē dēva kafa Daadamazhigēla. **2** Dzamamdzamēg ba kē dēgitahi kwa ma ghērzhigēla, ndavambi kē dēgitahi kwa ma duuni biya. **3** Adāba əmtsamaəmtsēga, shiḡashibān nē shiḡēgaru əmtad dē Kēristi ma Daadamazhigēla. **4** Ma sartēn da marazh nē kēristi kwa iin nē shiḡēgaruwa, ghēravaru ndakwani am da marazh əmtad dē iin ma ndangēraana. **5** Mbakyarvad kwanha, dūwamarsduug kēma dēga duuni ma ərvidmahudaruwa, kwa iin tlēra gwardzērra, ard gwaragwara, ard ḡa kēladēra, ard shiḡēlga,

kwa iin ndakwani ba ɓagar kwatənah kə ghəlaha. **6** Mbakyarvad kwan kə haipah wa badzəg nə Daadamazhigəl kə ərvidmahud də lii ɓa kwana. **7** Ndzam za vuuk də kwanahan kə hənkal nə uuram wura, ndza nalnəg kə vəgh kəskurama. **8** Adaba ndakwana, barari kəskuram am duwar kə hulfa kwanahan badəmma. Duwamardug kə nguda ərvidmahuda, ciiya jaaga, ard naa bi kə uuda, ard badza daaga, ard əlbəg ghwad kwa sagal ma ghaayaruwa. **9** Tagam bi kə fiid ma taatakaru biya, duwamardug tsau kə hənkalaruwi kwa ndza wura ard tlərahaana, **10** baz kəsə daala hənkal kəkurama, kwa navdal kə daal tədvaɗ sərgəsərg ma dzakəva daddakwa vərɗyavərɗyəga. **11** Tləmkənətləg tsau kə daala hənkala, madla bi nə ndzəgan gərgər ma taatakaru biya, aanji Yahudaha ma lii ar Yahudah biya, ard daddakwa ɓagaɓag ka aguvaca ard daddakwa ɓagabi ka aguvac biya, ard dadda təmaruwa, ard zərndzəga, ard erva, ard daddakwa kwara ghəra, badəm ba dəgit palla, adaba Kəristi nə dəgit badəmma, iin dlab wa ma kəmyam badəmma. **12** Kəsakurakəkəsəg nə Daadamazhigəl kiyava nəg kə uudahana lii cacuwanan kwa waitər nə iin ba vaivaiya. Mbakyarvad kwaha, am zhutərdaala kə zarabaharuwa, am ɓagtər herərri, am nal kə kalaliyah ard ɓa dəga jiira ard ɓishgaana, **13** am fagan kə ərvidmahud də zaraabaharuwa. Akwama ɓagaɓag nə uud pal ma kuuram kə haipa, am ɓisharnana bandkwa ɓishkurna nə Yaazhigəl kə haipaharuwa, ɓishamarnaɓishəg dlab nə uuram kə pallaruwa. **14** Təghər kwanahaan badəmma, ɓagamɓag kə waiyakəva, adaba waiyakəv wa matləgant kwanahan

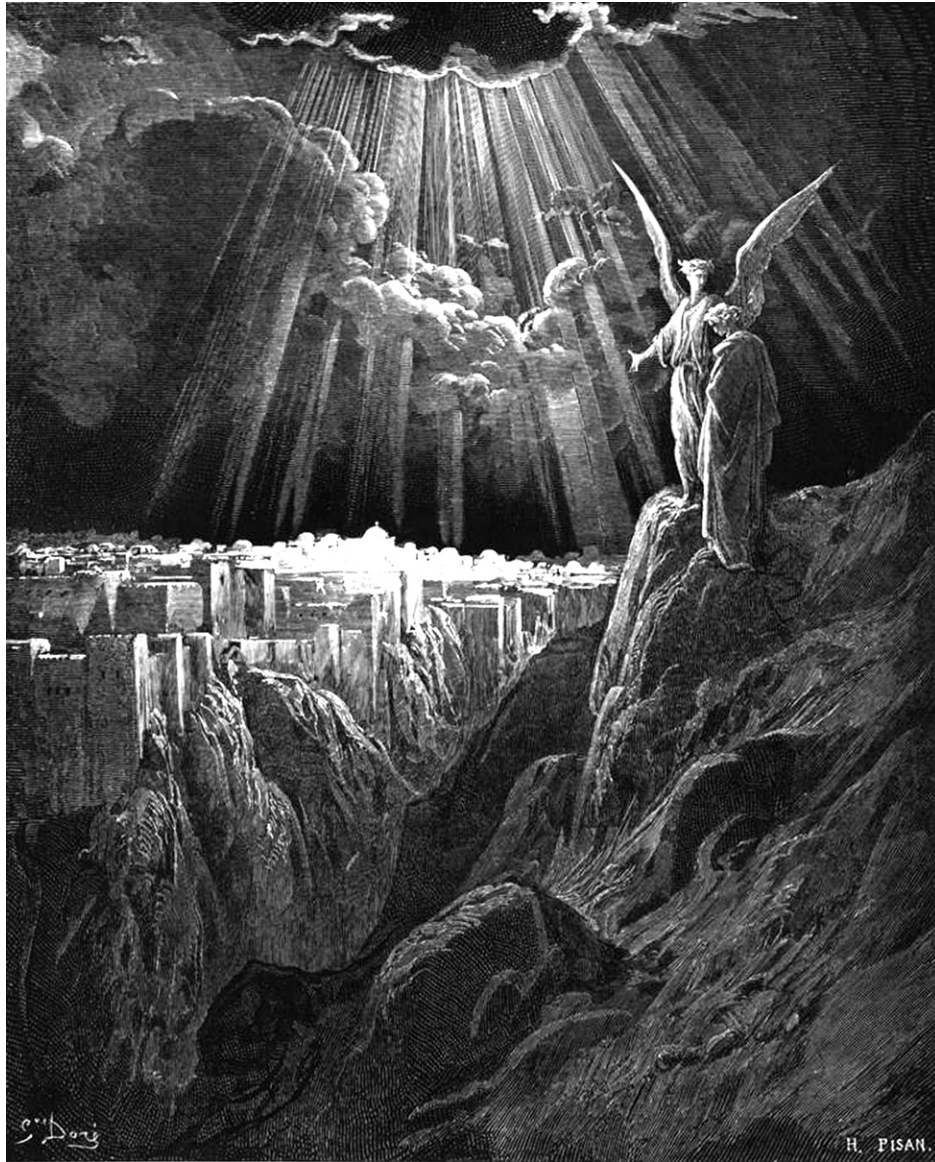
badəm tə dəgit palla. **15** Aa bag nə gabəra Kəristi kə kwarəg ma ərvidmahudaruwa, adaba mbakyarvad gabərən wa dāhakurər nə uud kə ndzəga kə vəgh palla, dlaḡa am nal kə lii tagar uus kə Daadamzhigəla. **16** Aa ndzandzəg nə əlbəga Kəristi ma ərvidmahudaru ba dyakdyaka, am tsagtərtsag kə zarabaharuwa, am bəlgan kə magi də dabari badəmma, am bəlgan kə əngsa zabura ard də dəga galla Daadamzhigəla, am bəlgan kə əngsa kwa tagkur nə Shidkwa, am bəlgan da taa uus ma ərvidmahudaruwa. **17** Aanji ba kwar kə dəgiti am bag nə uurama, ma taa əlbəga ma tləra, bagamḡag ma ḡaaga Yaazhigəl Yesu, am tagar uus kə Daadamzhigəl Daada tədvaḡ iina. **18** Kuuram əngwasaha, bagamḡag kə ndzəgan də zhiilaharu band kwa kalkalan də lii gata Yaazhigəla. **19** Kuuram ghulvaha, waiyamtərwaig kə əngwasaharuwa, maramtərbi kə hənkal ghwaḡ biya. **20** Kuuram zarha, famaraḡəg kə daadaharuwa ard baabaharu aanji ma kwar kə dəgita, adaba kwan wa naag nə Yaazhigəla. **21** Kuuram daadaha, vələmtərbi kə dlad kə zərharu biya, haik kə gədzəg kə iitəra. **22** Kuuram εevaha, famtəraaḡəg kə dadda hənjarahu maa duuni aanji bamma auwa. Bagambi kə dəga nəgha gyi band kwa bag lii gata ḡaag vak kə uudah biya, dlakulva kwaha, bagamḡa kə tlər bad ərvidmahud palla, am gədzəgan kə Yaazhigəla. **23** Badəm nə dəgiti am bag nə uurama, bagamḡag bad ərvidmahudaru badəmma, mandki am bagar kə Yaazhigəla, am bagar kə uud biya, **24** am sərgasərg tsau taakiya da vəlkurvələg nə Yaazhigəl kə dəga gwiig kwa iin nə dəgshigaruwa. Adaba am bagar kə Yaazhigəl Kəristi nə uuram kə kwatənəhəra! **25** Daddakwa

ba tlɛra kɛladɛra, da tlɛkɛnatlɛg kɛ dɛgshiga kɛladɛrana,
adaba maay nɛ Daadamazhigɛl fa dagar ma uud biya.

4 Kuuram dadda hɛnyahaha, hɛkyamnahɛkyɛg kɛ
ɛɛvaharu bak jiijiira am gɛdzɛgan kɛ Yaazhigɛla, adaba
am sɛrgasɛrɛg ghɛravaru taakiya am dɛ Yaazhigɛl
nɛ ghɛravaru ma ghɛrazhigɛla. **2** Ghulamvaghulɛg
kɛ dzɛgwazhigɛla, am uufɛgaana am tagar uusa kɛ
Daadamazhigɛla. **3** Am dzɛgwan kɛ zhigɛl dlab kɛskɛmnda,
kwa da wurkɛmndant nɛ Daadamazhigɛl kɛ dɛuul kiyava
taa ɛlbɛgaana, kɛm tagtɛr kɛ uudah kɛ ɛlbɛga Kɛristi
shibashibana. Mbakyarvad dɛgitin shibashibanan wa
bɛlakwadɛm nɛ uud ma guda bɛrfɛga. **4** Dzɛgwamwadzɛgw
kɛ zhigɛla kiyava taa ɛlbɛgan shibashibanan ba marawa,
kwa kalkalana kɛskai tagana. **5** Dzamadzɛg dɛ dabari ma
lii ar maay gata Yesu biya, am ba tlɛra aanji dɛ kwar kɛ
sartaruwa. **6** Aanji ba hɛra, tagamtag ba kɛ ɛlbɛga herɛrra
dlaɓa kwa ɛmtak kɛ cinnga, kiyava sɛrgasɛrɛg kɛskuuram
kɛ dɛuuli am da ngutɛr nɛ uuram aanji ba wara. **7** Da
takurtag nɛ Tikikus kɛ dɛgit tɛghɛr kɛskai badɛmma.
Zɛraabamiyam nɛ iin kwa kiyam waig nɛ miyam ba
vaivaiya, dlaɓa uuda jiijiir nɛ iin ma ba tlɛra Yaazhigɛl
ɛmtad dɛ kɛmyamma. **8** Bɛlanantbɛlɛg da vakaruwa
adaba am sɛran kɛ ndzɛgana lapiyamnda, dlaɓa fɛkurna
kɛ ndzɛda. **9** Dagal ɛmtad dɛ Onisimusa, zɛrabamiyam
uuda jiijiir kwa kiyam waig nɛ miyama, kwa ghɛravan
ndakwi ba uuda kɛsaruwa. Ar da tagkurtag nɛ iitɛr kɛ
dɛgitah badɛm kwa dzagardzaag dɛ kɛmnd vakwanna. **10**
Aristarkus kwa ma guda bɛrfɛg ɛmtad dɛ kai vakwana,
tagkur uusa, band kwah dlaɓ nɛ Markus kwa daadijatɛr

pal dā Barnabasa. Iin wa tagankur naiy kē əlbəg təghər kē
 iin taakiya, akwama səvsəg sa vakaruwa, cawamacaug bad
 dəva buwa. **11** Yesu kwa dāhav dā Yustus, ghəraṽan ndakwi
 tagkur uusa. Ba uudahan həkərdən kalti ma yaa Yahudah
 kwa 6a tləra tləksəra Daadamazhigəl əmtad dā kaiya,
 nararnəg kē dēga taa ndzəgwagh vakara. **12** Abafaras kwa
 pal ghəraṽan ma kuurama, iin ndakwani ba kwatənaha
 Yesu Kəristiya, tagkur uusa. Ba kəlahəng ba dzəgwazhigəl
 ghala Daadamazhigəl kwakyarvad am ghacan bad ndzəda,
 am ndzan ba righarighana, am fədgħərət taakiya am
 lii gata Daadamazhigəla. **13** Nanalnəg nai kē shid kē
 Abafaras təghər kē tləri kwa ghulava nə iin kwakyarvad
 məkuru kəskurama, ard uudaha Lawudikiya ard uudaha
 Hirafolis. **14** Luka, doctar kwa kiyam waig nə miyama,
 ard Demas, ar tagkur uusa. **15** Tagamtərtag kē uus kē
 zaraabahamiyam badəm kwar ma Lawudikiya, ard Nimfa
 əmtad dā dlamakəlawə lii gata Yesu kwar dzahav ma
 vəgyaana. **16** Akwama ghyənngava ghyənng karanta
 wakitən təvakwaruwa, am vəltər kē dlamakəlawə lii gata
 Yesu kwar ma Lawudikiya, kiyava karantəgan ghəravatəra.
 Am karantan ghəravaru kē wakitən kwar da vəlkur nə
 uudah Lawudikiya. **17** Am tagar kē Arkibus aa fafəg kē
 hənkal ghyənngna kē tlərən vəlghar nə Yaazhigəlna. **18**
 Ba kai Bulus dā ghərar wa vəndkur kwan kē taa uusa.
 Viyamnabi taakiya ən nguđanguđan biya. Aa ndzandzəg
 nə Herəra Daadamazhigəl əmtad dā kuurama. Amin.

The New Jerusalem

"I saw the holy city, New Jerusalem, coming down out of heaven from God, prepared like a bride adorned for her husband. I heard a loud voice out of heaven saying, 'Behold, God's dwelling is with people, and he will dwell with them, and they will be his people, and God himself will be with them as their God.'"

Revelation 21:2-3

Reader's Guide

Galavda at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, *"As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him."* Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, *"And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned."* So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, *"Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth."* 2 Timothy 2:15. *"God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,"* 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Galavda at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēse g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonymous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Glavda---Glavda-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luke 8:31
Romans 10:7
Revelation 9:1
Revelation 9:2
Revelation 9:11
Revelation 11:7
Revelation 17:8
Revelation 20:1
Revelation 20:3

aïdios

Romans 1:20
Jude 1:6

aîōn

Mata 12:32
Mata 13:22
Mata 13:39
Mata 13:40
Mata 13:49
Mata 21:19
Mata 24:3
Mata 28:20
Markus 3:29
Markus 4:19
Markus 10:30
Markus 11:14
Luke 1:33
Luke 1:55
Luke 1:70
Luke 16:8
Luke 18:30
Luke 20:34
Luke 20:35
John 4:14
John 6:51
John 6:58
John 8:35
John 8:51
John 8:52
John 9:32
John 10:28
John 11:26
John 12:34
John 13:8
John 14:16

Acts 3:21
Acts 15:18
Romans 1:25
Romans 9:5
Romans 11:36
Romans 12:2
Romans 16:27
1 Corinthians 1:20
1 Corinthians 2:6
1 Corinthians 2:7
1 Corinthians 2:8
1 Corinthians 3:18
1 Corinthians 8:13
1 Corinthians 10:11
2 Corinthians 4:4
2 Corinthians 9:9
2 Corinthians 11:31
Galatians 1:4
Galatians 1:5
Ephesians 1:21
Ephesians 2:2
Ephesians 2:7
Ephesians 3:9
Ephesians 3:11
Ephesians 3:21
Ephesians 6:12
Philippians 4:20
Colossians 1:26
1 Timothy 1:17
1 Timothy 6:17
2 Timothy 4:10
2 Timothy 4:18
Titus 2:12
Hebrews 1:2
Hebrews 1:8
Hebrews 5:6
Hebrews 6:5
Hebrews 6:20
Hebrews 7:17
Hebrews 7:21
Hebrews 7:24
Hebrews 7:28
Hebrews 9:26
Hebrews 11:3
Hebrews 13:8
Hebrews 13:21
1 Peter 1:23

1 Peter 1:25
1 Peter 4:11
1 Peter 5:11
2 Peter 3:18
1 John 2:17
2 John 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Revelation 1:6
Revelation 1:18
Revelation 4:9
Revelation 4:10
Revelation 5:13
Revelation 7:12
Revelation 10:6
Revelation 11:15
Revelation 14:11
Revelation 15:7
Revelation 19:3
Revelation 20:10
Revelation 22:5

aîōnios

Mata 18:8
Mata 19:16
Mata 19:29
Mata 25:41
Mata 25:46
Markus 3:29
Markus 10:17
Markus 10:30
Luke 10:25
Luke 16:9
Luke 18:18
Luke 18:30
John 3:15
John 3:16
John 3:36
John 4:14
John 4:36
John 5:24
John 5:39
John 6:27
John 6:40
John 6:47
John 6:54
John 6:68

John 10:28
John 12:25
John 12:50
John 17:2
John 17:3
Acts 13:46
Acts 13:48
Romans 2:7
Romans 5:21
Romans 6:22
Romans 6:23
Romans 16:25
Romans 16:26
2 Corinthians 4:17
2 Corinthians 4:18
2 Corinthians 5:1
Galatians 6:8
2 Thessalonians 1:9
2 Thessalonians 2:16
1 Timothy 1:16
1 Timothy 6:12
1 Timothy 6:16
2 Timothy 1:9
2 Timothy 2:10
Titus 1:2
Titus 3:7
Philemon 1:15
Hebrews 5:9
Hebrews 6:2
Hebrews 9:12
Hebrews 9:14
Hebrews 9:15
Hebrews 13:20
1 Peter 5:10
2 Peter 1:11
1 John 1:2
1 John 2:25
1 John 3:15
1 John 5:11
1 John 5:13
1 John 5:20
Jude 1:7
Jude 1:21
Revelation 14:6

eleēsē

Romans 11:32

Geenna

Mata 5:22
Mata 5:29
Mata 5:30
Mata 10:28
Mata 18:9
Mata 23:15
Mata 23:33
Markus 9:43

Markus 9:45
Markus 9:47
Luke 12:5
James 3:6

Hadēs

Mata 11:23
Mata 16:18
Luke 10:15
Luke 16:23
Acts 2:27
Acts 2:31
1 Corinthians 15:55
Revelation 1:18
Revelation 6:8
Revelation 20:13
Revelation 20:14

Limnē Pyr

Revelation 19:20
Revelation 20:10
Revelation 20:14
Revelation 20:15
Revelation 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

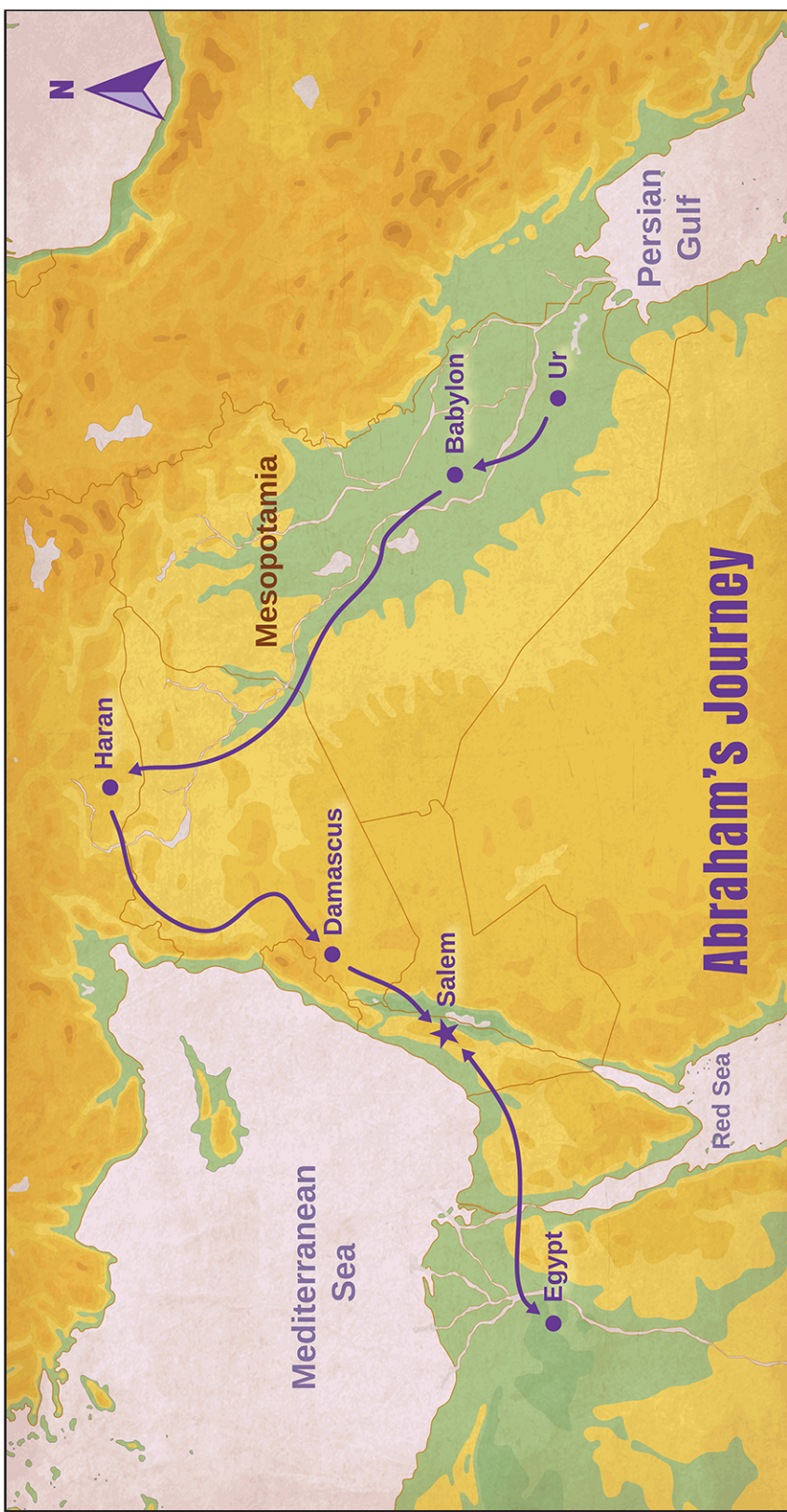
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Peter 2:4

Questioned

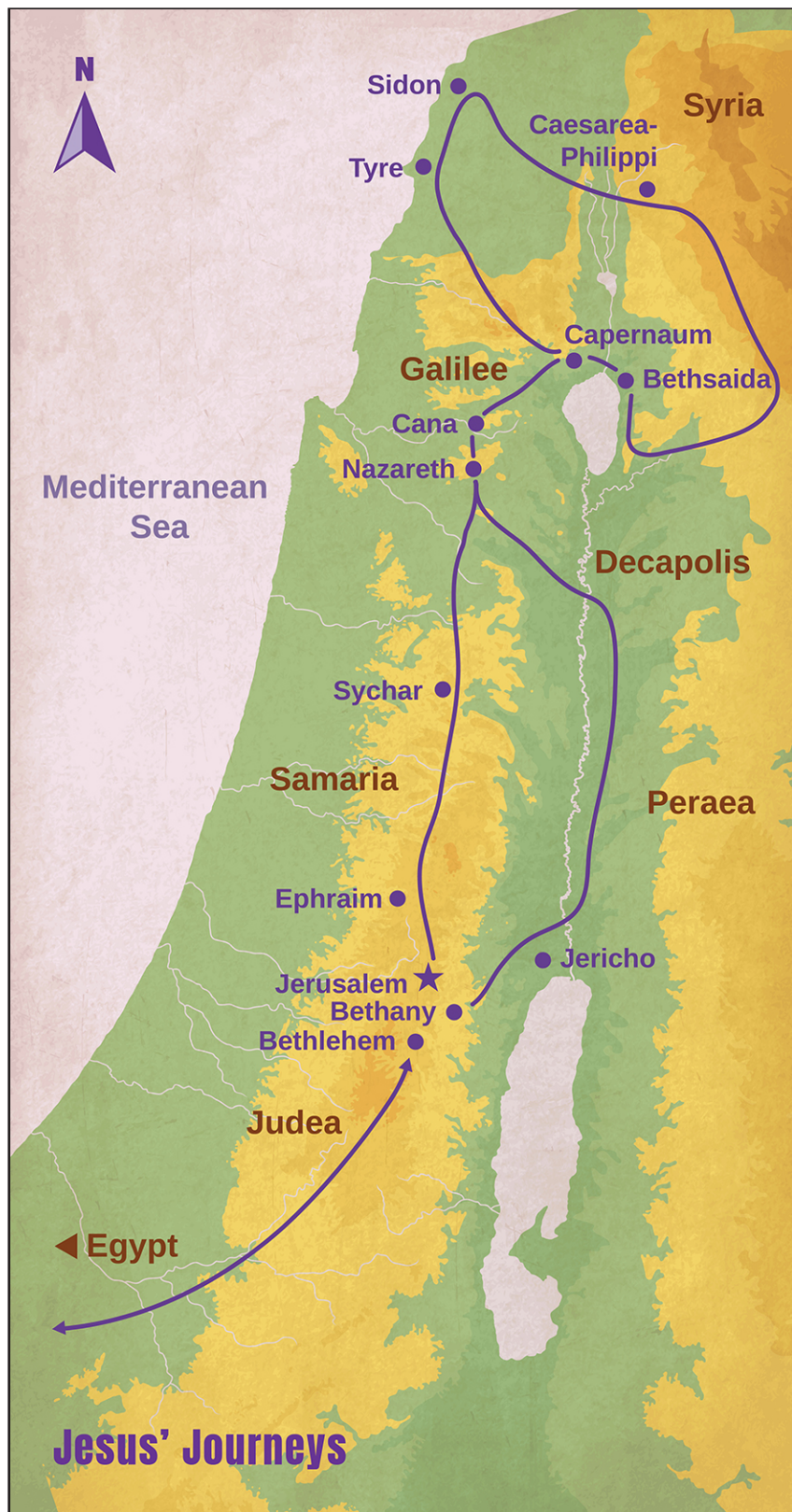
None yet noted

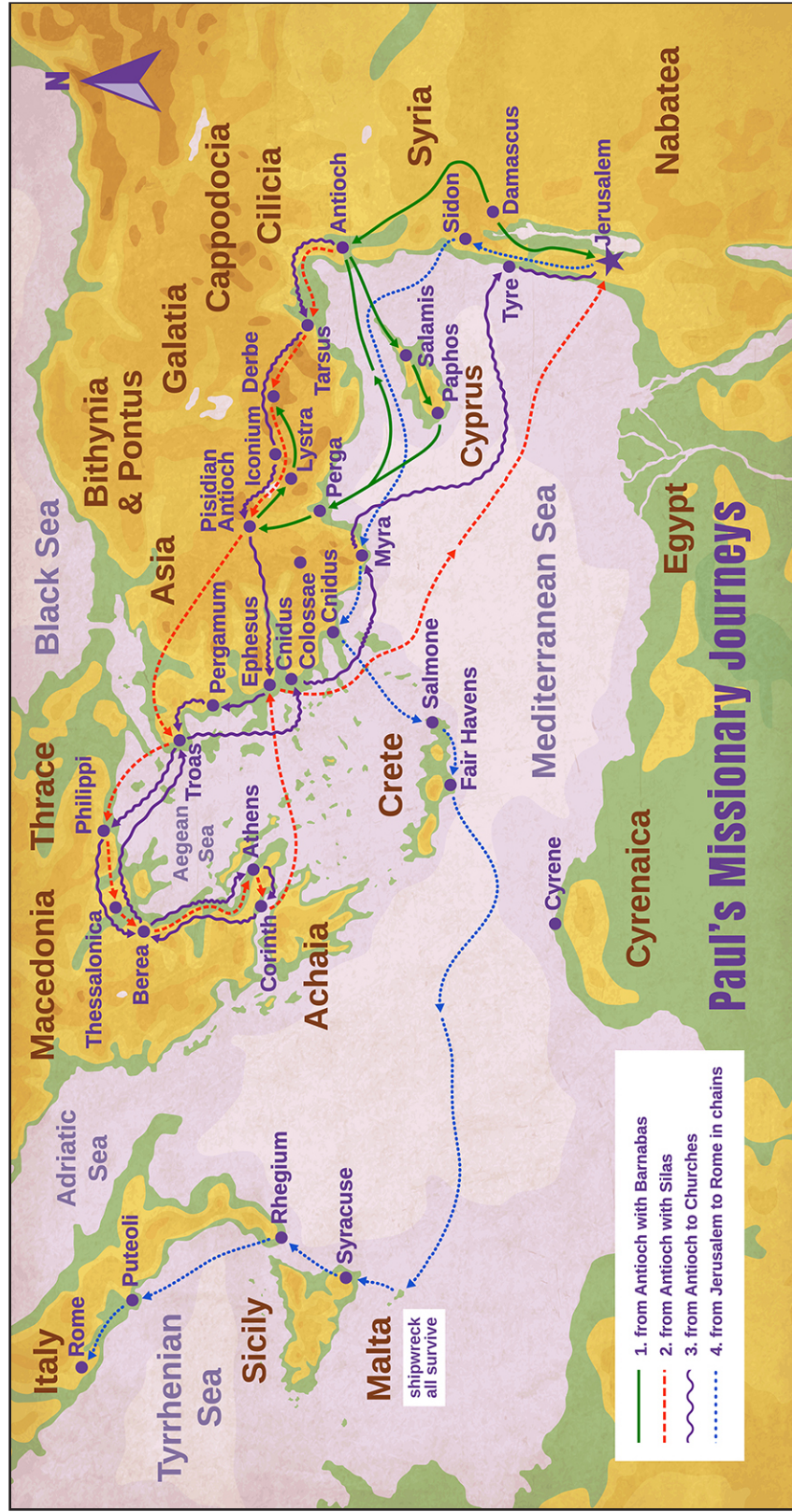
"By faith, Abraham, when he was called, obeyed to go out to the place which he was to receive for an inheritance. He went out, not knowing where he went"
Hebrews 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near;
for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Adaba Zəra Uuda sahı mbakyarvad bagvarnəs kwatnahər biya, sahı da 6a kwatnah nı ina, dlabə valda kə shiffəgaan kiyava varra uudah bafyaka. - Markus 10:45

"Paul, a servant of Jesus Christ, called to be an apostle, set apart for the Good News of God"

Romans 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyrd in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyrd in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis preaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Titus destroys the Jewish Temple
52	Paul imprisoned in Rome, Italy
39	Thomas reaches Malabar, India
33	Peter reaches Gentile Cornelius
	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?

When?									
Innocence			Fallen			Glory			
Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth		
God	God's Perfect Fellowship John 10:30	God's Perfect Fellowship with Adam in the Garden of Eden	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16				God's Perfectly Restored Fellowship with All Mankind in the Holy City	All Restored Acts 3:21	
		Pre-Incarnate, John 8:58	Incarnate, John 1:14	Paradise, Luke 23:43					
		Everywhere, Psalm 139:7	Indwelling Believers, John 14:17						
Mankind	Living Mankind	No Fall No Death Gen 1:31	Serving the Savior or Satan on Earth, Ephesians 2:1-5			No Hades No Dead Rev 20:3			
	Deceased Believing Mankind		Blessed in Paradise, Luke 16:22						
	Deceased Unbelieving Mankind		Punished in Hades until the final judgment, Luke 16:23 and Rev 20:13						
Angels	Holy Angels	No people Gen 1:1	Serving Mankind at God's Command, Hebrews 1:14			Lake of Fire Prepared for the Devil and his Angels			
	Imprisoned Angels	No Fall	Imprisoned in Tartarus, 2 Peter 2:4 and Jude 6						
	Fugitive Angels	No Unholy Angels	Rebelling Against Christ						
	First Beast Demon	Gen 1:31	Accusing Mankind			Mat 25:41 Rev 20:10			
	False Prophet Demon		1 Peter 5:8 and Revelation 12:10						
	Satan		Abyss Revelation 20:2						

Who?

Destiny

Galavda at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'"* Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Mbakyarvad kwaha, dandæg nantærdanæg kə uudaha duni kə mbəzəhar bədəmma, am bəgtərə kə tsuufəg ma daaga Daada, ma daaga Zəra, ard Shidkw Daadamazhigəla.
- Mata 28:19